

**T.C.
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI**

**SU KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN ULUSLARARASI KURULUŞLAR
ÖZELİNDE İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT) ÖRNEĞİ**

UZMANLIK TEZİ

HAZIRLAYAN: ALPER ATEŞ

ANKARA-2015

**T.C.
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI**

**SU KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN ULUSLARARASI KURULUŞLAR
ÖZELİNDE İŐLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT) ÖRNEĞİ**

UZMANLIK TEZİ

**HAZIRLAYAN: ALPER ATEŞ
TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Erdem DENK**

ANKARA-2015

**T.C.
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI**

**HAZIRLAYAN
ALPER ATEŞ**

**SU KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN ULUSLARARASI KURULUŞLAR
ÖZELİNDE İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŐKLIATI (İİT) ÖRNEĞİ**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ERDEM DENK**

**BU TEZ ORMAN VE SU İŞLERİ UZMANLIĞI YÖNETMELİĞİ GEREĞİ
HAZIRLANMIŞ OLUP JÜRİMİZ TARAFINDAN UZMANLIK TEZİ OLARAK
KABUL EDİLMİŞTİR.**

TEZ JÜRİSİ BAŞKANI: PROF. DR. CUMALİ KINACI.....

ÜYE: HÜSEYİN AKBAŐ.....

ÜYE: DR. YAKUP KARAASLAN.....

ÜYE: MARUF ARAS.....

ÜYE: TANER KİMENŐE.....

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamı gerçekleőtirdiđim süreç boyunca manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim aileme ve görüş, öneri ve fikirleri ile bu çalıőmama yardımcı olan ve yönlendiren tez danıőmanım Sayın Doç Dr. Erdem DENK hocama sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	İİ
TEŞEKKÜR.....	İ
KISALTMALAR.....	VI
ÖZET	Xİ
ABSTRACT	Xİİ
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER.....	7
1.1.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE KURULUŞ SÜREÇLERİ.....	7
1.2.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE KURULUŞ MAKSATLARI.....	13
1.3.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN SINIFLANDIRILMASI	15
1.4.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN FAALİYET ALANLARI, YAPILANMASI, ORGANLARI, KURUCU BELGELER VE KARAR ALMA MEKANİZMALARI. 18	
1.4.1. FAALİYET ALANLARI.....	18
1.4.2. YAPILANMALAR VE ORGANLAR	19
1.4.3. KURUCU BELGELER VE KARAR ALMA MEKANİZMALARI.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

SU KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER.....	24
2.1. KÜRESEL ÖRGÜTLER	24
A.BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM).....	25
A.1. Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri.....	25
A.1.1. Kuruluş Süreci	25
A.1.2. BM Ana Organları	27
a) Genel Kurul:	27
b) Güvenlik Konseyi.....	29
c) Ekonomik ve Sosyal Konsey	29
ç) Vesayet Konseyi.....	31
d) Uluslararası Adalet Divanı (UAD).....	31
e) Sekreterlik ve Genel Sekreter	32
A.1.3.Birleşmiş Milletlere Bağlı Programlar, Fonlar ve Uzmanlık Kuruluşları	32
a) Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF).....	33
b) Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD).....	33
c) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP).....	34
ç) Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)	35
d) Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP)	36
A.1.4) BM Sistemindeki Diğer Uzmanlık Kuruluşları.....	36
a) Dünya Bankası Grubu (DB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF).....	36
a.1.1) Dünya Bankası Grubu (DB)	37

a.1.2) Uluslararası Para Fonu (IMF).....	37
b) Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ).....	38
c) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO).....	38
ç) Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)	39
d) Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)	40
e) Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)	40
f) Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO).....	41
g) Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Örgütü (UNIDO).....	41
A.2.Su Konusunda Faaliyetleri.....	42
B.İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ (OECD)	54
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	54
2.Su Konusunda Faaliyetleri	57
C.D-8	59
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	59
2.Su Konusunda Faaliyetleri	60
Ç.G-20	62
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	62
2.Su Konusunda Faaliyetleri	64
D.İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT)	65
2.2. BÖLGESEL ÖRGÜTLER	65
A.EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT)	65
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	65
2.Su Konusunda Faaliyetleri	66
B.KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (KEİ)	68
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	68
2.Su Konusunda Faaliyetleri	70
C.AVRUPA KONSEYİ	75
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	75
2.Su Konusunda Faaliyetleri	76
Ç.AKDENİZ İÇİN BİRLİK (AİB)	77
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	77
2.Su Konusunda Faaliyetleri	78
D.KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ (NATO)	80
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	80
2.Su Konusunda Faaliyetleri	81
E.AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (AGİT)	84
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	84
2.Su Konusunda Faaliyetleri	85
F.AVRUPA BİRLİĞİ (AB)	87
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	87
2.Su Konusunda Faaliyetleri	93
G. KÖRFEZ ARAP DEVLETLERİ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ (KİK)	95
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	95
2.Su Konusunda Faaliyetleri	96
Ğ. ARAP LİĞİ DEVLETLERİ (ARAP BİRLİĞİ)	97
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	97
2.Su Konusunda Faaliyetleri	98
H. AFRIKA BİRLİĞİ	99
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	99
2.Su Konusunda Faaliyetleri	100

I. GÜNEYDOĞU ASYA ÜLKELERİ BİRLİĞİ (ASEAN) VE ASYA-PASİFİK EKONOMİK İŞBİRLİĞİ FORUMU (APEC).....	101
1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri	101
2.Su Konusunda Faaliyetleri	103
2.3. HÜKÜMETLER DIŞI ULUSLARARASI ÖRGÜTLER.....	104
A. KÜRESEL ÇEVRE FONU (GEF)	104
B. ULUSLARARASI SU KAYNAKLARI BİRLİĞİ (IWRA)	106
C. BÖLGESEL ÇEVRE MERKEZİ (REC)	108
Ç. DÜNYA SU KONSEYİ (WWC)	110
D. ULUSLARARASI SULAMA VE DRENAJ KOMİSYONU (ICID)	111
E. ULUSLARARASI HUKUK BİRLİĞİ (ILA)	112
F. ULUSLARARASI HUKUK ENSTİTÜSÜ (ILI).....	114
G. DUNDEE ÜNİVERSİTESİ, SU HUKUKU, POLİTİKASI VE BİLİM MERKEZİ.....	116
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT).....	117
3.1.KURULUŞ SÜRECİ, TARİHSEL GELİŞİMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ... 117	
3.2. İİT KURUCU ANTLAŞMA, AMAÇLARI, İLKELERİ VE ÇALIŞMA ALANI	124
3.3.ÜYELİK VE ÜYE ÜLKELER.....	126
3.4. İİT ORGANLARI	130
A. İSLAM ZİRVESİ.....	130
B. DIŞİŞLERİ BAKANLARI KONSEYİ (DBK)	132
C. DAİMİ KOMİTELER.....	132
Ç. YÖNETİM KOMİTESİ	132
D. DAİMİ TEMSİLCİLER KOMİTESİ	133
E. ULUSLARARASI İSLAMİ ADALET DİVANI.....	133
F. İNSAN HAKLARI BAĞIMSIZ DAİMİ KOMİSYONU	133
G. GENEL SEKRETERLİK	133
Ğ. ALT KURULUŞLAR	134
Ğ.1. İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar ve Eğitim Merkezi (SESRIC).....	135
Ğ.2. İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA).....	135
Ğ.3. İslami Teknoloji Üniversitesi (IUT).....	136
Ğ.4 Ticari Kalkınma için İslam Merkezi (ICDT)	136
Ğ.5. Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi (IIFA)	136
Ğ.6 İslami Kardeşlik Fonu ve Vakfı (ISF).....	137
Ğ.7 İslam Ülkeleri Gayrimenkul Birliği (REUOS).....	137
H. ÖZERK KURULUŞLAR	137
H.1. İslam Kalkınma Bankası (IDB).....	137
H.2. İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu (ISESCO)	138
H.3. İslami Yayıncılık Birliği (IBU).....	138
H.4. Uluslararası İslami Haber Ajansı (IINA)	138
H.5. Uluslararası Kızılay İslami Komitesi (ICIC).....	139
H.6. Bilim, Teknoloji ve Yenilik Kuruluşu (STIO).....	139
I. İLGİLİ KURULUŞLAR.....	139
3.5 TÜRKİYE-İİT İLİŞKİLERİ	140

3.6 İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATININ (İİT) SU KONUSUNDAKİ FAALİYETLERİ.....	142
A. SU KONUSUNDA GENEL FAALİYETLER VE POLİTİKALAR.....	142
B. SU KONUSUNDAN SORUMLU BAKANLAR KONFERANSI	150
C. İİT SU VİZYONU BELGESİ (SVB).....	151
3.7. İİT ÜYE ÜLKELERİNİN SU VERİLERİ.....	165
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	181

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi
AGİT PA	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Parlamenterler Asamblesi
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİB	Akdeniz İçin Birlik
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMWOC	Afrika Su Bakanları Konseyi
APEC	Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu
APWF	Asya Pasifik Su Forumu
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
AT	Avrupa Topluluğu
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
BAB	Batı Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BM-AEK	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu
CAADP	Kapsayıcı Afrika Tarımsal Kalkınma Programı
CMRE	NATO Deniz Araştırmaları ve Deneylemerkezi
COMSTECH	İİT Bilim ve Teknoloji Komisyonu
CPR	Daimi Temsilciler Komitesi
DB	Dünya Bankası
DSF	Dünya Su Forumu
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EADRCC	Avrupa-Atlantik Felaket Müdahale Koordinasyon Merkezi
EAGÜ	En Az Gelişmiş Ülkeler
ECOSOC	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
EİT	Ekonomik İşbirliği Örgütü

EPGW	NATO Çevre Koruma Çalışma Grubu
Eurotam	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
GEF	Küresel Çevre Fonu
GEMS	Küresel Çevre Bilgi Sistemi
GIS	Coğrafi Bilgi Sistemi
HGK	Harita Genel Komutanlığı
HWRP	Hidroloji ve Su Kaynakları Programı
IBRD	Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası
IBU	İslami Yayıncılık Birliği
ICBA	Uluslararası Tuzlu Arazilerde Tarım Merkezi
ICBSS	Karadeniz Çalışmaları Uluslararası Merkezi
ICDT	Ticari Kalkınma için İslam Merkezi
ICIC	Uluslararası Kızılay İslami Komitesi
ICID	Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu
ICPICH	İslam Tarihi Mirasını Koruma Uluslararası Komisyonu
ICSID	Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü İçin Uluslararası Merkez
IDA	Uluslararası Kalkınma Birliği
IDB	İslam Kalkınma Bankası
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
IIFA	Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi
IINA	Uluslararası İslami Haber Ajansı
ILA	Uluslararası Hukuk Birliği
ILI	Uluslararası Hukuk Enstitüsü
IMCO	Hükümetlerarası Denizcilik Danışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IMO	Uluslararası Denizcilik Örgütü
IPCC	İklim Değişikliği Hükümetlerarası Paneli
IRCICA	İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
ISESCO	İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu
ISF	İslami Kardeşlik Fonu ve Vakfı
IWRA	Uluslararası Su Kaynakları Birliği
İHBDK	İnsan Hakları Bağımsız Daimi Komisyonu

İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
İSEDAK	İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KİK	Körfez Arap Devletleri İşbirliği Konseyi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MARPOL	Gemilerden Kaynaklı Kirliliğin Önlenmesi Sözleşmesi
MC	Milletler Cemiyeti
MDG	Binyıl Kalkınma Hedefleri
MIGA	Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NGO	Hükümetlerdışı Uluslararası Örgütler
OAPEC	Petrol İhraç Eden Arap Devletleri Örgütü
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OEEC	Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OIC-VET	İİT Mesleki Eğitim ve Öğrenme Programı
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler
OPRC	Petrol Kazaları İle İlgili Hazırlıklı Olma, Eylem Ve İşbirliği Sözleşmesi
RCD	Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği
REC	Bölgesel Çevre Merkezi
REUOS	İslam Ülkeleri Gayrimenkul Birliği
SÇD	AB Su Çerçeve Direktifi
SESRIC	İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar ve Eğitim Merkezi
SIDA	İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STEEEP	NATO Enerji Verimliliği ve Çevre Koruma Özel Ekibi
STIO	İİT Bilim, Teknoloji ve Yenilik Kuruluşu
SVB	İİT Su Vizyonu Belgesi
TAF	Türk Arap İşbirliği Forumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UAD	Uluslararası Adalet Divanı

UIAD	Uluslararası İslami Adalet Divanı
UNCCD	Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi
UNCED	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNCHE	Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNEP-GRID	Birleşmiş Milletler Çevre Programı Küresel Kaynak İzleme Veritabanı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNESCO-IHE	UNESCO Su Eğitim Enstitüsü
UNESCO-IHP	UNESCO Uluslararası Hidroloji Programı
UNFCCC	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Örgütü
Water-CaB	SESRIC Su Kaynakları Yönetimi Kapasite Geliştirme Programı
WCD	Dünya Barajlar Komisyonu
WFP	Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı
WHYCOS	Dünya Hidrolojik Döngü Gözlem Sistemi
WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü
WWAP	Dünya Su Değerlendirme Programı
WWC	Dünya Su Konseyi

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.3.1.	İİT Üye Ülkeleri Yüzölçümü, Nüfus Ve Kişi Başına Düşen Milli Gelirleri.....	128
Tablo 3.7.1.	İİT Üye Ülkeleri Su Potansiyeli Ve Kişi Başına Düşen Yıllık Su Miktarı Verileri	166
Tablo 3.7.2.	İİT Üye Ülkeleri Toplam Baraj Kapasitesi, Toplam Su Çekimi Ve Sektörel Kullanım Yüzdeleri	170
Tablo 3.7.3.	İİT Üye Ülkeleri Ekilebilir Arazi, Sulama Potansiyeli Ve Sulamada Kullanılan Kaynaklar.	173
Tablo 3.7.4.	İİT Üye Ülkeleri Kırsal, Kentsel Ve Toplam Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdeleri Ve Su Kaynaklı Hastalıklardan Etkilenen Nüfus.....	176

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.3.1.	İİT Üyesi Ülkelerin Dünya Haritası Üzerinde Gösterimi	126
Şekil 3.3.2.	İİT Üye, Gözlemci ve Potansiyel Ülkelerin Dünya Haritası Üzerinde Gösterimi	127
Şekil 3.6.1.	İİT Üye Ülkelerinde Yer Alan Sınırşan Sular	157
Şekil 3.6.2.	Sınırşan Sularda Ülkeler Arasında Yapılan Anlaşmalar ve Sektörel Dağılımı	158
Şekil 3.7.1.	Kişi Başına Düşen Su Miktarına Göre Ülkelerin Su Potansiyeli Sınıflandırması.....	169
Şekil 3.7.2.	İİT Üye Ülkeleri Kişi Başına Düşen Su Miktarı (m ³ /kişi) Dağılımı	170
Şekil 3.7.3.	Ülkelerin Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdelerinin Dünya Haritası Üzerinde Gösterimi.....	179
Şekil 4.1.	Kalkınma Durumuna Göre Çevresel Kalitenin Değişimi Grafiği	185
Şekil 4.2.	Dünya Meteoroloji İstasyonları Ağı Haritası	191

ÖZET

Uluslararası politikalarda devletler hala en güçlü aktörler olsa da uluslararası örgütlerin etkisi hızlı bir şekilde artmaktadır. Küresel politikaların belirlenmesinde uluslararası örgütler etkin rol oynamaktadır. Küreselleşmenin etkisi ile dünya genelinde oluşan standartlar uluslararası örgütler tarafından geliştirilmekte ve yönetilmektedir.

Bu bağlamda su konusunda uluslararası örgütlerin çok çeşitli faaliyetleri yer almaktadır. Suyun yönetimi, su kaynaklı felaketlerin risklerinin azaltılması ve iklim değişikliği etkilerinin incelenmesi ve yönetilmesi için uluslararası örgütler bünyesinde de çeşitli oluşumlar yer almaktadır.

Bu tez kapsamında öncelikli olarak küresel, bölgesel ve hükümetler dışı uluslararası örgütlerin su konusundaki faaliyetleri incelenmiştir. Daha sonra İİT su politikaları, su konusundaki faaliyetleri ve su konusunda üye ülkeler arasında işbirliği olanaklarının geliştirilmesi için geleceğe yönelik çerçevesini belirleyen Su Vizyonu Belgesi detaylı olarak irdelenmiştir. Henüz yeni ve geliştirilebilir olan bu Su Vizyonu Belgesi üye ülkeler arasında başlangıç için ilk adımdır.

Bu incelemeler çerçevesinde İİT kapsamındaki su ile ilgili çalışmalarda karşılaşılan sorunlar ve eksikliklere ilişkin çözüm önerileri yapılan araştırmalar neticesinde belirlenerek tavsiyeler halinde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: uluslararası örgütler, bölgesel örgütler, hükümetlerdışı uluslararası örgütler, İslam İşbirliği Teşkilatı, Su Vizyonu Belgesi

ABSTRACT

Even though the states are being the most powerful actors in international policies the effects of international organizations are rapidly increasing. International organizations play an active role in determination of the global politics. Worldwide standards are formed with the effect of globalization are developed and governed by international organizations.

In this respect there are several actions related with water which are taken by international organizations. There are several formations within the international organizations dealing with governance of water, alleviation of the risks of water related disasters and research on impacts of climate change

Within the scope of thesis initially the water related actions of global, regional and non-governmental international organizations have been researched. Afterward, OIC Water Vision Document which determines the framework intended to future of cooperation on water between member states, OIC water policies and water related actions studied in detail. The OIC Water Vision as being still new and improvable is a first step for the cooperation in water related issues among member states.

Within the context of these researches, problems and drawbacks faced related with water actions within the OIC have been determined and proposed solutions to the problems and drawbacks are prepared as recommendations.

Keywords: international organizations, regional organizations, non-governmental international organizations, Organization of Islamic Cooperation, Water Vision Document

GİRİŞ

Dünyada son dönemlerde özellikle 1990'lı yıllardan sonra sayıları hızla artan uluslararası oluşumlar ve yapılanmalar, dünya meseleleri üzerinde, ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ve iki ülkenin üçüncü taraflarla olan ilişkilerinde etkin ve etkili olmaya başlamışlardır. Küresel sistem içerisinde de aktif olarak hareket etmektedirler. Bu sebepten ülkelerin bizzat kendilerinin ve ülkelerin resmi kurum ve kuruluşlarının uluslararası bu yapılanmalarla ilişkileri ülke menfaatleri açısından büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerde uluslararası yapılanmalarla sürdürülecek ilişkiler ve bu oluşumlar nezdinde savunulacak politikaların ülke değerleri açısından iyi belirlenmesi gerekmektedir.

Ülkemiz, dünya coğrafyasında Asya ve Avrupa arasında çok önemli bir konumda yer almasından dolayı çevre ve dünya ülkeleri ile ilişkileri önem arz etmektedir. Ayrıca, ülkemizin komşu ve çevre ülkelerle; tarihsel, ekonomik ve siyasi bağları bulunmaktadır. Ülkemiz bu çerçevede düşünüldüğünde; üyesi olduğu örgüt, kuruluş ve paktlar, farklı bağlılıkların yanı sıra farklı yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir.

Tezin Amacı ve Kapsamı:

Su insanlar ve bütün canlılar için yaşam kaynağıdır. Yaşamın devamı için içme suyu temini, gıda üretimi, temizlik, sağlık gibi ihtiyaçların hepsi su olmadan karşılanamaz. Bunların yanında kalkınmış bir toplumun temellerinden olan insanların ve malların hareketi, enerji üretimi, sanayi üretimi gibi alanlarda da su en temel girdilerdendir. Bütün ülkelerin başarmaya çalıştığı üç ayaklı sürdürülebilir kalkınma kavramının (sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik) da en temel bileşenlerinden birisi sudur. Suyun eksik kalması durumunda bu üç ayaklı yapı sürdürülebilir olmaktan çıkacaktır.

Küresel anlamda dünyada çevresel sorunlarla ilgili karşılaşılan önemli zorluklar üç sınıf altında toplanabilir. Birinci olarak çevre sözleşmelerinin hükümlerinin yerine getirilebilmesi ve uygulanabilmesi için bütçe, ikinci olarak uluslararası çevre örgütlerine ilgili tüm devletlerin katılımının sağlanması ve üçüncü olarak ta küresel çevre yönetişiminin nasıl bir sistem ile sağlanabileceğidir (DeSombre, 2006: 155).

Bu çerçevede İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) da küresel gelişmeler çerçevesinde çevresel konulara eğilim göstermeye başlamıştır. Çevresel konuların bir alt başlığı olan su konusunda da son zamanlarda girişimlerde bulunarak üye ülkeleri arasında su konusunda işbirliği ortamını oluşturmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Bunun ilk adımını 2005 yılında oluşturulan İİT on yıl eylem planı hazırlanarak başlanmıştır. Eylem planı kapsamında su konusunda işbirliği olanaklarının değerlendirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalar 2010 yılında hayata geçirilme imkânı bulmuştur. Su alanında üye ülkeler arasında işbirliği platformu oluşturmaya ve üye ülkelerde yaşanan su kaynaklı problemlere çözüm üretmek amacıyla olan Su Vizyonu Belgesi (SVB) hazırlanarak 2012 yılında İstanbul'da düzenlenen İİT 2. Su Konularından Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nda onaylanarak kabul edilmiştir.

Bu tez çalışması su konusunda faaliyet gösteren uluslararası örgütlerin faaliyetlerinin incelenmesi ve ülkemizin de yer aldığı İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) su çalışmalarının ve politikalarının detaylı irdelenerek yapısal öneriler geliştirilmesi gayesiyle hazırlanmıştır.

Bu bilgiler ışığında tez kapsamında öncelikli olarak uluslararası örgütlere ilişkin tanımlar ve terimlere kısaca değinilmiştir. Sonrasında su konusunda faaliyet gösteren uluslararası örgütlerin faaliyetleri incelenmiştir. Daha sonra İslam İşbirliği Teşkilatı detaylı olarak irdelenmiş, su konusundaki faaliyetleri ve su konusunda İİT üyeleri arasında işbirliği çerçevesini belirleyen İİT Su Vizyonu Belgesi hakkında yapılan değerlendirmeler ışığında öneriler geliştirilmiştir.

Öncelikli olarak uluslararası oluşumlarla ilgili konunun özünün anlaşılması açısından bazı terimlerin ve konuya özgü tanımlamaların irdelenmesi ve anlaşılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda kısaca değinilecek bazı terimler şunlardır; örgüt, kuruluş, teşkilat, uluslararası örgüt, küreselleşme, bölgeselleşme, küresel yönetim. Söz konusu terimlerin tanımlarıyla ilgili farklı değerlendirmeler ve açıklayıcı bilgiler yer almaktadır.

Tanımlar ve Terimler

Teşkilat; terimin detayına bakıldığında daha çok “*devletin kurumsallaşmasında ve kurumsal yapıları için veya ülkeler arasında yapılan antlaşmalarla oluşturulan örgütlerin alt bazı organlarını*” tanımlamaktadır. Teşkilat kelimesi TDK'ya göre örgüt kelimesinin eş anlamlısı olarak belirtilmektedir (TDK Web Sitesi).

Örgüt; terimine bakılacak olursa “*bir hedefe ulaşmak maksadıyla veya bir eylemi gerçekleştirmek gayesiyle meydana getirilen bir tüzel kişiliği, kurumsal kimliği ve fiziki varlığa sahip teşekkülü*” ifade ettiği söylenebilir. Örgütün teşekkülüne sebep organların, birimlerin vb. ortak kararının bir bütünü olarak değerlendirilebilir. Bu karar genelde örgütü kuran ana sözleşmenin onaylanması ile verilir. Bu çerçevede teşkilat ve örgüt terimleri bazen birbirinin yerine kullanılabilir. Ancak, örgüt yukarıda tanımında da görüldüğü üzere teşkilatın dışında başka birçok olguyu da içerisinde barındırmaktadır. Örgüt ve teşkilat terimlerinin bağlantılarına getirilen bir diğer yaklaşım ise; teriminin eski Türkçe ile ifade ediliş şeklinin teşkilat, batı dillerinde ise organizasyon olarak nitelendirildiği şeklindedir (Ateş, 2014: 1) (Hasgüler & Uludağ, 2010: 1-2). TDK’ya göre ise örgüt kelimesi; “*ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik, teşekkül*” olarak belirtilmektedir (TDK Web Sitesi).

Kuruluş; terimi ise Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından; “*kurulma, topluma hizmet, üretim, tüketim vb. amaç ve görevlerle kurulan her şey, tesis*” anlamlarında açıklanmaktadır. (Karluk, 2014: 44-45, TDK Web Sitesi).

Söz konusu tanımlara ve terimlerin açıklayıcı detaylarına da bakıldığında örgüt kelimesinin daha geniş bir anlam ifade ettiği görülmektedir. Bundan dolayı tezin bundan sonraki bölümlerinde örgüt kelimesi kullanılacak olup, gerekli olan bölümlerde kuruluş kelimesi tercih edilebilecektir. Ancak bazı uluslararası örgütlerin isimlerine yerleşmiş şekilde teşkilat kelimesinin de yer alması durumunda teşkilat kelimesi de kullanılabilir.

Uluslararası örgüt; kavram çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Örnekleri incelenecek olursak; bu tez kapsamında da öncelikli olarak tercih edilen ilk tanım Hasgüler ve Uludağ tarafından yapılan, “*dünya genelinde veya bölge özelinde belirli amaçlara ulaşmak için devletlerin ya da devletler dışı örgütlerin meydana getirdikleri sistem, yapı ve süreçler*” daha kapsamlı bir tanım olarak göze çarpmaktadır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 1).

Diğer bazı tanımlar ise; en az iki devletin iştirakiyle muntazaman düzenlenen oturumlarla, bir başkan altında bağımsız olarak faaliyet gösteren oluşumlar, devletler arasında yasal ve daimi olarak karar alma mekanizmasını idame ettirmek maksadıyla oluşturulmuş bağımsız yapılanma, aralarında yasal bir anlaşma olup olmamasına bakılmaksızın belirli veya genel bir hedefi gerçekleştirmek için kurulmuş en az üç devletten müteşekkil ve faaliyet alanı da en az bir devlet üzerinde olan yapılanmalardır (Özcan & Çınar, 2014: 171-173). Farklı olarak yorumlanabilecek bir diğer tanımda; uluslararası düzeyde faaliyetlerini icra eden, maddi bir beklentisi olmayan ve sayı bakımından da birden fazla devletin yer aldığı ancak devlet özelliği olmayan yapılar şeklinde belirtilmektedir (Karluk, 2014: 44). Ayrıca, 14 Mart 1975 tarihli Uluslararası Örgütlerle İlişkilerde Devletlerin Temsili hakkında Viyana Sözleşmesi Madde 1.'e göre devletler arasında yapılan antlaşmalar ile meydana gelen, üyelerinden farklı bir hukuki kişiliği olan, kendine özgü bir yasası ve organları olan bir oluşum şeklinde ifade edilmektedir (Başak, 2012: 47).

Uluslararası örgütler devletler tarafından ulusal ve uluslararası hedeflerine ulaşmada politik bir araç olarak kullanılmaktadır. Devletler uluslararası örgütlerin deklarasyonları, kararları ve diğer uygulayıcı mekanizmalarını kendi pozisyonlarını desteklemek için bir araç olarak görmekte ve bu konu çoğu zaman çatışmaların temelini oluşturmaktadır (Hurd, 2011: 20).

Konu kapsamında değinilecek diğer terimler ise küreselleşme ve bölgeselleşme kavramlarıdır.

Küreselleşme; genel olarak “*tarihsel olarak politik, finansal, sosyal, kültürel ve kimlik vb. alt süreçlerin belirli aşamalardan geçerek desteklemeler veya dayatmalarla dünya genelinde ortak bir bilincin ve uygulamanın meydana gelmesi*” olarak ifade edilebilir. Toplumbilimciler bağlamında bakılacak olursa küreselleşme dünya genelinde ortak bir bilincin meydana gelişidir (Ateş, 2014: 104). Diğer bir ifade ile iletişim ve daha iyi taşımacılık sistemlerinin gelişmesi sayesinde insanlar, fikirler ve malların ulusal sınırları aşarak daha rahat dolaşımı sayesinde, soğuk savaşın da bitimi ile demokratikleşme ve liberal kapitalizmin yaygınlaşmasının etkisi ile dünyada ortak politik ve ekonomik değerlerin oluşmasına küreselleşme denmektedir (Bennett & Oliver, 2002: 274). Küreselleşme ile ilgili olarak ise paragrafın başlangıcında yapılan ilk tanımın daha

kapsayıcı olmasından dolayı tezin bundan sonraki bölümlerinde bu bağlamda kullanılmıştır. Küreselleşme tanımlarından da anlaşılacağı üzere bir olgunun veya uygulamanın küresel boyutta yayılması için bir kaynağının olması gerekmektedir. Genelde küreselleşme batı merkezli olup, alt süreçler sisteminin zaman içerisinde batıdan bütün dünyaya yayılması olarak değerlendirilebilir.

Bölgeselleşme; küreselleşmeden farklı olarak “*bölge özelinde devletler arasında alt süreçler bağlamında işbirliği arayışları ve işbirliğinin oluşturulması*” sürecidir (Ateş, 2014: 225). Burada bölgeden kasıt, dünya üzerindeki belirli bir coğrafi alan ya da belirli bir alan üzerindeki ortak temel değerlerin (etnik, dini, kültürel vb.) benzeştiği alanlardır.

Küresel örgütler; belirli bir amaca yönelik olarak oluşturulmuş ve faaliyet alanı olarak bütün dünya genelini kapsayan devletler arası oluşumlardır. Bölgesel örgütler ise; yukarıda açıklanan bölgeselleşme tanımı kapsamında aynı bölgede yer alan devletler arasında sosyal, kültürel, ekonomik, politik veya güvenlik alanında işbirliği yapmak amacıyla belirli bir anlaşma ile meydana getirilen oluşumlardır (Ateş, 2014: 227).

Diğer bir terim olarak küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan yönetim (governance) veya küresel yönetim (global governance) kavramı dikkat çekmektedir.

Yönetişim; dünya genelinde uygulandığında **küresel yönetim** adını alan terim “*kamu ve özel, kurum ve bireylerin ortak işleri yönetim amacıyla kullandıkları birçok araçların toplamı*” olarak ifade edilebilir. Yönetişim çatışan ve çeşitli ilgi alanlarının uzlaştığı veya işbirliğine dönüştüğü eylemlerin yer aldığı dinamik bir süreçtir. Resmi kuruluşların veya rejimlerin ve insanlar ile kuruluşların kendi isteklerine göre yer aldıkları gayri resmi düzenlemeleri de içerir. Küresel bağlamda düşünüldüğünde; öncelikli olarak devletler arası ilişkiler önde gelmekle birlikte hükümetler dışı örgütlerin de yer aldığı insanların hareketleri, çokuluslu işbirlikleri ve küresel marketi ifade ettiği söylenebilir. Normal olarak tek bir devletin kontrolü dışında ve ülkelerin sınırlarını aşan faaliyetleri kapsayan amaçlar küresel yönetişimin sınırlarına girer. Bunlara örnek uluslararası suçlar, uyuşturucu madde satışı, sınıraşan çevresel problemler, internet, turizm, göç, bulaşıcı hastalıklar ve benzeri konular sayılabilir (Clive: 2007: 108).

Yönetişim kavramı ile ilgili diğer tanımlamalar ise şu şekildedir. Hurd'a göre küresel yönetim bir konu üzerinde uluslararası rejim oluşturmak için çok geniş çerçevede kuralların ve aktörlerin temsil edilmesidir. Burada geniş çerçeve kesin olmamakla birlikte önemli uluslararası güçler ve kuralları ihtiva eder. Bu kural ve güçler yasal veya sivil, zımnî veya belirgin, düzenleyici veya kurucu, devlet ve devletler dışı olabilmektedir (Hurd, 2011, 11). Bennett ve Oliver'a göre ise küresel yönetim kısaca devletlerin kendi vatanlarında yaptıklarının, uluslararası ortamda yapılması denmektedir (Bennett ve Oliver, 2002: 16).

Küresel yönetim kavramı bazı parçalardan veya bölümlerden oluşmaktadır. Küresel yönetimin parçaları; resmi veya gayriresmî uluslararası yapılar ve mekanizmalar, devletler arası ve devletler dışı uluslararası örgütler, uluslararası kurallar ve hukuk, uluslararası normlar ve çerçeve sözleşmeler, uluslararası rejimler, özel çalışma grupları, küresel konferanslar ve özel yönetim otoriteleridir. Küresel yönetimin aktörleri ise; devletler, devletler arası ve devletler dışı uluslararası örgütler, uzmanlar ve bilgi toplulukları, çok taraflı paydaşlar, çokuluslu şirketler, alt ulusal ve bölgesel yönetimlerdir (Karns & Mingst, 2010: 4-21).

Yukarıda anlatılan kavramlardan da anlaşıldığı üzere uluslararası örgütler ve örgütler bağlamındaki terimlerden de görüleceği üzere örgütlerle ilgili kesin bir ayırım ve ayırt edici hususlar mevcut değildir. Dolayısıyla, genel olarak konular özelinde uluslararası örgütlerle ilgili tarihsel gelişimleri, kuruluş süreçleri, genel özellikleri, kuruluş maksatları, sınıflandırılması, faaliyet alanları, yapılanmaları, organları, kurucu belgeleri ile ilgili bilgilere değinilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

Bu bölümde uluslararası örgütlerin öncelikli olarak tarihsel gelişimleri ve kuruluş süreçleri anlatılmış, sonrasında genel özellikleri ve kuruluş maksatları irdelenmiş, devamında sayıları çok fazla olan uluslararası örgütlerin sınıflandırılması konusu incelenmiş ve akabinde faaliyet alanları, yapılanmaları, organları, kurucu belgeleri ve karar alma mekanizmaları araştırılmıştır.

1.1.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE KURULUŞ SÜREÇLERİ

Uluslararası politika ve ilişkilerde ana aktörler günümüze kadar devletler olagelmıştır. Ancak daha sonraları ortaya çıkacak ihtiyaç ve değişimlerle yeni aktörler baş göstermeye başlamıştır. Bunların ilk örnekleri uluslararası örgütler olmakla birlikte çokuluslu şirketler ve hükümetler dışı örgütler vb. de aktörler olarak sayılabilir. Ancak, devletler yine de uluslararası ilişkilerde etkinliğini üst düzeyde korumaktadır.

Uluslararası örgütlerin uluslararası ilişkilerde bu denli önemli bir konuma gelmesindeki tarihsel süreci incelemek gerekmektedir. Bu kapsamda örgütlerin oluşumu, tarihsel süreci ve kuruluş mekanizmaları bu bölümün devamında irdelenmiştir.

Uluslararası ilişkilerde en temel olay, değişen şartlar altında ve bu şartların ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçlara binaen ülkeler arasındaki ilişkilerin temelden etkilenmesidir. Oluşan bu yeni koşullarda ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ülkeleri birbirleriyle işbirliğine girmeye zorlamakta ve ülkeler arasındaki sınırları görünmez hale getirmektedir. Bu olay uluslararası örgütlerin meydana gelmesinde ve olgunlaşmasındaki temel etkidir (Özen & Tonus, 2013: 6). Burada göze çarpan asıl etken değişim ve değişme isteğine olan yakınlıktır.

Gerek ana aktörlerden gerekse uluslararası sistemin doğası gereği ortaya çıkan değişim ve değişme isteği uluslararası politikayı da değişime ve dönüşüme zorlamaktadır. Bu zorlamalarla bir kurallar ağı olarak ortaya çıkmakta ve nihayetinde bu kurallar ağı küresel ölçekte uluslararası politikada etkin olmaya başlamaktadır. Bunun sonucu olarak uluslararası örgütler ve örgütlerin ortaya çıkış mekanizmaları da etkilenmektedir (Özen & Tonus, 2013: 7).

Günümüze değin bu değışimler genelde uluslararası ilişkiler disiplinde savaş, şiddet, güç ve çıkar merkezli olmuştur. Dolayısıyla uluslararası örgütler bağlamında ortaya çıkacak öncelikli değışim ve dönüşüm isteği barış ve barış temelli işbirliği esasına dayanmıştır.

Tarihte ilk medeniyetlerin ve devletlerin ortaya çıktığı zamanlarda kabileler veya kent-devletleri arasında kurulan birlikler ve ittifaklar devletlerarası örgütlenmelerin ilk örnekleri olarak göze çarpmaktadır. Buradaki örgütlenme türü daha çok üst bir devletin oluşturulması amacıyla devletler arasında örgütlenmeler şeklinde olup, bunlar genelde ittifak şeklindedir. Daha sonraları antik Yunan dönemine bakıldığında kent devletlerinin ve sitelerin ortak bir düşmana karşı oluşturdukları sistemler dikkat çekmektedir. Daha sonra kurulacak olan Roma İmparatorluğu antlaşmalar, ittifaklar, koalisyonlar ve konfederasyonlar oluşturarak istikrarı ve kalıcı olmayı başarmıştır, Yunan sitelerinin denizde kurdukları kolonilerden farklı olarak karada da tarım kolonileri kurarak güçlü bir yapı oluşturmuş ve medeniyetin gelişmesi, devlet idaresi, hukuk ve askerlikle birlikte, uluslararası ilişkilerinde temel disiplini olan diplomasi konusunda katkı sağlamıştır. Roma İmparatorluğu yapısına bakıldığında farklı din, dil ve kültürden medeniyetleri barındırması ve bulunduğu dönem itibariyle düzenleyici, dengeleyici ve denetleyici özelliklerinden ötürü bugünkü Birleşmiş Milletler (BM) türü bir rol üstlenmiştir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 13-20) (Ateş, 2014: 51).

Modern anlamdaki uluslararası sistemin ortaya çıkışının mihenk taşı olarak 1648 Westfalya Antlaşmaları kabul edilmektedir. Bu antlaşma ile Katolik dünyanın ruhani otoritesi olan Papa ile dünyevi otorite olan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu mekanizması sona ermiştir. Ortaya 300 kadar bağımsız politik Alman devletleri ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmanın bir başka sonucu da din olgusunun devletlerarasındaki ilişkilerden çıkarılmasıdır. Bundan sonraki süreçte Avrupa'da devletlerarasında egemenlik mücadelesi baş gösterecektir. Avrupa'nın yeni gücü olarak ortaya çıkacak olan Napolyon savaşlar sonucunda Avrupa'yı darmadağın edecek ve bunun sonunda 1814-1815 yıllarında Viyana Kongresi ile eski düzenin yeniden inşası amaçlanacaktır. Antlaşma ile uluslararası arenada devletlerin egemenliği ve eşitliği ilkesi ana kural olacaktır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 20-27). Bu antlaşmanın (1648 Westfalya) önemi ortaya ulus devletleri çıkarmasıdır. Bundan sonraki süreçlerde bu ulus devletler arasındaki ilişkilerin artması ve gelişmesiyle uluslararası ilişkiler de gelişecektir. Bu durumda uluslararası örgütlenmelerin gündeme gelmesine olanak sağlayacaktır.

1800'lü yılların başından itibaren kurulmaya çalışılan bu düzen içerisinde uluslararası örgüt yapılanmalarının da ilk örnekleri oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlardan bazılarına kısaca değinmek önem arz etmektedir. 9 Haziran 1815 tarihinde imzalanan Viyana Antlaşması'nın 16 B eki olarak Ren Nehri'nin kullanımı ile ilgili problemlere çözüm üretmek amacıyla Ren Seyrüsefer Merkez Komisyonu oluşturulmuştur. Söz konusu bu komisyon bilinen ilk düzenli devletlerarası örgütlenmedir. Komisyon üyeleri Prusya, Fransa, Hollanda, Baden, Hesse, Bavyera ve Nasau devletleri olup, komisyondaki oy güçleri sahip oldukları kıyı uzunluğuna göredir. Karar alma mekanizması olarak oy çokluğu prensibi geçerli olup, başkanlık komisyonun her toplantısında ayrı ayrı belirlenmiştir. Bundan sonraki diğer uluslararası örgütlenme örneği 2 Aralık 1854'te Viyana'da kurulan Tuna Rejimi Avrupa Komisyonu'dur. Bu komisyon da Ren Nehri Komisyonu'na benzer yetkilere sahiptir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 28-30).

Daha sonrasında Tuna Nehri'ne kıyıdaş devletlerden Osmanlı, Avusturya, Bavyera ve Vürtemberg devletlerinin 1856 Paris Antlaşmasıyla oluşturduğu ortak komisyon Tuna Nehri üzerindeki trafiğin düzenlenmesi konusunda yetkili kılınmış ve Sulina'dan önce İsaccea'ya, sonra Braila'ya kadarki Aşağı Tuna bölgesi için "Tuna Avrupa Komisyonu", geri kalan kısım için ise "Tuna Uluslararası Komisyonu" kurulmuştur. "Tuna Avrupa Komisyonu"na ayrıca Fransa, İngiltere, Prusya (Almanya) ve Sardunya (İtalya) da kıyıdaş olmamalarına rağmen katılmıştır. Kıyıdaş olmayan devletler Tuna Nehri'nin seyrüsefere uygun hale getirilmesi için nehir ağzının ve nehrin düzenlenmesinde görev almışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1921'de imzalanan Paris Sözleşmesi ile Tuna üzerinde uluslararası trafik modernleştirilmiş, seyrüsefer serbestliğinin garanti altına alınması ilkesi korunmuştur (Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi).

Fas yakınlarındaki Spartel Burnu'ndan geçen gemiler kötü hava muhalefeti olduğu dönemlerde kazalara maruz kalmaktaydı. Bunun için alınması gereken önlemlerin ve yapılması gereken çalışmalar ve işbirliğinin geliştirilmesi maksadıyla 31 Mayıs 1865'te Avusturya, Belçika, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, Hollanda, Portekiz, ABD ve İsveç-Norveç Birleşik Krallığı'ndan oluşan Tanca Spartel Burnu Feneri Uluslararası Komisyonu da ülkeler arasındaki örgütlenmelerin ilk örneklerindendir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 32-33).

Teknik amaçlı uluslararası ilk örgütlenmelere bakılacak olursa dünyanın şekil ve büyüklüğü hakkında daha detaylı bilgi sahibi olabilmek ve o güne dek oluşturulan teorilerin uyumlaştırılması amacıyla 10 ülkenin katılımıyla 1864 yılında Berlin’de Uluslararası Jeodezi Birliği kurulmuş olup, yaklaşık 30 yıl sonra üye devlet sayısı 30’a ulaşmıştır. Benzer şekilde teknik amaçlı olarak uluslararası telgraf sisteminin uyumlaştırılması maksadıyla 13-17 Mayıs 1865 tarihlerinde 20 devletin katılımıyla Paris/Fransa’da Uluslararası Telgraf Birliği kurulmuştur. Teknik örgütlenmelere verilebilecek bir diğer örnek ise daha önceleri tüccarlar ve kervanlar aracılığıyla iletilen postaların 1874’te İsviçre’de yapılan kongre ile kurulan Uluslararası Posta Birliği aracılığıyla uluslararası bir standardı olması sağlanmıştır. İlk adıyla Postalar Genel Birliği olan bu kuruluş daha sonra 1948 yılında BM’nin bir uzmanlık kuruluşu olarak kabul edilmiştir ve Evrensel Posta Birliği adını almıştır. Bunların dışında 1877’de Bern/İsviçre’de kurulan Demiryolları Birliği, 1878’te Paris/Fransa’da kurulan Sınai Mülkiyet Birliği, 1886’da Bern/İsviçre’de kurulan Güzel Sanatlar Mülkiyet Birliği o dönemde kurulan teknik amaçlı uluslararası örgütlenmeler olarak sayılabilir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 37-41).

Uluslararası siyasi ve ekonomik amaçlı örgütlenmeler ise 1815 tarihli Viyana Kongresi sonrasında kurulan Germanya Konfederasyonu, 1828’de temelleri atılan ve Alman sanayisini İngiltere ile rekabet edebilir duruma getirmek maksadı güden Alman Gümrük Birliği (Zolverein), 1865’te Fransa, İtalya, İsviçre ve Belçika’nın katılımıyla aralarında kullanılacak paraların ayarlarının uyumlaştırılması için Latin Para Birliği ve 1889 ve 1907 yıllarında uluslararası barışın tesisi ve savaş hukukunun düzenlenmesi amacıyla ilk kez çok detaylı hukuk metinlerinin kabul edildiği Lahey Barış Konferansları sayılabilir. Uluslararası ilk sivil örgütlenme ise İtalya-Avusturya arasındaki 1859 Solferino Meydan Muharebesi esnasında gördüğü yaralıların durumunda çok etkilenen Cenevrelî Henri Dunant’ın fikir babalığını yaptığı ve ilk olarak 9 Şubat 1863 tarihinde Savaş Yaralılarına Yardım Uluslararası Komitesi olarak kurulan ve sonrasında ismi Uluslararası Kızılhaç Örgütü olarak değiştirilen örgüttür (Hasgüler & Uludağ, 2010: 44-53).

Kurulan örgütlerin detayları ve niteliğine bakıldığında o günkü ortamda değişen konjonktürde ülkeler arasında ticaretin ve mal ulaştırma hizmetlerinin hızlı artışı ülkeleri bu hizmetlerin daha iyi yapılabilmesi amacıyla ortak çalışmalar yapmaya ittiği görülmektedir. Aslında değişen dünya koşullarında uluslararası ortamda devletlerin teknik amaçlı ilişkilerinde bir standart ve disiplin getirilmeye çalışılmıştır (Ateş, 2014: 52-53).

Buna sebep olan ise dünya üzerinde iletişim, ulaştırma, ekonomi ve seyahat alanlarında yaşanan hızlı değişimlerdir. Bu değişimler söz konusu teknik konularda uluslararası örgütlenmelerin hızlı artışı sonucunu getirmiştir (Clive, 2007: 26).

1918 yılında Amerikan Başkanı Wilson'un açıkladığı savaşın sebep olduğu silahlanmanın azaltılması, denizlerin seyrüsefere serbest olması, self-determinasyon, çeşitli ülkelere yönelik sınır problemleri gibi sorunların çözümüne yönelik 14 ilkenin sonucusu da barışın tesisi ve yeni oluşturulan sınırların garanti altına alınması maksadıyla bir uluslararası örgütün oluşturmasına ilişkinidir (Mackenzie, 2010: 12).

19. yüzyılda uluslararası örgütlerin gündeme gelmesinden ve kurulmasından yaklaşık 300 yıl önceye kadar devletler arasında diplomatik, ekonomik, yasal ve savaş ortamında olmak üzere politik ilişkiler kurulmaktaydı. Devletlerin egemenliklerini uluslararası örgütlere devretmeye sıcak bakmasalar da sadece çok karmaşık konularda kaçınılmaz olması durumunda devredebiliyorlardı (Bennett & Oliver, 2002: 1).

1900'lü yılların başında I. Dünya Savaşı'ndan sonra 1919'da Versay Barış Konferansı ile zafer kazanan devletlerin temsilcileri yeni bir antlaşma kaleme almak üzere toplandılar. Antlaşmanın kapsamı halk sağlığı, işçi hakları, barış ve savaş hukuku konularıydı. Ancak temsilciler barış, güvenlik, ekonomik ve sosyal sorunlardan sorumlu yeni bir kalıcı uluslararası örgüt kurmakla da ilgilenmişlerdir. Bu amaçları gerçekleştirmek maksadıyla söz konusu Konferans'tan önce bu düşünceler çerçevesinde 1899 ve 1907 yıllarında gerçekleştirilen Lahey Konferansları, Milletler Cemiyeti adı altında bir uluslararası örgütün kurulmasına temel teşkil etmiştir. Bu uluslararası örgüt altında alınan kararlar zafer kazanan devletlerin tercihi ile olmuştur. Örgütün kuruluşunda öncelikli amaç barış ve güvenliğin tesisidir. Ekonomik ve sosyal konularla fazla iştigal edemeyecektir (Clive, 2007: 3). Ekonomik ve sosyal alanda herhangi bir düzenlemeye gitmemesi ve uluslararası arenada barışı ve güvenliği tesis edememesinden dolayı 1939 yılında Almanya'nın Polonya'ya saldırması ile başlayacak olan II. Dünya Savaşı'nı engelleyememiştir.

Milletler Cemiyeti'nin (MC) kurulması aşamasında Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde siyasi bir güç olarak fazla ağırlığı hissedilmiyordu ve ayrıca Kurtuluş Savaşı devam ediyordu. Başlangıçta Türkiye Musul sorununun devam etmesinden dolayı üye olmamış, ancak Milletler Cemiyeti'nin konferanslarına ve silahsızlanma komisyonuna katılmış, teknik ve insani etkinliklerine ilgi göstermiş olup, 18 Temmuz 1932 tarihinde MC'ye üye olmuştur (Vikipedi).

II. Dünya Savaşı sonrasında kurulacak olan BM'nin kuruluş süreci ve tarihsel gelişimi ilgili detaylı bilgiler İkinci Bölüm'de verilecektir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Rusya (SSCB) olmak üzere iki kutuplu bir eksene oturmuştur. 1945 yılı ile başlayıp 1991'de Sovyet Rusya'nın dağılmasına kadar olan döneme Soğuk Savaş dönemi denmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile başlayan ve 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılması ve takip eden süreçte 1991'de de Sovyet Rusya'nın yıkılması ile sona eren iki kutuplu dünya düzeni kurulmuştur. Bu düzen içerisinde kurulan örgütler iki çerçevede değerlendirilebilir. Birinci olarak bu iki kutbu bir araya getirmeyi hedefleyen örgütlenmeler ve iki kutuptan dolayı iki süper gücün girişimi ile oluşturulan bloklaşmış örgütlerdir (Ateş, 2014: 150).

Soğuk Savaş'ın ortaya çıkışı ile küresel uluslararası örgütlerin kuruluşu imkânsızlaşmıştır. Dolayısıyla ülkeler bölgeselleşmeye yönelmiştir (Mackenzie, 2010: 82). Soğuk Savaş esnasında bu iki kutuplu dünyanın oluşturduğu ortamda güvenlik, ekonomik vb. alanlarında işbirliğini sağlamak için NATO, AGİK vb. uluslararası örgütler kurulmuştur. Bu örgütler ülke içi ve ülkeler arasındaki çatışmaların sonlandırılması konusunda çalışmalar gerçekleştirmişlerdir (Clive, 2007: 29).

İlk uluslararası örgütlenmelerden sonra 1900'lü yıllara geldiğimizde dünya tarihinde acı hatıralarla dolu iki büyük savaş yaşanacaktır. Bu savaşlar sonucunda oluşturulmaya çalışılan dünya düzeni ve uluslararası ilişkiler daha önceki süreçten farklı olarak barışı tesis etmeye yönelik ve savaşların yıkıcı etkilerini bir daha yaşamamak maksadıyla uluslararası işbirliğinin öne çıkarıldığı çalışmalar ve gayretler olacaktır. Bu tarihlerden önceki uluslararası örgütlenmelerin teknik ağırlıklı olması ve ülkelerin egemenliklerine halel getirmemesine karşın daha sonrasında kurulacak örgütlenmeler öncelikli olarak politik anlamda geliştirilecek örgütlenmeler olacak ve barışı tesis etmekle kalmayıp bütünleşmenin daha ileri boyutları olan Avrupa Birliği (AB) gibi devletlerin egemenliklerini de bir üst yapıya devrettiği oluşumlar bile ortaya çıkacaktır.

1.2.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE KURULUŞ MAKSATLARI

Günümüzde sayıları hızla artan ve binlerle ifade edilmeye başlanan uluslararası örgütlerin birtakım ortak özellikleri bulunmaktadır. Gerek kuruluş amacı itibariyle gerekse yapıları açısından örgütler ortak karakter sergileyebilirler.

Devletleri uluslararası örgütlenmeye iten temel sebep giriş bölümünde de belirtildiği üzere ortak ihtiyaçlardır. Ortak ihtiyaçlar güvenlik, siyasi, ekonomik vb gibi çok çeşitli olabilmektedir. 19. Yüzyıldan önce Avrupa'da devletler kendi aralarındaki sorunları genelde çatışarak çözmek eğilimindeydiler. Uluslararası oluşumların ilk kuruluşu da bu çatışmalar ve savaşlardan sonra çatışan ülkeler ve üçüncü taraflar arasında anlaşmalar yapılarak aralarındaki sorunların geleceğini belirlemek şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası örgütler kendi başlarına oluşmazlar. Devletler uluslararası örgütleri planlar, destekler ve kurarlar. Kurulan her bir uluslararası örgüt şekil, büyüklük ve alt kuruluşları bakımından farklılık gösterebilmekte olup, kendi kültürünü, bürokrasisini ve anlayışını oluşturma bağlamında ise kendi alanında tektir. Uluslararası örgütler müzakere ortamının oluşturulması, eylemlere standartlar getirilmesi ve uluslararası hukuka katkı sunulması için uygun ortamı sağlayan bir arenadır (Mackenzie, 2010: 1-3).

Fikirlerin ve bilginin çok hızlı dolaşması, uluslararası sistemde iyi yönetim konularına katkı yapan standartlar ve değerlerin daha çabuk edinilmesine sebep olmaktadır. Bu hızlı dolaşım ortamına uluslararası sorunlarda hızlı bir şekilde girmekte ve problemlerle ilgili farkındalıklar da artmaktadır. Netice olarak bu konuların ve konuların kapsadığı alandaki otoritelerin birlikte çalışması ihtiyacı hasıl olmaktadır. Bunun sonucunda da bu konunun tartışılacağı ve kararların alınacağı bir uluslararası örgüt mekanizmasına geçiş sağlanmış olacaktır (Bennett & Oliver, 2002: 14-15).

1648 Westfalya Antlaşmaları ile eski sistem değişmiş yerine yeni bir sistem getirilmiş olup, örgüt yapılanmasına rastlanmamaktadır. Ancak 1815 Viyana Antlaşması ile uluslararası düzenli örgütlenmenin ilk örneği olan Ren Nehri Komisyonu kurulmuştur. Bundan sonra kurulacak olan uluslararası örgütlerin ilk örneklerinin Ren Nehri Komisyonu gibi ülkelerin egemenliklerini kısıtlayıcı yapılanmalardan ziyade teknik, ekonomik ve idari alanlarda işbirliğine yönelik olarak kuruldukları görülmektedir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 3) (Başak, 2012: 26).

Uluslararası örgütlerin nitelikleri arasında en temel olan üyelik mekanizması ile ilgilidir. Uluslararası örgütlere üyelik devletlerin istekleri ile gerçekleşmekte ve yalnızca egemen devletler üye olabilmektedir. Bireysel üyelik veya diğer bir örgütün üyeliği söz konusu değildir. Örgütün kurulması ve nihayetlenmesinde devletlerin politik tercihleri etkili olmaktadır. Diğer bir niteliği ise uluslararası örgüt kuruluşunda herhangi bir yasal zorunluluğun bulunmamasıdır. Bunun yansıması olarak örgütün faaliyetlerine katılımda gönüllülük ilkesi çerçevesinde gerçekleşmektedir. Ortak bir uzlaşmaya varıldıktan sonra bu ortak kararların yazılı bir metne dönüştürülmesi gerekecektir. Uluslararası örgütlerin bir diğer genel özelliği ise kurucu bir statüye sahip olmalarıdır. Bu statü bazen kanun, bazen tüzük, bazen antlaşma, bazen sözleşme şeklindeki temel belge olabilmektedir. Kurucu metinle örgütün yapısı, işleyişi, karar alma mekanizmaları, üyelerin sorumlulukları ve hakları, politikaları vb hususlar detaylı olarak belirtilir. Uluslararası örgütlerin fiziki varlığı, kurumsal kimliği ve tüzel kişiliği bulunması da genel özellikler arasında sayılmaktadır (Ateş, 2014: 20-21). Uluslararası örgütlerin egemenliğinin olduğu herhangi bir ülkesinin (vatan toprağının) ve vatandaşının olmaması önemli ortak özellikleri arasında değerlendirilebilir.

Ayrıca ortak fiziki yapılar ve organlar bağlamında örgütlerin farklılık arz etmesine rağmen genelde kongre ya da genel kurul, konsey ve sekreterlik olarak 3 ana organı bulunmaktadır. Ayrıca maddi katkı da uluslararası örgütlerdeki ortak özellikler arasındadır. Üye devletler bazen örgüt kuruluş metnindeki temel belgede belirtilen oranda maddi katkı yaparken bazen de yaptığı finansal katkı oranında örgütün karar alma mekanizmasında etkin olabilmektedir (Karluk, 2014: 48-49).

Uluslararası örgütlerin kuruluş aşamasında ulaşmayı amaçladıkları hedefler örgütün kurucu üyeleri tarafından görüşülüp belirlenmektedir. Amaçlar süreç içerisinde farklılık gösterebilmektedir. Amaçların değişmesi neticesinde örgüt ya yok olma sürecine girmekte ya da amacını değiştirerek yeni amaçlarını gerçekleştirmek maksadıyla faaliyetlerine devam etmektedir (Başak, 2012: 63-67). Uluslararası örgütlerin asıl amacı kurucu belgelerinde belirtilmektedir (Clive, 2007: 50). Ancak uluslararası örgütlerin kurucu anlaşmalarda belirtilmeyen daha sonradan kendilerine vazife edindikleri amaçlara da yönelebildikleri görülmüştür.

Uluslararası örgütlenmelerin öncelikli olarak insanların ve insanların oluşturduğu devletlerin ortak sorunlarına çözüm getirmek amacıyla oldukları görülmektedir. Uluslararası örgütlerin günümüzde faaliyet alanları bakımından bazılarının kendi alanı ile ilgili kendine özgü çalıştığı, bazı örgütlerin ise ortak faaliyet alanları ile ilgili ortak hareket edebildikleri görülmektedir (Başak, 2012: 40-41). Amaçlar örgütlerin kurucu metinlerinde detaylı olarak belirtilmiş olup, bu amaçlara ulaşmada en temel çerçeve ortak çıkarların gerçekleştirilmesi ve uluslararası ortamda düzen ve istikrara ulaşmaktır (Ateş, 2014: 24-25).

Uluslararası örgütlerin ulaşmayı hedefledikleri amaçları gerçekleştirdikleri işlevlerden de görmek mümkündür. Bu kapsamda uluslararası örgütlerin bir araya getirme, standartlar oluşturma, iyileştirme ve destekleme, sosyalleşme ve hukuk yapıcı işlevleri göz önüne alındığında herhangi bir konu veya sorun ile ilgili belirtilen işlevleri ile o konuda yapmayı planladığı amaçları da ortaya çıkacaktır (Clive, 2007: 92-103).

Hükümetler dışı uluslararası örgütlerin en çok yoğunlaştığı alanlar genelde çevresel konular olmuştur. 1962 tarihinde yayınlanan Rachel Carson'un "Sessiz Bahar" adlı romanı çevresel konularda insanların farkındalığını artırıcı bir etki göstermiştir. Ayrıca bu yıllardan sonra ortaya çıkan çevresel kaynaklı hastalıklar ve hava kirliliği gibi hususlar çok sayıda hükümetler dışı uluslararası örgütün doğuşuna vesile olmuştur.

Uluslararası örgütlerin bir diğer amacı ise devletlerin veya şahısların görmezden geldiği konularda problemlerin çözümü üzerine odaklanmaktır. Uluslararası örgütler çevresel konular, ekonomik kalkınma ve uluslararası ticaret, insan hakları, sağlık, tarım ve gıda gibi küresel boyuttaki bu sorunlara devletler arasında çözüm bulma maksadı da taşımaktadır (Mackenzie, 2010: 115, 141).

1.3.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN SINIFLANDIRILMASI

Dünya genelinde sayıları çok artmış olan uluslararası örgütlerin sınıflandırılması çerçevesinde kesin bir yargı bulunmamaktadır. Ancak uluslararası örgütlerin yapıları, faaliyet alanları, buldukları coğrafya, üyelik sistemi gibi ortak bazı özelliklerine göre sınıflandırma yapma imkânı bulunmaktadır. Öncelikli olarak uluslararası sistemde uluslararası örgütlerin sayıca fazlalığı bunların incelenmesinin daha kolay yapılabilmesi için sınıflandırmayı gerektirmektedir. Bu bölümde uluslararası örgütlerin bu kriterler çerçevesinde sınıflandırılması incelenecektir.

Uluslararası örgütlerin sınıflandırmasında kullanılan belli başlı yöntemler şu şekilde sıralanabilir; coğrafi durum, faaliyet alanı, üyelerinin devlet olup olmama durumu, örgütlerin kuruluş amaçları, karar alma mekanizmaları ve benzeri.

Uluslararası örgütlerin sınıflandırılmasındaki yöntemlerden birisi coğrafi yöntemdir. Coğrafi yönetime göre uluslararası örgütleri iki gruba ayırmak mümkündür; küresel ve bölgesel. Küresel uluslararası örgütler dünyadaki bütün devletlerin üye olabildikleri örgütlerdir. Bölgesel uluslararası örgütler ise üyeliği belirli bir coğrafya kapsamında olan ve bu bölgedeki devletlerin üyeliğine açık olan örgütlerdir. Küresel nitelikteki örgütlere örnek Birleşmiş Milletler (BM) iken bölgesel nitelikli örgüte örnek olarak ise Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) verilebilir.

Küresel ve bölgesel ayrımının yapılışında tezin giriş bölümünde yapılan tanımlar çerçevesinde bölge tanımının içeriği incelenecek olursa bölgeselleşmeye en güzel örneğin Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan oluşan Benelüks yapısı ve yine küreselleşmeye ise en güzel örnek olarak Birleşmiş Milletler verilebilir. Benelüks ülkeleri hem coğrafi, hem sosyo-kültürel yapı, hem siyasi ve hem de ekonomik yapı olarak birbirine çok benzer özellikler göstermektedirler (Clive, 2007: 45-48).

Diğer bir sınıflandırma yöntemi ise örgütlerin faaliyet alanlarına yönelik yöntemdir. Bu yöntemde uluslararası örgütün faaliyet gösterdiği politik, ekonomik, askeri ve teknik vb. konulara göre sınıflandırılmaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletler (BM) siyasi özelliği daha belirgin olan bir örgütken, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) ekonomik alanda faaliyet gösteren birer uluslararası örgüttür. Bu sınıflandırmaların haricinde öncelikli olarak politik çerçevede kurulan örgütün diğer alanlarda işbirliği gerçekleştirebilmesi için ayrı alt örgütler kurulmaktadır. Bu alt örgütlerin bağlı oldukları üst örgüt çatı örgüt olarak nitelendirilmektedir. BM çatı örgüt olmakla birlikte Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) bir alt uzmanlık kuruluşudur (Ateş, 2014: 26-29).

Uluslararası örgütler üyelerinin devletler olup olmadığına göre de sınıflandırılabilir. Üye olarak devletlerden oluşan uluslararası örgütlere devletler arası veya hükümetler arası örgütler denirken, üyelerinin sivil toplum kuruluşları olduğu veya sivil yapılardan oluşan örgütlere ise hükümetler dışı uluslararası örgütler denmektedir. Devletler arası örgütlere örnek olarak NATO verilebilirken, devletler dışı

örgüte örnek olarak ise Uluslararası Kızılhaç Örgütü verilebilir (Özcan & Çınar, 2014: 184-185). Bu noktada BM, Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin 27 Şubat 1950 tarihli ve 288 (x) sayılı kararı uluslararası örgütlerin sınıflandırılması ile ilgili hükümetler arasında bir anlaşma ile kurulmayan bütün örgütleri hükümetler dışı uluslararası örgüt olarak nitelendirmektedir (Clive, 2007:35). Devletler dışı örgütlerle (NGO) sivil toplum kuruluşları bazen karıştırılabilmektedir. Bunların arasındaki ayırım vatandaşlarla veya insanlarla olan bağlantısına göre belirlenebilmektedir. NGO'lar genelde elit gruplar tarafından oluşturulmakta, yönetilmekte ve uluslararası oluşturulan bütçelere bağımlı olarak faaliyet göstermektedir. Buna karşın sivil toplum kuruluşları ise vatandaşlar veya insanlar tarafından oluşturulmakta ve daha sonrasında ulusal veya uluslararası faaliyetlere başlamaktadır (Karns & Mingst, 2010: 24).

Karar alma mekanizmaları yönünden ise; BM Genel Kurulu gibi örgütlerde eşit temsil ve her üyenin eşit oy hakkı bulunurken, BM Güvenlik Konseyi gibi yapılanmalarda ise sadece beş üye devlete veto hakkı verilmiştir. Karar alma mekanizmalarına göre ise uluslararası örgütler yukarıda örneklendirildiği üzere demokratik veya demokratik olmayan olarak sınıflandırılabilir (Özcan & Çınar, 2014: 185).

Bu sınıflandırmalar haricinde üyelik şartlarına göre örgütler açık veya kapalı olarak tanımlanabilmektedir. BM gibi bütün egemen üye devletlerin üyeliğine açık olan örgütler açık uluslararası örgütler olarak sınıflandırılırken, üyeliğin belli koşullara bağlandığı ve üye olunabilmesi için bu şartların sağlanması gerektiği örgütler ise kapalı uluslararası örgütler olarak sınıflandırılmaktadır. Kapalı uluslararası örgütlere örnek olarak Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) verilebilir. Uluslararası örgütlerin diğer bir sınıflandırma yöntemi de devletlerin egemenliklerini devredip devretmeme esasına dayandırmaktadır. Klasik manada uluslararası örgütlerde karar vericiler egemen devletlerdir ve kararlar bunların işbirliğine ve ortak karar mekanizmalarına dayanmaktadır. Ancak bazı uluslararası örgütlerde üye egemen devletler bazı konularda karar verme yetkilerini kurulan uluslararası örgüte devretmektedirler. Bu yolla oluşturulan uluslararası örgütler ise supranasyonel (ulus üstü) uluslararası örgüt olarak nitelenmektedir. Uluslararası örgütler ayrıca üye devletlerin ekonomik gelişmişliklerine veyahut ortak bazı değerler etrafında birleşme esaslarına göre de sınıflandırılabilmektedir. G-8 ülkelerin gelişmişlik seviyelerini esas alan bir örgüt olup, İslam İşbirliği Teşkilatı ise devlet yönetimi olarak dini temel alan ortak değerleri ön plana çıkarmaktadır (Başak, 2012: 52-62).

1.4.ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN FAALİYET ALANLARI, YAPILANMASI, ORGANLARI, KURUCU BELGELER VE KARAR ALMA MEKANİZMALARI

1.4.1. Faaliyet Alanları

1648 Westfalya Antlaşması'nın yarattığı ulus devletler neticesinde uluslararası ilişkilerin boyutu da değişmiştir. Bundan sonraki süreçte ilişkiler egemen devletler arasında gelişmiştir. Ancak burada öne çıkan husus ulus devletlerin kendi aralarındaki problemleri savaş ve çatışma ile çözüme kavuşturma eğilimleridir. Daha güçlü olanın çıkarlarını daha güçlü koruyacağı ve artıracığı aşikar olan bir ortamdır. İnsanlık tarihi iki büyük savaş neticesinde bu güç kullanımını değiştirmek istemiştir. Bunun sonucunda kurulan BM öncelikli olarak barışın tesis edilmesi amacını taşımaktadır (BM Şartı, 1. madde). Bu eğilim günümüzde hala korunmasına rağmen küreselleşmenin etkisi ile sorunların çözümüne ilişkin egemen devletlerin işbirliğine gitme ve sorunları müzakere yoluyla çözme yönünde mesafe kat ettiği görülmektedir. Müzakerelerde yine güçlü devletlerin daha etkili olduğu ve alınacak ortak karara etki etme olasılığının daha fazla olduğu söylenebilir. Burada ilk ulus devletlerin güç olgusu ile günümüzdeki güç olgusu temelde askeri bağlamda olsa bile ekonomik, siyasal, hammadde kaynakları (petrol, doğalgaz, su vb.) gibi güç olguları çeşitlenmiştir.

Dolayısıyla ilk kurulan uluslararası örgüt örneklerinde egemen devletlerin güçlerini kesinlikle bir ortak üst karar organına devretmek istememelerinden ötürü teknik örgütlenmeler göze çarpmaktadır. Savaş ortamını sona erdirdikten sonra güvenlik endişesi olmayan devletlerin ilk düşündükleri şey olan ekonomik durum göz önüne alındığında, o günün koşullarında akla gelen ilk ekonomik getiri ticarettir. Ticaret yollarını kullanmak isteyen devletler bu yollardan sağladığı ticari getirilerle hem kendi ulusunun hayatını idame ettirmeye çalışmışlar hem de ekonomik durumunu düzeltmek için çaba göstermişlerdir. Bundan dolayı devletler arasında kurulan ilk düzenli örgütlenme bir ticaret yolu olan Ren Nehri üzerinde seyrüseferi (deniz trafiği) düzenlemeye yönelik olmuştur.

İki büyük dünya savaşından sonra kurulacak örgütlenmeler savaş ortamını sona erdirme ve barışı tesis etme amaçlıdır. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan iki kutuplu dünyada öncelikli olarak savunma ağırlıklı örgütlenmeler dikkat çekmektedir. Bu

kapsamda kurulan NATO ve Varşova Paktı iki kutbun savunma örgütü niteliğindedir. 1991 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra doğu bloku iflas etmiş ve tek kutuplu (ABD) bir dünyaya doğru yol alınmıştır. Savaş tehdidinin sona ermesinden sonra siyasal, ekonomik örgütlenmelerin ağırlık kazandığı görülecektir. Buraya kadar özetlendiği üzere uluslararası örgütlerin faaliyet alanları çok çeşitli olmakla birlikte günün koşullarına göre değişebilmektedir. Günümüzde askeri, savunma, ekonomik, kalkınma, çevre, insan hakları, çocuk hakları, sağlık vb. çok çeşitli konularda faaliyet gösteren uluslararası örgüt veya örgüte bağlı uzmanlık kuruluşu mevcuttur. Tez kapsamında ilerleyen bölümlerde su konusunda faaliyet gösteren uluslararası örgütler ve su konusundaki faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler verilecektir.

Burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus uluslararası örgütlerin faaliyet alanları örgütün temel metninde belirtilen maddeler çerçevesinde şekillenmektedir. Ancak şartların değişmesine bağlı olarak uluslararası örgütlerin faaliyet alanları da bu değişimden etkilenebilmektedir (Başak, 2012: 161-163).

1.4.2. Yapılanmalar ve Organlar

Uluslararası örgüt yapılanmasının teşekkülü için en az üç devletin arasındaki uzlaşma ile mümkündür. Örgütün yapılanmasının esası ise temel belge niteliğindeki kurucu metin ile sağlanmaktadır. Bu metinde örgütün adı, faaliyet alanları, yönetim yapılanması, merkezi, ana organları, sorumlulukları, temsilcileri, karar alma mekanizmaları, mali yapılanması, üyelik koşulları vb tanımlanır. Bu bağlamda uluslararası örgütün yapılanması üç safhada gelişmektedir. Öncelikli olarak yerinin, merkezinin belirlenmesi ile fiziki yapısının ortaya çıkması, adı, organları, karar alma mekanizmasının tayini ile kurumsal kimliğinin oluşması ve son olarak hangi alanlarda karar alınacağı, temsil edecek yetkililerin belirlenmesi ve tüzel kişiliğinin meydana gelmesi ile örgüt yapılanması tamamlanır (Ateş, 2014: 22-23).

Uluslararası örgütü kuran kurucu metinde daha sonradan değişiklik yapılması ihtiyacı hâsıl olabilir. Metinde yapılacak değişiklik de aynen kurucu metnin oluşturulması sürecindeki gibi ortak karar ile mümkün olabilmektedir. Ancak bazı durumlarda kararın niteliğine göre oyçokluğu ile de değişiklik mümkün olabilmektedir (Başak, 2012: 68).

Uluslararası örgütlerin yapılanmaları ve organları genel anlamda birbirleri ile benzerlik göstermektedir. Organların isimlerinin farklı olmasına rağmen benzer fonksiyonları yerine getirdikleri ifade edilebilir. Uluslararası örgütlerin organlarının meydana getirilmesi kendisine kurucu metinlerle verilen görevleri yerine getirme amacıyla.

Uluslararası örgütlerin organlarının iki ayrı bölümde irdelenmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi ana organlar diğeri ise alt organlardır. Ana organlar genellikle üçe ayrılmaktadır. Birincisi genel kurul ya da kongre, ikincisi konsey ve üçüncüsü ise sekreteryadır. Alt organlar ise kurucu metinde yer alabileceği gibi ayrıca yapılacak bir anlaşma ile de kurulabilmektedir. Alt organların gerçekleştireceği faaliyetler de yine ana organlar tarafından belirlenmektedir. Örnek olarak BM ana organları; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Genel Sekreterdir. Alt organlara örnek olarak ise Mülteciler Yüksek Komiserliği verilebilir (Başak, 2012: 131-152, BM Şartı, 7. Madde).

Uluslararası örgütlerin yapılanmaları vakıf, şirket, dernek, sendika, siyasi parti benzeri tüzel kişilikleri andırmaktadır. Organlarına bakıldığında genel anlamda üyelerin eşit temsiline dayanan bir Genel Kurul, bu kurul tarafından seçilen bir yürütme kurulu, idari işlerin yürütüldüğü genel merkez ve buna bağlı bir sekreteryaya, örgütün en düzey memuru olarak genel sekreter ve bazı örgütlerde de anlaşmazlıkların çözümü maksadıyla bir yargı organı mevcuttur. Ayrıca, faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için üyelere toplanan aidatlarla oluşturulan bir banka, fon veya bütçe bulunmaktadır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 8-9).

Söz konusu bütçe ve mali kaynaklar üye devletlerden eşit olarak veya nüfus, ekonomik durum ve benzeri esaslara göre toplanmaktadır. Bunun yanında uluslararası örgütlerin gerçekleştirdikleri çalışmalar, yayınlar ve benzeri ekonomik getirisi olan başlıklarla da bütçelerini geliştirdikleri görülmektedir. Aynen devletler gibi uluslararası örgütlerde de bütçe yapılırken tahmini harcamalara göre belirlenir. Bütçesi yetersiz olan uluslararası örgütlerin çoğu zaman amaçlarını gerçekleştiremediği görülmektedir (Başak, 2012: 87). Bu hususun en önemli çıktısı faaliyetlerinde bağımsız olan uluslararası örgütlerin bütçelerine katkısı yüksek olan devletlerin politikasına kayması ve o yönde kararlar alması neticesini doğuracağı söylenebilir.

Uluslararası örgütlerde yönetim birimleri genel kurul, yönetim kurulu veya genel sekreter olarak tanımlanabilmektedir. Genel kurul veya yönetim kurulunda karar alma mekanizmaları genel olarak üyelerin eşit oy hakkına sahip olduğu ve oybirliği veya oyçokluğu ile karar alınan bir yönetim şeklidir. Genel sekreter ise örgütün temsili, idari işlerin koordinasyonu ve yönetiminden mesuldür. Uluslararası örgütlerin yapılanması ile ilgili en önemli hususlardan birisi bulunduğu yerdeki binası, çalışanları ve araçlarının diplomatik dokunulmazlıklardan faydalanmasıdır (Ateş, 2014: 23-24).

1.4.3. Kurucu Belgeler ve Karar Alma Mekanizmaları

Kurucu belgeler uluslararası örgütlerin anayasası veya kuruluş kanunu olarak nitelendirilebilir. Kurucu belgeler üyeler tarafından onay mekanizmalarından geçirildikten sonra yürürlüğe girer ve uluslararası örgüt tüzel kişilik kazanarak faaliyetlerine başlama imkânı elde eder.

Uluslararası örgütleri kuran metinlerin uluslararası hukuktaki yeri önemli bir konudur. Bu husus ile ilgili incelenebilecek kaynak 29 Mayıs 1969 tarihli Viyana Konferansı ile kabul edilen Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesidir (Viyana Sözleşmesi). Söz konusu sözleşmeye göre devletler arasında yazılı olarak yapılmış ekonomik, siyasi vb. çeşitli alanlarda ortak istek bildiren belgeler antlaşma, anlaşma, sözleşme, protokol vb. isimlerle belirtilmektedir. Bu belgeler uluslararası örgütün kuruluşuna vesile olabileceği gibi uluslararası örgütler ve devletler arasında da imza edilebilmektedir. Söz konusu Antlaşmaya göre kurucu belgeleri yapma yetkisi devletler ve uluslararası örgütlerdedir. Kurucu belgeler belgeleri onaylayan devlet veya uluslararası örgütün yetkili organları tarafından onaylanması neticesinde yürürlüğe girer ve devletleri verdikleri taahhütleri uygulamaya yükümlü kılar. Devletlerin kurucu belgeyi onaylaması aynı zamanda örgütün kurallarına ve yükümlülüklerine uyma konusunda söz verdikleri şeklinde yorumlanır. Ancak, devletlerin egemenliği bağlamında devletler uluslararası örgütler tarafından oluşturulan zorunluluklara uyma konusunda serbesttirler. Bu konu uluslararası örgütlerin oluşturmuş oldukları kuralları ülkeler üzerinde nasıl uygulayacakları hususunda bir problem oluşturmaktadır (Hurd, 2011: 3-9).

Uluslararası anlaşma metinleri çeşitli isimlerle anılmaktadır. Kısaca bunlara değinmekte fayda bulunmaktadır. Genel bir ortak konsensüsü ifade eden ve iç hukuk yolları ile de onaylanması gerek yazılı metinlere “Antlaşma”, ikincil derecede öneme haiz

olan ve iç hukukta onay gerektirmeyen yazılı metinlere “Anlaşma”, önemli konularda ve çok taraflı olarak imza edilen ve kural koyan antlaşmalara ise “Sözleşme”, bir düşüncenin temel ilkelerini bir araya getiren metinlere “Misak/Şart”, antlaşmaların tamamlayıcı metinleri şeklinde hazırlanan belgelere “Protokol”, uluslararası toplantılara katılım sağlayan temsilcileri belirten belgeye “Son Senet”, uluslararası yapılanmaların çalışma şeklini ve usullerini belirleyen belgeye “Statü” ve askeri özellikte bir örgüt kuran askeri belgelere ise “Pakt” denilmektedir (Oran, 2002:333).

Onay hususu her devletin ve uluslararası örgütün karar alma mekanizmalarında belirtilmiştir. Çok taraflı antlaşmalarda onay belgelerinin bir devlete sunulması ve o devlet tarafından da ilgili bütün üyelere dağıtımı gereklidir. Devletler hazırlanan ve imzalanan antlaşmaları onaylama konusunda serbestlerdir. BM Şartı 102. Madde’ye göre devletler arasında yapılan antlaşmaların BM Sekreterliği’ne iletilerek kayda alınması gerekmektedir. Aksi halde BM’nin herhangi bir organı önünde hak iddia edilemez. Devletler ayrıca antlaşmaların herhangi bir maddesine çekincelerini belirterek imzalayabilirler. Bu durumda devletler söz konusu maddenin gerekliliklerini yerine getirmeme isteklerini belirtmiş olmaktadır (Karluk, 2014: 53-54).

Uluslararası örgütlerin kurucu belgeleri veya anlaşmalar beş farklı şekilde son bulabilir. Kurucu belgenin son bulması; belgeyi imzalayan üyelerin ortak konsensüsü, belgede belirtilen hedefe ulaşılması, belgede belirtilen sürenin dolması, tek taraflı olarak üyelere birinin belgede belirtildiği şekilde belgenin yükümlülüklerini yerine getirmek istememesini bildirmesi ve konjonktürün değişmesi şeklinde beş farklı yolla olabilmektedir (Karluk, 2014: 56-57).

Uluslararası örgütün kurucu belgesinin onay sürecinden sonra ortaya çıkan hukuki kişiliği örgüte ulusal ve uluslararası mahkemelerde temsil hakkını sağlamakla birlikte uluslararası örgütleri uluslararası hukukun üretilmiş bir öznesi durumuna getirmektedir. Kurucu belgeler ayrıca açıkça ifade etmese bile 1986 tarihli Devletler ve Uluslararası Örgütler ve Uluslararası Örgütlerin Kendi Aralarında Anlaşma Hukuku Üzerine Viyana Sözleşmesi uluslararası örgütlerin antlaşma yapma yetkisine haiz olduğunu belirtmektedir (Başak, 2012: 69-81). Buradan anlaşılacak durum uluslararası örgütlerin kurucu belgelerinde belirlenen hedefler ve amaçlar doğrultusunda gerektiğinde düzenleme yapabilmesi ve uluslararası alanda bir hukuk oluşturması hakkına sahip olduğunu göstermektedir.

Uluslararası örgütlerin karar alma mekanizmaları da çeşitlilik gösterebilmektedir. Genel olarak karar alma mekanizmalarını oy birliği, oy çokluğu, basit çoğunluk, oransal çoğunluk vb. sayılabilir.

Genel olarak uluslararası örgütlerde egemen devletler eşitlik ilkesine göre eşit oy hakkına sahiptir. Ancak belirli bir uluslararası örgüt içerisinde bir organdan diğer organa göre karar alma mekanizmaları değişebilmektedir. Örneğin Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) yeni bir yapının kurulması, yeni bir üyenin kabulü gibi önemli konularda oybirliği ile karar alırken, KEİ Dışişleri Bakanları Konsey toplantılarında teknik konularda oransal oy çokluğu (2/3) ile karar alınmaktadır (Başak, 2012: 93-94).

Devletler egemenlik ilkesi gereği herhangi bir uluslararası örgütün faaliyetlerine ve kararlarına katılım konusunda özgürdür. Tavsiyelere uyma konusunda veya işbirliği yapma hususunda egemen devletin kendi tercihi geçerlidir (Bennet & Oliver, 2002: 3).

Karar alma mekanizmaları ile ilgili uluslararası örgütlere özgü bilgiler uluslararası örgütlerin anlatıldığı bölümlerde detaylı olarak verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SU KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

Ülkemiz, dünya coğrafyasında Asya ve Avrupa arasında çok önemli bir konumda yer almasından dolayı çevre ve dünya ülkeleri ile ilişkileri önem arz etmektedir. Ayrıca, ülkemizin komşu ve çevre ülkelerle; tarihsel, ekonomik ve siyasi bağları bulunmaktadır. Ülkemiz bu çerçevede düşünüldüğünde; üyesi olduğu örgüt, kuruluş ve paktlar, farklı bağlılıkların yanı sıra farklı yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir.

Günümüzde, ülkelerin birbirleriyle ilişkileri ve bu ilişkiler sonucunda ortaya çıkabilecek herhangi bir olumlu veya olumsuz sonuç, sadece ilgili ülkeleri değil dünya üzerinde yer alan birçok ülkeyi ve aynı zamanda bulunduğu bölgeyi de ilgilendirmektedir. Bu etkileşim, devletlerin dünya üzerindeki sahip oldukları etkinlik, konum ve zenginlikler ile bağlantılıdır. Bu süreç, sanayi devriminden sonra artmış ve bilgi çağında daha da üst seviyelere tırmanmış ve küreselleşme olgusuyla önemini daha da arttırmıştır. Tüm bu etkileşimler; esas olarak ülkelerin politikalarının oluşturulmasında en etkili rolü oynamaktadır (Tuğrul, 2010: 5-6).

Uluslararası örgütlerin sınıflandırılması başlığı altında da belirtildiği üzere, örgütlerin sınıflandırması bakımından net bir ayırım bulunmamaktadır. Bu kapsamda su konusunda faaliyetleri olan örgütler bu tez çerçevesinde küresel, bölgesel ve hükümetler dışı örgütler olarak alt başlıklar altında incelenmiştir.

2.1. KÜRESEL ÖRGÜTLER

Kısaca dünyadaki bütün devletlerin üye olabildikleri örgütler olarak tanımlanabilecek küresel örgütlerden Türkiye'nin de üyesi olduğu Birleşmiş Milletler (BM), İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), D-8, G-20 ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) incelenmiştir.

A.BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM)

1945 yılında II. Dünya Savaşı'ndan sonra 51 ülkenin katılımı ile uluslararası barış ve güvenliğin temini maksadıyla kurulan Birleşmiş Milletler şu anda sahip olduğu 193 üye ile dünya üzerindeki en geniş katılımlı uluslararası örgüttür. İlk kuruluş amacında görüleceği üzere barış ve güvenliğin temini maksadıyla kurulmasına karşın günümüz dünyasında özel kuruluşları, bütçe ve programları ile hayatın her alanında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, çevre, göçmen sorunu, terörizm, insan hakları, gıda üretimi ve benzeri birçok alanda BM etkisini hissettirmektedir.

A.1. Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

A.1.1. Kuruluş Süreci

Milletler Cemiyeti I. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın galip devletleri olan ABD, Fransa, İngiltere, Japonya ve İtalya'nın hazırladıkları antlaşma metnini mağlup devletlere zorla imzalatırarak 1919 yılında kurdukları uluslararası bir örgüttür. Zorla imzalatılan bir antlaşmanın koruyucusu olması, ABD'nin öncülük etmesine rağmen ABD Kongresi tarafından onaylanmaması neticesinde örgüte üye olmaması, 5 büyük devlet arasında görüş farklılıklarının olması gibi sebeplerle ömrü fazla uzun sürmemiştir. Türkiye'nin de 18 Temmuz 1932 tarihinde üye olduğu örgüt macerası da fazla uzun sürmemiştir. Milletler Cemiyeti 18 Nisan 1946 tarihinde toplanan konferans ile cemiyetin dağıtılmasına karar verilmiştir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 72-90, Vikipedi). Milletler Cemiyeti politika alanında küresel çaptaki ilk uluslararası örgütlenmedir (Ateş, 2014: 121).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti'nin güvenlik ve barışın tesisi konusunda etkin olamaması ve yine büyük bir savaşın yaşanması (II. Dünya Savaşı) küresel çapta çok daha etkili bir uluslararası örgütün kurulması ihtiyacını gündeme getirmiştir.

1939 yılının Eylül ayında Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla başlayan II. Dünya Savaşı'nın, 1945 yılının Mayıs ayında Almanya'nın teslim olması ile Avrupa bölümü, 1945 yılının Ağustos ayında da Japonya'nın teslim olması ile savaşın Asya bölümü sona ermiştir (Ateş, 2014: 147).

II. Dünya Savaşı devam ederken savaş sonrasında kurulması planlanan evrensel bir örgütün altyapı çalışmaları da başlamıştır. Öncelikli olarak 1941 yılında ABD ve İngiltere savaş sonrası kurulması planlanan düzene ilişkin temennilerinin yer aldığı Atlantik Bildirisi'ni yayınlamışlardır. Ocak 1942'de ise Almanya, İtalya ve Japonya'ya karşı savaş durumunda olan 27 devlet Birleşmiş Milletler Bildirisi'ni imzalamışlardır. Daha sonrasında ise uluslararası örgütlenmeye ilişkin ilk detaylar Tahran/İran'da ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin yayınlamış oldukları ortak bildiri ile ortaya çıkacaktır. 1944 yılının Ağustos ayında ABD'nin Dumbarton Oaks kasabasında ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Çin kurulması planlanan örgütün kurucu belgesi üzerinde görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Daha sonrasında bu dört ülkenin ortak kararı ile beşinci büyük olarak Fransa'nın da katılması kararlaştırılmıştır. Son olarak ise 1945 yılının Şubat ayında Sovyetler Birliği'nin Yalta kasabasında kurulacak olan örgütün Güvenlik Konseyi'ndeki daimi beş üyenin veto yetkisi olması ve Nisan 1945'te de ABD'de örgütün kurulmasına ilişkin konferans toplanması kararı alınmıştır. Buraya davet edilecek olan devletlerde, 1 Mat 1945 tarihine kadar Almanya'ya savaş ilan etmiş ve Ocak 1942 tarihli BM Bildirisini imzalamış olması şartı aranmaktaydı. 25 Nisan 1945'te San Fransico/ABD'de konferans toplanmış ve 26 Haziran 1945'te de katılımcı devletler (51 devlet) tarafından BM Şartı imzalanmıştır. Gerekli onay işlemlerinin tamamlanması ile BM Şartı 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir (Ateş, 2014: 150-154).

Birleşmiş Milletler Şartı 26 Haziran 1945'te San Francisco'da katılımcı devletlerin imzasıyla kabul edildikten sonra 5 büyük devletin de içerisinde yer aldığı 24 devletin kendi iç hukuklarına göre onay süreçlerini tamamlaması ve onay belgelerinin ABD'ye teslim edilmesinden sonra 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye'de 15 Ağustos 1945'te 322 milletvekilinin oybirliğiyle kabul ettiği TBMM'nin 4081 sayılı kanunu ile BM Şartı'nı onaylayarak örgüte üye olmuştur (Hasgüler & Uludağ, 2010: 101).

BM'yi Milletler Cemiyeti'nden ayıran en önemli özelliği galip devletlerin örgütü olma algısını yenmesi olarak nitelendirilebilir (Ateş, 2014: 155). Buda örgütün uzun soluklu ve hala dünya düzenini yönlendirebilen bir örgüt olarak kalıcı olmasını sağlamıştır.

BM'nin öncelikli amacı BM Şartı'nın 1. Maddesinde de belirtildiği üzere uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması, uluslar arasında dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi, uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel ve insani sorunların çözümü için işbirliğinin sağlanması ve bu ortak amaçlara ulaşmada ulusların eylemlerinde uyumlaştırmanın merkezi olmasıdır.

BM Şartı devlet şeklinde veya AB formatında bir birlik kurmak için tasarlanmamıştır. Gerek Güvenlik Konseyi gerekse diğer organların yetkileri zorlayıcı hukuk oluşturmaktan uzak tutulmuştur (Weiss & Daws, 2007: 58-59). Buradan da anlaşılacağı üzere uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanabilmesi için demokratik bir yönetim anlayışıyla kurulan küresel nitelikli bir örgüt olduğu söylenebilir.

BM kurucu belgesinde esas aldığı ilkeleri 2. Madde'de şu şekilde sıralamıştır; bütün üyelerin egemen eşitliği, iyi niyet, barışçıl yöntemler, siyasi bağımsızlığa ve toprak bütünlüğüne karşı kuvvet kullanmama, BM'nin eylemlerine bütün üyelerin destek vermesi, üye olmayan devletlerin de BM Şartına uyumlu hareket etmesinin temini ve iç işlerine karışmamasıdır (BM Şartı, 2. Madde).

A.1.2. BM Ana Organları

BM örgütü faaliyetlerini BM Şartı'nın 7. Maddesine göre kurulan altı ana organ vasıtasıyla yürütmektedir. Bunlar; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreterlik. BM ana organlarının genel özellikleri ve faaliyetleri aşağıda özetlenmiştir.

a) Genel Kurul:

BM Şartı'nda belirtilen bütün konuların görüşülebildiği her üye devletin katılım sağlayabildiği ve her üye devletin bir oy hakkına sahip olduğu ana organdır. Bu yapısıyla bir dünya parlamentosu şeklinde değerlendirilebilir (Ateş, 2014: 161). Her üye devleti

temsilen Genel Kurul oturumlarına en fazla 5 kişi katılım sağlayabilir. Genel Kurul olağan olarak Eylül-Aralık ayları arasında bir defa toplanmakta olup, Genel Görüşme denilen toplantılarla konular üzerinde müzakere edilir. Genel Kurul'un görüşeceği konular Genel Sekreter tarafından belirlenir. Üye devletler ve diğer BM organları da gündeme madde eklenmesi teklifi yapabilirler.

Genel Kurul'da kararlar katılım sağlayan ve oy kullanan üyelerin çoğunluğu ile alınır. Çekimser oylar hesaplamada göz önünde bulundurulmaz. Ancak, uluslararası barış ve güvenlik, Güvenlik Konseyi'ne, Ekonomik ve Sosyal Konsey'e ve Vesayet Konseyi'ne üye seçilmesi, yeni üye kabulü, üyeliğin askıya alınması, üyelikten çıkarma, bütçe, BM Antlaşması'nın değiştirilmesi ve benzeri Genel Kurul tarafından önemli görülen konularda kararlar 2/3 çoğunlukla alınır. Alınan kararlar bağlayıcı olmamakla birlikte tavsiye niteliğindedir (Denk, 2015: 169). Sadece bütçe ve katkı paylarını ödemeyen üyeler ile ilgili kararlar bağlayıcı niteliktedir.

Genel Kurul'da oy kullanabilme hakkı iki senelik üye aidatlarının ödenmemesi durumuna askıya alınmaktadır. Günümüzde Grenada, Marshall Adaları, Tonga, Vanuatu ve Yemen Genel Kurul'da oy kullanamamaktadır.

Genel Kurul diğer BM organları üzerinde yetki sahibidir. Güvenlik Konseyi hariç diğer organların raporlarını inceleyip denetler. Güvenlik Konseyi ise Genel Kurul'a yıllık bir rapor sunmakta ancak bu rapor ile ilgili bir denetleme söz konusu değildir. Genel Kurul diğer organlara üye seçimi konusunda da görevlidir. Burada göz önünde bulundurulan husus Asya, Afrika, Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler ile Batı Avrupa ve diğerleri olarak ayrılan 5 coğrafi bölgedir. Uluslararası Adalet Divanı üyelerinin seçiminde bu esas uygulanmaz. BM'nin yapacağı anlaşmalar, uzmanlık kuruluşları ile yapılacak anlaşmalar ve benzeri anlaşmaları onaylama yetkisi de Genel Kurul'undur (Özen & Tonus, 2013: 35-36).

Genel Kurul altında Kurul'a yardımcı alt birimler yer almaktadır. Bunlar çeşitli konularda Kurul'a destek sağlayan Kürsüler, Komisyonlar, Komiteler, Konsey ve Paneller ile Çalışma Gruplarıdır. Genel Kurul'un ve alt birimlerinin resmi dilleri Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolcadır. Dileyen kendi dilinde konuşma gerçekleştirebilmekte ancak BM'nin resmi dillerinden birisine tercümesi gerekmektedir.

Genel Kurul'un çalışmalarına üye olmayan devletlerden Vatikan adına Papalık Makamı ve Filistin Devleti ve devletler dışı uluslararası örgüt temsilcileri gözlemci statüsü ile katılım sağlamaktadır.

b) Güvenlik Konseyi

Güvenlik Konseyi'nin amacı BM Şartı'nın 24. Maddesi'nde belirtildiği üzere uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasıdır ve bu konularda birinci derecede sorumlu organdır. Yapısı ise Çin Halk Cumhuriyeti, Fransa, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda ve Amerika Birleşik Devletlerinden oluşan 5 daimi üye ve 10 geçici üye olmak üzere toplam 15 üyeden oluşur. Güvenlik Konseyi'nde kararlar 15 üyeden 9'unun olumlu oyu neticesinde alınmaktadır. 9 olumlu oyların içerisinde 5 daimi üyenin olumlu oyunun olması zorunludur (Denk, 2015: 180). Bundan dolayı 5 daimi üyeden 1 tanesinin bile olumsuz oy kullandığı kararlar Konsey'de alınamaz. Bu durum 5 daimi üyenin veto hakkı sahibi olmasındandır. Güvenlik Konseyi'nin alacağı kararlar bağlayıcıdır. Geçici üyeler ise Genel Kurul tarafından coğrafi temsile ve barış ve güvenliğin korunmasına katkı sağlama potansiyeline sahip orta büyüklükteki devletlerden 2/3 oy çokluğu ile seçilir (Özen & Tonus, 2013: 37). Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin dışındaki diğer konularla ilgilenmez (Hasgüler & Uludağ, 2010: 114). 2015 ve 2016 yılları için geçici üye olan ülkeler Angola, Çad, Şili, Ürdün, Litvanya, Malezya, Yeni Zelanda, Nijerya, İspanya ve Venezuela'dır. 193 üyeli BM'nin içerisindeki 60'ın üzerinde ülke günümüze kadar hiç Güvenlik Konseyi üyesi olmamıştır.

c) Ekonomik ve Sosyal Konsey

Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC) Genel Kurul tarafından 3 yıllığına seçilen 54 üyeden oluşmakta olup, BM örgütünün ekonomik, kültürel ve sosyal konularda çalışmalarını yürütmekle görevlidir. BM bütçesinin yaklaşık % 70'inin bu organ tarafından kullanıldığı düşünüldüğünde BM'nin görünen yüzü olduğu söylenebilir. ECOSOC kendi görev alanı ile ilgili inceleme, araştırma yapmak ve antlaşmalar hazırlayarak Genel Kurul'a sunma konularında faaliyet göstermektedir (Özen & Tonus, 2013: 38).

ECOSOC sürdürülebilir kalkınma üzerine yenilikçi yaklaşımların düşünce bağlamında müzakere edildiği ve tartışıldığı merkezi bir platformdur. Yetkisi altında olan konular ise ekonomik, sosyal ve çevresel konular üzerinde ve bunlar üzerine uluslararası alanda hedeflenen uygulamaların koordinasyonu, politika denetimi, politikaların tartışılması ve tavsiyelerin oluşturulması, ekonomik, sosyal ve çevre alanlarında faaliyet gösteren uzmanlık kuruluşları, bağlı ve ilgili kuruluşların koordinasyonu ve kendi görev alanında yer alan konularda BM Zirvelerine destek sağlamaktır. ECOSOC dünya üzerinden politikacılar, parlamenterler, akademisyenler, kuruluşlar, iş dünyası temsilcileri ve yaklaşık 3.200'ün üzerinde devletler dışı örgütlerle irtibat halinde sürdürülebilir kalkınma üzerine görüş alışverişinde bulunmaktadır (BM Web Sitesi).

İstatistik Komisyonu, Nüfus ve Kalkınma Komisyonu, Sosyal Kalkınma Komisyonu, Kadının Statüsü Komisyonu, Uyuşturucu Maddeler Komisyonu, Suç Önleme ve Ceza Adaleti Komisyonu, Kalkınma İçin Bilim ve Teknoloji Komisyonu ve BM Orman Forumu olmak üzere 8 adet işlevsel komisyonu bulunmaktadır. Ayrıca bölgesel olarak Afrika, Avrupa (BM-AEK) ve Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonları ve Asya ve Pasifik ile Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonları bulunmaktadır. Türkiye burada BM-AEK'da yer almaktadır. Yapılanmanın bir diğer ayağı da Programlama ve Koordinasyon, Devletler Dışı Örgütlerle İlişkiler ve Hükümetlerdışı Kuruluşlarla Müzakere Daimi Komiteleridir. Bunların haricinde günün değişen koşullarına göre ortaya çıkan problemlerle ilgilenen üyelerden veya hükümet yetkililerinden oluşturulan uzman veya ilgili organlar bulunmaktadır (BM Web Sitesi).

1992 tarihinde New York'ta kabul edilen ECOSOC kurallarına göre normal şartlar altında senede bir defa toplantılarını gerçekleştirmektedir. BM Genel Sekreteri'nin yardımı ile görüşülecek konular ve program netleştirilmektedir. Konsey'in resmi dilleri Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca iken çalışma dilleri ise İngilizce, Fransızca ve İspanyolca'dır. ECOSOC'ta karar alma hazır bulunan ve oy kullananlar arasında oy çokluğuna dayanmaktadır. Çekimser olanlar hesaplama dahil edilmemektedir. (BM, 1992) Türkiye'de 1988-1990 döneminde ECOSOC Komisyon üyeliği yapmıştır (Karluk, 2014: 154).

ECOSOC'un en önemli özelliklerinden birisinin BM'nin diğer uzmanlık kuruluşlarının koordinasyonu sağlaması olduğu söylenebilir. ECOSOC ayrıca kendi faaliyet alanları ile ilgili önemli sözleşmeler de hazırlamıştır (Başak, 2012: 140).

ç) Vesayet Konseyi

Eski manda rejimi devletleri, II. Dünya Savaşı'nı kaybeden devletlerin sömürgeleri ve rejime bağlanmak istemeyen devletlerden oluşan vesayet altındaki devletlerin geliştirilmesi ve bağımsızlıklarını kazanmaları amacıyla kurulmuştur. En son olarak 1994 tarihinde Palau'nun bağımsızlığını kazanması sonucunda 1 Kasım 1994'te çalışmalarını askıya almıştır (Özen & Tonus, 2013: 39-41).

d) Uluslararası Adalet Divanı (UAD)

BM'nin ana yargı organı olan UAD Merkezi Lahey'de olan ve 15 yargıçtan oluşan bir mahkemedir. UAD Statüsü BM Antlaşması'ndan ayrı bir ek olarak hazırlanmış olup, BM'ye üye olan her devlet UAD Statüsü'nü de tanımış olur. Yargıçlar 9 yıllığına Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nde yapılan ayrı ayrı oylamalarda onaylanması halinde göreve başlarlar. Güvenlik Konseyi'nin normal veto hakkı bu oylamada geçersizdir ve 8 üyenin olumlu oyu yargıçların seçimi için yeterli sayılmaktadır. UAD'nin yargı yetkisi üye ülkelerin isteğine bırakılmıştır. UAD'ye gidip gitmeme hususu üye devletlerin egemenlik takdirinde olup, gidilmesi durumunda vereceği karar bağlayıcı niteliktedir. Bu mahkemenin tarafları sadece devletler olabilmektedir (Özen & Tonus, 2013: 41-42).

Her devlet vatandaşlarından en fazla bir adet yargıç olabilmektedir. Yargıçlar coğrafi bölgelere göre dağılım göstermektedir. Yargıçların günümüzdeki dağılımı Afrika'dan 3, Latin Amerika ve Karayiplerden 2, Asya'dan 3, Batı Avrupa ve diğerlerinden 5 ve Doğu Avrupa'dan da 2 şeklindedir (UAD Web Sitesi).

Mahkeme uluslararası hukuk konularında devletlerin başvurusu üzerine davaları işleme almakta olup, ayrıca BM'nin organları ve uzmanlık kuruluşları tarafından resmi olarak talep edilen konulara ilişkin danışma görüşü de vermektedir (Denk, 2015: 200). Mahkeme faaliyetleri ile ilgili yıllık bir rapor hazırlayarak BM Genel Kurul'una sunmaktadır.

e) Sekreterlik ve Genel Sekreter

Sekreterlik makamı Genel Sekreter tarafından yönetilen BM örgütünün yönetim işleri ile ilgilenen organdır. Genel Sekreter Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul oylaması ile seçilir. Tavsiyenin çıkabilmesi için yine veto prensibi geçerlidir. Genel Sekreter BM Şartı'nda kural olmamakla birlikte 5 yıllığına en fazla iki defa seçilebilir. Genel Sekreter Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, ECOSOC ve Vesayet Konseyi tarafından tevdi edilen görevleri yapmakla mükelleftir (Başak, 2012: 142).

Yönetim işleri haricinde uluslararası barışın ve güvenliğin tehlikeye düştüğüne inandığı durumlarda Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekerek konunun görüşülmesini talep edebilir. Genel Sekreter teamüllere göre 5 daimi üyenin haricinde tarafsız dış politikası olan devletlerden tercih edilmektedir (Özen & Tonus, 2013: 42-43). Genel Sekreter BM faaliyetleri ile ilgili yıllık bir rapor hazırlayarak Genel Kurul'a sunar (Başak, 2012: 142).

Günümüzde Genel Sekreterlik görevi BM'nin 8. Genel Sekreteri olan Güney Koreli eski siyasetçi Ban Ki Moon tarafından yürütülmektedir. İlk genel sekreter Norveç vatandaşı Trygve Lie (1946-1952), ikincisi İsveç vatandaşı Dag Hammarskjöld (1953-1961), üçüncü Burma vatandaşı U Thant (1961-1971), dördüncü Avusturya vatandaşı Kurt Waldheim (1972-1981), beşincisi Peru vatandaşı Javier Perez de Cueller (1982-1991), altıncısı Mısır vatandaşı Boutros Boutros-Ghali (1992-1996), yedincisi Gana vatandaşı Kofi A. Annan'dır (1997-2006).

Genel Sekreter'in ana görevleri dışında günümüzün değişen konjonktürüne göre sorumluluk aldığı ve görev edindiği konular da yer almaktadır. Bunlar sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi, kadının güçlendirilmesi, kriz ve istikrar sorunu yaşayan ülkelerin desteklenmesi, silahsızlanma, silahların kontrolü ve yayılmasının önlenmesi ve BM'nin kuvvetlendirilmesidir. Genel Sekreter yardımcılığı görevi ise İsveç vatandaşı Jan Eliasson tarafından icra edilmektedir.

A.1.3. Birleşmiş Milletlere Bağlı Programlar, Fonlar ve Uzmanlık Kuruluşları

BM sistemi içerisinde gayri resmi olarak BM Ailesi diye nitelendirilen BM'ye bağlı ve her birinin kendi bütçesi, üyelikleri ve yönetim yapısı olan programlar, fonlar ve uzmanlık kuruluşları bulunmaktadır. Program ve fonlar gönüllülük esasına göre oluşturulan bütçelerle yönetilirken uzmanlık kuruluşları bağımsız uluslararası örgüt statüsünde olup gönüllü ve tahakkuk esasına göre toplanan aidatlardan oluşan bütçelerle yönetilmektedir.

BM sistemi içerisinde ayrı teknik konular üzerinde çalışmak ve bu konular özelinde koordinasyon ve yönetim konularında politikalar geliştirerek ECOSOC'a yardımcı olma maksadındaki bu oluşumlar çok önemli yer tutmaktadır. Bir nevi ECOSOC, ilgilenmesi gereken konulardaki görevlerini bu oluşumlar vasıtasıyla daha etkin bir biçimde ifa etmektedir. BM ana organlarının haricinde BM sistemi içerisinde yer alan ve özellikle su ile ilgili herhangi bir faaliyeti veya politikası olan program, fon veya uzmanlık kuruluşları ile ilgili bilgileri aşağıda verilmektedir.

a) Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF)

UNICEF BM Genel Kurulu tarafından 11 Aralık 1946 tarihinde savaştan sonra yıkılmış ülkelerde yaşayan çocuklara süt, yiyecek, sağlık, giyim ve benzeri konularda yardım amacıyla devletler ve sivil toplum tarafından oluşturulan bütçe ile kurulmuştur. Daha sonra 1953 yılında BM sistemi içerisinde daimi kuruluşlardan birisi haline gelmiştir (Mackenzie, 2010: 53). Ana amacını bütün çocukların haklarının gerçekleştirilmiş olduğu bir dünya inşa etmek olarak belirlemiştir.

190 üyenin gönüllü katkılarıyla ve üyeliğiyle faaliyet gösteren UNICEF'in ana karar alma organı Yönetim Kurulu'dur. Yönetim Kurulu BM Genel Kurulu ve ECOSOC'un belirlemiş olduğu rehber politikalara göre görevini icra etmektedir. Yönetim Kurulu üye devlet temsilcilerinden seçilen 36 kişiden oluşmaktadır. Bu temsilciler ECOSOC tarafından 3 yıllığına belirlenmektedir. Yönetim Kurulu bir başkan ve 4 başkan yardımcısı tarafından yönetilmektedir. UNICEF'in yönetsel işlerini ve idari konuları takip etmek amacıyla bir de Sekreterlik makamı mevcuttur. Dünya üzerindeki yapılanması ise Merkezler, Bölgesel Ofisler ve Ulusal Komiteler şeklindedir. Bütçesinin yaklaşık 2/3'ü devletlerden ve geri kalan kısmı ise dünya üzerindeki yaklaşık 6.000 gönüllünün yapmış oldukları yardımla oluşturulmaktadır (UNICEF Web Sitesi).

b) Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)

İlk defa 23 Mart-16 Haziran 1964 tarihlerinde Cenevre'de bağımsızlıklarını yeni kazanan sömürge ülkelerin ısrarı üzerine toplanan Konferans ile çalışmalarına başlamıştır (Karluk, 2014: 287).

BM ECOSOC'a bağılı sürekli uzmanlık kuruluşlarından ticaret ve kalkınma konusunda faaliyet gösteren en önemli kuruluştur. En temel hedefi az gelişmiş ülkelerin ticaret ve kalkınma konularında desteklenmesi ve dünya ekonomisine entegrasyonunun sağlanmasıdır. UNCTAD çalışmalarına konferans olarak devam etmesinden dolayı diğer kuruluşlara göre farklı bir yapıdadır. Konferans üye ülkelerin bakanlarından oluşmakta ve örgütün en önemli karar alma organı olup dört yılda bir toplanarak takip edilecek politikaları belirlemektedir. Kararların alınmasında 2/3 çoğunluk sistemi kullanılmaktadır. Alınan kararlar Ticaret ve Kalkınma Konseyi tarafından yürütülür. Konseye destek veren 3 adet alt komisyon bulunmaktadır. Sekretarya ise örgütün temsili ve yönetim işlerini yürüten organdır. Merkezi ve sekretaryası Cenevre'dedir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 150-157).

c) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

UNDP 1965 yılında BM Genel Kurul'unca kurulan uzmanlık örgütlerinden birisidir. Hedefleri yoksulluğun azaltılması, ayrımcılığın ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılması maksadıyla ülkelere politika geliştirme, kurumsal kapasitelerin artırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması hususlarında yardımcı olmaktadır. Amaç bu hedefe ulaşmak için ülkelerin kendi çözümlerini üretebilmeleri maksadıyla Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDG) çerçevesinde yardımcı olmaktadır. UNDP ana odak noktalarını ise, çevre ve sürdürülebilir kalkınma, demokratik yönetim, yoksulluğun azaltılması, MDG'nin gerçekleştirilmesi ve krizlere karşı korunma ve geri kazanım olarak belirlemiştir. UNDP'nin iki temel organı Sekretarya ve Yönetim Konseyi'dir. Sekretarya içerisinde alanlara göre ayrı ayrı birimlere ayrılan bir yapılaşma mevcuttur. Örgütün merkezi New York'tadır. Ayrıca bölgesel ofisleri de bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de İstanbul'da yer almaktadır. UNDP tarafından yıllık olarak kalkınma konusundaki yenilikleri ve tartışılan politikaların anlatıldığı İnsan Kalkınma Raporu yayınlanmaktadır (UNDP Web Sitesi) (Hasgüler, 2010: 159).

UNDP özellikle son yıllarda en az gelişmiş ülkelere (EAGÜ) özel önem atfetmektedir. Dünya üzerinde 49 adet ülke bu sınıfta yer almakta olup, bunların 21 tanesi (Filistin hariç) İİT üyesi ülkelerdir.

BM tarafından EAGÜ'lere yönelik olarak yapılan yardımlar genelde FAO, WHO, UNESCO ve UNIDO gibi yine BM organları vasıtasıyla geliştirilen projeler yoluyla olmaktadır (Karluk, 2014: 168).

ç) Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)

Küresel konferanslar sonucunda konferans çıktısı olarak ve takip edilecek politikaları ifade etmek amacıyla bazı deklarasyonlar veya bildirimler yayınlanmaktadır. Küresel konferansların bazıları daha sonra kurumsal bir yapılanmaya gidebilmektedir. 1970'li yıllardan sonra çevresel sorunlara daha detaylı eğilebilmek maksadıyla BM Çevre Programı (UNEP) konferans kapsamından sıyrılarak kurumsallaşmış bir yapıya bürünmüş ve BM sistemindeki uzmanlık kuruluşları arasında yerini almıştır (Karns & Mingst, 2010: 129).

1950'li yıllarda başlayan hava kirliliği vakaları ve bunlara bağlı ölümlerin Los Angeles ve Londra'da yaşanması dünya genelinde çevre konularına olan ilgiyi arttırmıştır. İnsan hayatının ve çevresinin sağlıklı bir ortama kavuşturulması gelişme çağında olan dünyada tartışmaları gündeme gelmiştir. 1970'li yıllara gelene kadar çevresel farkındalık Sessiz Bahar romanı ile ses getiren Rachel Carson gibi birkaç duyarlı kişi tarafından dile getiriliyor ve bunun haricinde fazla ilgi çekmiyordu.

1970'li yıllara gelindiğinde küresel kirlilik problemleri ana odak noktası haline gelmişti ve bu konuyu tartışmak ve çözüm önerileri üretmek maksadıyla 1972 yılının Haziran ayında Stockholm'de küresel bir konferans tertip edilmiştir. Hazırlıkları dönemin BM Genel Sekreteri U Thant tarafından koordine edilen konferans neticesinde çevre koruma amaçlı 26 noktada Deklarasyon yayınlandı ve 109 noktada da eylem planı hazırlandı. Konferans sonunda BM Çevre Programı (UNEP) kurulması kararlaştırıldı. Aralık 1972'ye gelindiğinde UNEP'in yaptığı çalışmaların koordinasyonu için 58 üyeli Yönetim Konseyi seçilerek kuruluşu resmîyet kazandı (Bennett & Oliver, 2002:343-345).

2012 yılında Rio'da düzenlenen Rio+20 Zirvesi'nde UNEP'in küresel çevre konularında daha etkin olması ve küresel çevre otoritesi gibi bir kurum olması kararı alındı. Bu karara istinaden BM Genel Kurulu'nun 67/213 sayılı kararı ile Rio+20 Zirvesi ilgili kararını hayata geçirme yetkisi UNEP'e verilmiştir. Bundan sonra UNEP ilk kurulduğunda ana karar alma organı olan Yönetim Konseyi'nin adını 67/213 sayılı Genel Kurul kararından sonra BM Çevre Kurulu olarak değiştirmiştir.

UNEP'in ana karar alma organı BM Çevre Kurulu olup, küresel çevre sorunları ile ilgili ana politikaların karara bağlandığı yönetim organıdır. Kurul'un altında kurul çalışmalarının desteklenmesi, politikaların oluşturulması ve Kurul toplantılarına gerekli hazırlıkların yapılması için üye devlet temsilcilerinden oluşan Daimi Temsilciler Komitesi (CPR) bulunmaktadır. Örgütün yönetim ve organizasyon işleri ise Sekretarya tarafından yürütülmektedir. UNEP'in merkezi Nairobi'de yer almakta olup, Afrika, Asya ve Pasifik, Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler, Kuzey Amerika ve Batı Asya olmak üzere bölgesel direktörlükleri de mevcuttur.

d) Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP)

1961 yılında BM Genel Kurulu ve BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından kurulmuş ve 1963 yılında çalışmalarına başlamıştır. Asıl olarak FAO'nun bir yönetim birimidir.

WFP BM sisteminin gıda yardımından sorumlu kuruluşudur. Ana amacı açlık ve yoksulluğun giderilmesi olan program kapsamında gıda güvenliğinin sağlanması öncelikli konudur. Bu hedefler doğrultusunda öncelikli hedef kitle kriz zamanlarında gıda ihtiyacını karşılayamayan kişilerdir. Bu bağlamda mülteci ve diğer acil durumdaki insanların hayatlarının kurtarılması, hayat mücadelesi veren kişilerin hayatta kalmalarını sağlamak ve yoksul insanların kendi gıda ihtiyaçlarını giderebilmesi eksenli çalışmalar WFP tarafından yürütülmektedir.

WFP çalışmaları üye devlet temsilcilerinden oluşan 36 kişilik Yönetim Kurulu tarafından yerine getirilmektedir. Bir İcra Direktörü ve ona bağlı yardımcıları vasıtasıyla faaliyetlerini yürütmektedir. İcra Direktörü FAO Genel direktörü ve BM Genel Sekreteri tarafından 5 yıllığına seçilmektedir. Merkezi Roma'da yer almaktadır (WFP Web Sitesi).

A.1.4) BM Sistemindeki Diğer Uzmanlık Kuruluşları

a) Dünya Bankası Grubu (DB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF)

II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemde savaş sonrasında kurulacak düzende ekonomik konuların da yönetilmesi gerektiğinden hareketle ABD önderliğinde New Hampshire eyaletine bağlı Bretton Woods bölgesinde 22 Temmuz 1944 tarihinde Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) kuruldu. Günümüzde IMF ve Dünya Bankası (DB) olarak bilinen bu iki örgüt kuruldukları yerden hareketle Bretton Woods ikizleri olarak anılmaktadır (Özen & Tonus, 2013: 94).

BM'ye bağı uzmanlık kuruluşları olan bu iki uluslararası örgüt ile ilgili genel bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

a.1.1) Dünya Bankası Grubu (DB)

Halen 188 üye devletten oluşan Dünya Bankası ana politikaları yılda bir defa toplanan ve üye ülkelerin kalkınma bakanlarından oluşan Güvernörler Kurulu tarafından belirlenir. Belirlenen politikaların yürütülmesi görevi Kurul'un belirlediği 25 kişilik İcra Direktörleri Kurulu tarafından gerçekleştirilir.

Dünya Bankası 5 adet alt kuruluştan oluşmakta olup grupta yer alan kuruluşlar orta gelirli ülkelere sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadele konularında kredi sağlayan Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD), dünyanın en yoksul ve fakir ülkelerine kredi sağlamak üzere oluşturulan Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), gelişmekte olan ülkelerde özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi planlanan yatırımlara kredi sağlamak amacıyla kurulan Uluslararası Finans Kurumu (IFC), herhangi bir ülkede gerçekleştirilecek diğer bir ülke yatırımlarının sigortalıması amacıyla Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) ve gerçekleştirilen devletlerarası yatırımlarla ilgili anlaşmazlıkların çözümü için kurulan Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü İçin Uluslararası Merkez'dir (ICSID).

Dünya Bankası'nın merkezi Washington'da olup, dünya üzerinde çeşitli bölgelerde 100'ün üzerinde temsilciliği bulunmaktadır. Başkan genelde ABD vatandaşıdır. DB genel olarak uzun vadeli ve düşük faizli krediler sağlayarak gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde eğitim, sağlık, altyapı, özel sektör, çevre ve tarım gibi konularda gerçekleştirilecek projelere destek vermektedir (Ateş, 2014: 190-191).

a.1.2) Uluslararası Para Fonu (IMF)

Kuruluşundan yaklaşık olarak 5 ay sonra 27 Aralık 1945 tarihinde görevine başlayan IMF ilk krediyi (25 milyon \$) Fransa'ya sağlamıştır. Türkiye'de örgüte 11 Mart 1947 tarihinde katılım sağlamıştır (Özen & Tonus, 2013: 94).

Günümüzde kendine ait bir Şartı ve organları bulunan IMF'ye üye devlet sayısı 188'dir. IMF adında da yer aldığı üzere kota denilen ve üye ülkeler tarafından ödenen aidatlarla oluşturulan bir fondan oluşmaktadır. IMF'nin en üst düzey karar alma organı genelde üye devletlerin maliye ve merkez bankaları başkanlarından oluşan Yönetim Kurulu'dur (Guvernörler Konseyi). Yönetim Kurulu'na tavsiyelerde bulunan Bakanlar Komitesi ve IMF'nin günlük işlerinden sorumlu olan ve IMF Başkanı'nı da seçme görevi bulunan İcra Direktörleri Kurulu IMF'nin diğer organlarıdır (Özen & Tonus, 2013: 97).

IMF'nin ana amacı dünya ekonomisinde parasal ve finansal sistemin istikrarlı bir şekilde işleyişini sağlamaktır. IMF projelere kredi sağlayan bir kuruluş değildir. Sadece üye ülkelere ödeme dengelerinin sorunsuz işlenmesi amacıyla kredi sağlamaktadır (Özen & Tonus, 2013: 98).

b) Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)

DSÖ'nün ilk kurucu metni 19 Haziran-22 Temmuz 1946 tarihlerinde New York'ta düzenlenen Sağlık Konferansı'nda kabul edilmiştir. 7 Nisan 1948 tarihinde onay işlemleri tamamlanarak DSÖ kurulmuştur. Örgütün ana hedefi insanların olabilecek en üst düzey sağlık refahına ulaşması olarak belirlenmiştir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 167).

DSÖ'nün ana karar alma organı yılda bir defa Mayıs ayında toplanan üye ülke temsilcilerinin katıldığı ve örgütün politikalarının belirlendiği Dünya Sağlık Asamblesi'dir. Yönetim Kurulu ise 34 tane sağlık konusunda seçkin kişiden oluşmakta ve üç yıllığına seçilerek göreve gelmektedirler. Yaklaşık 8.000 çalışanı ile Sekreterlik de örgütün çalışmalarında etkin bir rol oynamaktadır. Örgütün Sekreteryası kapsamında görev yapan Genel Direktör, Dünya Sağlık Asamblesi tarafından seçilmekte ve örgütün temsili ve yönetim işlerini takip etmektedir (DSÖ Web Sitesi).

c) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)

Dünya barışının sağlanması için sadece askeri, ekonomik sorunların çözülmesinin yetmeyeceği düşüncesiyle BM Genel Kurulu'nun kararıyla 16 Kasım 1945 tarihinde UNESCO kurulmuş ve 4 Kasım 1946'da da faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye UNESCO'nun kurucu üyelerindedir. Örgütün 3 ana organı bulunmaktadır. Bunlar tüm üye devletlerin temsilcilerinden oluşan danışma-görüşme organı niteliğinde olan, sözleşme taslaklarının hazırlanması, yönetim kurulu üyelerinin ve genel direktörün seçimi, örgütün politikalarının tayini gibi konulardan

sorumlu ana karar alma organı olan Genel Konferans, oluşturulan örgüt programının uygulanmasından sorumlu olarak görev yapan Yönetim Kurulu ve Genel Direktör ve ilgili görevlilerden oluşan ve örgüt programları kapsamında teknik çalışmaların yapılması ile görevli Sekretarya'dır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 161-163).

BM'nin entelektüel ajansı olarak bilinen UNESCO eğitimin temel insan hakkı olduğu, kültürler arası anlayışın oluşturulması, bilimsel işbirliğinin sağlanması ve ifade özgürlüğünün korunmasına katkıda bulunma bilinciyle bütüncül bir yaklaşımla sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarıyla birlikte sürdürülebilir kalkınmaya destek verme amacındadır (UNESCO Web Sitesi). UNESCO'nun merkezi Paris'tedir.

UNESCO'nun çalışma alanları sürdürülebilir kalkınma için bilim, kara ve denizler, kültürel mirasın korunması ve yaratıcılığın geliştirilmesi, beraber yaşamının öğrenilmesi, bilgi tolu mu inşası, ifade özgürlüğü ve 21. yüzyılda eğitim konularıdır.

ç) Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

FAO'nun kuruluşu 16 Ekim 1945 tarihli Quebec'te yapılan toplantıyla gerçekleşmiştir. Merkezi Roma'da olan bu örgüt bütün üyelerin temsilcilerinden oluşan Genel Konferans, örgütün uygulayacağı politikaların takibini yapmak üzere Konsey ve bir genel direktör ve ilgili personellerden oluşan Sekretarya olmak üzere 3 organdan oluşmaktadır. Örgütün ana amacı açlığa son vermek için her türlü tarım ürününün üretimi, işlenmesi, pazarlanması ve ihtiyacı olanlara ulaştırılması konusunda politikalar üretmek ve bunları işletmektir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 160). Konsey altında konuya özgü oluşturulmuş 8 tane komite bulunmaktadır. Bunlar teknik konularda Konsey'e destek olmaktadır (Karluk, 2014: 169).

FAO kapsamında bölgesel yapılanmalar da mevcuttur. Bunlardan Avrupa ve Orta Asya bölge ofisi Budapeşte'de yer almakta olup, buraya bağlı Orta Asya Alt Bölge Ofisi ise 2007 yılında Ankara'da faaliyete geçmiştir.

FAO günümüzde yeni yönetim anlayışı çerçevesinde gıda güvenliği ve beslenmeyi etkileyen kalkınma kaynaklı sorunlar ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının karşılaştığı karmaşık sorunlarla ilgili yönetim ilkelerinin belirlenmesine odaklanmıştır. FAO üç ana hedefini ise yetersiz beslenme, açlık ve gıda emniyetsizliğinin azaltılması, yoksulluğun giderilmesi ve toprak, su, hava, iklim ve genetik kaynaklar gibi doğal kaynakların kullanımı ve sürdürülebilir yönetiminin sağlanması olarak belirlemiştir (FAO Web Sitesi).

d) Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)

IFAD 1974 yılında gerçekleştirilen Dünya Gıda Konferansı'nın bir çıktısı olarak 1977 yılında BM'ye bağlı uzmanlık kuruluşu olarak kurulmuştur. Kuruluşunda ana maksadı gıda üretimi üzerine tarımsal kalkınma projelerinin desteklenmesidir.

IFAD'ın en üst düzey karar alma organı bütün üye devlet temsilcilerinden oluşan Yönetim Konseyi'dir. Konsey'in altında genel eylemleri ve çalışma programlarının denetimi ve uygulanması konusundan sorumlu Yönetim Kurulu yer almaktadır. Yönetim Kurulu 18 asil ve 18 yedek üyeden oluşmaktadır. Başkan ve başkan yardımcısı ise alt komitelerin koordinasyonu ve sekreterlik işlerinin takibi konularında çalışmakta olup yönetim kuruluna karşı sorumludur. Örgütün merkezi Roma'dadır (IFAD Web Sitesi).

e) Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)

19 Şubat-6 Mart 1948 tarihinde Cenevre'de düzenlenen BM Denizcilik Konferansı'nda imzalanan sözleşme ile ilk adı ile Hükümetlerarası Denizcilik Danışma Örgütü (IMCO) olarak kurulmuş olup, 17 Mart 1958'de onay işlemleri tamamlanmış ve 1959 yılında faaliyete geçmiştir. 1982 yılında adı bugünkü haline getirilmiştir. IMO'nun görevi küresel gemi taşımacılığı güvenliği ve uluslararası taşımacılıktan kaynaklı çevresel kirlilik ile ilgili standartlar oluşturmaktır.

Örgütün ana organları en üst karar alma organı üye ülke temsilcilerinin yer aldığı 2 yılda bir toplanan ve programın onaylanması, bütçenin oylanması ve harcamaların dağılımı konularından sorumlu olan Genel Kurul, alınan bu kararların takibi ve uygulanmasının izlenmesi konularından sorumlu Konsey, deniz taşımacılığı ile ilgili güvenlikten sorumlu örgütün en üst düzey teknik organı olan ve bütün üye ülke temsilcilerinde oluşan Denizcilik Güvenlik Komitesi, gemilerden kaynaklı kirliliğin önlenmesi ve kontrolünden sorumlu bütün üye devlet temsilcilerinden oluşan Deniz Çevresi Koruma Komitesi ve genel idari işlerden ve koordinasyondan sorumlu olan Sekreterlik makamıdır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 169-170) (IMO Web Sitesi).

f) Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO)

Meteoroloji konusunda ilk örgütlenme devletlerin istasyon sorumlularından oluşan ve 1873 tarihinde kurulan Uluslararası Meteoroloji Örgütü'dür. BM kurulduktan sonra 1948 yılında imzalanan ve 1950 yılında yürürlüğe giren sözleşme ile Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) olarak BM sistemi içerisinde uzmanlık kuruluşu olarak göreve başlamıştır. Kuruluşunda görev alanı hava, iklim, hidroloji ve jeofizik bilimleri olarak tanımlanmıştır. Günümüzde çalışma alanını ise dünya atmosferinin okyanuslar, iklim ve su kaynaklarının dağılımı üzerindeki etkileri konuları oluşturmaktadır. Örgütün merkezi Cenevre'dedir.

Örgüt üç ana organdan oluşmaktadır. Esas karar organı dört yılda bir toplanan ve üye devletlerin temsilcilerinden oluşan ve uygulanacak politika kararların alındığı Dünya Meteoroloji Kongresi'dir. Kongre'nin aldığı kararları uygulamak, programları koordine etmek, bütçenin kullanılmasını sağlamak, teknik komisyonlar ve bölgesel oluşumların tavsiyelerini ve eylemlerini göz önünde bulundurarak çalışma programları hazırlayan üye ülke temsilcilerinden seçilen 37 kişiden oluşan Yönetim Kurulu bulunmaktadır. Üçüncü olarak ise program yönetimi, politika, tavsiye, genel denetim ve örgütün yönetim işlerinden sorumlu Sekreterlik makamı yer almaktadır (WMO Web Sitesi).

g) Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Örgütü (UNIDO)

UNIDO öncelikli olarak BM Genel Sekreterliğine bağlı olarak çalışmıştır. 1 Ocak 1986 tarihinde UNIDO sözleşmesinin onaylanması ile uzmanlık kuruluşu olarak faaliyetlerine başlamıştır. Ana hedefi BM üye devletlerinde endüstriyel kalkınmanın bütünleşik bir şekilde yapılmasını sağlamaktır. Örgütün merkezi Viyana da yer almakta olup, Genel Konferans, Sanayi Kalkınma Kurulu, Program ve Bütçe Komitesi, Genel Sekreterlik ve Alan Temsilciliği olmak üzere 5 alt organı bulunmaktadır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 158).

UNIDO günümüzde ana hedefini küreselleşme ve çevresel sürdürülebilirliği kapsayacak şekilde yoksulluğun azaltılması için endüstriyel kalkınma olarak tanımlamaktadır (UNIDO Web Sitesi).

A.2.Su Konusunda Faaliyetleri

BM'nin günümüzde öne aldığı asıl faaliyet alanları her zaman ilk öncelik olan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi, insan haklarının korunması, uluslararası hukukun desteklenmesi ve insani yardımların dağıtımıdır. Çatışmaların önlenmesi için ulusal kapasitenin artırılması amacıyla ülkelere destek sağlamaktadır. Önleyici diplomasi barışın tesisi için BM'nin önceliğidir. Ancak küresel bir örgüt olarak BM bunların dışında dünya üzerinde bütün konularla ilgilenmekte ve bu konuların idaresi için uzmanlık kuruluşları aracılığıyla faaliyetler gerçekleştirmektedir.

BM'nin doğal kaynakların yönetimi konusunda küresel anlamda çeşitli evreler yaşanmış ve kaynakların yönetimi konusunda katkıları olmuştur. Bunlar dört dönem altında incelenebilir. İlki II. Dünya Savaşı sonrası dönemde doğal kaynaklara erişim ve arz güvenliğinin sağlanmasıdır. İkinci evre dekolonizasyon süreci ile birlikte doğal kaynaklar üzerinde egemenlik anlayışının gelişmesidir. Üçüncü olarak 1960'lerden sonra başlayan ve 1972 Stockholm Konferansı ile ortaya atılan doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı evresidir. Son olarak ise 1992 Rio Konferansı ile doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınma da kullanılması evresidir (Weiss & Daws, 2007: 592-593).

1. ve 2. evrede doğal kaynaklar olarak genelde petrol ve orman gibi sınırlı kaynaklar dikkate alınmıştı. BM Genel Kurulu'nun 1803 (XVII) sayılı kararı ile 1962 yılında Doğal Kaynaklar Üzerinde Daimi Egemenlik Deklarasyonu yayınlandı. Daha sonraki süreçte denizler ve denizlerde balıkçılık faaliyetleri de doğal kaynakların yönetimi kapsamında değerlendirilmeye başlandı ve yoğun tartışmalar ve müzakereler neticesinde 1982 yılında BM Deniz Hukuku Sözleşmesi kabul edildi. Buna göre kıyılardan 12 deniz mili alanda tam egemenlik hakkı tanındı. Ayrıca 200 mil alanda da münhasır ekonomik bölge olarak kabul edildi.

Çevre konusundaki gelişmeler iki temel gelişmenin neticesinde somutlaşmıştır. Bunlar çevre eksenli sivil toplum örgütlerinin oluşması ve çevre alanındaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerdir. Ayrıca BM tarafından düzenlenen uluslararası konferanslar da çevre alanında farkındalığın ve politikaların oluşmasına katkı sağlamıştır.

BM Şartı'nda yer almamasına karşın BM kapsamında çevresel hareketlerin somutlaşması 1970'lerden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle bu konuda 1972 tarihli Stockholm Konferansı çevresel kirlilik, nükleer denemeler ve zararlı kimyasalların kullanımı konularında tartışmalara sahne olmuştur.

İsveç, Norveç ve diğer Kuzey ülkeleri tarafından çevre alanında uluslararası konferans düzenlenmesi teklif edilmiş bu doğrultuda biyosfer konusunda konferans 1968 yılında UNESCO tarafından düzenlenmiştir. Bunu 1972 yılında Stockholm'de düzenlenen BM İnsan Çevresi Konferansı (UNCHE) takip etmiştir. Bu konferans sonrasında işbirliği yapılacak alanları belirleyen 26 madde Deklarasyon olarak yayınlanmıştır (Karnst & Mingst, 2010: 504-505). Konferansın sloganı Tek Bir Dünya olarak belirlenmiştir (Bennet & Oliver, 2002:345).

Stockholm'de kabul edilen maddeler az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri tatmin etmemiştir. Bunun üzerine BM Genel Kurul'u 1983 yılında Brutland Komisyonu olarak ta bilinen Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nu kurmuştur. Bu komisyonun çalışmaları neticesinde yayınlanan raporun sloganı ortak geleceğimiz olup, 1987 yılında UNEP'in dönüşümüne vesile olmuştur: Ayrıca Brutland Raporu literatüre sürdürülebilir kalkınma kavramını getirmiştir (Weiss & Daws, 2007: 601). UNEP çevresel konularda çalışmalar yapmak ve bilgi toplamak, çevresel kirlilik hakkında halkın bilinçlendirilmesi ve eğitimi, çevresel değişikliklerin izlenmesi konularında faaliyet göstermektedir (Mackenzie, 2010: 116)

Çalışmaların tam olarak tatmin edici olmamasından mütevellit 1992 yılında kalkınma ve çevre alanında Rio'da devlet başkanlarının da katıldığı uluslararası konferans gerçekleştirilmiştir. Bu konferans dünya genelinde o zamana kadar gerçekleştirilen en geniş katılımlı organizasyon olmuştur. Bu Zirve'nin başlıca çıktıları 3 ana başlık altında toplanabilir. Birincisi, tarım, endüstri, tüketim ve çevre bağıntısında çevre ve kalkınma politikalarının entegrasyonunu öngören Gündem 21 belgesidir (18. Bölüm tatlı su kaynaklarının korunması). İkinci olarak kalkınma ve çevre arasındaki bağ ticareti de içerecek şekilde genişletilmiştir. Üçüncü olarak ise çevresel konularda sivil toplum örgütlerinin direk olarak katılımı sağlanmıştır. 10 yıl sonrasında Johannesburg'da gerçekleştirilen Zirve'de kalkınmak isteyen Güney ülkeleri ile çevresel hedeflerin zaman tablosu şeklinde somutlaşmasını isteyen Kuzey ülkeleri arasında tartışmalarla geçmiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı en çok tartışılan kavram olmuştur. Sonuç olarak sadece bir uygulama planı yayınlanan Zirve'den sonra BM bu tür geniş katılımlı konferanslar düzenlemekten vazgeçmiş sadece spesifik konularda uluslararası konferanslar gerçekleştirmektedir (Karnst & Mingst, 2010: 506-507).

1992 tarihinde Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen çevre ve kalkınma üzerine BM Zirvesi'nde yaklaşık 1500 hükümetler dışı uluslararası örgüt temsil edilmiştir. Bu örgütler uluslararası alanda küresel ısınmaya sebep olan sera gazları (greenhouse gases) konusunda dikkatlerin çekilmesine sebep olmuşlardır (Mackenzie, 2010: 119). 1992 Rio Konferansı'nın uluslararası çevre sözleşmeleri bakımında iki çıktısı olmuştur. Bunlar BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'dir (Weiss & Daws, 2007: 601-602). Rio'nun ayrıca küresel anlamda zenginliğin ve sanayinin çevre kirliliğinin sebebi olarak görülmesi yerine çevresel kirliliğin çözümü olarak görülmesi anlayışının kurumsallaştırdığı genel kanaattir (DeSombre, 2006: 28).

UNFCCC'nin tarihsel gelişimi ise şu şekilde olmuştur. Küresel ısınma konusu ilk olarak 1988 yılında WMO ve UNEP bürokratları tarafından kurulan İklim Değişikliği Hükümetlerarası Paneli (IPCC) vasıtasıyla bir problem olarak değerlendirildi. Daha sonrasında 1992 yılında Rio De Janeiro'da gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCED) BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) imzalandı. Sözleşmenin uygulamaları yeterli olmayınca 1997 yılında yasal olarak daha bağlayıcı olan Kyoto Protokolü kabul edildi. Ancak en çok CO₂ emisyonu yayan ülkelerden olan ABD, Çin ve Hindistan'ın o tarihte Protokol'e taraf olmaması amaca ulaşmada sıkıntı yaşamıştır. Bu bağlamda iklim değişikliği ve küresel ısınma hala küresel bir problem olarak durmaktadır (Karns & Mingst, 2010:497-501).

BM'nin düzenlediği küresel konferanslar bilgi topluluklarının ve sivil toplum örgütlerinin kurulmasının yanı sıra çevre alanında yeni normların, programların ve ilkelerin oluşmasına vesile da olmuştur. Bu konferanslar ayrıca BM çatısı altında veya bağımsız olarak faaliyet gösteren uluslararası örgütlenmelere de önyak olmuştur. Uluslararası örgütlenmelerin her biri ayrı bir konu bağlamında örgütlendiğinden dolayı o sorunun veya konunun küresel anlamda yönetimini sağlayarak küresel yönetim kavramını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu örgütler küresel çevresel standartların oluşması, küresel sözleşmelerin ve anlaşmaların hazırlanması, çevre normlarının oluşturulması gibi küresel anlamda çok önemli görevler ifa etmiştir.

BM örgütlenmesi tarafından Stockholm Konferansı sonrasında 1972 yılında BM Genel Kurulu'nun 2997 sayılı kararıyla kurulan (DeSombre, 2006:9) UNEP BM'nin çevre konusunda faaliyet gösteren ana örgütüdür. UNEP Merkezi gelişmekte olan bir ülkede (Nairobi/Kenya) olan ilk BM örgütüdür. UNEP'in haricinde çevresel sorunlarla ilgilenen UNDP ve ECOSOC'un bölgesel komisyonlarından olan BM-AEK da yer almaktadır. Diğer kuruluşlar ise çevresel sorunlarla ilgili ilkeler ekseninde faaliyetlerini gerçekleştirmekte az da olsa çevreci projelerle UNEP'e destek olmaktadır. UNEP'in çevresel konularda diğer BM organlarının da koordinasyonunu sağlamak gibi bir görevi de bulunmaktadır.

UNEP kurulduğunda dört ana hedef belirleyerek çalışmalarına başlamıştır. İlk olarak uluslararası çevre konularında bilimsel araştırma ve çevresel sorunların izlenmesi görevi bulunmaktadır. Bu kapsamda Erken Uyarı Değerlendirme Birimi tarafından kurulan Küresel Çevre Bilgi Sistemi (GEMS) su konusundaki verileri ve Uluslararası Potansiyel Tehlikeli Maddeler Kayıt sistemi ile de tehlikeli maddeleri izlemektedir. İkinci olarak bölgesel programlar vasıtasıyla dünya genelinde 13 bölgesel denizde (140 ülke) denizlerin korunması görevini yerine getirmektedir. Bunlardan ilk kurulan bölgesel oluşum Akdeniz Eylem Planı'dır. Üçüncü olarak uluslararası çevresel anlaşmaların hazırlanması, müzakere edilmesi ve karara bağlanması konusunda koordinasyon görevi yürütmektedir. Dördüncü olarak ise kalkınma bağlamında Dünya Barajlar Komisyonu'nu (WCD) girişimi başlatmıştır (Karnst & Mingst, 2010: 515). Bölgesel denizlerin korunması çalışmaları UNEP'in göstermiş olduğu başarılarından ilki olarak kabul edilmektedir. UNEP çevresel sorunların uluslararası yönetiminde merkezi bir örgüt olması yönünden çevresel anlaşmaların süreçlerinin takibinin yanında bazı uluslararası bilimsel araştırmaların sekreteryası görevini de yürütmektedir.

UNEP izleme sistemlerini geliştirerek günümüzde Küresel Kaynak İzleme Veritabanı (GRID) sistemini oluşturmuş olup, bu sistem aracılığıyla detaydaki projelerle ilgili olan verileri dahi toplayarak çevresel bilgi sistemi oluşturmaya çalışmaktadır. Ayrıca ilk defa 1997 yılında başlayan ve 2 yılda bir yayınlanan Küresel Çevre Durumu Raporları ile dünya genelinde çevresel durumu ortaya koymaktadır. Bunların yanında BM'nin FAO, IMO ve DSÖ gibi diğer uzmanlık kuruluşları tarafından hava ve su kalitesi izlemeleri yapılmaktadır (DeSombre, 2006: 15).

UNEP ile ilgili olumsuz yönde eleştiriler bütçesinin yetersiz olması (sadece % 3.9'u BM bütçesinden (DeSombre, 2006:13)), BM merkezinden ve diğer örgütlerden coğrafi olarak uzakta olması, devletleri yeterince faaliyetlerine katılım sağlamaya ikna edememesi ve BM'nin diğer uzmanlık kuruluşları üzerinde etkisinin zayıf olması eksenindedir.

UNEP'in yetersiz bütçesinden dolayı belirlenen öncelikli çevresel sorunların çözümüne yönelik projelerin gerçekleştirilebilmesi için Küresel Çevre Fonu (GEF, Bkz. Bölüm 2.3) oluşturulmuştur. Bu yapı gerçekleştirilen projeler ile nispeten başarılı olunduğu söylenebilir. Eksik kalan bölümlerde daha fazla bütçe gerektiren konularda DB kanalıyla direkt kredi imkânı sağlanarak projeler gerçekleştirilebilmektedir.

UNEP'in dördüncü görevi olarak başlatılan WCD dünya genelinde yapımı planlanan 125 baraj projesi kapsamında projelerin etkilerinin değerlendirilmesi için sosyal, ekonomik ve çevresel kriterler geliştirmiştir. Ayrıca projelerin bütün sürecine etkilenen yerel halk, araştırma enstitüleri, kalkınma bankaları, nehir havzası otoriteleri ve devletlerin katılımını teşvik ederek yeni bir yönetim anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Buradan hareketle çevresel sorunlara da küresel yönetim kavramı gibi çok taraflı katılımlarla yönetim anlayışıyla çözüm aranabileceği ortaya konulmuştur (Karnst & Mingst, 2010: 520-521).

2000'li yıllara gelindiğinde BM yeni bir girişim başlattı. Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDG) adı altında bağlayıcı olmayan 8 adet hedef ortaya koydu. Bunlardan Madde 7 çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Bu tarihten ve MDG'den sonra sürdürülebilir kalkınmanın yanında sürdürülebilir çevre anlayışı da somutlaşmıştır.

BM 2015 yılında küresel eylem zamanı sloganı ile sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliği ile mücadele ve istediğimiz geleceğe yatırım olmak üzere 3 konuyu küresel mesele olarak görmüştür (BM Web Sitesi).

BM kapsamında su konusunun gündeme gelişi de çevrenin bir parçası olmasından dolayı nispeten çevre sorunlarından hemen sonra olmuştur. 1977 tarihinde Mar Del Plata'da BM tarafından gerçekleştirilen BM Su Konferansı dünya üzerinde sadece su konusunda gerçekleştirilen ilk uluslararası etkinlik olmuştur. Bunun üzerine 1980 yılında gelecek on yılı BM Genel Kurulu uluslararası su ve sanitasyon on yılı olarak ilan etmiştir.

BM kapsamında çevre ve alt başlığı olan su konusunda ana koordinasyon UNEP'te olmakla birlikte diğer uzmanlık kuruluşlarının da bu konularda çalışmaları yer almaktadır. BM altında faaliyet gösteren organlar ve uzmanlık kuruluşları kapsamında su konusunda yapılan çalışmalar hakkında bilgi aşağıda verilmektedir.

Dünya genelindeki çevresel problemler çevrenin bir bileşeni olan su üzerinde de ciddi etkilere sebep olmaktadır. UNICEF iklim değişikliği, küresel ısınma, taşkın, kuraklık ve çevresel bozulmalardan dolayı etkilenen çocuklara yardım edilmesi ve etkilerin azaltılması için çalışmaktadır. Küresel çevre sorunlarının çocukları nasıl etkilediğini uluslararası organizasyonlarda dile getirerek gündem oluşturmaktadırlar. Ayrıca bölgesel ve ulusal olarak çocuklarla birlikte etkinlikler düzenleyerek çocuklarda çevre bilincinin oluşmasını sağlamaktadır. Bunların dışında UNICEF kendi binaları, çalışanları ve ilgili birimlerinde 2007 yılında BM Genel Sekreteri'nin ortaya koyduğu üç aşamalı yeşil hareket perspektifinde BM'nin çevresel standartlarını benimsemiş ve faaliyetlerinde bu ilkeler ışığında devam etmektedir. UNICEF çocukların öncelikli olarak sağlıklı olmasını ön planda tutmasının yanında su kaynaklı hastalıkların azaltılması için suyun dezenfeksiyonu ve arıtımı konusunda da çalışmalar gerçekleştirmektedir. UNICEF'in DSÖ ile ortak olarak gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre dünya genelinde 2,5 milyar insan hala temiz içme suyuna erişim ve sanitasyon hizmetleri yönünden yetersiz seviyede olup, 768 milyon insan ise güvenli olmayan içme suyu kaynaklarını kullanmaktadır (UNICEF, 2013). Bu kapsamda UNICEF tarafından WASH programı oluşturulmuş ve 100'ün üzerinde ülkede MDG hedefleri arasında olan temiz içme suyu ve sanitasyon hizmetleri olanakları sağlanmaya çalışılmaktadır. UNICEF ayrıca 22 Mart Dünya Su Günü, 19 Kasım Dünya Tuvalet Günü ve 15 Ekim Dünya El Yıkama Günü gibi su ile ilgili çocuklara etkinlikler düzenlemektedir. UNICEF AB ortaklığı ile Gazze'de su krizinin önüne geçmek için günlük 6.000 m³ su sağlama kapasitesinde desalinizasyon tesisi kurmuştur. UNICEF yapılan çalışmaların başarısı ve ilerlemeleri değerlendirebilmek maksadıyla izleme sistemi oluşturmuş olup, ülkelerden toplanan verilere göre değerlendirmeler yapılmaktadır. UNICEF çevre ve su özelinde yaptığı çalışmalar ve değerlendirmelerini kitap, rapor vb. kaynak olarak hazırlayarak yayınlamaktadır.

UNCTAD kendi çalışma alanı olan ticaret ve kalkınma alanlarını etkileyebilecek çevresel anlaşmalar kapsamında uyumlaştırma çalışmaları gerçekleştirmektedir. Hedef bölge gelişmekte olan ülkeler olduğundan çevresel standartları sağlama konusunda çok istekli ülkeler olduğu söylenemez. MDG hedefleri çerçevesinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik dünya gıda krizinin giderilmesi kapsamında iklim değişikliğinin gıda ticareti ve krizi üzerindeki etkilerini azaltmaya yönelik politikalar geliştirmektedir (UNCTAD, 2013). UNCTAD ticari ve çevresel politikaların uyumlaştırılması maksadıyla eğitim programları düzenlemektedir. Kendi bünyesinde çevresel hedeflere ulaşılabilmesi için görev gücü oluşturmuştur (UNCTAD, 2012). UNCTAD çevre politikalarının belirlenmesinde iklim, gıda ve su krizleri etkili olmuştur. Özellikle 2008 yılında ortaya çıkan gıda krizi bunda çok etkilidir (UNCTAD, 2009).

UNDP'nin görev alanını ayırdığı üç bölümden ikisi çevre ve su konuları ile ilintilidir. Bunlar sürdürülebilir kalkınma ve iklim ve doğal felaketlerdir. Sürdürülebilir kalkınma kapsamında ülkelere çevresel sürdürülebilirlik politikalarını kalkınma politikalarına entegre etmelerinde yardımcı olunmaktadır. Bu kapsamda doğal kaynakların nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda destek sağlanmaktadır. Öncelikli hedef kitle yoksulluk çeken ülkelerdir. MDG'nin takibini de yapan UNDP yıllık olarak bu konu hakkında ilerleme raporları yayınlamaktadır. Bölgesel anlamda Arap ülkelerinde su kıtlığı en büyük problemlerden birisi olduğu için bu bölgede MDG hedefine ulaşılabilmesi için UNDP rapor hazırlamış ve uygulanması gereken politikalar konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Yine savaş durumunda olan Suriye gibi bölgelere temiz su ve sanitasyon hizmetleri ulaştırmakta ve Lübnan, Irak, Sudan, Gazze, Libya ve Çad gibi altyapıları yetersiz olan bölgelerde ise bunların inşası ve yenilenmesi için çalışmalar gerçekleştirmektedir (UNDP, 2015). UNDP'nin su yönetimi ilkesine bakıldığında entegre havza yönetimi anlayışını benimsediği görülmekte olup, sağlık, tarımsal üretim, okyanus ve deniz sistemlerinin kalitesinin korunması, sürdürülebilir arazi yönetimi, bozulmuş alanların restorasyonu konularında suyun etkin kullanımını ön planda tutmaktadır (UNDP, 2015). UNDP kaynaklarından en çok faydalanan ülkelere baktığımızda ilk sırada Afganistan yer almakta olup onu sırasıyla Filistin, Güney Sudan, Zimbabve, Zambiya gibi az gelişmiş ülkeler takip etmektedir. Bu harcamalar için oluşturulan bütçeye aktarılan kaynaklar bakımından ise ilk sırada GEF yer almakta onu sırasıyla AB ve Japonya gibi uluslararası örgütler ve ülkeler takip etmektedir (UNDP Web Sitesi).

WFP kapsamında gıda üretimine etkisi olan iklim değişikliği konusunda çalışmalar gerçekleştirilmektedir. İklim değişikliğinin etkilerinden olan taşkın, kuraklık, arazi kaybı ve su kaynaklarının azalmasının artışı konularının gıda üretimi ve etkilenen bölgelere ulaştırılması faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu tür felaketlerden etkilenen insanların durumlarının iyileştirilmesi için girişimler oluşturmaktadır. Başlıca girişimleri iklim değişikliğine uyum, iklim ve gıda güvenliği analizi, iklim hizmetleri, risk yönetimidir. WFP geleceğe yönelik programlarında UNICEF ve FAO ile işbirliğinde beslenme ihtiyaçlarının giderilmesi için tarımsal alanlarda su yönetimi konusunda da uzun süreli çözümler oluşturmak ve iklim değişikliği ve felaketlerden kaynaklı gıda kıtlığıyla mücadele niyetindedir (WFP, 2013).

DB sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada çevresel sürdürülebilirliği de göz önünde bulundurarak ülkelerin altyapı yatırımları için uzun vadeli düşük faizli krediler sağlamaktadır. DB MDG hedeflerine ulaşma kapsamında çevresel sürdürülebilirliği projelere vereceği krediler için bir ön koşul olarak koymaktadır. Bu kapsamda DB'den alınacak krediler çerçevesinde projeler için çevresel ve sosyal etki değerlendirme raporları hazırlanmalı ve halkın bu projelerin karar alma süreçlerinde mutlaka yer alması gerekmektedir. Türkiye'de de enerji, ulaşım yolları, belediye hizmetleri, sağlık yatırımları, eğitim gibi konularda gerçekleştirilen projelere DB tarafından kredi imkanı sağlanmıştır. DB kredileri ile veya DB'nin de destek sağladığı Türkiye'de günümüze kadar gerçekleştirilen 223 proje bulunmaktadır. Su konusunda gerçekleştirilen projelerin çoğunluğunu ise il bazında su temini ve arıtma projeleri, tarımsal sulama ve sulama sistemlerinin rehabilitasyonu projeleri ve hidroelektrik santral projeleri oluşturmaktadır. Özelinde ise Ozon tabakasını inceleyen maddelerin azaltılmasına ilişkin 2000 yılında gerçekleştirilen proje ve Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynakların yönetimi ile ilgili 2009 yılında gerçekleştirilen projeler örnek olarak verilebilir (DB, 2000&2009).

DSÖ sağlık konusunda bilimsel çalışmaların yapılması, dünya genelinde iyi sağlık hizmetlerinin sunulması gibi konular üzerinde çalışarak sağlık standartları oluşturmaktadır. Oluşturulan bu standartlar raporlar veya düzenlemeler olarak yayınlamaktadır. Örneğin iç ortam ve dış ortam hava kalitesi rehber dokümanı, evsel kullanım amaçlı suların arıtılması ve depolanması dokümanları gibi. DSÖ kapsamında su ve çevre ile ilgili faaliyetler oluşturulan çeşitli programlar vasıtasıyla yürütülmektedir. Bunlar iklim değişikliği ile ilgili sağlık konusunda uyum, sosyal etkileri konusunda raporlar gibi iklim değişikliği üzerine

alışan program, çevresel felaketlerle ilgili nleme, hazırlıklı olma ve olay esnasında yapılacaklar hakkında eylem planları hazırlanması ile ilgili acil durum programı, evsel kullanım amaçlı sular hakkında çalışmalar gerçekleştiren evsel su arıtımı ve depolanması programı, sağlık konusundaki çalışmalar için su, temizlik ve hijyen konularda suyun kullanımını ve kullanılan bu suyun kalitesi ile ilgili çalışmalar yapan evre ve halk sağlığı programı, dşuk gelirli ve fakir ülkelerde su ve sanitasyon hizmetleri üzerine çalışmalar gerçekleştiren su sanitasyonu ve sağlık programı ve su güvenliği politikaları üzerine çalışan web tabanlı su yoluyla sağlık programıdır.

DSÖ evre ve su alanında BM kapsamında aktif örgütlerden birisidir. DSÖ'nün su alanındaki faaliyetleri suyun sağlık üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak altı başlık altında gerçekleştirilmektedir. Bu başlıklar; içme suyu kalitesi yönetimi, su arzı ve sanitasyon izlemesi, kolera denetimi ve korunması, su ve sanitasyonun yönetimi, su kaynakları yönetimi ve diğer aktiviteler (ekonomik, iklim değişikliği, MDG)'dir. DSÖ suyun sağlık üzerindeki etkileri ile ilgili hemen hemen her konuda bilimsel çalışma gerçekleştirmiştir. Su dağıtım sistemlerinde su güvenliği, cyanobacter sorunu gibi su güvenliğini etkileyen ve sağlık problemlerine yol açabilecek her alanda tavsiye metinleri oluşturmuştur. DSÖ'nün küresel anlamda hazırlayıp kabul ettiği belgelerde mevcuttur. Bu anlamda 2005 yılında kabul edilen Uluslararası Sağlık Tüzüğü küresel anlamda standartlar getiren bir DSÖ mevzuatıdır (DSÖ, 2005).

UNESCO asıl amaçlarını gerçekleştirebilmek için bilimi esas alan ve amacına bu yolla ulaşmaya çalışan bir örgüttür. UNESCO'nun sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için kendi bünyesinde su ile ilgili çalışmalar da gerçekleştirmektedir. UNESCO suyu topluluklar arası küresel barışın sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma için temel bir doğal kaynak olarak görmektedir. Daha sağlıklı bir evre için su döngüsünün, yüzey suyu ve yeraltı sularının karakterlerinin dağılımı, Şehir su yönetimi ve tatlı su kaynaklarının yönetiminin bilimsel çalışmalarla yapılması konusu UNESCO'nun önceliğidir. Bu kapsamda UNESCO 300'n üzerinde uluslararası örgüt ve 24 kuruluş ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır. En bilinenleri AB olmakla birlikte çok taraflı kalkınma bankaları ile de işbirliği gerçekleştirmektedir. UNESCO kapsamında su konusunda faaliyet gösteren yapılar Uluslararası Hidroloji Programı (IHP), Su Eğitim Enstitüsü (IHE) ve Dünya Su Değerlendirme Programı (WWAP)'dır.

UNESCO kapsamında su güvenliği önemli bir konudur. Bu bağlamda tüm alanlarda su kalitesi politikalarının bilim temelinde oluşturulması, su ile ilgili felaketlerin yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma için su-enerji ilişkisinin yönetimi ve sınıraşan sular yönetimi ile barış kültürünün tesisinin sağlanması amacıyla UNESCO kapsamında IHP kurulmuştur. IHP ülkelere su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi konusunda destek veren BM bünyesinde su konusunda kurulmuş tek hükümetlerarası programdır. Dolayısıyla IHP çalışmaları ve alanları BM'nin su konusundaki önceliklerini de yansıtmaktadır. Bu konular su kaynaklı felaketler, yeraltısuyu, su kıtlığı ve kalitesi, geleceğin su oluşumları, ekohidroloji ve sürdürülebilir dünya için mühendislik, su eğitimi ve su güvenliği ve geleceğin şehirleri ve sudur. IHP'ye bağlı çalışma yürüten bölgesel merkezlerde bulunmaktadır. Ayrıca UNESCO'ya bağlı Delft'de su konusunda eğitim merkezi olan ve yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim veren IHE de yer almaktadır. WWAP ise UNESCO altında oluşturulmuş olup BM kuruluşları ve paydaşlarının su konusundaki çalışmalarının yansıtıldığı yıllık Dünya Su Değerlendirme Raporu'nun çalışmaları için koordinasyon görevi yürütmektedir. Rapor dünya su kaynakları hakkında hazırlanan detaylı bilgileri içeren geniş çaplı bir araştırma ve izleme raporudur.

Tarımsal faaliyetler için gerekli iki ana unsur arazi ve sudur. FAO dünya gıda ihtiyacını göz önünde bulundurarak sürdürülebilir kalkınma hedefi doğrultusunda gıda güvenliği ve yoksulluğun azaltılması için çalışmaktadır. Gıda güvenliğinin unsurlarından birisi de su güvenliğinin sağlanmasıdır. Dolayısıyla FAO su güvenliğini etkileyen çalışmalar içerisine aktif olarak yer almaktadır. Su rejimlerini değiştiren iklim değişikliği, çevresel bozulmalar, doğal su felaketlerinin gıda üretimi üzerinde etkileri ve bunların yönetimi konusunda politikalar belirleyerek ülkelere yardımcı olmaktadır. Sürdürülebilir tarım yönetimi için FAO çevresel ve sosyal standartlar oluşturmuştur. Bu standartları 9 başlık altında toplamış olup bunlardan bir tanesi de doğal kaynak yönetimidir (FAO, 2015).

IFAD sürdürülebilir kalkınmanın bileşenlerinden olan tarımsal kalkınmanın sağlanabilmesi için gıda üretimine yönelik projeleri destekleyen ve proje geliştiren bir birim olarak tarımın girdilerinden su, IFAD için de hayati bir öneme sahiptir. IFAD kapsamında su konusunda geliştirilen projeler iklim ve çevre, gıda güvenliği, yağmur destekli tarım ve su konuları üzerinedir. IFAD'ın son zamanlarda doğal kaynaklara erişim, yoksulluğun azaltılması, gıda güvenliğinin sağlanması için arazi ve su yönetişimi

politikalarını desteklemektedir. IFAD gerçekleştirdiği projeler ve etkinlikler sonrasında oluşturduğu belgelerle arazi ve su yönetimi konularında tavsiye raporlar yayınlamaktadır. IFAD'ın su konusundaki ana eksenini tarımsal sulama üzerinedir.

IMO ana konusu deniz seyirüferi olduğu için çevre koruma alanında deniz çevresinin ve kalitesinin korunması için IMO bünyesinde Deniz Çevresinin Korunması Komitesi yer almakta olup, çevresel koruma çalışmaları bu komite kapsamında görüşülmektedir. IMO tarafından hazırlanan hukuki metinler Gemilerden Kaynaklı Kirliliğin Önlenmesi Sözleşmesi (MARPOL), Petrol Kazaları İle İlgili Hazırlıklı Olma, Eylem Ve İşbirliği Sözleşmesi (OPRC), Atıklar ve Diğer Maddelerin Denize Dökümünün Önlenmesi Sözleşmesi (Londra Sözleşmesi) olup, özellikle petrol tankerlerinin kaza durumunda deniz çevresini kirliletmesinden dolayı bu konuda IMO tarafından hazırlanmış güvenlik önlemleri dokümanı, deniz ekosistemine zarar verebilecek gemilerden kaynaklı balast sularının deşarj yönetimi konusunda rehber dokümanı gibi düzenleyici belgelerde yer almaktadır (IMO, 2013).

WMO hava, iklim ve su döngüsünün ülke sınırlarını aşan özelliğinden dolayı küresel anlamda iklim olaylarının ve hidrolojik uygulamaların izlenmesi görevini üstlenmiştir. WMO altında kurduğu Hidroloji ve Su Kaynakları Programı (HWRP), Felaket Risk Azaltımı Programı gibi teknik birimlerle su konusu özelinde de çalışmaktadır. Bu programlar doğal felaketler, çevre güvenliği, gıda güvenliği, su kaynakları ve taşımacılık konularında önemli teknik destekler sağlamaktadır. Çevre konusunda imzalanmış uluslararası sözleşmelerin takibi, politikalarının uygulanması ve başarı düzeylerinin tespiti için WMO ölçümlerinin ve analizlerinin önemi büyüktür. WMO çevre sözleşmelerinin takibi için gerekli verileri ilgili kuruluşlara sağlamaktadır. Bu sözleşmelerden bazıları UNFCCC, UNCCD, Viyana Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, BM-AEK Su Sözleşmeleri gibi BM sözleşmeleridir. Su konusu özelinde HWRP suyun enerji üretimi, sulama ve evsel kullanım için hayati önemini göz önünde bulundurarak su kaynaklarının değerlendirilmesi için su depolama, tarımsal sulama faaliyetleri, suyun kentsel kullanımı gibi bütün sektörlerine yönelik entegre yönetim oluşturulabilmesini desteklemek amacıyla bilimsel tahminler üretmektedir. Su ile ilgili kalite ve miktar ölçümleri ulusal hidroloji servisleri ile yapılmaktadır. Bu veriler paylaşılarak su kaynaklarının etkili yönetimi konusunda politikalar oluşturulması WMO vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda taşkın yönetimine ilişkin ölçümlerin gerçekleştirilmesi ve paylaşılması WMO

kapsamında önem verilen konudur. Bu konuda erken uyarı sistemlerinin kurulması için ortakları ile dünya genelinde bu sistemlerin geliştirilmesi için çalışmaktadır. Ülkelerin su kaynaklarının entegre yönetimi ve tatlı su kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma açısından önemi için WMO Dünya Hidrolojik Döngü Gözlem Sistemi (WHYCOS)'ni geliştirmiştir. Ayrıca Deniz Meteorolojisi ve Okyanus Programı bölgesel ve küresel gözlemlerle deniz ve okyanus seyrüsefer güvenliğini ve sürekliliğini sağlamaktadır.

UNIDO sanayi sektörü özelinde çalıştığından dolayı sanayiden kaynaklı çevresel sorunların giderilmesi ve çevreci sanayi yatırımları ile ilgili politika oluşturulması konularında etkin bir şekilde çalışmaktadır. UNIDO altında Su Yönetimi Birimi suları sanayi tesislerinden kaynaklı deşarjlardan koruma ve suyun verimli kullanımı için en uygun çevresel teknolojilerin kullanımı ve uygulanması için hizmet vermektedir. UNIDO yine çevreci projelerin geliştirilmesi için GEF ile işbirliği yaparak finansman sorununu bu yolla gidermeye çalışmaktadır. Bu çerçevede kalıcı organik kirleticilerin Kızıl Deniz ve Aden Körfezi kıyı alanında azaltılmasına yönelik stratejilerin belirlenmesi ve Meksika Körfezi Deniz Ekosisteminin Entegre Değerlendirilmesi ve Yönetimi projeleri gerçekleştirilmiştir.

BM kapsamında tatlı su ve sanitasyon hizmetlerinin genel koordinasyonu 2003 yılında kurulan UN Water tarafından yürütülmektedir. Birim sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda ve tek BM perspektifinde kurulmuş olup, tatlısu kaynakları, sanitasyon ve su kaynaklı felaketlerle ilgili koordinasyon merkezidir. Bu sayede BM içerisinde su konusunda yapılan çalışmalarda sinerji yakalanarak MDG hedeflerine ulaşmada su konusunda ortak politikalar üretilmesine yardımcı olmaktadır. Bu yapılanma BM'nin su konusuna son zamanlarda önem verdiği için göstergelerinden biridir (UN-Water, 2013). Ayrıca, 2010 yılına gelindiğinde çevrenin bir bileşeni olan su hakkında İnsan Hakları Konseyi'nin A/HRC/15/L.14 nolu kararı ve BM Genel Kurulu'nun A/RES/64/292 nolu kararı ile temiz içme suyu ve sanitasyon hizmetlerine erişim gıda, sağlık vb. diğer sosyal haklarla aynı seviyede görülmektedir. Ayrıca, 2012 yılında düzenlenen Rio+20 Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınma diyalogunda bir bölüm su konusuna atfedilmiştir. Bu gelişmeler suyun dünya genelinde ve BM özelinde bir öncelik haline geldiğini göstermektedir.

BM kapsamında ECOSOC'a bağı faaliyet gösteren BM Avrupa Ekonomik Komisyonu (BM-AEK)'ya su ve çevre konularında yaptığı katkılardan dolayı ayrı bir paragraf ayırmak gerekmektedir. BM-AEK BM politikaların çerçevesinde çevrenin bütün alanlarında gerekli çalışmalar gerçekleştirmekte ve bu konularla ilgili uluslararası sözleşmeler hazırlamaktadır. Ayrıca bu konulara ilişkin Protokoller de düzenlenmektedir. BM-AEK tarafından hazırlanan sözleşmeler ve Protokoller aşağıda sunulmaktadır.

- Uzun Mesafeli Sınırışan Hava Kirliliği Sözleşmesi,
- Sınırışan Durumlarda Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi,
- Sınırışan Su Yolları ve Göllerin Korunması Sözleşmesi,
- Endüstriyel Kazaların Sınırışan Etkileri Sözleşmesi,
- Bilgiye Erişim, Karar Alma Süreçlerine Halkın Katılımı ve Çevresel Konularda Yargıya Erişim Sözleşmesi,
- Su ve Sağlık Protokolü,
- Stratejik Çevresel Değerlendirme Protokolü,
- Kirletici Salımı ve Transfer Kaydı Hakkında Kiev Protokolü,
- Sınırışan Sularda Endüstriyel Kazaların Etkilerinin Sınırışan Etkilerinden Kaynaklı Zararların Tazmini ve Hukuki Sorumluluğu Protokolü.

B.İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ (OECD)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD Dışişleri Bakanı George Catlett Marshall savaş nedeniyle tahrip olan Avrupa'nın yeniden imar edilmesi için yardım yapılması gerekliliğini 5 Haziran 1947'de açıklamış ve bunun Avrupalı devletler tarafından kurulacak bir örgüt vasıtasıyla yapılması gerektiğini söylemiştir. 16 Nisan 1948 tarihinde imzalanan Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi'nin Türkiye'nin de yer aldığı 16 devlet tarafından kabulü ile Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) kurulmuştur. Daha sonra 14 Aralık 1960 tarihinde Paris'te imzalanan yeni anlaşma ile OEEC, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) olarak değiştirilmiş ve 30 Eylül 1961'de yürürlüğe girmiştir. Son olarak 2010 yılında Estonya, İsrail, Slovenya ve Şili'nin de üye olması ile üye sayısı 34'e yükselmiştir (Özen & Tonus, 2013: 110-112). OECD'nin kurulması ile birlikte Avrupa kelimesi örgütün isminden

çıkarılmış ve kurucu metnin ilk maddesi olarak ekonomik kalkınmanın dünya ekonomisi bağlamında üye olmayan devletlerde de gerçekleştirilmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu özelliklerinden dolayı OECD Avrupa ekseninden çıkıp küresel bir örgüt olma yolunda ilerleme kaydetmiştir. (Karluk, 2014: 77-78).

OECD'nin ana organları Konsey, Komiteler ve Sekretaryadır. Konsey üye ülke temsilcileri (genelde büyükelçiler) ve Avrupa Komisyonu temsilcisinden oluşur. Komiteler ise üye ülke temsilcileri ve görüşülecek konuya göre OECD Sekretaryası ile çalışan gözlemci statüsündeki devletlerin temsilcilerinden oluşur. Sekreterlik ise Genel Sekreter, 4 adet yardımcısı ve Direktörlüklerden oluşmaktadır. Sekretarya inceleme yapar ve teklif hazırlar ve Komitelerde tartışılır ve uygulama olanakları görüşülür. Konsey ise bu konuların gözetim ve stratejik yönlendirme mekanizmasıdır (OECD Web Sitesi). Konsey altında oluşturulmuş bir Yürütme Konseyi bulunmakta olup, 7 daimi üye (Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, ABD ve İngiltere) ve diğer ülkeler arasından sırayla belirlenen 7 de geçici üye yer almaktadır. Yürütme Komitesi'nin görevi Konsey'in toplantılarına hazırlık ve OECD'nin çalışmalarının izlenmesidir (Karluk, 2014: 82).

Direktörlükler kuruldukları konu ile ilgili Genel Müdürlük gibi görev yapmaktadırlar. OECD bünyesinde Kalkınma İşbirliği, Ekonomi, İşgücü ve Eğitim, İstihdam, İş Hayatı ve Sosyal İşler, Girişimcilik, Küçük-Orta Ölçekli İşletmeler ve Bölgesel Kalkınma, Çevre, Finans ve Yatırım, Kamu Yönetimi ve Yerel Kalkınma, Bilim, Teknoloji ve Yenilik, İstatistik, Vergi Politikası ve Yönetim ve Ticaret ve Tarım Direktörlükleri olmak üzere 11 adet Direktörlük bulunmaktadır. Bunların haricinde özel ve uzmanlık alanı olarak Kalkınma Merkezi, Finansal Eylem Görev Gücü, Uluslararası Enerji Ajansı, Uluslararası Ulaştırma Forumu, Nükleer Enerji Ajansı ve Sahel ve Batı Afrika Kulübü olarak 6 adet özel uzmanlık kuruluşu bulunmaktadır (OECD Web Sitesi).

OECD misyonunu dünya üzerindeki insanların ekonomik ve sosyal refahını temin edecek politikaların desteklenmesi olarak belirlemiştir. OECD'nin çalışma şekli veri toplama, analiz, bulguların tartışılması, karar alınması, uygulama ve uygulamanın eş gözetimi ve çok taraflı denetimi şeklinde cereyan eden sürekli bir süreçtir. Sekretarya veri toplama ve analiz işlemlerini yapar. OECD'nin topladığı veriler kamu maliyesi, ekonomik göstergeler, yatırım, ticaret, tarım, sağlık, enerji ve çevre gibi birçok konuda farklılık arz etmektedir. Komiteler bu verilerin tartışılması ve politikaların oluşturulması görevini

üstlenir. Konsey ise bunlar üzerinde kararlar alınması ve devletlere bu kararların uygulanması yönünde tavsiyeler sunulması görevini yerine getirir. Bu görevlerini yerine getirebilmesi için her uluslararası örgüt gibi bir bütçeye sahip olması gerekmektedir. Bütçe üye ülkelerin aidatları ile oluşturulmaktadır. 2014 yılı için OECD bütçesi 357 milyon €'dur. Bütçeye en fazla katkıyı yaklaşık % 22 oranla ABD yapmaktadır. Türkiye'nin katkısı ise % 1.64 seviyesindedir (OECD Web Sitesi).

OECD'de en son olarak karara bağlanan konuların gelişim süreci şu şekilde özetlenebilir. Temelde faaliyetlerin hepsi çalışma grubu ve komitelerde öncelikli olarak görüşülür. Sekreteryaya bağlı yukarıda bahsedilen Genel Müdürlükler tarafından oluşturulan belgeler OECD üyesi ülkelerin temsilcilerinin yer aldığı bu toplantılarda tartışılır. Komiteden uzlaşılar çıkacak konular Konsey'e onay için sunulur (Karluk, 2014: 83).

OECD Konseyi'nde üye ülkelere yönelik, OECD bünyesinde yapılan anlaşmaların onayı, OECD çalışmaları ve diğer ülkelere yönelik olmak üzere 4 çeşit karar alınmaktadır. Bunlar OECD Sözleşmesi Madde 5'e göre karar ve tavsiye kararlardır. Kararlar lehte oy veren ülkeler açısından bağlayıcı, tavsiye kararlar ise üyelerin uygun görmesi durumunda uygulayabilecekleri karar türüdür. Kararlar çekimser kalan ülkeleri bağlayıcı nitelik taşımaz. Kararlar oybirliği ile alınmaktadır. Çekimser kalınması durumu kararın alınmasını etkilemez (Özen & Tonus, 2013: 113). Çekimser oy veren ülkeler olması durumunda kararlar sadece olumlu oy verenleri bağlamak üzere karar alınır. Bunun haricinde alınan kararların ulusal meclislerde de onay işleminden geçmesi gerekmektedir. Onay işleminden geçtikten sonra hukuki olarak yükümlülük getirmesine rağmen alınan kararlara uyulmaması durumunda herhangi bir müeyyide uygulanamamaktadır. Buradaki alınan kararın uygulanması zorunluluğu karşılıklı güvence ile sağlanmaya çalışılmaktadır (Karluk, 2014: 88).

OECD ayrıca yapmış olduğu faaliyetlerle ilgili iki ayda bir yayınlanan OECD Observer, aylık yayınlanan OECD Letter, yine her üye için ayrı olarak konu bazında yayınlanan yıllık OECD Outlook gibi raporlar yayınlamaktadır (Karluk, 2014: 95). Yayınlar gerçekleştirilen faaliyetler, performans göstergeleri, iyi uygulamalar, örnek teşkil edebilecek projeler, herhangi bir soruna ilişkin o üyenin geliştirmiş olduğu çözüm önerisi ve konuya ilişkin OECD tavsiyelerinin yer aldığı dokümanlar şeklinde hazırlanmaktadır.

2.Su Konusunda Faaliyetleri

OECD'nin genel çalışma prensibi yukarıda anlatılmıştır. Çekimser oy veya karşı oy kullanan ülkeler politikaları uygulama yükümlülüğünde değildir. Burada önemli olan husus OECD'nin teknik konular üzerine en iyi ve uygulanabilir politikalar oluşturma konusunda katkısı göz ardı edilmemesine rağmen toplanan verilerin ülkelerin beyanına esas olduğundan verilerin güvenilirliği konusu tartışmalıdır.

OECD'nin yapısı içerisinde su ile ilgili konular Çevre Direktörlüğü (ÇD) altında yürütülmektedir. Yani OECD kapsamında oluşturulacak çevre konusundaki taslak politikalar burada tartışılıp nihai hale gelmektedir. OECD ÇD çevrenin birçok boyutu ile ilgilenmektedir. ÇD altında biyolojik çeşitlilik, su ve doğal kaynakların yönetimi alt komite gibi görev yapmaktadır.

Biyolojik çeşitlilik, su ve doğal kaynaklar yönetimi alt grubu OECD yapısı içerisinde su konusunun çalışıldığı alt birimdir. Ancak su ile ilgili ayrı bir alt birim bulunmamaktadır. Alt grup tarafından hazırlanan su konusunda çeşitli dokümanlar yenilikçi yaklaşımlar ve politikaları benimseyen kaynaklar olup, OECD tarafından konunun uzmanlarınca hazırlanıp yayınlanmaktadır. Örnek olarak güncel olan Sürdürülebilir Geleceğin Sağlanması: Su ve Şehirler, Su Kaynaklarının Tahsisi: Risklerin ve Fırsatların Paylaşılması, Su Düzenleyicilerinin Yönetimi ve Kapsayıcı Su Yönetimi için Paydaş Katılımı raporları verilebilir. Raporlarda ülkelere temin edilen veriler değerlendirilmekte ve bu çerçevede en uygun yönetim politikası ve istatistiki veriler ortaya konarak üyelerin kullanımına sunulmaktadır. OECD su konusunda diğer uluslararası örgütlerle de yakın işbirliği içerisinde. Küresel Su Ortaklığı kapsamında Suyu Koruma-Büyümeyi Sürdürme, Sürdürülebilir Kalkınma için Su Güvenliği Hakkında Politik Bildiri ve WWC ile birlikte Su Güvenliğinde Yatırım Yoluyla Ulusal Büyümenin Hızlandırılması girişimleri de yer almaktadır.

WWC tarafından düzenlenen DSF kapsamında OECD tarafından ortaya konulan politikaları anlatma ve uluslararası platformda duyurma fırsatı bulunmaktadır. Bu bağlamda 7. DSF'de bizzat OECD tarafından düzenlenen ve aktif paydaşlarından olduğu Su Yönetimi'nde OECD Prensipleri, Su Güvenliği Olan Bir Dünya için Altyapıların Finansmanı, Su Sektöründe Paydaş Katılımı, Su Güvenliği ve Sürdürülebilir Kalkınma ve Su ve Şehirler gibi etkinlikler yer almaktadır. Bahsi geçen konular küresel anlamda karşılaşılan yeni sorunlar olup, güncel konular üzerinde aktif olarak çalışan OECD bu konuların da öncü örgütlerinden birisidir.

OECD'nin dünya üzerindeki güncel gelişmeleri çok yakından takip ettiği Genel Sekreter'in 2015 Nisan ayında California'da yaşanan kuraklık faaliyetlerinden etkilenecek yapılmış olduğu su kıtlığı ve su kaynaklarının korunması üzerine açıklamasından görülmektedir.

OECD'nin su konusundaki en güncel çalışmaları yukarıda anlatılmıştır. Ancak OECD'nin su ile alakalı iklim değişikliği, su kaynakları yönetimi, su reformu, su kalitesi ve tarım, ülkelerdeki su yönetim mekanizmaları ve bunlara yönelik yapısal öneriler, suyun sürdürülebilir kullanımı, suyun fiyatlandırılması, su ve sanitasyon hizmetleri gibi diğer konularda da birçok yayını bulunmaktadır. OECD yayımları için gerekli verileri üyelerden topladıktan sonra hazırlanan taslak metinleri ülkelerin görüşüne sunmaktadır. Ülkelerin görüşleri alındıktan sonra metinlere son şekli verilmektedir. OECD sadece çalışmalar yapıp bunları yayın olarak üyelerine hizmete sunmakla kalmayıp, uluslararası arenada çeşitli etkinlikler de düzenlemekte ve katılım sağlanmaktadır. DSF, Stockholm Su Haftası, Singapur Uluslararası Su Haftası, Uluslararası Su Konferansı, Rio+20 toplantıları, UNFCCC toplantıları bunlardan bazılarıdır.

OECD üye ülkelerde su yönetimi politikalarının genel çerçevesinin belirlenmesi amacıyla OECD Su Yönetimi Girişimi adı altında yeni bir mekanizma oluşturmuştur. Bu yapı su yönetimi ile ilgili genel çerçeveleri ve ilkeleri belirleyerek uygulanacak ulusal politikalara katkı sunacaktır. Bu girişim kapsamında ulaşılması hedeflenen bazı noktalar bulunmaktadır. Bunlar küresel anlamda revaçta olan; konu ile alakalı bütün paydaşların katılımının sağlanması, politikaların değerlendirilmesi için performans göstergelerinin oluşturulması, nehir havza yönetim anlayışının uygulanması, doğal afetlere karşı hazırlıklı olunması bağlamında entegre su kaynakları yönetimi prensibine uygun çalışılması, su sektöründe entegre yapının korunması ve şeffaf su bütçesi süreçlerinin oluşturulması konularıdır. Başlangıçta sınıraşan sular konusunda herhangi bir husus yer almamakta olup, daha sonrasında belirlenmeye çalışılan ilkelere bu konu da dâhil edilmiştir (OECD, 2014).

C.D-8

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Gelişmekte olan Müslüman ülkeler arasında bir işbirliği kurulması fikri öncelikli olarak 1996 tarihinde dönemin Başbakanı Necmettin ERBAKAN tarafından ortaya atılmıştır. Bu fikir 1996 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Kalkınmada İşbirliği Çalıştayı kapsamında ele alındı ve 15 Haziran 1997 tarihinde Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından İstanbul Deklarasyonu ile D-8 resmi olarak açıklandı. Örgütün amacı üye ülkeler arasında küresel ekonomide çeşitliliği ve imkânları artırarak ticareti geliştirmeyi ve uluslararası arenada karar alma mekanizmalarına katılımı genişletmedir.

2006 yılında Bali'de gerçekleştirilen Zirve'de üyeler arasında ekonomik farklılıkları gidermek, enerji ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve üyelerin ekonomik kalkınmalarının desteklenmesi hususlarında anlaşıldığı ifade edilmiştir.

D-8 üyesi ülkeler Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'dır. D-8 Daimi Sekreteryası ise 2009 yılında yapılan anlaşmaya istinaden İstanbul'da yer almaktadır. D-8 bünyesinde faaliyetler sektörel bazda ilerlemekte olup her ülkenin koordinasyonundan sorumlu olduğu sektör ayrıdır. Bu bağlamda Türkiye Sanayi, Sağlık ve Çevre sektörlerinin koordinasyonunu üstlenmiştir (Vikipedi).

D-8'in üye ülkelerinin hepsi orta büyüklükte devlet ve askeri bakımdan güçlü sayılabilecek ülkelerden müteşekkildir. Kendi aralarında ciddi anlamda problem teşkil edecek bir konu bulunmamaktadır. Genelde kalabalık nüfuslu, buldukları bölgede bölgesel güç olabilecek potansiyele sahip ve ticari anlamda birbiri ile rekabet etmeleri pek mümkün olmayan üyelerden oluşan D-8 kurulduktan sonra gelişme potansiyeli olan bir uluslararası örgüt olarak görülmüştür. D-8 üyesi ülkelerin nüfusunun toplamı İslam dünyasının nüfusunun yarısından fazlasını oluşturması da önemli bir husustur (Hasgüler, 2010: 411-413).

D-8 yapılanması Devlet ve Hükümet Başkanlarından oluşan örgütün en üst düzey karar alma organı olan ve iki yılda bir toplanan Zirve, Dışişleri Bakanlarından oluşan ve politik kararların alındığı ve buna bağlı konuların görüşüldüğü Konsey ve üye ülkelerin görevlendirdiği kıdemli memurlardan (Hükümet Temsilcileri) oluşan Komisyon'dan oluşmaktadır. Bunların haricinde yönetsel işlerden sorumlu olmak üzere Sekreterlik makamı vardır. Sekretere bağlı iki ayrı müdür bulunmakta olup, birisi yönetim, yasal ve iç işlerinden sorumlu ve diğeri de ekonomi, uygulama ve dış ilişkilerden sorumludur. D-8'in ortaklık ilişkileri geliştirdiği diğeri bazı uluslararası örgütler ise İslam İşbirliği Teşkilatı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ve Birleşmiş Milletler (BM) şeklinde sıralanabilir (D-8 Web Sitesi).

Örgüt amaçlarını gerçekleştirmek adına düzenli toplantılarını ve yapısal statüsünü devam ettirmekte olup, gelecekte somut adımlar atabilme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir (Oran, 2002: 581).

2.Su Konusunda Faaliyetleri

D-8 kapsamında su konusunda faaliyetler ayrı bir başlık veya çalışma olarak düzenlenmemiştir. Faaliyetler genelde çevre konusunda yürütülmüş ancak son zamanlarda su konusunda da farkındalık artmaya başlamıştır.

Kurucu metin olan D-8 Şartı Madde 2., 5. Bendinde işbirliği yapılacak alan olarak çevre de ifade edilmiştir (D-8 Şartı). Ayrıca örgüt kapsamında gerçekleştirilen 1997 İstanbul, 1999 Dhaka, 2001 Kahire ve 2008 Kuala-Lumpur Zirve Deklarasyonlarında işbirliği yapılacak olan alanlar arasında çevre ve çevre koruma hususları zikredilmiştir (D-8, Zirve Deklarasyonları). Bunların haricinde çeşitli Konsey ve Komisyon teknik çalışma grupları altında üyeler arasında çevre ağı kurulması, çalışma grubu olarak çevre komisyonu oluşturulması (Türkiye'nin koordinasyonunda), çevre teknolojileri alanında işbirliği yapılması gibi çevre alanında işbirliği konuları gündeme getirilmiştir (D-8, 1996 & 1998 & 2004).

Ancak bu iyi niyet temennilerinin hayata geçişi 2000’li yılları bulacaktır. 20-21 Eylül 2000 tarihlerinde ilk defa Çevre Çalışma Grubu Türkiye tarafından organize edilmiştir. Bu tarihten sonra çevre başlığı alt başlıkları ve işbirliği konuları da çeşitlenmiştir. 11-12 Ağustos 2003 tarihlerinde Kahire’de düzenlenen 12. Komisyon Toplantısı’nda çevre ile ilgili uluslararası anlaşmaların uygulamalarının ve standartlarının sağlanması ile ilgili teknolojilerin geliştirilmesi konuları da işbirliği yapılabilecek alanlara eklenmiştir. Yine aynı toplantıda sürdürülebilir kalkınma üzerine Johannesburg Deklarasyonu ve Rio Zirvesi’ne atıfta bulunulması dünyadaki gelişmelerden de etkilenildiği ve güncel çevresel konuların takip edildiği anlaşılmaktadır (D-8, 2005: 38). Devamında 14-15 Kasım 2001 tarihlerinde Tahran’da düzenlenen Çevresel İşbirliği Çalışma Grubu Toplantısı’nda teknik detayların görüşüldüğü ve toprak ve su kirliliği, suyun korunması ve damla sulama sistemleri, deniz çevresinin korunması, şehir arıtma sistemleri, hava ve gürültü kirliliği gibi konularda ortak projeler geliştirilmesi, bilgi ve deneyim paylaşımının sağlanması kararlaştırılmıştır (D-8, 2005: 36-47).

D-8’in gelecek yıllardaki işbirliği faaliyetlerini belirleyen Ekonomik ve Sosyal İşbirliği Yol Haritası’nda belirtildiği üzere zengin doğal kaynakları ve yaklaşık 1 milyar insanın oluşturduğu ortak pazarda faydacı ve çözüm odaklı işbirliğine geçilmesi kararlaştırılmıştır (D-8, 2008:8). Söz konusu yol haritasında iklim değişikliğinin etkileri ve su yönetimi alanında işbirliği yapılması da kararlaştırılmıştır.

Somut faaliyetlere geçiş kapsamında D-8 Su Forumu’nun düzenlenmesi fikri ilk olarak Mart 2009’da gündeme gelmiş ve 30-31 Ekim 2009’da Kuala-Lumpur’da gerçekleştirilen 27. Komisyon Toplantısı’nda Türkiye’de yapılması kararlaştırılmıştır. Buna binaen 21-22 Şubat 2013 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirilen toplantı D-8 bünyesinde su konusunda gerçekleştirilen ilk faaliyet olmuştur. Toplantının çıktısı olarak suyun sürdürülebilir yönetimine yönelik işbirliği gerçekleştirilmesi konusunda karar alınmıştır. Türkiye’nin diğer ülkelere atıksuyun yeniden kullanımı, modern sulama ve drenaj teknolojileri, suyun etkin kullanımı ile ilgili yönetim stratejileri, desalinizasyon, yağmur suyu yönetimi, su yönetimi konularında destek olabileceği toplantı çıktılarının incelenmesi neticesinde görülmektedir. Eğitim, seminer, konferans ve çalıştaylar düzenlenmesi ve D-8 Su Web sitesi kurulması gibi çıktılar henüz hayata geçirilememiştir.

D-8 Su Forumu'nun devamında ICID tarafından ilk defa düzenlenen 1. Dünya Sulama Forumu'da Mardin'de gerçekleştirilmiştir. D-8'de Genel Sekreter tarafından söz konusu etkinlikte temsil edilmiş ve ayrıca bir yan etkinlik düzenlemiştir. Su alanında ülkemiz ile işbirliği olanakları görüşülmüş ancak bunlar henüz fiiliyata geçirilememiştir. Ayrıca EİT tarafından 27 Mart 2015 tarihinde Safranbolu'da gerçekleştirilen İklim Değişikliği Bakanlar Konferansı'na D-8 Genel Sekreter düzeyinde katılım sağlamış ve olası işbirliği konuları değerlendirilmiştir.

Görüldüğü üzere D-8 tarafından güncel çevresel gelişmeler dikkate alınmaktadır. Ancak örgütün öncelikli kuruluş maksadı ticaret ve ekonomik konular olduğundan dolayı çevre ve su ile ilgili hususlar önem sırasında geride kalmaktadır. Şimdiye kadar su konusunda gerçekleştirilen faaliyetler toplantı, çalıştay gibi organizasyonlar olup, somut bir proje temelinde veya eğitim faaliyeti türünde bir gelişme yaşanmamıştır.

Ç.G-20

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Öncelikli olarak ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya ve Japonya'nın katılımıyla 1975 yılında Fransa'da yapılan toplantının ardından Kanada'nın da katılımı ile Porto Riko'da yapılan toplantı ile G-7 olarak anılmıştır. 1994 yılına gelindiğinde Napoli'de gerçekleştirilen konferansa Rusya'nın da katılımı ile G-8 veya Siyasi 8 olarak nitelendirilmiştir. 1998 yılından sonra Rusya'nın ekonomik ve mali konuların haricinde diğer hususlarda da görüşmeler gerçekleştirilmesini kabulü ile istihdam, çevre, suç ve uyuşturucu, insan hakları, bölgesel güvenlik ve silahsızlanma gibi alanlarda da müzakereler gerçekleştirmeye başlamıştır. Sonrasında G-8'e ilave olarak danışma ve küresel ekonomik konuların görüşülmesi amacıyla G-22, G-26 ve G-33 oluşturulmuş ancak sayı arttıkça etkinliğin azaldığı fark edilince 25 Eylül 1999'da Washington Toplantısı'nda G-20 olarak resmen ilan edilmiştir (Vikipedi).

Dünyanın büyük 19 ekonomisinin yönetiminden sorumlu olan Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanlarından oluşan ve 1997, 1998 ve 1999 krizlerinden sonra küresel ekonomik kararlar alınmasında ve mali sistemlerin daha iyi yönetilerek istikrar ortamının sağlanması amacıyla oluşturulan bir platformdur. Katılımcıları 19 büyük ekonomiye sahip devletler ve AB'dir. G-20'nin dünya nüfusunun yaklaşık % 80'ini ve ekonomisinin de yaklaşık % 90'ını oluşturduğu düşünüldüğünde önemli bir platform olduğu görülecektir.

G-20 diğerk uluslararası örgütler gibi bir yapılanmaya sahip değildir. Sadece bir Sekreteryası bulunmakta olup, 2008 yılından beri düzenlenen G-20 Zirvesi'ne ev sahipliği yapacak ülke bu işlemleri yürütmektedir. G-20 yönetim sisteminde dönem başkanlığı sistemi mevcut olup, bir önceki dönem başkanı ve gelecek dönem başkanının katılımı ile oluşturulan Troika örgütün devamlılığını sağlamaktadır. 2015 yılı G-20 dönem başkanlığı Türkiye tarafından yürütülmektedir. Türkiye tarafından bu dönem başkanlığı döneminde önem arz eden konular küresel ekonomik ve mali istikrarın sağlanması, küresel ekonomik sistemin günümüz gerçeklerine göre şekillendirilmesi, yükselen ekonomilerin artan ağırlıklarının sisteme yansıtılması ve kalkınmadır. Kuruluşunda öncelikli konular olarak belirlenen mali ve ekonomik krize çözüm platformu küreselleşmenin etkisiyle ekonomik bağlantılı kalkınmanın yanında enerji güvenliği, iklim değişikliği, yoksulluğun giderilmesi, istihdam, yolsuzlukla mücadele ve gıda güvenliği gibi diğer alanlarla da iştigal etmeye başlamıştır.

Gerçekleştirilen Zirve bağlamında liderlerin açık diyalog kurmasına imkan veren gayri resmi yapısı nedeniyle süratli ve etkin adımlar atabilmektedir. Bu bağlamda düzenlenen Zirvelerde küresel ekonomik problemlerin yönetiminin yanında gıda güvenliği, kalkınma, yeşil büyüme, iklim değişikliği, ticarete korumacılığın önlenmesi, yolsuzlukla mücadele gibi güncel küresel sınamalara karşı stratejik planlamaların ve kararların alınması hususları önem arz etmektedir (Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi). G-20 yapısı içerisinde Zirvelerden sonra alınan kararlar bir deklarasyonla açıklanmaktadır. Bu deklarasyona liderlerin ortak kararları yansıtılmaktadır. Ancak deklarasyonlar diğer kuruluşların kararları gibi bağlayıcı nitelikten öte bir iyi niyet beyanı şeklindedir.

Dünya coğrafyasından Türkiye, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Rusya ve AB Avrupa'dan, ABD, Kanada, Meksika, Arjantin ve Brezilya Amerika'dan, Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Endonezya ve Avustralya Asya-Pasifik'ten, Güney Afrika Afrika'dan ve Suudi Arabistan da Orta Doğu'dan katılım sağlaması göz önüne alındığında G-20'nin kurumsal yapılanmasının tam bir örgüt niteliği taşımasa da aldığı politik ve teknik kararlar bağlamında küresel bir örgüt olduğu söylenebilir.

2.Su Konusunda Faaliyetleri

Su konusu G-20 kapsamında direk görüşülmemekle birlikte, 2008 yılından itibaren düzenlenen Zirve bildirimlerinde kalkınmanın çevresel boyutlarının da hesaba katılması gerektiği, çevresel stratejilerin geliştirilmesi gerektiği (G-20, Pittsburg Zirve Deklarasyonu), deniz çevresinin korunması (Toronto ve Seul Zirve Deklarasyonları), iklim değişikliği, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve biyolojik çeşitliliğin yok olmasının önlenmesi (Seul Deklarasyonu), sürdürülebilir kalkınma ile ilgili Rio +20 konferansına atıfta bulunarak iklim değişikliği ile mücadele ve çevrenin korunması (Cannes Zirve Deklarasyonu) üst başlıklarında belirtilmiştir.

Daha sonra düzenlenen Cannes Zirve bildirisinde su ilk defa su, gıda ve tarım konularında kalkınma bankalarının yatırımları desteklemesi ve uygulamaya geçilmesi gerektiği şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca su kıtlığı ile ilgili uluslararası örgütlerin (FAO, OECD, DB, IFAD, UNCTAD, WFP, DTÖ, IMF) ortak bir çalışma yaparak bu konudaki tavsiyelerini Zirve'ye iletmeleri kararı alınmıştır. Bir yıl sonra düzenlenen Los Cabos Zirvesinde suyun etkili kullanımının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca Los Cabos Zirvesi'nde Deniz Çevresinin Korunması konusunda mevcut en iyi tekniklerin paylaşımı mekanizması oluşturulmuş ve OECD ile işbirliği içerisinde faaliyetlerin gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

G-20 diğer uluslararası örgütlere özellikle OECD'ye gıda, tarım ve su ile ilgili konularda rapor hazırlatarak raporların üzerinden değerlendirmeler gerçekleştirmektedir. Su konusunda alınacak kararlar bu raporların neticesinde tartışılarak karara bağlanmaktadır. Bu kapsamda en son olarak 2013 yılında su kullanımının etkinliğinin artırılması konusunda bir girişim altyapısı oluşturulması konusunda karara varılmıştır (OECD ve FAO Raporu, 2014). Ancak henüz bir ilerleme kaydedilememiştir. Son olarak 2014 yılında Brisbane'de düzenlenen Zirve'de kalkınmanın alt başlığında su konusunda tek konu şehir içme suyu temini üzerine yapılan bir sunum olmuştur. G-20 çerçevesinde su henüz öncelikli bir konu olarak göze çarpmamaktadır.

G-20 kapsamında ele alınan konular iklim değişikliği, yeşil büyüme, çevresel sürdürülebilirlik, iklim değişikliği etkileri bağlamında deniz çevresinin korunması, kalkınma bağlamında da şehir içme suyu temini üzerine odaklanmıştır. 2015 yılında dönem başkanlığını Türkiye'nin almasından dolayı su konusu Zirve kapsamında daha öncelikli bir konu olarak ele alınabilir.

D.İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT)

Diğer bir küresel örgüt olan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) tez kapsamında incelendiğinden dolayı İİT'ye dair detaylı bilgiler 3. Bölümde verilmiştir.

2.2. BÖLGESEL ÖRGÜTLER

Bölgesel örgütler kapsamında Türkiye'nin üyesi olduğu ve İİT ile ilişkisi olan (İİT üyesi ülkelerin üye oldukları) bölgesel örgütler irdelenmiştir.

A.EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Kısa adıyla CENTO olan Türkiye, İran, Pakistan ve İngiltere arasında ortak savunma politikasını güden örgütün ekonomik ve sosyal yönünü tamamlama amacıyla Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD) programı adıyla başlayan oluşum 22 Temmuz 1964 tarihinde üçlü zirvede onaylanan Ankara Deklarasyonu ile kuruldu. Belli başlı amaçları ulaştırma, ticaret, petrol ve enerji gibi teknik alanlarda ortak çalışma yürütülmesiydi. 29 Ocak 1985 tarihine gelindiğinde RCD Tahran bildirisi ile Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne (EİT) dönüştürüldü (Hasgüler & Uludağ, 2010: 405).

Başlangıçta üç üyeli olarak kurulan örgüt, SSCB'nin dağılmasının da etkisi ile 28-29 Kasım 1992 tarihlerinde İslamabad'da yapılan Bakanlar Konseyi toplantısında bağımsızlığını kazanan Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Afganistan'ın da katılımı ile üye sayısını arttırmıştır. Bu arada 1992 Şubat ayında yapılan 1. EİT Zirvesi'nde KKTC'nin üye olmaksızın faaliyetlerden faydalanması kararlaştırılmıştır. EİT'nin ana hedefleri ekonomi, ticaret, ulaştırma, sanayi, tarım, uyuşturucu maddeye mücadele, çevrenin korunması, tarihi kültürel bağların geliştirilmesi ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliğinin artırılması olarak sıralanabilir. EİT üyesi ülkeler aynı zamanda İİT üyesi ülkelerdir. EİT bölgesel ve küresel ölçekteki örgütlerle ilişkilerini bir nebze olsun geliştirebilmiştir. BM ve İİT konferanslarına gözlemci statüsü ile katılım sağlamaktadır (Karluk, 2014: 602).

EİT'nin en üst karar mercii olan organı Dışışleri Bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi'dir. Bakanlar Konseyi'nin toplanamaması durumunda üye devletlerin Tahran Büyükelçileri ve İran Dışışleri Bakanlığı adına bir Genel Müdür'den oluşan Daimi Temsilciler Meclisi, Konsey'in görevini yerine getirmektedir. Bakanlar Konseyi haricinde üye devletlerin planlama müsteşarlarından oluşan Bölgesel Planlama Konseyi teknik komitelerden gelen raporların incelenmesi, değerlendirilerek Bakanlar Konseyi'ne sunulması konusunda görev yapmaktadır. Konu bazında çalışan ve teknik konuları müzakere eden projeler üzerinde çalışan 8 ayrı teknik komite bulunmaktadır. Bunlar; Ekonomi ve Ticaret, Ulaştırma ve Haberleşme, Sanayi ve Teknik, Tarım, Eğitim, Bilim ve Kültür, Enerji, Çevre ve Sağlık ve Uyuşturucu Kullanımının Denetimi konularından teknik işbirliği komiteleridir. EİT'nin yönetsel ve idari işleri ise Genel Sekreter ve buna bağlı 3 yardımcı tarafından yürütülmektedir. Ayrıca 6 adet de çalışmalarda yardımcı Genel Müdür (Director) görev almaktadır. Türkiye'nin sorumlu olduğu Genel Müdürlük makamı İnsan Kaynakları ve Sürdürülebilir Kalkınma Direktörlüğü'dür. Enerji, Çevre ve Maden Direktörlüğü ise Azerbaycan tarafından koordine edilmektedir (Karluk, 2014: 603-604).

EİT'nin bölgesel kuruluşları ise şunlardır: Sanayi ve Ticaret Odası, Sigorta Merkezi, Sigorta Koleji, Ticaret ve Kalkınma Bankası, Danışmanlık ve Mühendislik Şirketi. Uzmanlık kuruluşları ise Kültür Enstitüsü, Eğitim Enstitüsü ve Bilim Fonu'dur (EİT Web Sitesi). EİT teknik komiteleri nezdindeki projelerin çoğunun iki taraflı müzakereler neticesinde ortaya çıkmasından ötürü diğer üyelerin ilgisini çekmediği ve projelerin tam olarak hayata geçmediği eleştirisi dikkat çekmektedir (Karluk: 2014: 605).

2.Su Konusunda Faaliyetleri

EİT'nin amaçları arasında su ile ilgili olarak sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin korunması da vardır. Bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için Enerji, Çevre ve Maden Direktörlüğü çalışmalar yürütmektedir. Söz konusu Direktörlük EİT bölgesi içerisinde ekoloji ve çevrenin korunmasını gözeterek paydaşlar arasında çevresel etkilerin değerlendirilmesi ve politika oluşturulması için diyalog ortamı yaratmaktadır. Ayrıca iklim değişikliği ile mücadele ve uyum konuları da takip edilen konulardandır.

İklim değişikliği ile ilgili 29-30 Kasım 2013 tarihlerinde İslamabad'da düzenlenen iklim değişikliği ve biyoçeşitlilik üzerine uzmanlar toplantısı kapsamında konu ile ilgili uluslararası sözleşmeler (UNFCCC vb.) çerçevesinde düzenlenen uluslararası konferanslara katılım sağlanarak EİT bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetlerin anlatılması konusu görüşülmüş ve EİT bölgesi içerisinde bir çevresel bilgi ağı kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 15-17 Aralık 2014 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen 5. Çevre Bakanları Toplantısı'nda da yine çevre konusundaki uluslararası sözleşmeler ile ilgili EİT kapsamında alınan kararların ve faaliyetlerin UNEP tarafından düzenlenecek toplantı ve konferanslara aktarılması kararlaştırılmıştır (EİT, 2014).

İnsan Kaynakları ve Sürdürülebilir Kalkınma Direktörlüğü UNDP ile ortak kapasite geliştirme programları icra etmektedir. Bunun hedefi MDG'nin gerçekleştirilmesidir. Ayrıca, EİT üyelerinin bulunduğu alanlar doğal afetlere açık alanlar olmasından dolayı afetlerin yönetimi ile ilgili de bu direktörlük altında etkinlikler düzenlenmektedir. EİT bölgesinde deprem, taşkın ve kuraklık hadiselerine sık rastlanması üyelerin ekonomilerini de etkilemektedir. EİT eylemlerinde afet yönetimi yeni bir konu olmakla birlikte öneminden dolayı EİT Sekreteryası tarafından öncelikle ele alınan konulardandır. Bu kapsamda şimdiye kadar 7 adet afet risk yönetimi üzerine uluslararası konferans düzenlenmiştir. 20-23 Aralık 2013 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 19. Bakanlar Konseyi Toplantısı'nda Meşhed'de bu kapsamda Doğal Afetlerin Risk Yönetimi EİT Merkezi kurulması konusunda mutabakat zaptı imzalanmıştır. Ayrıca BM Felaketlerin Azaltımı Uluslararası Sekreteryası ile 9 Mayıs 2007 tarihinde bir Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.

Tarım konuları ile ilgili Direktörlük uhdesinde ise EİT kapsamında tarımla ilgili çalışmalarını daha etkin hale getirebilmek için kurumsal yapılanmaya gidilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede 8 Mart 2009'da gerçekleştirilen 19. Bakanlar Konseyi kararıyla Tahran'da Veterinerlik Bölge Merkezi, Ankara'da Gıda Güvenliği Uygulama Merkezi ve Meteoroloji Kalibrasyon Merkezi ve İslamabad'da Suyun Etkili Kullanımı Merkezi kurulmuştur. Bu Merkezler kendi çalışma alanları ile ilgili yeterli bütçeleri bulmaları durumunda çalışmalarına başlayacaktır (EİT Web Sitesi). Suyun Etkili Kullanımı Merkezi'nin kuruluş amacı üyeler arasında etkili bir bilgi yönetim sistemi oluşturmak, ulusal su yönetimi stratejileri ve politikaların güçlendirilmesi konusunda ülkelere destek olmak ve kapasite geliştirmektir.

Aralıkları belirli olmamakla birlikte EİT Çevre Bakanları toplantılar gerçekleştirmektedir. 9 Haziran 2011 tarihinde Tahran’da gerçekleştirilen 4. Çevre Bakanları Toplantısı’nda EİT Üye Ülkeleri için Çevre İşbirliği ve Küresel Isınma Eylem Planı Çerçevesi kabul edilmiştir. Çerçeve belgenin amacı çevre yönetimi ve iklim değişikliği ve küresel ısınma olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Çevre yönetimi başlığı altında EİT bölgesinde insan, doğal hayat ve deniz çevresinin yönetimi, çevre eğitimi ve halkın katılımı, sürdürülebilir kalkınma için yasal çerçevenin oluşturulması, çevre ekonomisi konuları küresel ısınma ve iklim değişikliği başlığı altında ise sera gazları izlenmesi, iklim değişikliğine karşı alınacak önlemler, araştırma, eğitim politika ve eylemlerin takibi konuları çalışılmaktadır (Eylem Planı Çerçeve Belgesi, 2011).

EİT bölgesi içerisinde çevre ve su konularında yukarıda sayıldığı üzere çeşitli çalışmalar gerçekleştirmekte olup, özellikle iklim değişikliği ile ilgili uluslararası sözleşmeler çerçevesindeki faaliyetleri uluslararası arenada tanıtarak bu konularda uluslararası bağlamda adını duyurmak istediği görülmektedir. Ayrıca 5. Çevre Bakanları Toplantısı sonunda kararlaştırılan İstanbul Deklarasyonu’nda iklim değişikliği ve yeşil ekonomi alanlarında işbirliği için siyasi destek sağlanması hususu da dikkat çekmektedir.

B.KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (KEİ)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Türkiye 1987 yılında Avrupa Topluluğu’na (AT) tam üyelik için başvurmuş ancak kabul görmemiştir. Bu tarihlerde aynı zamanda Soğuk Savaş döneminin sonuna yaklaşılmaktaydı ve Doğu Bloku ülkeleri de çözülme sürecine girmiştir. Türkiye de bu ortamda yeni bir örgütlenmeye önyak olarak ekonomik ve ticari alternatifler geliştirme gayreti içerisinde girmiştir (Ateş, 2014: 309).

Ayrıca 1980’lerden sonra Sovyetlerde yaşanan yumuşama Türkiye ile ekonomik ilişkiler içerisinde girme konusunda etkili olmuştur. Böylece Karadeniz’e kıyısı olan devletler arasında ekonomik işbirliği gerçekleştirilebileceği anlaşılmış oldu. Çünkü ekonomiler D-8’ler hareketinde olduğu gibi birbirinin rakibi değil tamamlayıcısı niteliğindedir. Türkiye bir turizm ülkesi olmakla birlikte Rusya ve Ukrayna turizm

potansiyeli olan iki ülkeydi. Bunun yanında Türkiye demir-çelik endüstrisi için enerji hammaddesine ihtiyaç duymaktaydı ve bu Ukrayna'da mevcuttu. Ayrıca yine enerji gereksinimi bakımından Rusya'nın doğalgaz kaynaklarına da ihtiyaç duymaktaydı (Hasgüler & Uludağ, 2010: 409-410).

KEİ projesi ilk olarak o dönemin Washington büyükelçisi Şükrü ELEKDAĞ tarafından gündeme getirilmiştir. Daha sonraları bu proje diğer ülkeler (SSCB, Bulgaristan ve Romanya) tarafından da beğenilmiş ve Bükreş, Sofya ve Moskova'da gerçekleştirilen bir dizi görüşmeler neticesinde de kuruluma ilişkin kesin karar verilmiştir (Oran, 2002: 519).

25 Haziran 1992 tarihinde Türkiye, Rusya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Moldova, Ukrayna, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'dan oluşan 11 ülkenin ortak yayınladıkları İstanbul Deklarasyonu ile bir platform olarak doğmuştur. Ancak kurumsallaşması ancak 1998 yılında tamamlanmış olup, KEİ Şartı'nın kabulü ile merkezi İstanbul olan bu örgüt kurulmuştur (Ateş, 2014: 309). KEİ'de başlangıçta İsrail, Slovakya, Avusturya, İtalya, Mısır, Polonya ve Tunus gözlemci niteliğindeki ülkelerdi (Oran, 2002: 519). Daha sonrasında günümüzde bunlara ilave olarak Beyaz Rusya (Belarus), Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, ABD, AB Komisyonu, Karadeniz Komisyonu, Uluslararası Karadeniz Kulübü ve Enerji Şartı Sekreteryası temsilcisi de gözlemci statüsünde yer almaktadır (KEİ Web Sitesi).

KEİ'nin kuruluş amacı Deklarasyon'un 5. Maddesi'nde kısaca AGİT sürecine katkı sağlamak, Avrupa ekseninde ekonomik bir Karadeniz bölgesi oluşturmak ve üyelerin Dünya ekonomisi ile entegrasyonunu desteklemek olarak belirtilmiştir (Oran, 2002: 519). Buradan da görüleceği üzere öncelikli hedef Avrupa yani batıya dönük olarak ekonomik gelişmelerin desteklenmesidir.

KEİ ile ilgili enteresan olgular da bulunmaktadır. Yunanistan ve Ermenistan'ın bu örgüt içerisinde bulunması Türkiye ile yıllardır siyasi problemleri olan ülkeler olmasından dolayı ilgi çekmektedir. Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya gibi AB ülkelerini barındırması, örgütün bankasının AB ülkesi olan Yunanistan toprakları içerisinde olması (Selanik), Müslüman, Ortodoks ve Hristiyan toplulukların temsilcilerinin bulunduğu ortak bir platform olması KEİ'yi enteresan kılan yapılanmalardan (Hasgüler & Uludağ, 2010: 410-411).

Örgütün ana karar alma organı Dışışleri Bakanları Konseyi'dir. Diğer ana organ ise Daimi Sekreterlik olup, İstanbul'da yer almaktadır. Konsey'de kararlar oybirliği ile alınmaktadır. Sekreterlik makamı örgütün temsil organı olup, faaliyetlerin takibi ve yönetsel işlerden sorumludur. Sekreterlik altında teknik konularda oluşturulan çalışma grupları politikaları oluşturur. Teknik çalışma grupları ile Bakanlar Konseyi arasında Daimi Temsilciler Konseyi bulunmakta olup, çalışma gruplarında gelen raporlar değerlendirilerek Konsey'e sunulmaktadır (KEİ Şartı, Madde 11, 12, 13, 14, 15, 16).

KEİ Dışışleri Bakanları toplantıları 6 ayda bir İngilizce alfabetik sıraya göre yapılmakta olup, KEİ'nin işleyişi, alt organların kuruluşu, gözlemcilerin kabulü gibi kararların alındığı platformdur (Oran, 2002: 520). Bunun haricinde teknik detaylar ve konular Sekretarya altında oluşturulan gruplarda tartışılıp görüşüldükten sonra Dışışleri Bakanları Konseyi'ne sunulmaktadır. KEİ bünyesinde yer alan 18 çalışma grubundan bazıları şu şekildedir; Uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilişkiler, KEİ'nin güçlendirilmesi (Ekonomik program), KEİ'nin proje bazlı güçlendirilmesi, Ticaret ve Ekonomi, Sektörel işbirliği, İnsani ve Sosyal İşler, Bilim, Eğitim ve Kültür.

KEİ'nin önemli özelliklerinden birisi de çalışmalarına ve ekonomik konularda özel sektörü de dâhil ederek aktif katılımlarını teşvik etmektedir. KEİ faaliyetleri ile ilgili kamu kurumları ve özel sektör tarafından geliştirilecek projelerin ön-fizibilitelerini desteklemek amacıyla 12 ayla sınırlı ve 30.000 Euro'yu geçmeyecek şekilde Proje Geliştirme Fonu (PDF) tarafından katkı sağlanmaktadır (KEİ Web Sitesi).

2.Su Konusunda Faaliyetleri

KEİ kapsamında düzenlenen Zirveler Konsey haricinde düzenli olmamakla birlikte toplanarak genel politikalar çizebilmektedir. Bunun haricinde örgütün yürüteceği politikalar Konsey'de kararlaştırılmaktadır. Zirveler ve Konseyler sürecinde çevre ve su konusunda yaşanan gelişmeler kronolojik sıraya göre aşağıda sunulmuştur.

25 Haziran 1992 tarihli Zirve'de ekonomik kalkınma için çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve Karadeniz çevresinin kirliliğe karşı korunması amacıyla ülkelerin bireysel olarak tedbirler alması hususu vurgulanmış ancak çevre işbirliği yapılacak konular arasında sayılmamıştır (Zirve Deklarasyonu, 1992). Sonrasında gerçekleştirilen Bükreş Zirvesi'nde

ise Karadeniz'in kirliliğe karşı korunması için ortak bir program oluşturulması ve 1992 tarihli Bükreş Sözleşmesi'ni de içeren uluslararası anlaşmalara uygun yasal araçların oluşturulması hedef olarak belirlenmiştir (Zirve Deklarasyonu, 1995). Daha sonra gerçekleştirilen Moskova Zirvesi'nde ise doğal kaynakların ve çevrenin korunmasının düzenli çalışmalarla gerçekleştirilmesi en önemli hedefler arasında sayılmış ve çevre konusundan sorumlu bakanların düzenli olarak toplanması kararlaştırılmıştır (Zirve Deklarasyonu, 1996). 2007 yılındaki İstanbul Zirvesi'nde Karadeniz'in artan kirliliğine dikkat çekilerek kirliliğe karşı korunması ve rehabilite edilmesi için çevre koruma çalışmalarının derinleştirilmesi, Karadeniz'e dökülen nehirlerin kirliliğinin azaltılması ve bu konuda çalışan uluslararası örgütlerle işbirliği gerçekleştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca iklim değişikliği konusunda da bölgesel ve küresel işbirliğinin önemine dikkat çekilmiştir (Zirve Deklarasyonu, 2007). Son olarak 2012 yılındaki Zirve'de ise sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin tam olarak uygulanması konusunda taahhüt verilerek çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi, her bir proje için çevresel etki değerlendirmesi sürecinin gerçekleştirilmesi gibi konularda karar kılınmıştır (Zirve Deklarasyonu, 2012).

Bakanlar nezdinde ise Mayıs 2002 tarihli acil durumlardan sorumlu bakanlar toplantısında insan kaynaklı ve doğal afetler ve acil durumlara karşı ortak hareket edilmesi konusunda deklarasyon yayınlanmış olup, Türkiye söz konusu toplantıya katılım sağlamamıştır (Ortak Bildiri, 2002). 1996 tarihinde kararlaştırılan düzenli çevre korumadan sorumlu bakanlar toplantısının ilki 23-24 Eylül 1996 tarihinde Selanik'te gerçekleştirilmiş ve çevre koruma ile ilgili hava, su ve toprak kirliliğinin izlenmesi, çevresel kazalar ve doğal afetlerin yönetimi, deniz ve kıyı bölgelerinin kirliliğe karşı korunması konusunda belge kabul edilmiştir. 2. Çevre korumadan sorumlu bakanlar toplantısı ise 3 Mart 2006 tarihinde Bükreş'te düzenlenmiş olup, çevre ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili Rio Zirvesi ve Binyıl Kalkınma Hedefleri doğrultusunda hareket edilmesi kararlaştırılmış, Çevre Koruma Alanında İşbirliği Eylem Planı onaylanmış ve özellikle AB olmak üzere diğer uluslararası kuruluşlarla çevrenin korunması hususunda işbirliğinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Ortak Bildiri, 2006). 2012 yılında Belgrad'da gerçekleştirilen 3. ve son çevre korumadan sorumlu bakanlar toplantısında ise ana eksen düşük karbon ve yeşil ekonomi politikalarının desteklenmesi konuları olup, felaket risklerinin azaltımına yönelik önceden hazırlıklı olunması, değişen iklim koşulları nedeniyle su stresine önlem alınması gibi hususlarda da karar alınmıştır (Ortak

Deklarasyon, 2012). Ayrıca Karadeniz çevresinin kirliliğe karşı korunması, Rio+20 hedeflerine katkı ve diğer uluslararası kuruluşlarla bu konularda işbirliğinin gerçekleştirilmesi kararı deklare edilmiştir (Toplantı Raporu, 2012).

KEİ kapsamında teknik konular üzerinde anlaşma metinleri imzalanmış ancak çevre veya su konusunda imzalanmış herhangi bir anlaşma metni yer almamaktadır. Ancak doğal afetlerle ilgili işbirliğini öngören anlaşma metni bulunmaktadır. Su çalışmaları genelde Çevre alanında işbirliği eylem planları gibi dokümanlarla resmiyet kazanmaktadır. Ayrıca KEİ Karadeniz bölgesinde çevre koruma ile ilgili BM-AEK, UNDP, UNEP, UNIDO ve DB ile işbirliği anlaşmaları imzalamıştır.

KEİ bünyesinde yer alan Karadeniz'e kıyısı olan 6 devlet ayrıca 1992 yılında Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesini imzalamışlardır. Bükreş Sözleşmesi olarak ta bilinen Sözleşme arazilerden kaynaklı kirliliğin kontrolü, atıklar ve kaza durumlarına karşı acil eylem konusunda işbirliğini öngörmektedir. Bunun için bir Komisyon kurulmuş ve faaliyetleri bu yapı vasıtasıyla yürütülmektedir (KEİ Web Sitesi).

KEİ teknik konulardaki faaliyetlerini Sekretarya'ya bağlı çalışma grupları vasıtasıyla yürütmektedir. KEİ Sekretarya'sına bağlı çalışma gruplarından bir tanesi de Çevre Koruma Çalışma Grubu'dur. Grubun kuruluş tüzüğünde üye ülkeler arasında bölgesel çevresel işbirliğinin sağlanması, sosyal ve ekonomik politikaların çevresel hedefler yönünden uyumlaştırılması, çevrenin korunması ile ilgili ekonomik teşvik ve araçların kullanımının desteklenmesi gibi misyonları olduğu belirtilmiştir. Grup çevrenin ve su kaynaklarının korunması, bölgesel ekolojik sorunların çözümü gibi konularda tavsiye kararlar alarak çevre konusundan sorumlu bakanlar toplantısında gündeme getirebilir. Bu grubun koordinatör ülkesi 2014 ve 2015 yılları için Romanya'dır. Karadeniz'in çevresel yönden ciddi tehdit altında oluşu bireysel ve ortak olarak üye ülkeler arasında işbirliğini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda 2006 yılında Çevrenin Korunması Alanında İşbirliği Eylem Planı revize edilerek kabul edilmiştir. Bu çalışma grubu haricinde sel ve taşkınlar konusunda da KEİ Sel ve Su Taşkını Ad Hoc Çalışma Grubu oluşturulmuş olup, düzenli toplantılarla çalışmalarını gerçekleştirmektedir.

Toplantılar neticesinde alınan kararların gerçekleştirilebilmesi için KEİ bünyesinde kurulan Proje Geliştirme Fonu (PDF)'nin bütçesinin yeterli olmadığından kararlar hayata tam olarak geçirilememektedir. Grubun günümüze yakın yapılan toplantılarda aldığı kararlarda son zamanlarda dünya genelinde karşımıza çıkan çevresel problemlerin yoğun olarak yer aldığı görülmektedir. İklim değişikliği bu konuların başında gelmektedir. Bunların haricinde felaketlere karşı alınacak önlemler ve etkilerinin azaltılması, su kaynaklarının korunması ve sınıraşan suların yönetimi gibi konular da çalışma grubu kapsamında değerlendirilmektedir.

PDF kapsamında günümüze kadar gerçekleştirilen su konusunda projeler Karadeniz Bölgesinde Değişen Oranlarda Sulama için Ekonomik ve Çevresel Faydalar Fizibilite Çalışması, UNIDO ile ortak bütçeli Karadeniz ve Sanayi Sularındaki Hidrojen Sülfürden Hidrojen Üretimi Pazar Potansiyeli, Su Tasfiyesi için Hibrid Katalitik Membran Reaktörler Projesi'dir. Ayrıca KEİ-GIZ ortaklığıyla 2010-2012 yılları arasında KEİ Üye Ülkeleri kapsamında Yeşil Ekonomi için Yasal Çerçevenin Oluşturulması projesi Azerbaycan, Rusya ve Ukrayna çerçevesinde tamamlanmıştır.

Çalışma grubunun teklifi üzerine 19 Nisan 2007 tarihinde Belgrad'da gerçekleştirilen Konsey'de UNEP'in 25 Nisan 2002 Konsey'inde de tavsiye ettiği üzere Çevre Koruma için Bilgi Değişim Mekanizması kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 28 Mayıs 2010 tarihinde düzenlenen Konsey'de 111/2009 nolu karar ile Karadeniz Bölgesinde Su Kaynakları Yönetimi projesi gerçekleştirilmesi tavsiye kararı alınmış ancak hayata geçirilmemiştir. Yine dikkat çeken bir diğer teklif ise Ukrayna tarafından 27 Nisan 2000 tarihli Konsey toplantısında su problemleri ile ilgili bir uluslararası merkez kurulması teklifi olup, daha sonrasında kuruluş ile ilgili nihai karar alınmamıştır.

7-8 Aralık 2011 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen KEİ'nin ekonomik geleceği ile ilgili programın oluşturulması konusunda ad hoc çalışma grubu toplantısı raporunda gelecekteki KEİ temel ilgi alanları ve politikaları belirlenmiştir. Raporunda KEİ'nin gelecekte ekonomik gelişme ile birlikte doğanın bütüncüllüğünün korunmasının ana hedefi olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca su konusunda Karadeniz bölgesi çevresinin korunması için suyun kalitesini ve miktarını göz önünde bulundurarak, yüzey ve yeraltı suları ve nehirlerin

Karadeniz'e olan kirlilik yüklerinin değerlendirildiği entegre nehir havzası yönetimi ve korunan alanlarla ilgili bir ağ kurularak KEİ bölgesinde koordineli bir yönetim anlayışı geliştirilmesi konularında karar alındığı görülmektedir. Söz konusu toplantıda ayrıca çevrenin korunması konusunda bölgesel düzeyde çevresel yaklaşımlar geliştirilmesi konusunda da karar alınmıştır (Çalışma Grubu Toplantısı Raporu, 2011). Bu toplantı kapsamında oluşturulan taslak metin 26 Haziran 2012 tarihinde gerçekleştirilen KEİ 20. Yıldönümü Zirvesi'nde son hali verilerek kabul edilmiştir. Söz konusu belgede de sürdürülebilir kalkınma, AB, OECD ve BM uzmanlık kuruluşları ile işbirliğinde proje ve faaliyetler geliştirilmesi ve iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması konuları konusunda mutabakata varılmıştır (Zirve Raporu, 2012).

KEİ Çevre konusunda eşgüdüm yakalamak ve koordineli hareket etmek için 11-12 Ekim 2012 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Çevre Çalışma Grubu Toplantısı'nda KEİ bölgesinin çevresel öncelikleri ve Çevre eylem planı oluşturulmuştur. Çevrenin korunması konusunda çevresel izlemenin geliştirilmesi, ekonomik ve finansal araçların geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın çevresel konulara entegrasyonu, entegre nehir havza yönetimi, suyun kirliliğe karşı korunması, deniz ve kıyı çevresinin korunması ve yenilikçi ve çevre dostu teknolojilerin desteklenmesi konuları KEİ bölgesinin öncelikleri ve eylem planının çalışma alanı olarak değerlendirilmiştir (Çevre Eylem Planı, 2012).

KEİ yapısı içerisinde diğer ana organların dışında dikkat çeken bir diğer organ Karadeniz Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICBSS)'dir. ICBSS hedef bölgesi Karadeniz olan KEİ'nin ilgili kuruluşu ve think-tank şeklinde faaliyet gösteren bağımsız araştırma ve eğitim merkezi olarak 1998 yılında kurulmuştur. Ana hedefleri enerji ve su kaynakları gibi doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde etkili kullanımı, personel kapasitesinin geliştirilmesi, yeşil büyüme bağlamında yeşil bir Karadeniz çevresinin oluşturulması ve sürdürülebilir kalkınma perspektifinde hedef odaklı çerçeve politikalar oluşturulmasıdır. ICBSS özellikle teknik çalışma gruplarının ve diğer KEİ organlarının karar alma süreçlerinde uzmanlık alanındaki konularda danışma organı gibi görev yapmaktadır. Yönetim işleri 18 üyeli Yönetim Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir. Şu anda üzerinde çalışılan web üzerinden GIS tabanlı gözlem portalı oluşturma girişimi bulunmaktadır. Bu kapsamda coğrafi, çevresel, doğal kaynaklar, ekonomik bileşenler, sosyal entegrasyon ve erişilebilirlik kategorilerinde veriler temin edilmesi hedeflenmektedir (ICBSS Web Sitesi).

KEİ örgüte üye olan AB devletlerini de içermesinden dolayı, AB'nin iyi komşuluk ilişkileri politikası çerçevesinde dikkatleri üzerinde olan bir yapıdır. AB Yunanistan vasıtasıyla su yönetimi ile ilgili mevzuatı olan SÇD uygulamalarının yakın bölgelerde de yaygınlaştırılması ve SÇD uygulamalarının daha iyi öğrenilmesi açısından KEİ Bilim ve Teknoloji Çalışma Grubu vasıtasıyla diğer ülkelerin de katılım sağlamasını teşvik ederek eğitim, yaz okulu, çalıştay vb. faaliyetler gerçekleştirmektedir.

C.AVRUPA KONSEYİ

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

II. Dünya Savaşı sonrasında insan hakları ve soykırım sorunlarına karşı Londra'da 5 Mayıs 1949'da Belçika, Danimarka, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç ve İngiltere Londra Sözleşmesi'ni imzalayarak Avrupa Konseyi'ni (AK) kurdular. Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) de 1950 yılında imzalanmış olup, bu sözleşmeye göre de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 1959 yılında kurulmuştur (Özen & Tonus, 2013: 121). Avrupa Konseyi'nin mevcut durumda 47 üyesi bulunmakta olup örgütün merkezi Strazburg'dadır. Türkiye'de Avrupa Konseyi'ne sözleşmeyi 13 Nisan 1950'de imzalayarak girmiştir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 318).

Avrupa Konseyi'nin temel amacı insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün korunması olarak söylenebilir. (Avrupa Konseyi Web Sitesi) Avrupa Konseyi'ne üye olmak bu değerlere de saygı göstermek manasına geldiği kabul edildiğinden, AB veya NATO gibi örgütlere üye olmak için resmi olmasa bile Avrupa Konseyi'ne üyelik bir başlangıç noktası olarak görülmektedir (Özen & Tonus, 2013: 122).

Bakanlar Komitesi AK'nın en üst karar organı olup, yılda bir kez üye ülkelerin Dışişleri Bakanlarının katılımı ile toplanır. Parlamenterler Asamblesi ile birlikte AK'nın değerlerinin koruyucusu konumundadır. Antlaşmaların son onay mercii olarak görev yapar. Kararlar Bakanlar Komitesi'nde 2/3 çoğunlukla alınır. Bir diğer organ olan Parlamenterler Asamblesi üye devletlerin parlamento temsilcilerinden seçilen 636 parlamenterden oluşmakta olup, yılda dört sefer toplantı yapmaktadır. Herhangi bir şekilde normal ulusal meclisler gibi yasama görevi yürütmemekte olup, danışma meclisi şeklinde

faaliyet gösterir. Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi ise yaklaşık 200 bin yerel ve bölgesel yönetimi temsil eden 318 asil 318 de yedek üyeden oluşmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise medeni ve siyasi haklarının çiğnendiğini düşünen bireylerin veya devletlerin başvuru merciidir. Temel haklar ve özgürlükler ekseninde AİHS ve bu sözleşmeye dayalı olarak günümüzde 14 Protokole ilişkin üye olan devletleri bağlayıcı nitelikte kararlar veren bir mahkemedir. Bunların haricinde AK'nın bünyesinde amacı insan haklarına saygıyı ve farkındalığı geliştirmek olan İnsan Hakları Komiseri, sivil toplum örgütlerinin danışma meclisi şeklinde faaliyet gösteren Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı ve AK'nın anayasal konularda danışma organı gibi görev yapan Venedik Komisyonu yer almaktadır (Özen & Tonus, 2013: 124-125). Son olarak örgütün programları ve bütçesinden sorumlu olan Genel Sekreter bulunmaktadır. 2014 yılı için örgütün bütçesi yaklaşık 307 milyon € olup, Türkiye'nin bütçeye olan katkısı ise 13 milyon € (%4,2) civarındadır (CE, 2013: 217).

Gözlemci statüsü olarak Bakanlar Komitesi'nde Kanada, Vatikan, Japonya, Meksika ve ABD ve Parlamenterler Meclisi için ise İsrail, Kanada ve Meksika yer almaktadır (Karluk, 2014: 475). Yakın zamana kadar üye ülkelerde insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü konularında ilerleme kaydedilince örgüt başka konularda da çalışmalar gerçekleştirmeye başlamıştır. Bunlardan bazıları sosyal işler, eğitim, kültür, spor, gençlik, halk sağlığı, çevre olarak sıralanabilir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 321).

2.Su Konusunda Faaliyetleri

Dünya genelinde çevresel konular üzerinde farkındalığın atması AK'yı da etkilemiştir. Öncelikli alanları farklı olmasına rağmen 1990'lı yıllardan sonra örgüt çevresel konuları da gündemine almıştır. 1993 yılında Viyana'da gerçekleştirilen 1. Zirve'de doğal çevrenin korunması konusu vurgulanmıştır. 1997 yılında düzenlenen 2. Zirve'de kabul edilen eylem planında yine çevrenin ve doğal kaynakların korunması konusunda liderler karar almıştır. 2005 yılında düzenlenen 3. Zirve'de ise sürdürülebilir kalkınma, çevrenin ve doğal kaynakların korunması yanında su ile ilgili su ve arıtma konularının da spesifik olarak Zirve gündeminde yer aldığı ve liderler tarafından kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır (Konsey, 1993, 1997, 2005).

Zirve'nin dışında konular genelde Bakanlar Komitesi'nde görüşülmektedir. Bakanlar Komitesi görüştüğü konular üzerinde tavsiye karar metinleri almaktadır. Parlamenterler Asamblesi tarafından veya direk toplantının gündeminde yer alacak şekilde çevre ve su ile ilgili konular görüşülmektedir. Bakanlar Komitesi tarafından çıkarılan su ile ilgili en önemli belge 26 Mayıs 1967 tarihli ve 67/10 Bakanlar Komitesi karar sayısı ile kabul edilen ve Mayıs 1968'de yürürlüğe giren 12 maddeli Avrupa Su Şartı'dır. Bunun haricinde çevresel ve su konularında farkındalığın arttırılması maksadıyla kararlar alınmakta ve uygulanmaktadır. Onun haricindeki konularda alınan kararlar tavsiye niteliğindedir. Konular itibariyle ise su yönetimi, sınıraşan sular, şehir içme suyu temini ve arıtma, nehir havzaları yönetimi, nehir havzaları su kirliliği (Ren, Tuna vb.), kıyı yönetimi, sürdürülebilir çevre yönetimi, biyolojik çeşitlilik, su kalitesi, nehir taşımacılığı vb. olarak sıralanabilir.

AK Parlamenterler Asamblesi altında faaliyet gösteren teknik komiteler yer almaktadır. Bunlardan çevre ile ilgili çalışmalar gerçekleştiren komite Sosyal İşler, Sağlık ve Sürdürülebilir Kalkınma Komitesi'dir. Komiteler de yine üye ülkelerdeki parlamenterler arasından belirlenmektedir. Teknik komiteler ve alt komiteler konu özelinde çalışmalarını gerçekleştirdikten sonra Asamble'ye sunmaktadırlar. Daha sonra Asamble'de görüşüldükten sonra karar olarak yayınlanmaktadır. Bu kararlar Konsey'in dikkatine sunulmakta ve tavsiye niteliğinde olmaktadır. Küresel ısınma, deniz kirliliği, iklim değişikliği, çevre ve insan hakları, çevre kirliliğine sebep olan kazalar, sınıraşan sular yönetimi, sürdürülebilir kalkınma, çevre politikaları, çevre sözleşmeleri ve tarımsal su yönetimi komitenin ilgilendiği konulardır (Avrupa Konseyi Web Sitesi).

Ç.AKDENİZ İÇİN BİRLİK (AİB)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Avrupa Birliği (AB) ile AB üyesi olmayan Akdeniz ülkeleri arasında kalıcı ve kurumsal bir işbirliği çerçevesinin oluşturulması amacıyla Barselona Süreci tanımlamasıyla 1995'te başlatılan platform temel hedeflerini enerji, ulaştırma ve kentsel kalkınma, su ve çevre, iş geliştirme ile sosyal konular ve sivil koruma gibi alanlarda projeler yoluyla Akdeniz bölgesinde işbirliğinin artırılması olarak belirlemiştir. 13 Temmuz 2008 tarihinde Paris'te gerçekleştirilen Avrupa-Akdeniz Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde alınan karar ile "Akdeniz için Birlik" (AİB) kurulmuştur.

43 üyesi bulunan AiB organları olarak iki yıllığına belirlenen bir tanesi AB'den 1 tanesi de diğer ülkelerden olmak üzere iki ülkeli Eş-Başkanlık, üye ülkelerin temsilcilerinin yer aldığı Yüksek Düzeyli Memurlar (YDM) ve Barselona'da bulunan Sekretarya'dır. Sekretarya'nın görevi, AiB Üye Devletleri arasında gerçekleştirilecek projelerin belirlenmesi, finansmanı, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi bağlamında gerekli eşgüdümü ve katkıyı sağlamaktır. Sekretarya kapsamında YDM tarafından oydaşma ile üç yıllığına atanan Genel Sekreter ve 6 adet Genel Sekreter Yardımcısı görev yapmaktadır. Bu üç ana organ haricinde 2004 yılında faaliyete başlayan ve işbirliğine bölgesel ve yerel bir boyut kazandırmayı amaçlayan AiB Parlamenter Asamblesi ve 2010 yılında kurulan Avrupa-Akdeniz Bölgeler ve Yerel Yönetimler Asamblesi bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi). 6 Genel Sekreter tarafından yönetilen konular iş geliştirme, sosyal işler, ulaşım ve şehircilik, yüksek öğrenim ve araştırma, çevre ve su ve enerjidir. Projeler bu genel sekreter yardımcılarını koordinasyonunda yürütülmektedir.

AiB üye ülkeleri 28 AB ülkesi ile Türkiye, İsrail, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Monako, Karadağ, Cezayir, Mısır, Ürdün, Lübnan, Moritanya, Fas, Filistin, Suriye ve Tunus'tur. Türkiye örgüte ilk kuruluş sürecinden beri aktif katılım sağlamaktadır (AiB Web Sitesi).

AB'nin Paris Zirve bildirisinde bu örgüt kapsamında kaydedilen gelişmelerin AB üyeliği ile bir bağlantısının olmadığını özellikle vurgulaması bu örgütün AB'nin yakın çevresi ile sadece işbirliği kurma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

2.Su Konusunda Faaliyetleri

AiB temel amacı AB ile Akdeniz bölgesinde işbirliğini geliştirmek, AB uygulamalarının Akdeniz bölgesine de yayılmasını sağlayarak AB'nin komşu bölgelerle iyi ilişkiler kurmasına önyak olmaktır. Bu bağlamda AB kapsamında ön planda olan çevresel konular ve su ile ilgili çalışmalar da AiB kapsamında projelerle gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Su ve Çevre Genel Sekreter Yardımcılığı tarafından koordinasyonu sağlanan ve AiBPA tarafından da görüşülen bu projeler ve faaliyetlerden bazılarını kısaca aşağıda değinilmiştir.

1. Bölgesel Akdeniz Su Projeleri Finansmanı ve Yönetişim Konferansı kapsamında Sürdürülebilir Entegre Su Yönetimi Destekleme Mekanizması oluşturulmuştur. Söz konusu mekanizma Küresel Su Ortaklığı, OECD, Avrupa Yatırım Bankası ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) ve GEF tarafından uygulanmaktadır. Proje su sektöründe kamu özel işbirliği vasıtasıyla Akdeniz bölgesinde su sektörünün yönetim ve kapasite inşasının sağlanması ve uluslararası iyi uygulamalar temel alınarak ulusal eylem planları hazırlanmasıdır. Projenin uygulanma bölgesi Arnavutluk, Mısır, Ürdün, Lübnan, Fas, Filistin ve Tunus'tur (AiB, 2012).

Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlar Toplantısı Atina'da 13 Mayıs 2014'te yapılmış 3 ana konu Horizon 2020 Girişimi kapsamında Akdeniz'in kirlilikten temizlenmesi, iklim değişikliği ve sürdürülebilir tüketim ve üretimdir. Toplantı kapsamında tartışılan konulardan birisi de eko-şehirler konusudur (AiB, 2014). Ürdün, Lübnan, Fas, Monako, Tunus ve İspanya'nın finansmanı ile Akdeniz Su Bilgi Platformu projesi gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Amaç ortak bir su bilgi sistemi ve bölgesel kaynakların değerlendirilmesi için bir çerçeve hazırlamaktır. (AiB, 2014). UNFCCC kapsamında düzenlenen toplantılarda AiB iklim değişikliği yan etkinlikleri düzenleyerek konu kapsamında gerçekleştirdiği çalışmalarını duyurmaktadır.

1. Akdeniz Su Forumu 19-20 Aralık 2011 tarihlerinde Marakeş'te düzenlenmiştir. Forum kapsamında Akdeniz bölgesinde öncelikler belirlenmiştir. Suyun etkin kullanımı, sektörel tahsisi, kısa, orta ve uzun vade kullanım stratejileri, gıda ve su güvenliği çerçevesinde entegre su yönetimi çerçevesi hazırlanması, su kaynaklarının planlanması Akdeniz bölgesinde öncelikler olarak sıralanmıştır (AiB Web Sitesi).

Gazze Şeridi su sıkıntısının giderilmesi amacıyla hazırlanan proje Stockholm'de düzenlenen Dünya Su Haftası'nda yan etkinlik olarak sunulmuş ve Avrupa Yatırım Bankası tarafından hazırlanan Proje Bilgi Anlaşması 43 üye tarafından onaylanmıştır. Projenin finansmanı AYW, İslam Kalkınma Bankası, Dünya Bankası ve Afrika Kalkınma Bankası tarafından sağlanmaktadır. Bunların haricinde teknik kapsamlı çalıştaylar, toplantılar vb. faaliyetler geliştirilmektedir. AiB Parlamenterler Asamblesi altındaki 5 komiteden birisi olan Enerji, Çevre ve Su Komitesi tarafından düzenli olarak toplantılar gerçekleştirilmekte ve bölgede yapılabilecek çalışmalar hakkında müzakereler gerçekleştirilmektedir.

AYB tarafından komşularla yakın ilişkiler politikası kapsamında Akdeniz bölgesinde Mısır'da 2, Fas'ta 5, İsrail'de 4, Ürdün, Lübnan ve Tunus'ta da 1'er olmak üzere toplamda 14 proje gerçekleştirilmiş olup su konusunda gerçekleştirilen projelerden ikisi İsrail'de desalinizasyon ünitesi kurulması ve biri de Mısır'da sulama suyunun muhafazası projeleridir (AiB, Atina, 2014).

Akdeniz bölgesi biyolojik çeşitlilik, doğal kaynaklar, yaşam alanı ve sağlık konularında çevresel tehditler altındadır. Bununla birlikte kuzey ve güney kıyıları su kıtlığı ve kuraklık ile taşkın ve yangınlara maruz kalmaktadır. Birlik Sekreteryası bu tehditlere karşı bölgesel öncelikler temelinde ana projeler geliştirerek söz konusu etkileri azaltmak niyetindedir. Bu kapsamda deniz çevresinin 2020 yılı itibarıyla % 80 kirlilik azaltımına gidilmesini hedefleyen H2020 girişimi dikkat çekmektedir. Bunun yanında Birliğin su ajandası 4 sütunlu bir yapı olarak dizayn edilmiştir. Bunlar; su yönetimi, su ve iklim değişikliğine uyum, su talebi yönetimi ve suyun finansmanıdır.

D.KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ (NATO)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Avrupa'da cereyan eden uzun savaş yıllarından sonra özellikle de II. Dünya Savaşı'ndan sonra kıtanın güçlü ülkeleri Fransa, İngiltere ve Almanya'nın çökmüş ekonomik düzenlerinin yeniden inşası o dönemde ortaya çıkan iki süper gücün (ABD ve SSCB) desteği olmadan mümkün olmamıştır. Bu konuda devreye ABD girmiş ve Marshall Planı ile yaklaşık 6 yıl boyunca 20 milyar USD civarında bir yardım sağlamış ve Avrupa'nın yeniden imarı sağlanmıştır. Ancak burada ortaya çıkan sorun ABD ve SSCB arasında ortaya çıkan Soğuk Savaş durumudur. Çekoslovakya'da yaşanan Prag Darbesi Avrupa ülkelerinde endişeye sebep olmuş ve Belçika, Hollanda, Fransa, İngiltere ve Lüksemburg arasında Brüksel Paktı oluşturulmuş ve daha sonrasında bu örgüte bağlı Batı Avrupa Birliği (BAB) adında bir askeri oluşum da kurulmuştur. Ancak buradaki temel sorun ABD olmadan Sovyetlere karşı bu devletlerin kendilerini savunamayacak olmalarıdır. Dolayısıyla ABD'nin de katılımıyla 4 Nisan 1949 tarihinde Washington'da 12 devlet tarafından Soğuk Savaş Dönemi'nin ilk askeri örgütü olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur. Daha sonra SSCB etrafında topladığı Doğu Bloku ülkeleri ile bu örgüte karşı Varşova Paktı'nı kuracaktır (Özen & Tonus, 2013: 62-66). Antlaşmayı imzalayan devletlerin onay belgelerini ABD'ye tesliminden sonra 24 Ağustos 1949'da yürürlüğe girmiştir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 307-308).

Örgütün merkezi 1966 yılına kadar Paris'te yer almış olup, Fransa'nın askeri kanattan çekilmesinden sonra Brüksel'e alınmıştır. Örgüt kuruluşu ile ilk başlangıçta üç önemli amacı taşıyordu. ABD'nin Avrupa'da askeri varlığına zemin hazırlanıyor, Almanya'ya karşı sıkı bir denetim mekanizması oluşturuluyor ve Sovyetlere karşıda etkili bir savunma bloku sağlanmış oluyordu. NATO'nun kurucu anlaşması statüsündeki Kuzey Atlantik Antlaşmasına göre örgütün ana amacı Kuzey Atlantik bölgesi dışından gelebilecek saldırılara karşı üyelerin korunmasıdır (Ateş, 2014: 350-353). Üyelerden herhangi birine yapılacak saldırı tüm üyelere yapılmış sayılacak olması da nispeten askeri yönden zayıf ülkelere örgütün güçlü bir savunma şemsiyesi oluşturmasını sağlamıştır.

Türkiye'de komşusu Yunanistan ile birlikte aynı yıl 1952'de NATO'ya üye olmuştur. Türkiye'nin Katılım Anlaşması 22 Ekim 1951'de Londra'da imzalanmış olup, onay işlemleri ise 18 Şubat 1952'de Meclis'te 5886 sayılı kanun ile tamamlanmıştır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 308).

NATO sivil ve askeri olmak üzere iki ayrı kanattan oluşur. Bu iki ayrı yapının tepesinde en üst karar organı olarak NATO Konseyi görev yapar. Konsey'de oybirliği kuralı ile karar alınmakta olup, her üye devletin veto hakkı vardır. Konsey'de ülkeler daimi temsilciler (büyükelçiler) tarafından temsil edilmekte olup, bazen hükümet ve devlet başkanları tarafından da toplantılarını gerçekleştirebilmektedir (NATO Web Sitesi). Sivil kanat Savunma Planlama Komitesi tarafından askeri kanat ise Askeri Komite tarafından yönetilmektedir.

Bu organların haricinde üye ülkelerin parlamenterlerinden oluşan ve alınan kararların Konsey'e sunulduğu Kuzey Atlantik Asamblesi, Avrupa'da NATO'ya katılımı özendirmek için çalışan Avrupa Grubu, yayın, konferans ve seminerler organize eden ve Asamble ile işbirliği içinde hareket eden ve tüm üye ülkelerde mevcut olan Atlantik Antlaşması Dernekleri gibi organlar bulunmaktadır (Oran, 2002: 544).

2.Su Konusunda Faaliyetleri

Özü itibariyle savunma ve askeri amaçlı bir örgüt olmasına rağmen günün değişen koşullarına göre örgütün savunma ve güvenlik kavramları da değişime uğramıştır. Bu bağlamda çevresel ve su ile ilgili konularda güvenlik kavramı içerisine girerek NATO kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır.

NATO çevreyi örgütün faaliyet gösterdiği hava, su, toprak, doğal kaynaklar, flora, fauna, insan ve bunlarla etkileşim içerisinde olan ortam olarak tanımlamaktadır (NATO Askeri Komitesi, 2013). Öncelikli olarak askeri operasyonlar ve tatbikatlardan dolayı çevreye olabilecek etkilerin azaltılması hedefi ile yola çıkmıştır. NATO bünyesinde çevresel konular çevre koruma ve çevre güvenliği olarak iki başlık altında toplanmaktadır. Bu kapsamda çevre dostu teknolojilerin kullanılması, doğal afetlere karşı hazırlıklı olunması, iklim değişikliğinin etkilerinin iyi belirlenmesi, çevresel zorluklara karşı eğitilmiş olunması, ülkelerin yerel kapasitelerinin artırılması için desteklenmesi ve çevre dostu yapıların inşa edilmesi gibi çevresel konularda faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Çevre koruma ile ilgili olarak doğal dengenin ve çevrenin bozulmasının önlenmesi için NATO çeşitli kurallar ve düzenlemeler getirmiştir. İlk olarak 2003 yılında NATO Askeri Komitesi tarafından kabul edilen ve daha sonra Ekim 2011’de revize edilen 469 No’lu NATO Çevre Koruma Prensipleri ve Politikaları dokümanı NATO’nun çevresel koruma ana dokümanıdır. NATO kuvvetlerinin bütün ülkelerde çevresel prensipler ve politikalara saygı gösterme bilinciyle Çevre Koruma Çalışma Grubu (EPGW) ve Enerji Verimliliği ve Çevre Koruma Özel Ekibi (STEEEP) bu kuralların ve düzenlemelerin takibini yapmaktadır (NATO Web Sitesi).

Çevresel güvenlik ile ilgili konularda ise güvenliğin kapsamı sıra dışı hava olayları, doğal kaynakların azalması, kirlilik gibi vakalardan dolayı felaket, bölgesel gerilimler ve şiddetin açığa çıkması ve bunların askeri faaliyetleri etkileyecek duruma gelmesi olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda iklim değişikliğinden kaynaklı felaketlerin artması nedeniyle NATO’da iklim değişikliğini gündemine almış ve dikkatle izlemektedir. Ayrıca NATO AGİT, UNEP ve UNDP tarafından oluşturulmuş olan çevresel güvenliği sağlama maksadındaki ENVSEC girişimine de 2004’ten buyana üyedir (NATO Web Sitesi).

NATO’nun iki kanadından biri olan sivil kanatta barış ve güvenlik için bilim adı altında faaliyet gösteren NATO alt birimi (SPS); üyeler ve ortaklık yapılan ülkelerle işbirliğinin ve diyalogun geliştirilmesi amacıyla bilimsel araştırma, yenilikçi yaklaşımların ve bilgi değişiminin çok yıllık araştırma projeleri, araştırma çalışmaları ve eğitim programları ile gerçekleştirme hedefindedir (NATO Web Sitesi). Güvenliği tehdit eden terörizm, KBRN vakaları, enerji ve çevresel tehlikeler programının çalışma alanları olup, NATO tarafından sağlanan bütçe, uzman desteği ve tavsiyelerle yerine

getirilmektedir. Helsinki Üniversitesi desteğiyle düzenlenen enerji, su ve atık modellemeleri araştırma çalışmayı bu faaliyetlerden birisidir. Ayrıca proje olarak Kiev/Ukrayna'da yer alan askeri bölgede Sovyet zamanından kalma yakıt depoları ve yerleşimlerden kaynaklı yer altı suyu kirliliğinin belirlenmesi ve rehabilitasyon için gereken çalışmaların ortaya konulması maksadıyla Fransa-Ukrayna ortaklığı ile 2013 yılında başlatılan proje, 2013 yılında tamamlanan Güney Kafkasya'da Sınırşan Sularda Su Kaynakları Yönetimi projesi ve Fas Su Kaynaklarının Tuzluluk ve Radyoaktivitesinin belirlenmesi projeleri sayılabilir (NATO 2014 & 2013). Acil Durum Planlama birimi oluşturulan bir Komite tarafından yönetilmekte olup, NATO askeri kanadı ile işbirliği içerisinde ve BM ile koordineli olarak insani yardım, taşkın, altyapıların korunması, KBRN gibi doğal afetlere karşı ülkelere ve ortaklık yapılan ülkelere yardımda bulunmaktadır. Sağlık konusundaki riskler, iklim değişikliği, su kıtlığı ve enerjiden kaynaklı güvenlik sorunlarının NATO'nun faaliyetlerini etkilememesi SPS'nin faaliyetleri ile engellenmeye çalışılmaktadır. .

NATO Askeri kanadında su konusunda yapılanmalar ve faaliyetler ise şu şekildedir. NATO Standardizasyon Ofisi uluslararası örgütlerle (DSÖ, IMO vb.) işbirliği içerisinde çalışarak ilgili teknik konu kapsamında belirlenen standartlara uyum sağlamaktadır. Ayrıca ulusal ve bölgesel standardizasyon birimleri ile de irtibatlıdır. Uyum sağlanan standartlar DSÖ kapsamında belirlenen örneğin içme suyu standardı verilebilir (NATO Web Sitesi).

NATO Bilim ve Teknoloji Kuruluşu altında faaliyet gösteren Deniz Araştırmaları ve Deneysel Merkezi (CMRE) deniz çevresi ile ilgili suyun fiziksel özelliklerinin ölçümü, balık ağlarının belirlenmesi, deniz altı bitkilerinin tespiti vb. NATO kuvvetlerinin harekât güvenliğini sağlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. CMRE deniz çevresinin daha iyi anlaşılması ve kuvvetlerin güvenliğinin daha etkin sağlanması için araştırmalar yapmaktadır (NATO Web Sitesi).

Avrupa-Atlantik Felaket Müdahale Koordinasyon Merkezi (EADRCC) dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan felakete anında müdahale ve yardım amacıyla oluşturulmuş bir yapıdır. 2010 yılında Pakistan'da, 2014 yılında Bosna Hersek'te, 2015 yılında Arnavutluk'ta yaşanan taşkınlara ekiplerle ve uzman personelle ulaşılarak yardım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ülkeler ve bölgeler bazında hazırlanan senaryolara göre tatbikatlarla felakete hazırlıklı olunması sağlanmaktadır. Taşkın, orman yangınları, salgın hastalıklar, kasırga vakaları gibi doğal afetler EADRCC'nin yardımda bulunduğu alanlardır (NATO Web Sitesi).

E.AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (AGİT)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Soğuk savaş döneminde Avrupa’da güvenlik ve işbirliği mekanizmasının kurulmasına yönelik olarak ABD ve Kanada’nın da katılımı ile bir konferans düzenlenmesi planlanmıştır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 331) Önceleri SSCB’nin böyle bir oluşuma soğuk yaklaşmasına karşın daha sonraları yumuşaması ile üç sepetli bu yapıyı imzalama konusunda karar vermiştir. Birinci sepet güvenlik sorunları, ikinci sepet ekonomi, bilim, teknoloji, çevre alanlarında işbirliği ve üçüncü sepet ise insancıl konularda işbirliğini içermektedir (Oran, 2002: 567). Bunun için 1973’te Helsinki’de konferans toplanmış ve 1 Ağustos 1975’te Helsinki Nihai Senedi imzalanarak Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) kurulmuştur. Bu zamana kadar sadece siyasi ve askeri olarak değerlendirilen güvenlik kavramı bu senetle yeniden tanımlanarak üç boyutlu bir hal almıştır. Bunlar; siyasi ve askeri, ekonomik ve çevresel ve insani boyuttur. Daha sonrasında 1994 Budapeşte Zirvesi’nde alınan karar ile örgütün adı Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) olarak değiştirildi (Özen & Tonus, 2013: 128-131).

Günümüzde 57 üyesi bulunan AGİT Kuzey Amerika’dan, Asya’ya geniş bir coğrafyaya yayılmış üyeler barındırmaktadır (AGİT Web Sitesi). AGİT karar alma organları devlet ve hükümet başkanlarından oluşan ve en yüksek siyasi kararların alındığı Zirvedir. Zirve toplanmadığı durumlarda karar alma yetkisi Dışişleri Bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi’ndedir. Ayrıca, siyasi danışma organı olan ve Viyana’da haftada bir toplanan devletlerin daimi temsilcilerinden oluşan Daimi Konsey bulunmaktadır. Silahsızlanma ve çatışma risklerini azaltma gibi görevleri üstlenen Güvenlik İşbirliği Forumu ve güvenliğin ekonomik ve çevresel boyutlarının görüşüldüğü Ekonomi ve Çevre Forumu da diğer karar alma mekanizmalarıdır (Özen & Tonus, 2013: 133). AGİT ürettiği politik kararlardan dolayı karar alma mekanizmasını oybirliği esasına dayandırmıştır (Karluk, 2014: 491).

AGİT kapsamındaki diğer yapılar ise en yüksek idari sorumlu olan ve AGİK’in yönetim işleri ile ilgilenen Genel Sekreter (Karluk, 2014: 490), üye ülkelerden temsilcilerin yer aldığı 323 üyeden oluşan AGİT Parlamenterler Asamblesi, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi (ODIHR), Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği ve Medya Özgürlüğü Temsilcisidir (Özen & Tonus, 2013: 134-135).

Türkiye'nin AGİT kapsamında en geniş çaplı organizasyonu 1999 yılında ev sahipliği yaptığı İstanbul Zirvesi'dir. Bu Zirve'de Avrupa Güvenlik Şartı (İstanbul Şartı), Viyana Belgesi, İstanbul Zirve Bildirisi, Nihai Senet gibi bazı önemli belgeler üzerinde anlaşma sağlanmıştır. AGİT'in aldığı politik kararlardan ve oybirliği esasına dayalı karar alma mekanizmasından dolayı etkinliği pek fazla olmayan bir örgüt olarak nitelendirilmektedir (Karluk, 2014: 492-493).

2.Su Konusunda Faaliyetleri

19-21 Kasım 1990 yılında Paris'te kabul edilen yenilenmiş AGİT Şartı'nda çevrenin korunmasının bütün ulusların ortak sorumluluğu olduğu vurgulanarak, güvenliğin boyutlarının genişletilerek çevresel ve ekonomik konularında işbirliği alanlarına dahil edildiği belirtmiştir (AGİT Şartı, 1990).

AGİT çevresel konular ile güvenlik arasında yakın ilişkiler olduğunu bilerek üye devletlerin doğal kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı için su yönetimi, toprak bozunumu ve radyoaktif atıklarla ilgili teknik destek sağlayarak çevre konularında farkındalığı arttırmak ve karar verilmesi aşamasında halkın katılımının da teşvik edilmesini amaçlamaktadır.

AGİT'in güvenliğin ekonomi ve çevre boyutunun farkına varması ve bunu somutlaştırması 2003 yılında Maastricht'te düzenlenen Konsey toplantısında kabul edilen AGİT Ekonomi ve Çevre Strateji Belgesi ile olmuştur. Söz konusu belge kapsamında çevresel güvenlik ile ilgili ENVSEC (Çevre güvenliği) girişimi oluşturulmuş çevre güvenliği konusunda BM uzmanlık kuruluşları, REC ve NATO ile işbirliği gerçekleştirmektedir (AGİT, 2015).

AGİT yapısı içerisinde çevre ve bu bağlamda su konuları Ekonomi ve Çevre Forumu tarafından görüşülüp tartışılarak işbirliği politikaları oluşturulmaktadır. Oluşturulan politikalar Konsey'e ve Zirve'ye sunulmaktadır. Eşzamanlı olarak Parlamenterler Asamblesi altında faaliyet gösteren Ekonomik İşler, Sosyal, Bilim, Teknoloji ve Çevre Daimi Komitesi de aynı konular üzerinde toplantılar düzenleyerek politikalar hakkında yorumlar getirmekte ve alınan kararları Konsey ve Zirve'ye sunmaktadır. Düzenli olarak gerçekleştirilen Ekonomi ve Çevre Forumlarında üyeler, uluslararası örgütler, paydaşlar, sivil toplumlar bir araya gelerek ekonomi ve çevre konularında güncel gelişmeleri ve sorunları tartışmaktadırlar.

AGİT'in bir diğer organı olan AGİT PA kapsamında, Başkanı'nın çeşitli kuruluşlar nezdinde ve AGİT bünyesinde gerçekleştirmiş olduğu konuşmalarda (AGİT, Basel, Cenevre ve Washington 2014) çevresel güvenliğin de AGİT kapsamında değerlendirildiği ve doğal kaynaklar üzerindeki çatışmaların da önlenmesinin AGİT'in bir görevi olduğunu vurgulanmıştır.

AGİT Ekonomi ve Çevre Forumu kapsamında alınan kararlar gereği ülke bazında görev ekibi oluşturularak ülkenin çevresel problemleri ile ilgili inceleme ve değerlendirmeleri içeren bir rapor hazırlayarak Foruma sunmaktadır (AGİT, 2007). BM-AEK Aarhus Sözleşmesi'nin uygulamalarının takibi amacıyla AGİT bünyesinde Aarhus Merkezi kurulmuş ve çalışmalarını gerçekleştirmektedir. AGİT'in su konusundaki ilgisi 2010 yılına kadar genelde iklim değişikliğinin etkileri konusunda olup, su güvenliği vb. diğer konular 2010'dan sonra gündeme gelmiştir. Sınıraşan sular üzerinde ülkeler arasında işbirliği olanaklarını destekleyen AGİT doğal afetlerle ilgili risk yönetimi çalışmaları da gerçekleştirmektedir (AGİT IDR, 2014). AB ile işbirliği içerisinde iklim değişikliğine uyum faaliyetleri de AGİT'in ilgi alanı içerisinde (AGİT-AB, 2012). Yıllık AGİTPA Toplantısı'nda çevresel boyuttaki tartışmaların ana gündemi gıda ve su güvenliği ile iklim değişikliği konuları olmuştur (AGİTPA, Bakü, 2014).

AGİT su hakkında özellikle sınıraşan sular konusunda ülkeler arasında yaşanan anlaşmazlıkları önemli görmekte ve bu durumun çözümü için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda Moldova ile Ukrayna arasında sorun teşkil eden Dniester Nehri konusunda AGİT ve BM-AEK ortak çalışması ve İsveç, İsviçre ve ABD fon desteği ile gerçekleştirilen Dniester Nehri Sınıraşan İşbirliği ve Sürdürülebilir Yönetimi Projesi (2004-2006) gerçekleştirilmiştir. Proje sonucunda geleceğe yönelik iki ülke arasında Protokol imzalanmıştır (AGİT-BM-AEK, 2005). Bir diğer çalışma ise Azerbaycan ve Gürcistan arasında Güney Kafkasya bölgesinde BM-AEK desteğiyle 2011 yılında imzalanan su alanında ikili işbirliği anlaşmasıdır (AGİT Faaliyet Raporu, 2012). Yine AGİT desteğiyle Aras-Kura'nın ana kollarından olan ve sınıraşan su hüviyetindeki Ganikh Nehir Havzası Yönetimi'ne ilişkin tavsiyeler dokümanı oluşturulmuştur (AGİT, 2013). Bir başka örnek çalışma ise Ermenistan ve Gürcistan arasında Khrami-Debed Nehir Havzası su kalitesi izleme ortak programı oluşturulmasıdır (AGİT-ENVSEC, 2014). Sınıraşan sular konusunda AGİT'in bu projeler ve faaliyetler haricinde destek verdiği birçok çalışma yer almaktadır. Çalışmaların büyük bir bölümü Doğu Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya eksenlidir.

Çevresel ve doğal kaynaklar üzerinde çatışmalardan kaynaklanacak güvenlik risklerinin giderilmesi için sorumlulukların paylaşılması gerektiği bilinciyle (AGİT, Cenevre, 2014), AGİT son olarak Ekonomi ve Çevre Forumu altında AGİT Bölgesinde Su Yönetişimi Girişimi kurarak bölgede su kaynaklı çatışmaların önlenerek işbirliğinin geliştirilmesini teşvik etmek maksadıyla tarafları politika üretmek ve yorumlarını dile getirme konusunda teşvik etmektedir. AGİT Su Yönetişimi OECD Su Yönetişimi Girişimi'ne katılarak çalışmalarını ortak yapmayı da değerlendirmektedir. Girişimin ilgilendiği konular temel olarak sınıraşan sular, doğal afetler, su krizleri, iklim değişikliğinin etkileri konuları olup bu hususların ancak iyi bir su yönetişimi yapısının oturtularak çözümlenebileceği inancındadır (AGİT, Viyana, 2015).

F.AVRUPA BİRLİĞİ (AB)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

II. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan Avrupa'nın yeniden inşası için oluşturulan OEEC Avrupa'da ekonomik bütünleşmeye dayalı bir örgütün kurulması fikirlerini tetiklemiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1945 ve 1950 yılları arasında Avrupa'da genel ortak çıkarlara dayanan ve tüm ülkeler arasında eşitliği ve hukukun üstünlüğünü sağlayan yapıların oluşturulması gerektiği Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, Jean Monnet gibi devlet adamları tarafından dile getirilmiştir. Robert Schuman, Jean Monnet tarafından üretilen fikri benimsedi ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulması teklifini 9 Mayıs 1950'de dile getirdi. Bu düşünceyi kabul eden Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda 18 Nisan 1951'de Paris Antlaşması ile AKÇT'yi kurdular. Bu antlaşma ile ülkelerin egemenlikleri altında bulunan kömür ve çelik hakları değişik bir yapılanma ile bir üst otoriteye devredilmiştir (Erhan vd., 2009, 9-10) (Karluk & Dural, 2013: 8-14).

Bu devletler sonrasında daha geniş ve kapsamlı bir ekonomik bütünleşmeye gitmek maksadıyla 25 Mart 1957 Roma Antlaşması ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurdular (Erhan vd., 2009, 12). 30 Mart 1962 tarihinde Brüksel'de imzalanan Füzyon Antlaşması ile AKÇT, Euratom ve AET birleştirilmiştir (Karluk, 2014: 181). Daha sonrasında 1987'de imzalanan ve 1 Ocak 1988'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile tek pazara geçiş sağlanmıştır. Örgüt bu antlaşmadan sonra Avrupa Topluluğu (AT) adını almıştır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 338-339).

Ekonomik birleşmenin başarısından dolayı 1973'te Danimarka, İrlanda ve İngiltere'nin katılımı ile ilk genişleme gerçekleşti. 1989 yılında Almanya'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla yeni bir süreç başlamış oldu. Bunun neticesinde AT'de kendi yapısını köklü bir şekilde değiştirmek amacıyla 1991 yılında Maastricht'te yapılan Zirve ile Antlaşma kabul edildi ve 1 Kasım 1993'te yürürlüğe girdi. Bu antlaşma ile yeni 3 sütunlu yapıya geçilmiş ve Avrupa Birliği kurulmuş oldu. Sonraki dönemde yaşanacak teknolojik gelişmeler ekonomik ilerlemeler AB'nin ulaşmayı hedeflediği gayelere erişmek için yapacağı yenilikleri de gündeme getirmesine vesile oldu. Gümrük Birliği, Ortak Pazar hedeflerini gerçekleştirdikten sonraki adım ortak para ve ekonomik birleşme idi. 1 Ocak 2002'de yeni para birimi olan Euro'ya geçiş sağlandı. İlk etapta 12 Avrupa ülkesi para birimlerini Euro olarak değiştirdiler. Günümüzde Euro bölgesi 19 ülkeyi kapsamaktadır. 2004 yılında AB en büyük genişleme hareketini gerçekleştirerek 8 Doğu Avrupa ülkesi ve Kıbrıs ile Malta olmak üzere 10 yeni üye katılım sağladı. Bunu takip eden süreçte 1 Ocak 2007'de Bulgaristan ve Romanya ve en son olarak 1 Temmuz 2013'te Hırvatistan'ın da katılımı ile bugünkü 28 üyeli durumuna ulaşmıştır (Fontaine, 2014).

Avrupa Birliği üyeliği siyasi ve ekonomik kriterleri karşılayan tüm Avrupa ülkelerinin başvurusuna açıktır. Lizbon Antlaşması Madde 49'a göre hürriyet, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösteren ve hukukun üstünlüğünü kabul etme koşullarını sağlayan Avrupa ülkeleri AB'ye başvurabilir. AB'ye katılım kriterleri Kopenhag Kriterleri olarak ta anılmakta olup bunlar; siyasi olarak demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıklar için saygı ve korumayı güvence altına almak amacıyla güçlü kurumsal yapılanmayı gerçekleştirmek, ekonomik olarak ise işleyen bir pazar ekonomisi ve AB içindeki diğer piyasalarla rekabet edebilme kapasitesi ve son olarak ta AB yükümlülüklerini üstlenebilme ve bunları uygulayabilme kapasitesine (özümseme kapasitesi) sahip olmaktır.

AB'nin organları

AB üye devletlerin kendi bazı egemenlik haklarını AB havuzunda toplamaları neticesinde oluşturulan kendine özgü bir yapıya (sui generis) sahiptir. AB'nin karar alma sürecinde çeşitli organların söz sahibi olduğu gözlemlenmektedir.

Avrupa Parlamentosu

İlk defa 1979 yılında başlayan ve halen 5 yılda bir yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri Avrupa halklarının yönetimde daha fazla söz sahibi olmalarını amaçlamıştır. AB üyesi devletlerin vatandaşlarının temsil edildiği ve her ülkeden nüfusu ile orantılı bir şekilde belirlenen sayıda milletvekilin seçimlerle göreve gelmeye hak kazandığı ve toplamda 751 milletvekilinden oluşan AB'nin meclisidir. Parlamento merkezi Strazburg'dadır. Ancak çalışmalarını Brüksel'de yer alan meclis ve Lüksemburg'da yer alan Sekreteryaya kanalıyla da yürütmektedir. Parlamento esas itibariyle yasama yetkisini Konsey ile paylaşır. AB kurumları üzerinde denetim uygulama görevi de vardır. Ayrıca AB bütçesi ile ilgili Konsey ile birlikte onay ya da reddetme yetkisi mevcuttur (Erhan vd., 2009, 47-52).

Avrupa Konseyi

Üye ülkelerin Başbakanları ve Cumhurbaşkanlarının bir araya gelmesiyle yılda dört defa toplanan ve AB'nin ana hedeflerini ve önceliklerinin tartışıldığı ve konsensüs sonucunda bir bildiri yayınlarak AB'nin yönetim mekanizmalarının ilgilenmeleri gereken öncelikli alanların tespit edildiği platformdur. Buradan çıkan sonuçlar Bakanlar Konseyi'nde tartışılacak ve kararların alınacağı başlıklardır. Konsey toplantılarına AB Komisyonu Başkanı ve AB Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi (AB-DGPYT) de katılım sağlamaktadır. Konsey'de kararlar Konsey Başkanı seçimi, AB-DGPYT seçimi ve AB Komisyonu Başkanı'nın seçimi konuları haricinde oybirliği ile alınır (Karluk & Dural, 2013: 50-52).

Konsey

AB ile ilgili konularda tartışmak, müzakere etmek, karar almak, yasa çıkarmak ve mutabakata varmak için üye ülkelerin ilgili konuya göre Bakanlarının katılımı ile oluşturulan platformdur. AB'nin yasama ve karar alma kurumudur. Tartışılacak konuya göre Konseyin ismi de fiili olarak belirlenmiş olmaktadır. Konu çevre üzerine ise Konsey aslında Çevre Bakanları Konseyi adını almış sayılmaktadır. Konsey başkanlığı 6 aylık periyotlar halinde yürütülmektedir. 2015 yılı Ocak-Haziran döneminde Letonya ve Temmuz-Aralık döneminde ise Lüksemburg Konsey Başkanlığı görevini yürütecektir.

Konsey'in ana görevleri şu şekilde sıralanabilir: AB Konseyi tarafından alınan kararlar doğrultusunda ve ortak dış güvenlik politikasının şekillendirilmesi, üyelerin ilgili konulardaki politikalarının yönlendirilmesi, yasaların onaylanması, diğer ülkelerle ve uluslararası örgütlerle anlaşmalar yapmak ve Parlamento ile birlikte AB bütçesinin kabulüdür.

Konseye yardımcı olmak üzere Konsey toplantılarına hazırlık işlevlerini yürüten Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) bulunmaktadır. COREPER kendi içinde teknik konulardan sorumlu temsilciler ve siyasi konulardan sorumlu temsilciler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlar Bakanların danışmanı gibi görev yapmaktadırlar (Karluk, 2014: 199).

Konsey genelde 10 farklı konuda toplanmaktadır. Bunlar; Dış İlişkiler, Genel İşler, Ekonomik ve Mali İşler, Adalet ve İçişleri, Tarım ve Balıkçılık, Çevre, Eğitim, Gençlik ve Spor, İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici İşleri, Rekabet ve Ulaştırma, Telekomünikasyon ve Enerjidir.

Konsey'de kararlar vergilendirme ve dış politika haricinde nitelikli çoğunluk ile alınmaktadır. Her üyenin farklı ağırlıklarda oy hakkı vardır. Toplamda 352 oy bulunmaktadır. Nitelikli çoğunluk ise 260 oya tekabül etmektedir. Yeni getirilen yasa ile Konsey'deki çoğunluğun haricinde olumlu oyların AB'nin % 65'ini de temsil etmesi şartı aranmaktadır.

Avrupa Komisyonu

AB'nin yürütme organıdır. Her üye devlet tarafından atanan bir temsilciden oluşan ve göreve geldikten sonra ülkesi ile siyasi bir bağlantısı kalmadan sadece AB'nin çıkarları ve politikalarını gerçekleştirmek için çalışan 28 Komiserden oluşmaktadır. Her Komiserin ayrı bir görev alanı bulunmaktadır. Komisyon'un ana görevleri Konsey'e ve Parlamento'ya yasa teklifleri hazırlayarak sunmak, AB politikalarının ve bütçesinin yönetilmesi, Adalet Divanı ile birlikte AB hukukunun uygulanması ve takibi ve AB'nin uluslararası arenada temsilidir. Komisyon'un merkezi Brüksel'dedir. Burada Komisyon bünyesinde yaklaşık 25.000 Avrokrat (AB Memuru) görev yapmaktadır (Erhan vd., 2009, 58-60).

Adalet Divanı

AB Adalet Divanı'nın (ABAD) ana görevi AB hukukunun üye ülkelerde uygulanmasının takibi ve bu konularda çıkan uyuşmazlıkların çözümü ile ilgilenmektedir. ABAD AB üyesi ülkeler tarafından birer tane olmak üzere 28 yargıçtan oluşmaktadır. Davalarda konuya özgü olarak gerekçeli görüşlerini belirten ve mahkemeye yardımcı olan 8 adet Kanun Sözcüsü de bulunmaktadır. Yargıçların görev süresi 6 yıldır. Merkezi Lüksemburg'dadır (Karluk & Dural, 2013: 60-63).

AB Merkez Bankası

Resmi adıyla Avrupa Merkez Bankası Euro'nun tedavüle girdiği 1998 yılında kurulmuş olup, Euro bölgesindeki para politikalarını yönetmekten sorumludur (Karluk & Dural, 2013: 60-63). Günümüzde Euro kullanmayan AB üyeleri Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Hırvatistan, Macaristan, Litvanya, Polonya, Romanya, İsveç ve Birleşik Krallıktır.

Avrupa Sayıştay

AB'nin bağımsız denetim kuruluşu olarak görev yapmaktadır. Denetim yaptığı hususlar AB bütçesinin doğru harcanıp harcanmadığı, gelirlerin doğru olarak elde edilip edilmediği, finansal yönetimin düzenli işleyip işlemediğidir. AB üyesi her üyeden bir temsilciden oluşan 28 üyeli bir yapıya sahiptir (Erhan vd., 2009, 69-70).

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi

Tüm AB üyesi ülkelerden katılım sağlayan 344 üyeden oluşturulmuş AB mevzuatlarının ekonomik, sosyal ve sivil koşullarda uygulanması ile ilgili Parlamento, Konsey ve Komisyon'a görüşleri ile destek verir. Genel olarak sivil toplum kuruluşları temsilcilerinden oluşmakta olup, herhangi bir mevzuata tabi değildir. 344 üye ülkeleri tarafından belirlenmekte olup 5 yıl için görev yapmaktadırlar (Erhan vd., 2009, 71-72).

Bölgeler Komitesi

AB politikaları çerçevesinde bölgesel politika, çevre, eğitim ve ulaşım gibi yereli ilgilendiren hususlarda Konsey ve Komisyon BK'ya danışmak zorundadır. Bunun nedeni olarak AB'nin çıkarmış olduğu hukuki metinlerin uygulama alanı yaklaşık olarak % 75 oranında bölgesel konular olmasından dolayıdır. Üyeleri yerel yöneticilerden oluşmaktadır. Üyelerin yerel yönetimlerde görev alma zorunlulukları bulunmaktadır. Görev süreleri 5 yıldır (Erhan vd., 2009, 72-73).

Avrupa Ombudsmanı

AB mevzuatı ile ilgili kurumlarda ve uygulamalarda karşılaşılan yanlışlıklar ve şikayetler konusunda araştırma ve soruşturma yaparak görüşünü ilgili kuruma iletir. Sonuç alınmazsa Parlamento'ya konuyu intikal ettirir. Ombudsman sadece AB konuları ile ilgili şikayetleri inceler, yerel yönetimlerin veya üyelerin kendi uygulamaları ile ilgili konularda görüş bildirmez. 1992 Maastricht Antlaşması ile AB organları arasında yer almıştır (Erhan vd., 2009, 77-78).

Avrupa Yatırım Bankası (AYB)

Üye ülkelerin oluşturmuş oldukları AB'nin bir bankasıdır. Kar amacı gütmemekle birlikte, AB'nin dengeli gelişiminin sağlanması en önemli amacıdır. Enerji, ulaşım ağları, çevresel sürdürülebilirlik konularında yapılan projelerin finansmanını sağlamaktadır. AYB'nin 2011 yılı bütçesi yaklaşık 54 milyar Euro olup, bunun 7 milyar Euro'su AB dışı ülkelere geri kalan kısmı ise üyelere gerçekleştirilmesi planlanan projelere kullanılmaktadır. AYB kuruluşundan bu yana Afrika, Asya-Pasifik, Latin Amerika ve Asya olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerindeki yaklaşık 450 proje için toplamda 61 milyar Euro civarında kredi desteği sağlamıştır. Kredi verme konusunda 25 milyar ve üzerindeki krediler ülke hükümetleri teminatı alınarak verilmekte altındaki meblağlar ise banka teminatları ve diğer finans kuruluşları aracılığıyla yapılmaktadır (AB Delegasyonu, 2014).

Bu kurumların haricinde üye ülkelerde yer alan vatandaşların AB ile ilgili uzmanlık konularında danışabilecekleri ve bilgi edinebilecekleri Ajanslar mevcuttur.

AB mevzuatına ve hukuk kurallarının bağlayıcılığı konusuna da kısaca değinmekte fayda vardır. AB kendisini kuran kurucu antlaşmalarla kendine özgü yapısı ile devletlerin egemenliklerinde olan bazı hakların bu örgüte devredilmesi ve oluşturulan ortak politikaların uygulanması esasına dayanmaktadır. Egemenliklerin devredildiği bu üst yapıya supranasyonel (ulus üstü) yapı denmektedir.

AB mevzuatında Tüzükler, Direktifler, Kararlar, Tavsiye Kararlar ve Görüşler bulunmaktadır. Tüzükler uygulanması zorunlu yasalar olup, iç tüzüğe aktarılmasına gerek yoktur. Ancak iç tüzükle çakışma durumu olmaması için iç tüzük değiştirilebilmektedir. Direktifler ise yönetimi sağlanacak ilgili konu kapsamında genel çerçeveyi çizen ve ulaşılmaması gereken hedefleri belirleyen yasalardır. Amaç ve o amaca ulaşmak için taahhüt edilmesi gereken zaman yönünden bağlayıcı nitelikte olup, hedefe ulaşmak için kullanılacak yöntem, metot ve benzeri konulara ilgili ülkenin kendisi karar verir. Direktiflerin iç hukuka aktarılması gerekmektedir. Kararlar ise direk devletlere ve hatta kişilere karşı alınabilmektedir. Bütünüyle bağlayıcı niteliktedir. Tavsiye kararlar ve görüşler ise bağlayıcı nitelikte olmayan AB mevzuatı türündendir. (AB Delegasyonu, 2014)

2.Su Konusunda Faaliyetleri

AB kapsamında teknik konuların yönetimi Direktiflerle sağlanmaktadır. Direktifler yukarıda da belirtildiği üzere ulaşılmaması gereken hedef ve zaman yönünden bağlayıcı hukuki metinlerdir. AB su konusunu ise yine hazırladığı mevzuatlarla düzenlemiştir. Bu kapsamda birliğin su politikaları alanındaki faaliyetleri AB Parlamentosu'nun ve Konsey'inin 2000/60/EC karar sayılı Su Çerçeve Direktifi ile düzenlenmiştir.

Su Çerçeve Direktifi'nin amacı Madde 1'de kıta içi yüzey sularının, geçiş sularının, kıyı sularının ve yeraltısularının korunması için genel çerçevenin belirlenmesi olarak ifade edilmiştir. Bu hedef doğrultusunda sucul ekosistemlerin ihtiyacı olan suyun daha fazla bozulmasının önlenmesi ve durumunun geliştirilmesi, mevcut su kaynaklarının uzun vadede korunması temelinde sürdürülebilir su kullanımının desteklenmesi, sucul ekosistemin korunması ve geliştirilmesi için deşarj, emisyon ve öncelikli kirleticiler ve tehlikeli maddelerin deşarjının kademeli olarak azaltılması, yeraltısularının daha fazla kirlenmeye karşı korunması ve kirliliğinin kademeli olarak azaltılması, taşkın ve kuraklık etkilerine karşı önlemlerin alınmasını sağlamak hedefindedir. Bu hedeflerle sürdürülebilir, dengeli ve hakça su kullanımı kapsamında ihtiyaç duyulan iyi kalitede yüzey ve yeraltısuyunun temininin sağlanması, yeraltısularının kirliliğinde önemli azaltım, kara ve deniz sularının korunması ve öncelikli tehlikeli maddelere ilişkin uluslararası anlaşmaların amaçlarının gerçekleştirilmesine katkı sağlanacaktır (WFD, Madde 1).

Çizilen bu çerçevede ve amaçlar doğrultusunda her nehir havzası için ayrı bir bölge belirlenecektir. Yeraltıları ve kıyı suları en yakın nehir havzası ile birleştirilerek bölge oluşturulabilir. Her bir nehir havzası için ayrı bir uygun yönetim düzenlemesi yapılmalıdır (WFD, Madde 3).

Çevresel hedefler olarak ise yüzey ve yeraltı sularının kirlenme ve bozulmaya karşı önlem alınarak iyi su durumuna getirilmesi (direktifin yayınlanmasından itibaren 15 yıl içerisinde ancak süre uzatılabilir), tehlikeli ve öncelikli kirletici maddelerin kademeli olarak deşarjının azaltılması şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca, korunan alanlarla ilgili de 15 yıl zaman zarfında Direktif kapsamında belirlenen standartlara ulaşılması çevresel hedefler arasındadır. Hedeflere ulaşılması noktasında ilerlemeler 6 yıllık periyotlarla raporlanmakta ve bu ilerlemeler kurulan izleme mekanizmaları ile sağlanmaktadır. Üye ülkeler her nehir havzasında veya sınıraşan havza olması durumunda kendi sınırları içerisindeki bölüm için Direktif kapsamında belirtilen önlemleri almalıdır. Ayrıca Giriş bölümü madde 35'te sınıraşan sularla ilgili BM Sözleşmelerine göre hareket edilmesi gerektiği Konsey'in 95/308/EC sayılı kararı ile ayrıca belirtilmiştir. Ana hedefler özetlenecek olursa; yüzey suyu ve yeraltı sularının korunması için kapsam genişletilmiş, nehir havzası esaslı yönetim anlayışı benimsenmiş, suyun yeterli fiyatlandırılması, vatandaşın daha çok katılımı ve kalite ve deşarj standartlarının müşterek belirlenmesi yer almıştır.

Görüldüğü üzere AB'nin supranasyonal yapısından dolayı üyelerin güvenlik ve savunma dışındaki hemen hemen her konudaki egemenlik yetkisi AB'ye devredilmiştir. Teknik konular Direktiflerle düzenlendiğinden su konusundaki yönetim ve politikalar da Birliğin düzenlemiş olduğu mevzuatlarla belirlenmektedir. Su Çerçeve Direktifi de AB kapsamındaki su politikalarını düzenleyen ana belgedir. Üye ülkeler Direktifle çerçevesi çizilen su yönetimine ilişkin politikaları uygulamak zorunluluğundadır. AB su konusunda genel hedefleri belirlemiş ve bu hedeflere ulaşmak için de süre sınırı koymuştur. Hedeflere ulaşmada kullanılacak yöntem ve çabalar üyelerin kendi inisiyatifindedir.

G. Körfez Arap Devletleri İşbirliği Konseyi (KİK)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

İran ile Irak arasında yaşanan savaştan sonra Körfezdeki Arap ülkeleri kendi aralarında İran rejimine karşı birlikte hareket etme yönünde bir düşünce geliştirmişlerdir. Kurucu metinde askeri hiçbir madde yer almamasına rağmen 1987’de İran’ın Kuveyt’e füze saldırısında bulunması neticesinde Bakanlar Konseyi herhangi bir üyeye yapılacak saldırının tüm üyelere yapılmış gibi algılanacağı kararını alarak örgütü askeri bir ittifak örgütü boyutuna taşımışlardır (Hasgüler & Uludağ, 2010: 394-395).

Asıl adı Körfez Arap Devletleri İşbirliği Konseyi olan Örgüt 25 Mayıs 1981’de Abu Dabi’de Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Suudi Arabistan, Umman, Katar ve Kuveyt’in katılımı ile devletler arasında tüm alanlarda koordinasyon ve bütünleşmenin sağlanmasını hedefleyen bölgesel bir örgüt olarak kurulmuştur. Örgüt hedeflerini ise ekonomi, finans, ticaret, gümrük, turizm, yönetim gibi konularda ortak düzenlemelerin geliştirilmesi ve endüstri, madencilik, tarım, su ve hayvancılık alanlarında bilim ve teknolojinin kullanımının desteklenmesi olarak belirlemiştir. Örgütün üyeleri arasında dini ve kültürel anlamda birçok benzerlik kurucu anlaşmada da vurgulanmıştır.

KİK bünyesinde en üst düzey karar alma organı olan ve yılda bir defa alfabetik sıraya göre toplanan devlet başkanlarından oluşan Yüksek Konsey, her üyeden belirlenen beş üyeden oluşan ve Yüksek Konsey tarafından seçilen konuya göre çalışmalar gerçekleştiren Danışma Konseyi, örgütün amaçları çerçevesinde projeler ve politikalar gerçekleştirmek için toplanan Dışişleri Bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi, örgütün yönetsel ve yürütme işlerinden sorumlu Genel Sekreterlik ve üyeler arasında olası anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak amacıyla kurulan Anlaşmazlıkların Çözümü Komisyonu olmak üzere beş ana organ bulunmaktadır (Özen & Tonus, 2013:160).

Türkiye KİK’in stratejik ortaklık kurduğu ilk ülkedir. 30 Mayıs 2005 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Ekonomik İşbirliğine İlişkin Çerçeve Anlaşma” Manama’da imzalanmış ve devamında 2 Eylül 2008 tarihinde Cidde’de Türkiye-KİK Dışişleri Bakanları Toplantısı’nda ise stratejik

diyalog mekanizması oluşturmak amacıyla Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır. Bu belgelere dayanarak çeşitli düzeylerde toplantılar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Ortak Eylem Planı kabul edilerek Elektrik ve Su ve Çevre konularının da aralarında yer aldığı 10 adet ortak çalışma grubu oluşturulmuştur (Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi).

2.Su Konusunda Faaliyetleri

KİK'in bölgesinde yer alan diğer örgütlere göre çevre konularına daha önce eğilim gösterdiği söylenebilir. Yüksek Konseyi 1985 yılında gerçekleştirilen toplantısında çevre koruma üzerine genel politikalarını belirleyen belgeyi kabul etmiştir. Belge çerçevesinde öncelikli olarak hukuki metinlerin oluşturulması gerektiği kabulüyle 1995-2006 yılları arasında Yüksek Konsey kararlarıyla çevre koruma, çevresel değerlendirme, atık yönetimi, tehlikeli kimyasallar, hava ve su kalitesi konusunda standartlar oluşturulması, iklim değişikliği gibi konularda düzenleyici hukuki metinler çıkarmıştır (KİK, 1985). 2007 yılında ise üyelerin bulunduğu bölgenin kalkınma ve sanayileşmeden kaynaklı doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı azaltmak amacıyla Çevre Eylem Planı kabul edilmiştir. Ayrıca çevresel farkındalığın artırılması maksadıyla KİK üye ülkelerinde her yıl Şubat ayında Çevre Haftası kutlanmaktadır. Ayrıca üye ülkelerde çevre ile ilgili en iyi uygulamalara, araştırmalara, eğitim faaliyetlerine vb. KİK Çevre Ödül Yönetmeliği çerçevesinde ödül verilmektedir (KİK Çevre Ödül Yönetmeliği, 1985).

KİK kendi bünyesinde oluşturduğu yazılı metinlerin haricinde diğer uluslararası örgütlerle de işbirliği olanaklarını araştırmaktadır. Deniz çevresinin korunması konusunda UNEP Batı Asya Ofisi ile ve biyolojik çeşitlilik, tehlikeli kirleticiler ve iklim değişikliği gibi konularda AB ile işbirliği faaliyetleri gerçekleştirmiştir. (KİK Web Sitesi) Küresel bağlamda iklim değişikliği ile ilgili Kyoto Protokolü, ozon tabakasını inceleyen maddeler ve korunmasına ilişkin Montreal ve Viyana Protokolleri ve BM'nin uzmanlık kuruluşu tarafından oluşturulan sözleşmelere de taraf olmuştur (KİK Yönetmelik, 2007).

Su hakkında farkındalık çok sonraları ortaya çıkmıştır. Körfez ülkelerinin bulunduğu coğrafyada suyun kıt olması ve kalkınma üzerinde olumsuz etki yapmasından dolayı su işbirliğinin geliştirilmesi, su politikaları ve programların oluşturulması, su güvenliğinin tesisi amacıyla Elektrik ve Su Kaynakları Komitesi oluşturulmuştur. Komite altında faaliyet gösteren Desalinizasyon (Tuzsuzlaştırma) Uzman Grubu çalışmalarını bir rapor olarak yayınlamıştır (KİK Raporu, 2014).

Ülkemiz ile KİK arasında su alanında ilk somut faaliyet 27 Mayıs 2013 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Yüksek Düzeyli İstişare Toplantısı olmuştur. Toplantı kapsamında deniz ve kıyı suları kalitesinin durumunun belirlenmesi, sınıflandırılması, şehir atıksu yönetimi, iklim değişikliğine uyum konularında fikir alışverişinde bulunulmuş, Türkiye'deki uygulamalar hakkında bilgi verilmiş ve ortak geliştirilebilecek politikalar değerlendirilmiştir (KİK Web Sitesi).

Körfez İşbirliği Konseyi ilk kuruluşu savunma ve askeri alanda olup daha sonrasında ekonomik ve teknik konularda örgüt hedefleri arasına alınmıştır. Su konusu ise Körfez ülkelerinin günümüzde dikkatlerini çeken önemli doğal kaynaklardan birisi olmuştur. Buldukları coğrafya itibarıyla tatlı su kaynakları nüfus artışının getirdiği baskıyı karşılayabilecek miktarlarda değildir. Dolayısıyla üyeler su ihtiyacını karşılamak adına yeni teknolojilere yönelim göstermektedirler. Bunların ilk örneği olarak deniz suyunun arıtılarak kullanımı prensibine göre işletilen desalinizasyon teknolojisine eğilim gösterdikleri görülmektedir.

Ğ. Arap Ligi Devletleri (Arap Birliği)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

1900'lü yıllardan sonra özellikle Mısır ve Suriye tarafından dile getirilen Arap birliği düşüncesi Arapların modernleşmesini hedefleyen bir düşünce akımıdır. 1945'li yıllara gelindiğinde Filistin bölgesinde İsrail devleti kurulması fikrine karşı, Mısır, Suudi Arabistan, Irak Suriye, Lübnan, Kuzey Yemen ve Ürdün 22 Mart 1945'te Kahire'de Arap Birliği Misakını kabul ettiler. Arap Birliği kurulduğu bu yıldan itibaren hep Filistin ve İsrail sorunuyla ilgilenmiştir. 1960'ta petrol ihraç eden ülkeler (OPEC) kurulduktan sonra Arap Ligi Arap petrolü kavramını geliştirerek Petrol İhraç Eden Arap Devletleri Örgütü'nü (OAPEC) kurdu ve bunu ekonomik bir silah olarak kullanmışlardır. 1950'lerden sonra bağımsızlık hareketlerinin etkisiyle yeni üyelerin örgüte üyeliği gerçekleşmiştir. Çok çeşitli örgüte bağlı ekonomik, sosyal oluşumlu kuruluşlar kurulduysa da ana eksen İsrail-Filistin sorunu olduğundan fazla etkin bir örgüt görüntüsü sergileyememiştir (Hasgüler & Uludağ, 2010: 380-387).

Günümüzde 22 üyesi bulunan Arap Birliği'nin amacı üyelerin bağımsızlık ve egemenliklerini korumak maksadıyla işbirliği gerçekleştirmek, ekonomik ve sosyal konularda yakın ilişkiler kurmaktır. Ancak üyelerden en fakir Somali ile en zengin Suudi Arabistan arasında ekonomik olarak kişi başına düşen gelir bakımından yaklaşık 108 kat fark vardır (Özen & Tonus, 2013: 189). Bu husus üyeler arasında ortak dil olan Arapça konuşulmasına rağmen ortak amaçları gerçekleştirmeyi zorlaştırmaktadır.

Örgütün en üst karar alma organı genel anlamda dışişleri bakanlarından oluşan Konsey'dir. Konsey'de her üyenin bir oy hakkı vardır ve kararlar sadece olumlu oy veren üyeleri bağlamaktadır. Örgütün yönetsel işleri ise Kahire'de bulunan Sekreterlik tarafından yürütülür. Şu anki Genel Sekreteri eski Mısır Dışişleri Bakanı Nebil El Arabi'dir. Türkiye'nin Arap Ligi ile ilişkileri 2007'de imzalanan Türk-Arap İşbirliği Forumu Çerçeve Anlaşması ile hız kazanmıştır (Özen & Tonus, 2013: 190-191). Söz konusu anlaşma çerçevesinde siyasi ve güvenlik, ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınma alanlarında işbirliği yapılması karara bağlanmıştır. Arap Ligi Devletleri örgütünde Türkiye, Brezilya, Eritre, Hindistan ve Venezuela ile birlikte gözlemci statüsündedir (Karluk, 2014: 584).

2.Su Konusunda Faaliyetleri

Türkiye ile Arap Ligi arasında işbirliği faaliyetleri 2007 yılında Rabat Girişimi adıyla oluşturulan Türk Arap İşbirliği Forumu (TAF) çerçevesinde ortak projeler ve faaliyetlerle gerçekleştirilmektedir. Günümüze kadar çok aktif olarak işbirliği olanaklarının geliştirildiği söylenemez.

5. TAF kapsamında işbirliği yapılacak alanlar olarak sürdürülebilir kalkınma, su kaynaklarının ve yapılarının korunması üzerine programlar, çevre ve su kaynakları olarak belirlenmiştir. Türkiye ile Arap Ligi arasında su konusunda bir çalıştay tertip edilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda Arap bölgesindeki su kaynakları ile ilgili politikaların oluşturulması, su kaynaklarının yönetimi konusunda bilgi ve deneyim paylaşımı, ortak su projelerin geliştirilmesi, sınıraşan sular hakkında anlaşmalarla ilgili anlayışın güçlendirilmesi gibi konular çalıştayın ana temalarını oluşturmaktadır. Arap Ligi kapsamında Su konusunda ilk faaliyet, 29-31 Mayıs 2012 tarihlerinde Bağdat'ta gerçekleştirilen 1. Arap Su Konferansı yer almaktadır. Konferans kapsamında öne çıkan konular sınıraşan sular, su güvenliği, Arap bölgesinde su krizi, geleceğe yönelik su kullanım projeksiyonları, ortak su politikası oluşturulması ve uluslararası örgütlerle işbirliği yapılmasıdır. Arap Ligi kapsamında su konusunda gerçekleştirilen faaliyetlerin genel çerçevesini bölgede yaşanan su kıtlığına çözüm arayışları belirlemektedir.

H. Afrika Birliği

1.Kuruluğu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Uzun yıllar sömürge ile yönetilen ve sonrasında bağımsızlıklarını kazanan Afrika ülkelerinde ciddi ekonomik ve insani sorunlar bulunmaktaydı. Bunlara çözüm üretebilmek amacıyla 25 Mayıs 1963'te Afrika ülkeleri Addis Ababa'da Afrika Birliği Örgütü'nü kurmuşlardır. Uzun yıllar açlık ve fakirlikle boğuşan Afrika ülkeleri birliği ancak 1999 yılından sonra gerçekleştirilen girişimlerle aktifleştirebilmişlerdir. Sonuçta 1. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi 2002 yılında toplanmış ve Durban'da 53 ülke tarafından Afrika Birliği'ne dönüştürülerek resmen kurulmuştur. Çekilen zorluklardan dolayı öncelikli amaçlar yaşam standartlarının yükseltilmesi, insani gelişmenin desteklenmesi, kalkınma ve gelişme eksenli olarak belirlenmiştir. Afrika Birliği'nin nihai hedefi AB benzeri bir yapıya ulaşmaktır (Özen & Tonus, 2013: 161-162). 54 üyeli Afrika Birliği sadece Afrika kıtasından üye kabul etmesinden dolayı bölgesel bir örgüt niteliğindedir (Ateş, 2014: 276).

Örgütün en üst karar alma organı hükümet ve devlet başkanlarından oluşan ve genel politikaların oluşturulduğu Genel Kurul'dur (Asamble). Faaliyetler ise bakanlardan oluşan Bakanlar Konseyi tarafından gerçekleştirilmektedir. Başkan, yardımcısı ve 8 adet memurdan oluşan Komisyon ise Afrika Birliği'ni temsil eden kuruluştur. Üye ülkelerin temsilcilerinden kurulan Daimi Temsilciler Komitesi ise Bakanlar Konseyi'nin çalışmalarının altyapısını hazırlamakla yükümlüdürler. Ayrıca, 265 üyeli Pan-Afrika Parlamentosu da Afrika halklarının bu örgütteki temsilini sağlama amacını taşımaktadır. Sekreterlik makamı ise Addis Ababa'da olup, örgütün yönetsel işlevlerini yerine getirir. Bunların haricinde Adalet Divanı kurulması da planlanmaktadır (Özen & Tonus, 2013: 161-162). Afrika Birliği'nin bu yapısı ve ulaşmayı amaçladığı hedeflerine bakılacak olursa AB ile hem yapısal hem de amaçlar bakımından birçok ortak noktası olduğu görülecektir.

2.Su Konusunda Faaliyetleri

Afrika Birliği altında teknik işler Komisyon bünyesinde faaliyet gösteren 11 farklı Komisyoner tarafından yürütölmektedir. AB yapısında olduğu gibi her bir Komisyoner farklı bir teknik konudan sorumludur. Kırsal Ekonomi ve Tarım birimi Afrika halkları için tarımın ve kırsal kalkınmanın desteklenmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, felaket risklerinin azaltılması ve iklim değişikliğine uyumu da içeren doğal kaynakların yönetimi ve çevrenin korunması konularından sorumludur. Bu birim altında da tarım ve gıda güvenliği, çevre ve doğal kaynaklar ve kırsal ekonomi olmak üzere 3 alt birim bulunmaktadır.

Afrika Birliği Afrika kıtasındaki öncelikli sorunlar gıda ihtiyacı ve temiz suya erişim olduğundan küresel bağlamdaki çevre sorunlarına henüz eğilim göstermemektedir. Ancak, Birlik iklim değişikliğine uyum konusunda ortak politikalar belirlemekte ve bunların düzenlenen uluslararası konferanslarda ve platformlarda göz önünde bulundurulmasını sağlamaktadır. Örneğin 2012 yılında gerçekleştirilen Rio+20 Zirvesi'nden sonra yayınlanan dokümanda Afrika ile ilgili ayrı bir bölüm açılması sağlanmıştır. İklim değişikliğine uyum konusunda taahhüt üstlenmekten ziyade kendi pozisyonlarını belirleyerek bunların belgelerde ve deklarasyonlarda yer almasını sağlamaktadırlar. Su ve arıtma konusunda ise Birliğin önceliği su ve arıtma hizmetleri hedefleri doğrultusunda 2008 yılında yayınlanan Şarm-el Şeyh Deklarasyonu'nun uygulanmasının koordinasyonunu sağlamaktır. Felaket risklerinin azaltımı ile ilgili ise Felaket Azaltım Strateji ve Eylem Planını hazırlamıştır. Ayrıca Sahra ve Sahel Büyük Yeşil Duvar Girişimi ile iklim değişikliğine uyum, çölleşmeyle mücadele, yoksulluğun azaltılması, kırsal kalkınmanın desteklenmesi için doğal kaynakların entegre yönetimi desteklenmek istenmektedir (Afrika Birliği, 2012 & 2014).

Komisyon tarafından uluslararası çevre alanında imzalanan sözleşmelerle ilgili ve felaket risklerinin yönetimi hakkında Birliğin kapasitesinin geliştirilmesi maksadıyla proje yürütölmektedir. Düzenli çalıştay, seminer, eğitim vb. programlarla kurumsal kapasite güçlendirilmek istenmektedir (Afrika Birliği, 2013. Komisyon kapsamında üye devletlerin çevre koruma ve doğal kaynaklardan sorumlu bakanları bir araya getirilerek çevre alanında toplantılar düzenlenmektedir (Toplantı Raporu, 2011). Birliğin öncelikleri yukarıda da zikredildiği üzere öncelikli olarak gıda ihtiyacını sağlamaya yönelik gıda güvenliği, temiz içme suyuna erişim için su temini ve bu alanları etkileyen iklim değişikliği konularında politikalar geliştirmektir.

Ancak Afrika'nın zengin doğal kaynaklarının korunması konusunda Birlik desteğiyle ve Birlik katkılarıyla hazırlanmış 5 adet çevre alanında sözleşme bulunmaktadır. Bunlar; Tehlikeli Maddelerin Afrikaya Girişi ve Sınırşan Hareketlerinin Kontrolüne İlişkin Bamako Sözleşmesi, Doğu Afrika Deniz ve Kıyı Çevresinin Korunması, Yönetimi ve Kalkınması Nairobi Sözleşmesi, Batı Afrika Bölgesinin Deniz ve Kıyı Çevresinin Korunması Kalkınması Abidjan Sözleşmesi, Afrika Doğası ve Doğal Kaynaklarının Korunması Sözleşmesi (1968) ve Afrika Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması Maputo Sözleşmesi'dir.

Birlik uluslararası arenada su ve çevre bağlamında gerçekleştirilen faaliyetlere katılım sağlayarak Afrika'nın sesi olmaya çalışmaktadır. Özet olarak Birlik politikaları ile uyumlu olan sözleşme veya dokümanlarla ilgili iyi niyet beyan ederken politikalarına ve özellikle Afrika ülkelerinin kalkınmasının önünde engel olabilecek konularda da itirazlarını dile getirerek ortak bir Afrika politikası belirlemeye çalışmaktadır.

I. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC)

1.Kuruluşu, Yapısı ve Genel Özellikleri

Tayland, Filipinler, Malezya, Endonezya ve Singapur'un bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra devlet inşa etme ve komünizm tehdidine karşı ortak hareket etme amaçları ile 1967'de Bangkok Deklarasyonu'nu yayınlamalarıyla

Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'ni (ASEAN) kurmuşlardır. ASEAN'in merkezi Cakarta/Endonezya'dadır. ASEAN 1967 tarihli Bangkok Deklarasyonu ile bölgede ekonomik büyüme ve kalkınma, sosyal alanda işbirliği, barış ve güvenliğin tesisi amacıyla kurulmuştur (Mackenzie, 2010: 98). ASEAN'in yazılı kurullarla kurulmuş bir yapısı bulunmamakla birlikte yönetim karşılıklı güven, resmîyetin azaltılması ve rekabetin azaltılarak işbirliğinin geliştirilmesi temellerine dayanmaktadır. Yapısal olarak yine de Zirve, Koordinasyon Konseyi, Sektörler Konseyi ve Daimi Temsilciler Komitesi gibi yapılar yer almaktadır (Ateş, 2014: 283-286). ASEAN 10 üye ülkeden oluşmaktadır.

1967'de kurulan ASEAN etki alanını daha da genişletmek için pasifik bölgesinin tamamını kapsayacak şekilde büyüme fikrini ortaya atmıştır. Avusturalya'nın ve ABD'nin desteği ile bu çerçevede Canberra'da 1989 yılında Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün kurulması kararlaştırıldı. 1994 yılında Endonezya'nın Bogor kentinde yapılan Zirve'de alınan ticaretin ve yatırımın serbestleştirilmesi, ekonomik ve ticari faaliyetlerin kolaylaştırılması ve ekonomik ve teknik işbirliğinin geliştirmesi APEC'in temel hedefleri olarak belirlenmiştir. Bu hedeflere ulaşmada gelişmiş olan ülkelerin 2010'da gelişmekte olan ülkelerin ise 2020'ye kadar Bogor hedeflerini tamamlamış olmaları ve bu tarihten sonra serbest ticaret ve yatırım alanına geçilmesi planlanmaktadır. Bogor hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi ve takibi maksadıyla 1995 yılında Japonya'nın Osaka kentinde Osaka Eylem Planı kabul edilmiştir (Özen & Tonus, 2013: 154-155). En sonunda ulaşılmaması planlanan amaç gümrük birliği ve AB yapısı tarzı ortak para ve ekonomi politikasıdır.

APEC yapısı içerisinde Bogor ana hedeflerini gerçekleştirmek için Ticaret ve Yatırım Komitesi, Ekonomik Komite ve Üst Düzey Yetkililer Ekonomik ve Teknik İşbirliği İcra Komitesi kurulmuştur. Ayrıca yönetim ve bütçe işlerinden sorumlu Yönetim ve Bütçe Komitesi yer almaktadır. En üst düzey karar alma organı olarak devlet ve hükümet başkanlarının yılda bir defa farklı bir ülkede toplandıkları Liderler Zirvesi örgütün ana politikalarının son karar yeridir. Bunların haricinde eğitim, çevre ve sürdürülebilir kalkınma, telekomünikasyon, turizm, ticaret gibi konularda ilgili Bakanlar toplanarak müzakereler gerçekleştirmekte ve çıktı halinde Liderler Zirvesi'ne sunmaktadırlar (Özen & Tonus, 2013: 155-156). Zirve'de kararlar oybirliği ile alınır. Her üyenin bir oy hakkı vardır. APEC Sekreteryası Singapur'da yer almaktadır.

APEC mevcut durumda yapısı içerisinde bulundurduğu ABD, Çin ve Japonya gibi ekonomisi güçlü devletlerden dolayı gelecekte ekonomik anlamda yeni bir uluslararası güç olma potansiyeli olan bir örgüttür (Ateş, 2014: 318). Örgüte üye ülkelerin dünya ekonomisindeki payı yaklaşık % 65'tir. ABD'nin etkisiyle örgüt karşılıklı fayda sağlama temeline oturtulmuştur (Karluk, 2014: 605). APEC üyesi ülke sayısı 21'dir. APEC ve ASEAN ortak üye ülke sayısı ise 6'dır.

2.Su Konusunda Faaliyetleri

ASEAN yapılanması içerisinde su ile ilgili ayrı bir birim mevcut değildir. Sosyo-kültürel birlik içerisinde, sektörel organlar yapılanmasında Çevre Bakanları Toplantısı ve Kıdemli Memurlar Komitesi vasıtasıyla iş ve işlemler yürütülmektedir. ASEAN sosyo-ekonomik örgütlenme planında belirtildiği üzere, küresel çevre sorunlarının çözümü için katkı sağlanacağı, bölgede çevresel standartların sürdürülebilir kalkınma bağlamında geliştirilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin etkin bir şekilde sağlanması hususları kararlaştırılmıştır (ASEAN, 2009). ASEAN kapsamında gerçekleştirilecek çalışmalar örgüt çerçevesinde hazırlanan anlaşmalarla yürütülmektedir. Bu bağlamda, doğal kaynakların korunması konusunda 9 Temmuz 1985 tarihinde, çevresel sürdürülebilirlik konusunda 20 Kasım 2007’de, felaketlerin yönetimi konusunda 26 Temmuz 2005’te anlaşmalar hazırlanarak kabul edilmiştir.

ASEAN kapsamında yer alan ülkelerin genel olarak su kaynakları bakımından zengin oldukları söylenebilir. Ancak üye ülkelerde artan şehirleşme ve endüstriyel kalkınma ile birlikte su kaynaklarının bütünleşik yönetimi ve kalitesi önemli hale gelmektedir. Yine iklim değişikliğinin su kaynakları üzerine etkileri ve bölge ülkelerinde su kaynaklı yaşanan felaketlerinin yönetimi de ayrı bir öneme sahiptir. Bu bağlamda ASEAN tarafından Su Kaynakları Yönetimi Strateji Eylem Planı hazırlanmıştır (ASEAN, 2005) Ayrıca iklim değişikliğine uyum maksadıyla İklim Değişikliği Eylem Planı da üyeler tarafından kabul edilmiştir (ASEAN, 2012). Eylem planları haricinde çevresel eğitim, deniz suyu kalitesi yönetimi ve izlenmesi, çevresel sürdürülebilirlik, sulak alanların yönetimi gibi ilgili konuya göre rehber dokümanlar da hazırlanmaktadır. Bu belge ve dokümanların hazırlanmasında BM, OECD gibi uluslararası kuruluşlardan katkı sağlanmaktadır (ASEAN Web Sitesi). ASEAN Söz konusu planlarda su kaynaklarının yönetimi ile ilgili geleneksel yaklaşımların terk edilerek entegre havza yönetimi yaklaşımına geçiş sağlanacağı ve UNFCCC gerekliliklerinin yerine getirileceği belirtilmektedir. Bu ifadeler dünyadaki güncel yaklaşımların ve gelişmelerin ASEAN tarafından dikkate alındığını göstermektedir.

APEC daha çok ticaret ve ekonomik konularla ilgilenmektedir. Çevre ile ilgili ilk belge 9-11 Haziran 1997 tarihlerinde Toronto’da gerçekleştirilen Çevre Bakanları Toplantısı sonunda açıklanan ortak bildiridir. Çevre ve su bağlamında APEC bünyesinde sürdürülebilir balıkçılık için deniz çevresinin korunması, sürdürülebilir kalkınmanın unsurlarından olan tarım ve hayvancılık faaliyetleri için iklim değişikliğinin etkilerinin araştırılması gibi konular gündeme gelmektedir. (APEC Web Sitesi) APEC Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde alınan kararları uygulama konusunda kararlı olacağını belirtmiştir (APEC Web Sitesi).

APEC bünyesinde çevre ve su konularına eğilim çok sonraları başlamıştır. Bu konularda yayınladıkları yayınlardan anlaşılacağı üzere kalkınmanın paralelinde gelişen çevre ve su sorunlarına eğilmeye başlamışlardır. Şehirleşmenin artmasıyla birlikte çevre problemleri de gün yüzüne çıkmıştır. Bunun üzerine şehirleşmenin getirdiği zorlukların iyi yönetilmesi maksadıyla sürdürülebilir şehir yönetimi ve kalkınma üzerine üye ülkelere su yönetimi, su temini, arıtma gibi hususlarında yer aldığı küresel eğilimleri gözeterek tavsiye niteliğinde politika kitapçığı hazırlamıştır. (APEC, 2014) İklim değişikliğine uyum, tarımsal faaliyetlere etkisi, su havzaları yönetimi ve korunması konularında da çalıştay, seminer vb. etkinlikler APEC bünyesinde düzenlenmektedir. (APEC, 2013)

2.3. HÜKÜMETLER DIŞI ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

Dünya üzerinde hükümetlerdışı birçok örgüt bulunmaktadır. Bunların sayısının 67.000’den fazla olduğu tahmin edilmektedir (UAÖB Web Sitesi). Hükümetlerdışı uluslararası örgütlerin hepsinin incelenmesi çok zor ve meşakkatli bir çalışma gerektireceğinden dolayı su konusunda faaliyet gösteren teknik ve uluslararası hukuka katkı sağlayan ve Türkiye’nin faaliyetleri bakımından ilişkisi olan örgütler, yapıları ve su ile ilgili çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

A. Küresel Çevre Fonu (GEF)

Küresel Çevre Fonu (GEF) 1991 yılında küresel çevrenin korunması ve çevresel sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi maksadıyla 1 milyar \$ bütçe ile Dünya Bankası altında pilot bir program olarak oluşturulmuştur. Mart 1994’te Cenevre’de düzenlenen müzakere sürecinden sonra

73 ülkenin onayı ile kuruluş çalışmaları neticelenmiştir. GEF küresel anlamda çevrenin faydasına olabilecek projelere destek vermektedir. Kuruluşunda GEF projelerinin 3 ana yöneticisi UNDP, UNEP ve DB idi. 1992 yılında Rio'da gerçekleştirilen Dünya Zirvesi'nde GEF yeniden yapılandırılarak DB altında bir pilot proje olmaktan çıkarılıp ayrı bir kuruluş olarak faaliyet yapması kararlaştırıldı. 1994 yılından sonra DB sadece GEF'e yönetsel anlamda ve teminat anlamında destek vermektedir (GEF Web Sitesi).

GEF küresel anlamda imzalanan bazı sözleşmeler kapsamında geliştirilen projelere finansman sağlar. Bu sözleşmeler, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD), BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC), Kalıcı Organik Kirleticiler Stockholm Sözleşmesi (POPs), BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi (UNCCD), Minamata Civa Sözleşmesi ve Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Montreal Protokolü'dür. GEF günümüzde 183 üye ülke ile uluslararası örgütler, sivil toplum ve özel sektörün katılımı ile küresel çevre konularında şu ana kadar 165 ülkede 3.900'ün üzerinde projenin finansmanını sağlamıştır.

GEF'in en üst düzey karar alma organı her üye devletin temsilcisinin yer aldığı Genel Kurul (Asamble) olup, genel politikaların belirlenmesi, stratejilerin oluşturulması, fonun yönetimi ve GEF organları ile ilgili değişiklikler hakkında söz sahibidir. Alınan kararlar doğrultusunda yapılan çalışmaların ve projelerin takibi, oluşturulan politikalar ve stratejilerin gözetimi, Genel Kurul çalışmalarına destek sağlanması gibi konulardan sorumlu üye ülkelerden seçilen 32 temsilciden oluşan yürütme organı olarak Konsey bulunmaktadır. Çalışmalar belirli ülkelerin bir araya gelerek oluşturdukları destek grupları tarafından yerine getirilmekte olup her grup Konsey'e bir asil bir de yedek üye gönderir. Türkiye, Avusturya, Lüksemburg, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Slovakya Cumhuriyeti ve Belçika grubundadır. Grup adına Konsey temsilcisi Avusturya olup yedeği ise Slovenya temsilcisidir. Konseye çalışmalarda destek olmak ve politika üretmek amacıyla yardımcı olan GEF Bilim ve Teknik Danışma Paneli ve Değerlendirme Ofisi yer almaktadır. Sekretarya ise Washington'da bulunmakta olup GEF'in proje, program ve stratejilerinin oluşturulması sürecinde koordinasyon görevi yürütür. Ülkelerde GEF projeleri ile ilgili odak noktaları oluşturulmuştur. Türkiye adına politik konularda odak noktası olarak Hazine Müsteşarlığı'ndan Genel Müdür Sn. Hakan TOKAÇ ve uygulamalardan sorumlu odak noktası ise Orman ve Su İşleri Bakanlığı Müsteşarı Sn. Prof. Dr. Lütfi AKCA'dır. Türkiye'de şu ana kadar çeşitli aşamalarda (devam eden, tamamlanan) 24 proje bulunmaktadır. Türkiye'nin bölgesel olarak ise yer aldığı 21 proje (devam eden, tamamlanan) yer almaktadır.

Türkiye’de tamamlanan 21 projenin konulara göre dağılımı; iklim değişikliği 7 adet, biyolojik çeşitlilik 6 adet, öncelikli kirleticilere yönelik 3 adet, arazi bozunumu 1 adet, entegre su havzası yönetimi 1 adet ve çok taraflı alanlarda 3 adet şeklindedir.

GEF Sekretaryası uygulayıcı 3 ana kuruluş haricinde Asya Kalkınma Bankası (ADB), Afrika Kalkınma Bankası (ADB), Avrupa Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası (EBRD), FAO, Amerikan Kalkınma Bankası, IFAD, UNIDO, Uluslararası Koruma Fonu (CIF), Doğal Kaynakları ve Doğayı Koruma Uluslararası Birliği ve ABD Dünya Vahşi Yaşamı Koruma Vakfı ile uygulayıcı kuruluş olarak mutabakat imzalamıştır. GEF’in teknik çalışma alanları ise biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, kimyasallar, sınıraşan ve sınır oluşturan sular, arazi bozunumu, sürdürülebilir orman yönetimi ve ozon tabakasının incelmesidir.

Mart 2015 tarihinde GEF kurucu metninde değişiklik yapılarak GEF’in değişen dünya şartlarında organizasyonu ve ilgileneceği konular hakkında revizyona gidilmiştir. Genel Kurul ve Konsey’de kararların oydaşma ile alınması kararlaştırılmıştır. (GEF , 2015) GEF’in gelecekteki ilgi alanları ve hedefleri ise 2020 Strateji Belgesi’nde vurgulanmıştır. Öncelikli alanlar ekosistem (biyolojik çeşitlilik) koruma hizmetleri, iklim değişikliği, orman arazilerinin azalması, denizler ve tatlı su kaynaklarının korunması, arazi bozunumu, kimyasal kirleticiler ve giderek artan şehirleşmenin doğal kaynaklar üzerindeki baskısı ve bunların iyi yönetimidir (GEF, 2014).

B. Uluslararası Su Kaynakları Birliği (IWRA)

IWRA 1971 yılında kurulmuş hükümetlerdışı kar amacı gütmeyen su kaynakları üzerine çeşitli disiplinlerde uzmanların birleşerek oluşturdukları bir örgüttür. Üyeler konularında uzman, akademisyenler, öğrenciler, kuruluşlar ve kurumlar olabilmektedir. IWRA’nın ana amacı eğitim, araştırma ve bilgi değişimi ile ülkeler arasında su konularında bilgi ve anlayışın geliştirilmesidir. Çalıştığı alanlar su ile ilgili fiziksel, ekolojik, kimyasal, kurumsal, sosyal ve ekonomik konulardır.

Birliğin genel işleyişi ile ilgili ana yönetim organı Yönetim Kurulu'dur. Başkan aynı zamanda Yönetim Kurulu'nun da başıdır. Yönetim Kurulu 1 başkan, 3 başkan yardımcısı, yayın komitesi, ödül komitesi ve üyelik komitesi olmak üzere 3 daimi komite başkanı ve 10 adet de farklı konularda uzman Direktörlerden oluşmaktadır. Bunların dışında Japonya, Hindistan, Çin ve Okyanusya Komiteleri olmak üzere coğrafi komitelerde yer almaktadır. IWRA Yönetim Kurulu yılda bir kez toplanmaktadır. 3 yılda bir düzenlenen Dünya Su Kongresi kapsamında belirlenen kurallar Yönetim Kurulu tarafından uygulanmaktadır (IWRA Tüzüğü). IWRA su konusunda yapılan çalışmalarla ilgili çeşitli ödüller vermekte olup, ödüllerle ilgili kriterler ödül komitesi tarafından belirlenmektedir. IWRA su kaynakları ile ilgili bilgi, politika ve yönetim konularında küresel boyutta yapılan organizasyonlar ve faaliyetleri desteklemektedir (IWRA Web Sitesi).

Dünya Su Kongresi dışında IWRA çeşitli sempozyum, konferans, seminer, çalıştay ve kurslar düzenleyebilmektedir. Birliğin resmi yayını Water International adında yayınlanan dergidir. Bu dergi aynı zamanda birlik üyelerinin resmi iletişim kanalı vazifesi de görmektedir (IWRA Tüzüğü). Dünya Su Kongresi'nde su ile ilgili her alanda gerek politika gerekse de uygulama alanında fırsatların, zorlukların ve çatışmaların görüşülmesi tartışılması ve fikir alışverişinde bulunulması imkanı bulunmaktadır.

IWRA'nın katılımcı veya düzenleyici olarak bulunduğu uluslararası konferanslar da su kaynaklarının yönetimi, politikalar geliştirilmesi vb. konularda destek sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan Afrika ülkelerine yönelik su konusunda zorluklar ve iklim değişikliğinin Afrika'daki su kaynakları üzerine etkileri konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Bunların haricinde ülkeler tarafından düzenlenen su haftaları, uluslararası su forumları gibi organizasyonlara katılım sağlayarak teknik destek vermektedir. Diğer uluslararası kuruluşlarla devamlı irtibat halinde olup, su konusunda düzenlenen bütün etkinliklerde aktif olarak görev almaktadır. IWRA'nın en önemli katkısı ise 1994 yılında Kahire'de gerçekleştirilen 8. Dünya Su Kongresi'nde Dünya Su Konseyi'nin kurulmasını kararlaştırmış ve kuruluşunda etkin rol oynamıştır.

C. Bölgesel Çevre Merkezi (REC)

REC 1990 yılında ABD, Avrupa Komisyonu (AK) ve Macaristan tarafından kurulmuştur. Günümüzdeki kuruluşu bir Şart ile resmîyet kazanan REC'in AK da dahil olmak üzere 32 üyesi ve 17 ofisi vardır. Bunlardan bir tanesi de Türkiye'dedir. Asıl adı Merkez ve Doğu Avrupa Bölgesel Çevre Merkezi olan REC, çevresel konularda yardım sağlayan uluslararası bir örgüttür. REC hükümetler, hükümetlerdışı örgütler, iş dünyası ve çevresel paydaşları bir araya getirerek bilgi paylaşılması ve halkın katılımının sağlanmasına çalışmaktadır. REC küresel, bölgesel veya yerel çevresel ve sürdürülebilirlik konularında yapılan faaliyetlere katkı sağlamakta sadece kendi bölgesinde değil bölge dışında ve diğer ülkelerle de bilgi paylaşımı gerçekleştirmektedir. REC; AK, üyeler, hükümetlerarası örgütler veya özel kuruluşların katkılarıyla oluşan bütçe ile faaliyetlerini yürütmektedir (REC Şartı).

Direktörler Kurulu REC'in en üst düzey karar alma organıdır. Kurul üyeleri 1 başkan ve 9 üyeden oluşmakta olup, üye ülkeler tarafından atanarak oluşturulmaktadır. Kurul üye sayısı 7'den az 11'den fazla olamaz. Kurul'a tavsiyelerde bulunan ve bütün üye devlet temsilcilerinden oluşan Genel Kurul yer almaktadır. REC'in merkezi Szentendre/Macaristan'da yer almaktadır (REC Şartı).

REC kurulduğundan bu yana uluslararası çevre konularında politika geliştirilmesi ve uygulanması ile ilgili çalışmış gerek kendi bölgesi ve gerekse bölge dışındaki ülkelere çalışma alanı ile ilgili yardımcı olmuştur.

2015 yılı itibarıyla REC stratejisini sürdürülebilirlik için yönetim ve yeşil ekonomi olarak belirlemiştir. REC bu çerçevede hedefini ise çevresel zorluklara karşı alınacak önlemler ve azaltım metotları konusunda etkin, etkili, bağımsız ve yenilikçi politikalar üreterek Avrupa ve dışında barış ve refaha katkı sağlamak olarak ifade etmiştir. Bu çerçevede üye devletlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi, AB mevzuatının uygulanması konusunda destek sağlanması ve bunların izlenmesi çalışmalarını gerçekleştirecektir (REC, 2011-2015).

Burada REC ile ilgili dikkat çeken en önemli husus strateji belgesinde belirtilen bölgesinde çevresel suçlara karşı yaptırım imkânlarını sağlayacak anlaşmaların hazırlanması ve bunun uygulanmasının desteklenmesi konusunda yapacağı çalışmalardır. REC çalışmalarını diğer uluslararası örgütlerle koordineli olarak gerçekleştirmekte olup, çevre ve su konusunda gerçekleştirilen uluslararası organizasyonlara katılım sağlayarak destek vermekte ve güncel çevresel sorunlarla ilgili politikalarını dile getirmektedir.

REC Avrupa ve Avrupa'ya komşu bölgelerde karar vericilere çevre konularında politikalar geliştirmeleri için teknik destek sağlamaktadır. Bu kapsamdaki bölgeler özellikle Güneydoğu Avrupa olmakla birlikte, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Kafkasya bölgesi de yer almaktadır. REC kapsamında yürütülen projelerden birisi Sınırşan Suların Sürdürülebilir Yönetimi ve Su Güvenliği konularında Orta Doğu (Ürdün ve Lübnan) ve Afrika (Mısır, Cezayir, Tunus ve Fas) bölgelerinde entegre su kaynakları yönetimini ve bölgesel işbirliğini sağlamaya yönelik projedir. Finansör İsveç devletidir. Proje kapsamında şu ana kadar Mısır ve Fas'ın ilgili kurum ve kuruluşları ile görüşülmüş olup, 2015 yılında Ürdün'de bir çalıştay düzenlenecektir.

REC aynı zamanda Güneydoğu Avrupa bölgesinde (Makedonya, Karadağ, Sırbistan, Bulgaristan, Romanya) ortak doğal kaynakların yönetimi konusunda faaliyet gösteren ENVSEC girişiminin 6 üyesinden birisidir. Bu kapsamda bölgede sınırşan sular ile ilgili sözleşmeler çerçevesinde gerçekleştirilecek işbirliği faaliyetlerine destek sağlamakta, su kalitesinin korunmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. REC tarafından gerçekleştirilen ve destek sağlanan bölgedeki projeler genelde sınırşan sular, suların yönetimi ile ilgili halkın katılımı, su kalitesi, mevzuatların AB mevzuatları ile uyumlaştırılması, su kıtlığı ve kuraklık ve iklim değişikliğinin su kaynakları üzerine etkileridir (REC, 2012). Yine aynı bölgede çevresel kanunların güçlendirilmesi ve çevresel suçlarla mücadele için yargı sistemlerinden oluşan ortak bir bilgi ağı projesi (Themis) de mevcuttur.

Yukarıda sayılan sınırşan sular, halkın bilgiye erişimi ve bölgedeki doğal kaynakların korunması ile ilgili çalışmaları gerçekleştirebilmek için öncelikli olarak bu konuda uluslararası sözleşmelerle ilgili eğitimler, sözleşmelerin nasıl işlediği, uluslararası arenada sözleşmelerden doğan hakların nasıl takip edileceği vb. konularda kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesi için teknik personelin eğitimi REC tarafından sağlanmaktadır. REC tarafından ilköğretim çağındaki çocuklarda çevre bilincinin geliştirilmesi için bir ders kitabı da hazırlanmıştır. Söz konusu kaynak REC tarafından hazırlanan tek Türkçe kaynaktır.

Ç. Dünya Su Konseyi (WWC)

1996 yılında su konularında farkındalığı arttırmak için su uzmanları ve uluslararası örgütlerin girişimi ile oluşturulmuştur. WWC çevresel sürdürülebilirlik temelinde suyun bütün boyutlarıyla korunması, geliştirilmesi, planlanması, yönetimi ve kullanımı konularında politika geliştirmek ve en üst düzeyde karar vericilere politik taahhütleri verme ve eyleme geçme hususlarında destek olma amacındadır. Bu amaçlara ulaşmak için tartışma ve bilgi paylaşımı platformu oluşturur. Su kaynakları ve su hizmetlerinin yönetimi üzerine ortak bir strateji belirleme hedefinde olan Konsey bu tür girişimleri ve eylemleri desteklemekte olup, bu konuların tartışılacağı ve bilgi paylaşımının gerçekleştirilebileceği en önemli organizasyonu ise 3 yılda bir düzenlenen Dünya Su Forumu'dur (DSF). DSF vasıtasıyla su konularında politik çözümler geliştirilmeye çalışılmaktadır. WWC'nin merkezi Marsilya'da yer almaktadır.

WWC üyeler tarafından verilen aidatlar ve merkezin bulunduğu Marsilya'nın desteği ile oluşturulan bütçe ile yönetilmektedir. WWC Fransa hukukuna göre düzenlenmiş bir örgüt olup, en üst düzey karar alma organı üyelerden oluşan ve 3 yılda bir toplanan Genel Kurul'dur. Genel Kurul 35 üyeli Yönetim Kurulu'nu tayin eder. Marsilya daimi bir üye bulundurmaktadır. Yönetim Kurulu örgütün faaliyetleri ve yönetiminden sorumludur (WWC Web Sitesi). WWC'nin dünya üzerinde su ile ilgili gerçekleştirdiği en önemli etkinlik 3 yılda bir düzenlenen Dünya Su Forumu'dur.

WWC tarafından günümüze kadar su ile ilgili konularda kamu ve karar vericilerin farkındalığını arttırmak, su ve sanitasyon hizmetlerine ulaşımın sağlanmasına ve MDG'ye ulaşmaya katkı sağlanması, su konusunda karşılaşılan zorlukların paylaşılması ve yeni işbirliklerinin geliştirilmesi ve su ile ilgili konular ve çözüm önerilerine medyanın ilgisinin çekilmesi için ilki 1997'de Marakeş'te, 2. 2000 yılında Lahey'de, 3. 2003 yılında Kyoto'da, 4. 2006 yılında Mexico'da, 5. 2009 yılında İstanbul'da, 6. 2012 yılında Marsilya'da ve son olarak 7. 2015 yılında Daegu ve Gyeongbuk'ta olmak üzere Dünya Su Forumları düzenlenmiştir.

Dünya su forumları haricinde örgütün diğer ilgilendiği alanlar ise su konusunda politik gündem oluşturmak ve su güvenliği ile ilgili araştırmalar yapmaktır. Örgüt bünyesinde Dünya Enerji Konseyi ile birlikte enerji ve su arasında etkileşim üzerine çalışan Su ve Enerji programı bulunmaktadır. Örgütün yılda bir kez yayınladığı Su Politikası Dergisi de bulunmaktadır. Söz konusu dergide akademisyenlerin su ile ilgili gerçekleştirmiş oldukları son çalışmalar hakkında makaleleri de yer almaktadır.

Örgüt kendi düzenlediği forumlar haricinde uluslararası platformda su alanında gerçekleştirilen seminer, çalıştay, konferans vb. etkinliklere katılım sağlayarak ilgi alanındaki hususlara ilişkin güncel sorunlara çözüm önerilerini gündeme getirmektedir. Ayrıca diğer uluslararası örgütlerle de işbirliği içerisinde su konularında politikalar üretme çabası içerisinde dir.

D. Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu (ICID)

1946 yılında Sulama ve Enerji Merkezi Yönetimi adlı uluslararası örgüt Hindistan hükümetine tarımsal sulamanın geliştirilmesi için uluslararası bir örgüt kurma yönünde diğer ülkelere çağrıda bulunmasını talep etmiştir. Bu çağrıya kulak veren Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 11 ülke 24 Haziran 1950'de ICID'yi kurmuşlardır.

ICID 1950 yılında kurulmuş olup o tarihten itibaren su yönetimi teknolojilerinin transferi ve bilgi paylaşımı ortamı sağlayarak sürdürülebilir kalkınma bağlamında tarımsal sulamayı ana eksen olarak kapsamlı su yönetimi çerçevesi belirlemek, kalkınma, araştırma ve yenilikçi yaklaşımların desteklenmesi amacındadır. Sürdürülebilir tarımsal sulama için taşkın yönetimi, drenaj, sulanan arazi kaynaklarının verimli kullanımı ve su yönetimi konularında çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Örgütün merkezi Yeni Delhi'dedir. Örgütün en üst düzey karar alma organı bütün üye devlet temsilcilerinden oluşan Uluslararası Yönetim Konseyi'dir. Konsey altında strateji ve örgütlenme, teknik faaliyetler, finans, yönetim ve merkezi ofis komiteleri yer almaktadır. Teknik konular ise görev güçleri tarafından yürütülmektedir. Bunlar; Biyo-Enerji ve Gıda için Su, Mühendislik ve DSF'ye ICID Girdileri Rehber görev güçleridir. Başkan, başkan yardımcısı ve sekreterden oluşan destek personel daimi çalışanlar olup, örgütün idari, organizasyon, programlar ve çalışmaların koordinasyonunu sağlamakla görevlendirilmiştir (ICID, 2014) (ICID Tüzüğü).

Görev güçleri çalışma grubu şeklinde çalışarak teknik konularda ICID'nin politikalarının oluşturulmasına katkı sağlamaktadırlar. Biyo-Enerji gıda arzının su ve enerji ihtiyaçları üzerinde etkisi, enerjinin gıda stoklarına etkisi ve suyun gıda ve enerjiye olan etkileri arasındaki bağıntı kapsamında çalışmalar gerçekleştirmektedir. Kısaca küresel anlamda bu döngü Gıda-Enerji-Su (Food-Energy-Water Nexus) döngüsü olarak bilinmektedir. Bu bağlamda döngü içerisinde tahsis edilecek su miktarı çok büyük öneme sahiptir. Tahsis edilecek su miktarının belirlenmesi çalışmaları bu görev gücü kapsamında yapılan çalışmalarla tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Mühendislik görev gücü ise tarım arazilerinde yapılan sulama sistemleri ve bunların verimliliği ile ilgili çalışmaktadır. Sulama, drenaj ve taşkın yönetim projeleri üreterek sürdürülebilir tarımsal sulamayı temin etmeye ve fiyat istikrarını sağlamaya çalışmaktadır. DSF'ye ICID girdilerinin ulaştırılması için çalışan görev gücü ICID çalışmalarını uluslararası arenada duyurmak için kurulmuştur (ICID Web Sitesi).

ICID DSF gibi kendi girişimleri ile Dünya Sulama Forumu düzenlenmesi için de gayret etmiştir. Bu kapsamda 29 Eylül-5 Ekim 2013 tarihleri arasında Mardin'de 1. Dünya Sulama Forumu gerçekleştirilmiştir. ICID yaklaşık 62 yıllık tecrübesini yayınladığı kitaplar, dergiler ve uluslararası arenada düzenlenen çalıştaylar, seminerler ve konferanslarda duyurmakta ayrıca kendi katkılarıyla uluslararası faaliyetler gerçekleştirilmesi için uğraşmaktadır. ICID'ın su konusundaki faaliyetleri tarımsal üretimde en büyük ihtiyaç olan sulama konusu eksenindedir.

E. Uluslararası Hukuk Birliği (ILA)

1873 yılında Brüksel'de kurulan ILA uluslararası hukuka saygının ve uluslararası hukukun daha iyi anlaşılmasının sağlanması amacıyla hem özel hem de kamu uluslararası hukuku üzerine çalışmalar yapmak ve geliştirmek amacındadır. ILA BM sistemi içerisindeki uzmanlık kuruluşları ile birlikte çalışan uluslararası danışmanlık gibi görev üstlenen bir örgüttür. (ILA Web Sitesi)

ILA'nın en üst karar alma organı Büyük Konsey'dir. En önemli yürütme organı ise belirli periyotlarda düzenlenen Konferanslarla yetkileri ve görevleri belirlenen Yönetim Konseyi'dir. Yönetim Konseyi'ne çalışmalarında yardımcı olan Sekretarya bulunmaktadır. Yönetim Konseyi Büyük Konsey'in verdiği direktifler, yerine getirmekle yükümlüdür.

Ayrıca bölgesel olarak en az 10 üyeden oluşan Daireler Yönetim Konseyi tarafından oluşturulmaktadır. Örgütün merkezi Londra'dadır. Örgüte üye olarak Konsey tarafından, Daireler tarafından, Yönetim Konseyi tarafından adaylar gösterilebilmekte ve bireysel olarak veya uluslararası örgüt olarak üyelik olabilmektedir. Örgütün resmi dili İngilizce ve Fransızcadır. (ILA Örgüt Tüzüğü)

ILA dünya üzerindeki çalışmalarını 52 adet Daire vasıtasıyla yürütmekte olup, Türkiye'de bir Daire olarak faaliyet göstermektedir. Ayrıca ILA çalışma alanı olarak kültürel miras hukuku, küresel sağlık hukuku, deniz seviyesi yükselmesi uluslararası hukuku, kalkınma için sürdürülebilir doğal kaynakların yönetimi üzerine uluslararası hukukun rolü, uluslararası ticaret hukukunda yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma gibi teknik konularda Komiteler oluşturmuştur. Bu Komiteler çalışmalarını tamamladıktan sonra kapanabilmektedir. Komiteler çalışmalarının neticelerini bir rapor olarak hazırlamaktadır. Bu raporlar bir taslak antlaşma veya sözleşme metni, uluslararası hukukun prensipleri veya kurallarının detaylandırılması veya uluslararası hukuk uygulamaları ile ilgili son gelişmelerin değerlendirilmesi şeklinde olabilmektedir. Komitelerle birlikte yine teknik konular üzerinde faaliyet gösteren Çalışma Grupları yer almaktadır (ILA Web Sitesi).

Çalışmalarını tamamlayarak faaliyetlerini durdurmuş olan su konusundaki komitelere ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

Su Kaynakları Komitesi ilk raporunu 1996 yılında ILA'nın Helsinki Konferansı'nda uluslararası sularda sınıraşan zararların giderilmesi için dava yolları ve kirlilik üzerine destekleyici kurallar konusunda iki maddeyi oluşturarak kabul etmiştir. Bu maddeler daha sonradan BM Genel Kurulu'na teklif olarak sunulmuş ve Uluslararası Suyollarının Ulaşım Dışı Kullanımı Sözleşmesi kapsamında kabul edilerek yer almıştır. Helsinki Konferansı'ndan sonra 1998 yılında yeterli nehir akımları ve 1999 yılında da uluslararası su anlaşmazlıklarının çözümü konularında maddeler hazırlamıştır (ILA, 2000). Komite kendi hazırladığı Su Kaynaklarının Hakça ve Sürdürülebilir Kullanımı ILA Kuralları adında bir metin de hazırlamıştır. Söz konusu metinde çevresel koruma konuları ayrıntılı olarak belirtilemiş ayrıca taşkın, kuraklık ve ciddi kazalar bir metin altında düzenlenerek ilave edilmiştir (ILA, 2002). Son olarak 2004 yılında Berlin'de düzenlenen Konferans ile Komite çalışmalarını tamamlamış ve uluslararası su yollarının yönetimine ilişkin ILA'nın

tavsiyelerini ve uygun bulduğu hukuki metinleri içeren genel kurallar, kişilerin hakları, suçul çevre, etki değerlendirmesi, sıra dışı durumlar, yerlatisuları, ulaşım, savaş durumunda su ve su yapılarının korunması ve uluslararası işbirliği ve yönetim konularında belge hazırlayarak kabul etmiştir (ILA, 2004).

Diğer bir Komite sürdürülebilir kalkınma üzerine çalışmalar gerçekleştirmiş, 1992 Rio Zirvesi ile başlayıp, 2002 yılında faaliyetlerine son vermiştir. Rio Zirvesi ve sürdürülebilir kalkınma üzerine hukuki mütalaaların yer aldığı tavsiye rapor yayınlamıştır. Yine sürdürülebilir kalkınma üzerine uluslararası hukuk çalışmaları üzerine 2003-2012 yılları arasında ayrı bir komite çalışmalar gerçekleştirmiştir. Küresel çevresel sorunlarının gün yüzüne çıkmasıyla birlikte çalışmalarda o konular üzerine yoğunlaşmaktadır. 2010 yılından sonra iklim değişikliği ile ilgili komite çalışmalara başlamış ve 2014 yılında yine bir rapor yayınlayarak bu konudaki değerlendirmelerini yayınlamışlardır.

Mevcut durumda su konusunda faaliyet gösteren ve çalışmaları devam eden Komiteler; Uluslararası Hukuk ve Deniz Seviyesi Artışı, Kalkınma için Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetiminde Uluslararası Hukukun Rolü ve Ticarete Yeşil Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma Komiteleridir. Bu Komitelerde çalışmalarını tamamladıklarında bir raporla tavsiye metinlerini oluşturacaklardır (ILA Web Sitesi).

Komiteler haricinde faaliyet gösteren çalışma grupları kapsamında su konusunda şimdiye tek sadece Yeraltısuyu Kaynakları çalışma grubu bulunmakta olup, çalışmalarını 2005-2008 yılları arasında tamamlamıştır. Berlin Konferansı sonunda yayınlanan uluslararası su yollarına ilişkin rapordan sonra sınıraşan akiferler hakkında da çalışmalar gerçekleştirmek için bu çalışma grubu kurulmuştur. Çalışmalarının neticelerini bir rapor olarak 2008 yılında yayınlamıştır (ILA, 2008).

F. Uluslararası Hukuk Enstitüsü (ILI)

ILI 1955 yılında Georgetown Üniversitesi'ne bağlı bir kuruluş olarak kurulmuş olup, ilk kurulduğu yıllarda savaş sonrası Avrupa'da hükümetlerin, ekonomik kuruluşların ve altyapı tesislerinin inşası aşamalarında yasal, ekonomik ve finansal konularda yardımcı olmak amacıyla hizmet vermiştir. 1983 yılından sonra yine uluslararası yasal, ekonomik ve

finansal konularda teknik yardım sağlayan bir örgüt olarak çalışmalarına devam etmiştir. Merkezi Washington'da olan örgütün dünya üzerinde bir tanesi de İstanbul'da olmak üzere 5 adet bölge merkezi şeklinde faaliyet gösteren ilgili kuruluşları bulunmaktadır. Günümüzde de hukukun üstünlüğünü temel ilke olarak ülkelere kendi hukuklarını yapma ve ekonomik altyapıyı oluşturma konularında destek sağlamaktadır. Ayrıca hem özel sektöre hem de kamu sektörüne Washington'da 24 dersten oluşan yıllık bir eğitim programı da sunulmaktadır.

ILI'nın ana felsefesi yasal altyapı oluşturulmadan ekonomik büyümenin ve etkili bir yönetim mekanizmasının kurulamayacağıdır. ILI bağımsız araştırma ve eğitim örgütüdür. Yönetim Kurulu ve Kıdemli Danışmanlardan oluşan bir yönetim yapısı bulunmaktadır. Ayrıca eğitim faaliyetleri Fakülte vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. ILI eğitim seminerleri ve konferanslar düzenlemekte olup, hükümetlere ve uluslararası örgütlere teknik yardım hizmetleri vermekte ve bunlarla ilgili yayınlar ve akademik araştırma raporları hazırlamaktadır. ILI faaliyet gösterdiği alanlar itibariyle bünyesinde staj imkanı da sunmaktadır.

ILI kapsamında; Alternatif Çatışma Çözümü, Karşılaştırmalı Yasal Yönetim, Uluslararası Yatırım Hukuku, Uluslararası Ticaret Hukuku, Özel Sektör Altyapı Yatırımları ve İhale Kanunu ve Politikaları üzerinde teknik çalışmalar gerçekleştiren 6 adet merkez bulunmaktadır.

ILI teknik yardım kapsamında ülkelere yönetmeliklerin revizyonu, sözleşme standardizasyonu, mevzuat hazırlama, ihale ve proje yönetimi konularında yardım sağlamaktadır. ILI'nın sağladığı destekler genelde ekonomik, ticari, ihale mevzuatları vb konularda olmaktadır. Ancak çevre politikaları ve mevzuatı ile ilgili Ukrayna'da kamu görevlilerine, akademisyenlere, kıdemli danışmanlara ve hukukçulara işbirliği faaliyetleri çerçevesinde ABD çevre mevzuatı ve uygulamaları konusunda 2 haftalık bir seminer düzenlenmiştir (ILI Web Sitesi).

G. Dundee Üniversitesi, Su Hukuku, Politikası ve Bilim Merkezi

Merkez, İskoçya'nın en seçkin üniversitelerinden olan Dundee Üniversitesi bünyesinde faaliyet göstermektedir. Su hukuku, politikası ve bilimsel konulardaki yeterliliği çoğu ülke ve uluslararası örgüt tarafından kabul görmektedir. Ayrıca UNESCO gözetiminde faaliyet gösteren Birleşik Krallık içerisindeki tek merkezdir. Örgüt amacını küresel olarak karşılaşılan su kıtlığı, su kalitesi problemleri ve su güvenliği konularında eşit ve etkili su yönetişimi mekanizması geliştirmek ve yerel ve küresel paydaşlara bu problemlerin çözümü noktasında yardımcı olmak olarak belirlemiştir.

Merkezin yaptığı çalışmalar çok çeşitli alanları kapsamakta olup, suyun hukuk, politika ve bilimsel yönlerine katkı sağlayabilecek sınıraşan su yönetişimi, entegre havza ve kıyı yönetimi, ekosistem hizmetleri, biyolojik çeşitlilik ve sınıraşan yeraltı suyu havzalarına ilişkin projelerde liderlik ve katkı sağlamaktadır.

Yapılan çalışmalar ve araştırmaları kısa raporlar halinde veya akademik makaleler olarak yayınlamaktadır. Çalışma alanı ile ilgili çıktıları gösteren bu raporlar karar vericilere sunulan kısa çalışmanın sonuçlarını yansıtan dokümanlardır. Şimdiye kadar gerçekleştirilen bazı projeler Avrupa'da su ve sanitasyon hizmetleri, iklim değişikliğinin su kalitesi ve miktarı üzerine etkileri, taşkın yönetimi, BM su sözleşmeleri küresel girişimi, 4 Nehir havzasında entegre eşleştirme projesi, iklim değişikliği bağlamında Avrupa göllerinin entegre su kaynakları yönetimi, yeraltısularına iklim değişikliği etkilerinin değerlendirilmesi için teknolojik ve bilimsel temeller projeleridir.

Faaliyetler olarak profesyonel kalkınma dersleri ve çalıştayları düzenlenmektedir. Merkez tarafından doktora ve yüksek lisans çalışmaları ve araştırmalar gerçekleştirme imkanı da bulunmaktadır. Merkez, UNESCO-IHP ve WWF ile birlikte BM Su Sözleşmeleri Girişimi'nin de kurucularındandır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT)

Bu tez kapsamında detaylı olarak İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) kuruluş süreci, genel özellikleri, yapılanması, işbirliği alanları, üyelik, organları, su konusundaki faaliyetleri ve su politikalarına ilişkin incelenmelerde bulunulmuştur.

3.1.KURULUŞ SÜRECİ, TARİHSEL GELİŞİMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

İslamiyet'in doğuşu ile birlikte ümmet anlayışı da gelişmiştir. Öncelikli olarak Peygamberimiz etrafında ve yönetiminde oluşan bu topluluk, vefatından sonra Halifelik makamı ile temsil edilmeye başlanmıştır. Halifeliğin 16. yüzyılda Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonrasında Osmanlı'ya geçişiyle ümmet ve İslam birliği anlayışının Osmanlı tarafından temsil edilmesini sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sonrasında dağılması ile yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti 3 Mart 1924 tarihinde Halifelik makamını kaldırmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Savaşı neticesinde fesholunduktan sonra çeşitli ülkeler tarafından İslam birliği veya İslami değerler temelinde ortak oluşumlar kurmaya yönelik girişimler olmuştur. Bunlarda ilki Osmanlı Padişahlarından II. Abdülmecid tarafından İsviçre'de düzenlenen konferans ile bu talebin dile getirilmesinde görülecektir (İhsanoğlu, 2010: 14). Özellikle hilafetin kaldırılmasından sonra bu arayışlar hız kazanmıştır. İlk olarak Mısır'ın çağrısıyla 1926 yılında Kahire Kongresi düzenlenmiştir. Sonrasında Suudi Arabistan tarafından 1926 yılında ülkelere davet gönderilerek Mekke'de uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansa Türkiye, Rusya, İran ve Afganistan gibi önemli Müslüman vatandaş yoğunluğuna sahip ülkeler tarafından katılım sağlanmamıştır (Özen, 2013: 181). 1930'lu yıllara gelindiğinde Kudüs kentine yaşanan Yahudi göçlerinden rahatsız olan Filistin'in çağrısı üzerine Kudüs Kongresi ve 1935 yılında ise Cenevre'de dünyanın her bölgesinden katılım sağlayan Müslümanların toplandığı ilk uluslararası konferans düzenlenmiştir (İhsanoğlu, 2010: 16-18). Toplanan bu kongreler ve konferanslar uzun soluklu olmamış, devamlılığı sağlanamamış ve neticesinde bir İslam birliğinin kuruluşuna vesile olamamıştır.

Başlarda Halifelik makamının yeniden ihsasına yönelik yapılan bu çalışmalar I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti sayesinde değişen uluslararası sistemde Müslümanlar arasında bir şart, sekretarya ve düzenlemeler ile uluslararası bu tür bir örgütün kurulabileceği fikrini ortaya çıkarmıştır. Sadece düşünce aşamasında kalan bu fikirler II. Dünya Savaşı ertesinde Müslüman toplulukların bağımsızlıklarını kazanması ile İslam birliğini kurma fikri daha sık dile getirilir olmuş ve aslında bir hedef olarak ortaya çıkmıştır. Bu fikirlerin ortaya çıkış nedenleri 4 ana başlık altında toplanabilir. Birinci olarak bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin egemenliklerini kanıtlamak için diğer ülkelerle işbirliği yapma isteği, ikinci olarak ülkelere bağımsızlık kazandıran liderlerin üçüncü dünyayı temsilen kendi ulusal çıkarlarını İslam kardeşliği altında ifade etme isteği, üçüncü olarak ekonomik bağımsızlığın öneminin kavranarak Güney ülkeleri arasında ekonomik işbirliği yapma isteği ve son olarak İsrail devletinin oluşturulması girişimlerinden duyulan bölgedeki rahatsızlığa karşı tek ses olma isteği olarak sıralanabilir (İhsanoğlu, 2010: 14-19).

14 Mayıs 1948'de Filistin topraklarında İsrail devletinin kurulmasından sonra İsrail-Filistin anlaşmazlıkları gün yüzüne çıkmıştır (Oran, 2002: 617). Bu süreçten sonra bölgede Filistin sorunu ve kutsal mekanların İsrail hegemonyasında kalması Müslüman ülkelerde tepkiye yol açmaya ve İslam birliği fikrini yeniden canlandırma adına bir araya gelmesi düşüncesini ortaya çıkarmıştır (Özen, 2013: 181).

Bu dönemde Dünya Müslüman Kongresi şeklinde bir oluşum olarak toplanılması planlanmış ve 1951'de Karaçi'de toplanılmış, daha sonrasında 1954'te başarısız bir girişim olarak Suudi Arabistan, Mısır ve Pakistan arasında Genel İslami Konferans şartı hazırlanarak kurulmuştur. Ancak daha sonradan Pakistan'ın ayrılması ile kadük kalmıştır. 1962 yılında yine Suudi Arabistan tarafından Mekke'de Müslüman ülkelerden katılım sağlayan temsilcilerle birlikte Dünya Müslüman Ligi Konferansı düzenlenerek uluslararası örgüt tarzı bir oluşum kurulması teklif edilmiştir. Bunu 1968 yılında Pakistan tarafından teklif edilen ve 23 ülkeden yaklaşık 100 temsilcinin katılımı ile Kuala Lumpur'da gerçekleştirilen konferans o zaman kadar toplananlar içerisinde teknik ve ekonomik konularında işbirliği alanları içerisinde yer alması gerektiği sesli bir şekilde dile getirilen ilk konferans olarak tarihe geçmiştir. 1964 ve 1965 yıllarında da Somali tarafından Suudi Arabistan'ın teklifine benzer şekilde hükümetler arası bir örgüt kurulması teklifi yapılmıştır (İhsanoğlu, 2010: 20-22). Ancak bu konferansların ve tekliflerin hiçbirisi iyi niyet beyanının ötesine geçememiş ve İslam temelinde bir uluslararası örgüt kurulmasına ortam hazırlayamamıştır.

1967 yılında yaşanan Arap-İsrail savaşı ve sonrasında 1969 yılında İsrail'in Kudüs'ü de kendi toprakları içerisine dâhil etmesi Müslüman coğrafyada İsrail'e karşı tepkileri iyice arttırmıştır. Son olarak ise 1969 yılında Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa Camii'nin kundaklanması olayı gerginlikleri zirveye çıkararak son olay olmuştur (Özen, 2013: 181). Bu olaydan sonra Suudi Arabistan ve Mısır önderliğinde Müslüman ülkelerin toplanarak ortak bir tepki vermesi amacıyla bir konferans düzenlenmesi fikri ortaya atılmış ve bu konferansın hazırlıkları için Fas, Suudi Arabistan, İran, Malezya, Somali, Pakistan ve Nijer'den oluşan grup 8-9 Eylül 1969 tarihlerinde hazırlık toplantısı yaparak 22-24 Eylül 1969'da Rabat'ta düzenlenecek konferansa katılım sağlama davetlerini 36 ülkenin krallarına, hükümet ve devlet başkanlarına göndermişlerdir. Söz konusu konferans belirtilen tarihte Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 25 ülkenin katılımı ile toplanmış ve Kudüs kentinde yer alan kutsal mekânların savaş öncesi durumuna göre restorasyonu ve Filistin halkının haklarının savunulması konusunda çaba gösterilmesi ve bu sürecin takibi için oluşturulacak daimi sekretaryanın kuruluşu için 1970 yılında bir toplantı gerçekleştirilmesi konusunda karar almışlardır (İhsanoğlu, 2010: 23). Kurulan bu örgüt İslam devletleri arasında kurulan ilk uluslararası örgüt olmanın yanında fikir, din ve etnik çeşitliliğin olduğu Müslümanların karar alma sürecini ortak bir uluslararası örgüt vasıtasıyla yapacak olmasından dolayı önem arz etmektedir.

1970 yılında birisi Cidde'de diğeri Karaçi'de olmak üzere gerçekleştirilen 2 Dışişleri Bakanları Konseyi'nden (DBK) sonra 29 Şubat-4 Mart 1972 tarihinde Cidde'de gerçekleştirilen 3. DBK'da İİT'nin amaç ve hedeflerini belirten ve oluşumuna yasal çerçeve teşkil eden taslak İİT Şartı kabul edilmiştir. İİT Şartı'nın yanı sıra Uluslararası İslami Haber Ajansı ve İslam Üniversitesi gibi bazı alt kuruluşların da kurulması konusunda karar alınmıştır. Bu tarihlerde başlayan bağlantısızlık hareketleri neticesinde bağımsızlığını kazanan ülkelerin ekonomilerini geliştirmeye çalışmak maksadıyla uluslararası işbirliği arayışlarına girdikleri görülmektedir. Bu kapsamda İİT'nin gündemi de ekonomik işbirliği konularına yönelmiştir. 22-24 Şubat 1974 tarihlerinde Lahor'da düzenlenen 2. İslam Zirvesi'nin en önemli konuları ekonomik işbirliği ve artan petrol fiyatlarından dolayı oluşan enerji krizi olmuştur. Sonrasında 25-28 Haziran 1981'de Suudi Arabistan'da düzenlenen 3. İslam Zirvesi'nde de yine ekonomik konular ana gündem maddesi olarak görüşülmüş ve nihai olarak üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi için eylem planı hazırlanarak kabul edilmiştir (İhsanoğlu, 2010: 25-66).

Başlangıçta siyasi bir örgüt olarak kurulan İİT sonrasında üye ülkelerin yaşadıkları finansal zorluklar, kurumsal ve ulusal eksiklikleri ve uluslararası alandaki yasal handikapları nedeniyle İİT'nin reform ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. 1982 yılında Niamey'de gerçekleştirilen 13. DBK'da Niamey Süreci olarak adlandırılan ve İİT kapsamındaki bütün alt kuruluşlar ve merkezlerin uzmanlarından ve hükümet temsilcilerinden oluşan grubun Genel Sekreterlik koordinasyonunda toplanarak çalışma gerçekleştirmesi kararı alınmıştır. Grubun çalışmaları neticesinde ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi eylem planının öncelikli program olması ve İİT altındaki kuruluşların kendi faaliyetlerini gerçekleştirmek için aktif yollar aramaları gerektiği vurgulanmıştır. 1989 yılında Riyad'da düzenlenen 18. DBK'da alınan karar gereği İİT kuruluşlarının günümüzdeki hali ile sınıflandırılması kararlaştırılmıştır (İhsanoğlu, 2010: 53-56).

2000'li yıllara gelindiğinde Rio Zirvesi'nin de etkisiyle İİT üye ülkelerinin uluslararası platformda daha aktif rol alarak sürdürülebilir kalkınmayı desteklemeleri ve geliştirmeleri gerektiği ve küreselleşen dünyada yayılan sosyo-ekonomik ve politik kavramların etkisini göz önünde bulundurmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu durumda Mekke'de 2005 yılında gerçekleştirilen Olağandışı Zirve'de İİT'nin bundan sonraki yol haritası olan On Yıl Eylem Programı taslak belgesi kabul edilmiştir. Burada tarihsel sürece biraz ara verip On Yıl Eylem Planı hakkında kısa bilgi vermek faydalı olacaktır.

Müslüman dünyasının politik, sosyo-ekonomik, kültürel, bilimsel, barış, güvenlik ve kalkınma gibi konularda karşılaştığı sorunların üstesinden gelinmesi için gerekli girişimlerin yapılması ve bu sorunların aşılması gerektiği planın giriş bölümünde vurgulanmıştır. Plan ilki giriş bölümü, ikincisi fikri ve politik konular ve üçüncüsü de kalkınma, sosyo-ekonomik ve bilimsel konular olmak üzere üç ana bölüm altında düzenlenmiştir. Plan geneli itibariyle tavsiye niteliğinde olup, yukarıda belirtilen konularda karşılaşılan zorluklara çözüm önerileri getirmektedir.

Fikri ve politik konular kardeşlik ve ortak İslami eylem, İslam dini, İslami hukuk, İslami fıkıh akademisi, terörle mücadele, İslamofobi ile mücadele, insan hakları ve iyi yönetim, Filistin ve işgal edilen Arap toprakları, çatışmaların çözümü ve barış inşası, İİT'nin reformu konularını içermektedir. İİT'nin reformu konu başlığı incelenecek olursa;

İİT'nin yeniden yapılandırılması, İİT Şartı'nın gözden geçirilmesi, kalifiye insan gücünün artırılması ve isminin değiştirilmesi, kuruluşlarının yeniden aktif hale getirilmesi ve üye ülkelerde yer alan yasal olarak tanınmış Hükümetlerdışı Uluslararası Örgütlerle (NGO's) ilişkilerin geliştirilmesi, kararların takibi için Troika mekanizmasının oluşturulması ve Genel Sekreter'in alt, özerk ve ilgili kuruluşların faaliyetlerini ve yetkilerini tekrardan gözden geçirmesi gibi tavsiye kararlar yer almaktadır.

Kalkınma, sosyo-ekonomik ve bilimsel konular başlığı altında ise; ekonomik işbirliği, İslam Kalkınma Bankası'nın desteklenmesi, doğal afetlerde sosyal yardımlar, Afrika'daki yoksulluğun azaltılması ve kalkınmanın desteklenmesi, yüksek öğrenim, bilim ve teknoloji, kadın hakları, gençlik, çocuk ve aile yapısı, kültürel işbirliği ve üye ülkeler arasında bilgi değişimi konuları yer almaktadır. Ekonomik işbirliği altında DTÖ kapsamında ortak hareket edilmesi ve İİT üye ülkeleri arasında işadamları ve yatırımcıların serbest hareket etmesi, doğal afetlerde etkilenen ülkelere yardımların koordineli bir şekilde yapılması, Afrika'nın altyapı enerji, ticaret vb. her alanda gerçekleştirilecek yatırımlarla desteklenmesi, Müslüman ülkelere dışarıya gerçekleşen beyin göçünün engellenmesi amacıyla yüksek öğrenimin desteklenmesi, bilim ve teknoloji alanında üye ülke kuruluşlarının işbirliği gerçekleştirmesi, kadının hayatın ekonomik, sosyal, politika gibi her alanına katılım sağlaması, temel eğitimin bütün çocuklara ulaştırılması gibi konularda çalışmalar gerçekleştirilmesi ve ortak işbirliği imkanlarının araştırılması tavsiye edilmektedir (İİT, 2005).

İİT'nin gelecek ile ilgili çalışmalarını belirleyen eylem programındaki hususların gerçekleştirilebilmesi için öncelikli olarak İİT Şartı'nın revize edilmesi gerektiği anlaşıldı. 1972 yılında kabul edilen ve siyasi içeriğe sahip İİT Şartı küresel gelişmeler ve küresel ekonomik sistemin yeni düzeninin gerisinde kaldığı bir gerçektir.

Ayrıca OECD ve UNDP başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde düzenledikleri özel programlarla karar alma süreçlerine halkın katılımının teşviki, hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi, hesap verilebilirlik ve devlet kuruluşlarının daha etkili ve sorunlara daha çabuk cevap verebilir hale gelmeleri gibi küresel akımları bu bölgelerde de geçerli kılmak için çalışmalar gerçekleştirmektedirler (İhsanoğlu, 2010: 182-183).

Bu çerçevede BM, Afrika Birliği, Arap Ligi Devletleri gibi uluslararası örgütlerin kurucu metinleri incelenerek taslak bir şart ortaya çıkarıldı. Taslak şarta son halini vermek için üye ülkelerin seçkin hukukçularından oluşan bir grup oluşturuldu. Uzun çalışmalar sonucunda 13-14 Mart 2008 tarihlerinde Dakar'da düzenlenen 11. İslam Zirvesi'nde İİT Şartı'na günümüzdeki son hali verilmiştir (İhsanoğlu, 2010: 81-88). İİT Şartı'nın son halinde küresel akımlardan etkilenildiği ve bu hususların da Şart içerisinde yer bulduğu görölmektedir. İİT Şartı ile ilgili detaylı bilgiler bu bölümün devamında (Bölüm 3.2) verilmektedir.

Ayrıca yine on yıl eylem planında belirtildiği üzere 28-30 Haziran 2011 tarihlerinde Astana'da gerçekleştirilen 38. DBK'da alınan 4/38-ORG sayılı karar ile o tarihe kadar İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) olan örgütün adı İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) olarak değiştirilmiştir (İİT, 2011).

İİT ile ilgili diğer uluslararası örgütlerde olduğu gibi, bütçe ve finansman, oylama ve usul kuralları, örgütten ayrılma, şartta değişiklik, uyumsuzluklar ve örgütün resmi dilleri ile ilgili bilgilere de değinmekte fayda görölmektedir. Bu konulara ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

Bütçe ve Finansman

Genel Sekreterlik ve alt kuruluşların bütçeleri İİT Şartı 29. Madde'ye göre üye devletlerin ulusal gelirleri ile orantılı olarak toplanan maddi kaynaklarla oluşturulmaktadır. Örgüt, İslam Zirvesi'nin onayı ile üye devletlerin, bireylerin ve örgütün gönüllü katkıları ile fon ve vakıf oluşturabilir. Oluşturulan fonlar ve vakıflar örgütün finansal sistemine bağlı olup, kontrolü Finans Kontrol Birimi tarafından yıllık olarak yapılmaktadır.

Genel Sekreter ve alt kuruluşlar finansal işlerini DBK tarafından onaylanan finansal usul kurallarına göre yönetebilmektedir. DBK tarafından akredite olarak katkı sağlayan üye devlet temsilcilerinden oluşan Daimi Finans Komitesi (DFK), Genel Sekreterlik ve alt kuruluşların bütçe ve programlarının hazırlanması için atanır. DFK yıllık bir rapor hazırlayarak DBK'ya bütçe ve programın onaylanması için sunar. Finans Kontrol Birimi ise üye devlet temsilcilerinden finansal izleme konusunda uzmanlardan oluşmakta olup, Genel Sekreterlik ve alt kuruluşların iç kurallar ve yönetmeliklere göre teftişini yapar (İİT Şartı, Madde 29).

Oylama ve Usul Kuralları

DBK kendi usul kurallarını oluşturabilir ve İslam Zirvesi de usul kurallarını oluşturarak tavsiye edebilir. Daimi Komiteler de kendi usul kurallarını oluşturabilir. İİT toplantıları 2/3 çoğunlukla toplanır. Kararlar konsensüs (oy birliği) ile alınmaktadır. Eğer oy birliği sağlanamazsa mevcut olan katılımcılar arasından 2/3 çoğunlukla karar alınır (İİT Şartı, Madde 32).

Örgütten Ayrılma

Herhangi bir üye Genel Sekretere bir yıl öncesinden ayrılacağını bildirir. Bu ayrılma kararının bütün üyelere duyurulması gerekmektedir. Ayrılma kararı alan devlet başvuruda bulunduğu yılın mali yıl sonuna kadar bütün mali yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır (İİT Şartı, Madde 35).

İİT Şartı'nda Değişiklik

Herhangi bir üye devlet İİT Şartı'nda değişiklik yapılması için teklifte bulunabilir. Değişiklik kararı DBK'da 2/3 kararla onaylanarak alınır (İİT Şartı, Madde 36).

Uyuşmazlıklar

İİT Şartı'nda yer alan maddelerin uygulanmasından kaynaklı herhangi bir uyuşmazlık istişare, müzakere, uzlaşma ve hakemle karşılıklı samimiyet çerçevesinde çözümlenir. İİT Şartı üye devletlerin anayasal gerekliliklerine uygun olarak uygulanır (İİT Şartı, Madde 37).

Resmi Diller

Örgütün resmi dilleri Arapça, İngilizce ve Fransızca'dır (İİT Şartı, Madde 38).

3.2. İİT KURUCU ANTLAŞMA, AMAÇLARI, İLKELERİ VE ÇALIŞMA ALANI

22-25 Eylül 1969 tarihlerinde Rabat/Fas'ta gerçekleştirilen 1. İslam Zirvesi'nde alınan karar gereği İslam dünyasının uluslararası arenada sesi olabilmek için bir sekreterliğin faaliyete geçmesi kararı alınmış ve İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) temelleri atılmıştır. Daha sonrasında 1970 yılında Cidde'de gerçekleştirilen 1. Dışişleri Bakanları Konferansı'nda (DBK) ise Cidde'de daimi bir sekreterlik kurulması ve örgütün faaliyetlerinin bir genel sekreter tarafından yürütülmesi kararı alınmıştır. 1972'de Karaçi'de gerçekleştirilen 2. DBK'da İKÖ Şartı hazırlanmış ve 29 Şubat-4 Mart 1972'de Cidde'de gerçekleştirilen 3. DBK'da ise Şart imzalanmıştır. Son olarak 1 Şubat 1974'te Şartın BM'de BM Şartı 102. Madde'ye göre uygunluğu onaylatılmıştır. 14 Mart 2008 tarihinde Dakar'da gerçekleştirilen 11. İslam Zirvesi'nde ise Şart son hali verilerek revize edilmiştir.

İİT Şartı 16 sayfa ve 39 maddeden oluşmaktadır. 2 sayfalık giriş bölümünde BM Şartı'nın, mevcut Şart'ın ve uluslararası hukukun ilkelerine bağlı kalınacağı taahhüt edilmiştir. İslam'ın ulvi değerlerinden olan barış, sevgi, merhamet, hoşgörü, eşitlik, adalet ve insan haysiyeti hususlarının korunması ve desteklenmesi, üyelerin ulusal egemenliklerini savunması, güvenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüklerine saygı çerçevesinde üye ülke vatandaşlarının dünya genelinde sürdürülebilir kalkınma, ilerleme ve refahını sağlamak gayesiyle İslam'ın öncü rolünü yeniden canlandırmak için gayret edileceği ve Müslümanlar ve üye ülkeler arasında birlik ve beraberliği güçlendirmek ve geliştirmek amacıyla oldukları ifade edilmiştir.

Ayrıca giriş bölümünde uluslararası barış ve güvenliğe katkı, medeniyetler, kültürler ve dinler arası anlayış ve diyalogun desteklenmesi, temel hak ve özgürlükler, iyi yönetim, hukukun üstünlüğü, demokrasi, hesap verilebilirlik temelinde anayasa ve yasal sistemler oluşturulması, küresel ekonomiye entegrasyon için sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmanın başarılması, günümüz ve gelecek nesiller için çevrenin her yönünün desteklenmesi ve korunması, Filistin halkının desteklenmesi, kadınların hayatın her alanında yer alabilmesinin desteklenmesi, çocukların ve gençlerin İslami değerlerle uyumlu olarak yetiştirilmesi, Müslüman azınlıklara yardım edilmesi, İİT Şartı, BM Şartı ve uluslararası hukuk ve uluslararası insan hakları amaç ve ilkeleri çerçevesinde İİT Şartı'nın kabul edildiği belirtilmektedir.

İİT Şartı'nın 1. ve 2. Maddeleri örgütün amaç ve ilkelerini ortaya koymaktadır.

İİT'nin amaçları Şartın 1. Maddesinde 20 başlık altında ifade edilmiştir. İİT'nin amaçları özet olarak; üyeler arasında kardeşlik ve beraberlik duygusunun tesisi ve geliştirilmesi, üyelerin karşılaştığı zorluklar karşısında birlikte ve koordineli hareket etme, egemenlik haklarına saygı ve içişlerine karışmama, üyelerin küresel politikaya, ekonomik ve sosyal karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanması, devletlerarasında hukuk, karşılıklı saygı ve iyi komşuluk ilişkileri ile BM Şartı'nda belirtilen uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlama, Filistin halkının desteklenmesi ve güçlendirilmesi, üyeler arasında ticaretin geliştirilmesi, İslami değerlerin öğretilmesi, İslam imajının ve İslami mirasın korunması, bilim ve teknolojinin geliştirilmesi ve araştırma ve işbirliğinin daha ileriye götürülmesi, insan hakları, temel özgürlükler, kadın ve çocuk haklarına saygının gerçekleştirilmesi ve aile yapısının korunması, uluslararası terörizm, uluslararası suçlar ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele, doğal afetlerde insani yardımların koordinasyonu ve sosyal, kültürel ve bilgi anlamında üyeler arasında işbirliğinin sağlanması konularıdır.

İİT yukarıda genel hatlarıyla belirtilen amaçlarına ulaşmada temel alacağı ilkeleri ise 3. Madde altında 7 ana başlık çerçevesinde toplamıştır. İİT'nin esas aldığı ilkeler; BM Şartı'nda ifade edilen ilkeler ve amaçlar, üyelerin, egemen, bağımsız ve eşit haklara ve sorumluluklara sahip olmaları, üyeler arasında olası çatışmaların barış temelinde çözülmesi ve güç kullanımından uzak durulması, ulusal egemenliklerine, bağımsızlıklarına ve toprak bütünlüklerine saygı ve müdahaleden uzak durulması, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için diğer üyelerin içişlerine ve iç hukuklarına karışılmaması, ulusal ve uluslararası seviyelerde iyi yönetim, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğünün desteklenmesi ve çevrenin korunması için gayret edilmesidir.

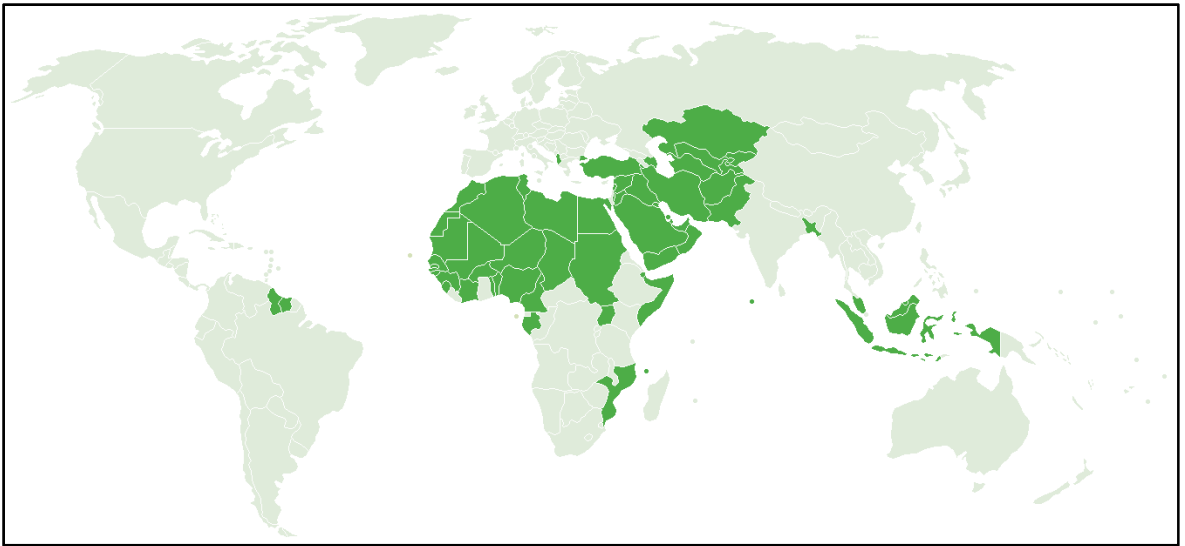
İİT Şartı'nın 3. ve 4. Maddeleri örgüte üyelik ve gözlemci statülerini düzenlemektedir. Madde 5 ise İİT'nin organlarını oluşturmakta ve Madde 26'ya kadar İİT organlarının görev ve yetkilerini düzenlemektedir. 26. Madde İslami ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliğini, 27. ve 28. Madde uyuşmazlıkların çözümünü, 29., 30. ve 31. Madde bütçe ve finansman hususlarını, 32. ve 33. Maddeler ise oylama kuralları ve prosedürlerini, 34. Madde ayrıcalıklar ve dokunulmazlıkları, 35. Madde örgütten ayrılmayı, 36. Madde değişiklikleri, 37. Madde yorumlamayı, 38. Madde örgütün resmî dillerini ve son olarak 39. Madde ise geçiş düzenlemelerini tanzim etmektedir.

3.3.ÜYELİK VE ÜYE ÜLKELER

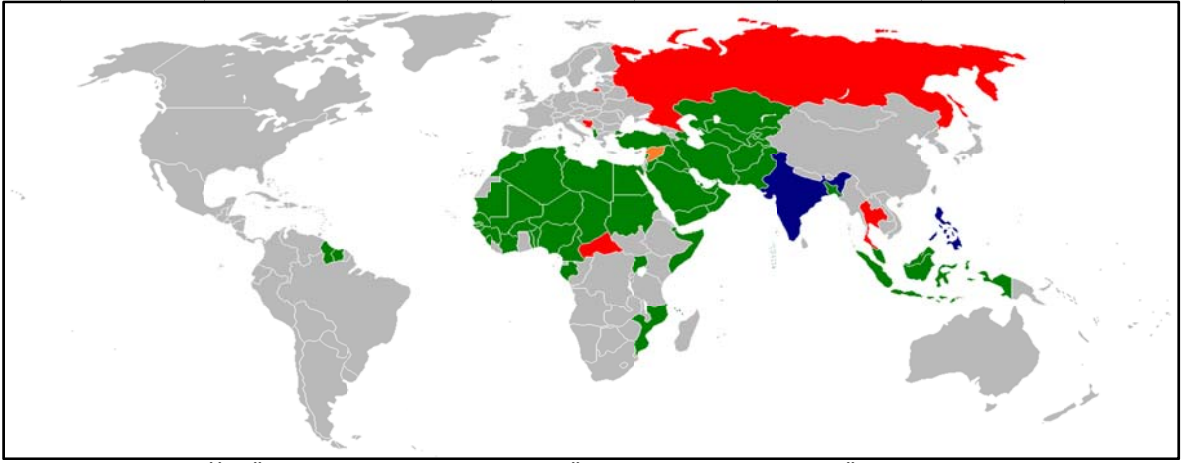
1969 yılında Rabat'ta ilk kuruluş kararı alındığında İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) olarak anılan örgüte Afganistan, Cezayir, Çad, Endonezya, Fas, Filistin, Gine, İran, Kuveyt, Libya, Lübnan, Malezya, Mali, Mısır, Moritanya, Nijer, Senegal, Somali, Sudan, Pakistan, Suudi Arabistan, Tunus, Türkiye, Ürdün ve Yemen katılım sağlamıştır. 1970'lerden sonra başlayan bağımsızlık hareketleriyle birlikte özgürlüğünü kazanan ülkelerden de katılımlar olmuştur. Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Sierra Leone, Suriye ve Umman 1972 yılında, Bangladeş, Burkina Faso, Gabon, Gambiya, Gine Bissau, Kamerun ve Uganda 1974 yılında, Irak 1975 yılında, Komorlar ve Maldivler 1976 yılında, Cibuti 1978 yılında, Benin, Brunei ve Nijerya 1980 yılında, Arnavutluk, Azerbaycan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan 1992 yılında, Mozambik 1994 yılında, Kazakistan 1995 yılında, Özbekistan ve Surinam 1996 yılında, Togo 1997 yılında, Guyana 1998 yılında ve son olarak Fildişi Sahilleri ise 2001 yılında örgüte üye olmuşlardır. Hindistan ve Filipinler'in de üyelik için girişimleri mevcuttur.

İİT'nin güncel olarak üye sayısı 57'dir. BM'den sonra üye sayısı bakımından en fazla üyeye sahip uluslararası kuruluş olarak göze çarpmaktadır. Toplam nüfus olarak ise Dünya nüfusunun yaklaşık 1/4'ünü oluşturmaktadır (Özen, 2013: 182).

İİT üye ülkelerinin dünya haritası üzerindeki dağılımları ve potansiyel ve gözlemci statüsündeki devletlerle birlikte dünya haritası üzerindeki dağılımları aşağıdaki şekillerde verilmektedir.

Şekil 3.3.1. İİT Üyesi Ülkelerin Dünya Haritası Üzerinde Gösterimi
(Kaynak: Google)

Şekil 3.3.2. İİT Üye, Gözlemci ve Potansiyel Ülkelerin Dünya Haritası Üzerinde Gösterimi
(Kaynak: Google)

İİT'ye üyelik konusu İİT Şartı'nın 3. Maddesi ile düzenlenmiştir. İİT Şartı'na göre örgüt 57 üye devletten oluşmakta olup, bu Şart'ın 3. Maddesi'nin 2. bendini kabul eden devletlerin üyeliğine de açıktır. İİT Şartı'nın ilgili bölümü incelendiğinde; Müslüman çoğunluğa sahip olmak, İİT Şartını kabul etmek ve BM üyesi olmak koşulları İİT üyeliğinin ön koşulları olarak göze çarpmaktadır. Bu önkoşulları sağlayan devletler DBK'da onaylanarak üyeliğe kabul edilmektedir.

Gözlemci olarak İİT'ye katılım ise yine BM üyeliği ön koşuluna bağlıdır. BM üyesi olan herhangi bir devlet DBK tarafından onaylanarak uygun bulunması durumunda gözlemci statüsü kazanabilmektedir. İİT kapsamında gözlemci olan devletler ve gözlemci statüsü kazanma yılları şu şekildedir. KKTC 1979 yılında, Bosna Hersek 1994 yılında, Orta Afrika Cumhuriyeti 1996 yılında, Tayland 1998 yılında ve Rusya 2005 yılında gözlemci statüsünde ilgili toplantılara iştirak etmektedirler. Gözlemci statüsü kazanan devletlere bakıldığında henüz BM üyesi olmayan ve hatta devlet olarak kabul edilmeyen Filistin ve KKTC'nin gözlemci statüsü kazandığı görülmektedir. Burada Filistin'in İİT'nin kuruluşunu tetikleyen ana etken olması ve KKTC'nin de Türkiye'nin dış politikasında çok büyük bir öneme haiz konu olup Türkiye'nin girişimleri ile gözlemci statüsü kazandığını belirtmek gerekmektedir.

Ayrıca DBK tarafından uygun bulunan uluslararası örgütler de İİT kapsamında gözlemci statüsü kazanabilmektedir. Arap Devletleri Ligi 1975 yılında, BM 1976 yılında, Bağlantısızlar Hareketi 1977 yılında, Afrika Birliği 1977 yılında ve son olarak EİT 1995 yılında İİT nezdinde gözlemci statüsü olan uluslararası kuruluşlardır. Bunların haricinde Filipinler'de faaliyet gösteren Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi 1977 yılından bu yana ve İİT Üye Devletleri Parlamenterler Birliği de 2000 yılından günümüze İİT toplantılarına gözlemci olarak katılmaktadır.

İT üyeleri önkoşullar çerçevesinde değerlendirildiğinde Şartı kabul etme ve BM üyeliği konusunda herhangi bir problem olmamasına rağmen, Müslüman çoğunluğa sahip olma ön koşulunun önemli bir ön koşul olarak kabul edilmediği söylenebilir. Bu kapsamda belki de örgütün en uzak iki üyesi Surinam ve Guyana devletlerinde Müslümanlar azınlık olarak bulunmasına rağmen Surinam 1996 yılında Guyana ise 1998 yılında örgüte üye olmuşlardır. Ayrıca yine Afrika’da Müslümanların azınlık konumunda olduğu Uganda, Togo, Gabon, Kamerun ve Mozambik (Vikipedi) gibi ülkeler de İT üyesidir.

Türkiye İT’nin çalışmalarına ilk kuruluş kararının alındığı Rabat Zirvesi’nden bu yana katılım sağlamaktadır. Türkiye’nin üyeliği ve İT ile ilişkileri konusu bu bölümün devamında (Bölüm 3.5) anlatılmıştır. İT üye ülkeleri yüzölçümü, nüfus ve milli gelir bilgileri aşağıda tablo halinde verilmektedir. Türkiye ile ilgili bilgiler ilgili kurumlardan temin edilen veriler ışığında güncel olarak sunulmaktadır. Bu kapsamda, nüfus bilgisi Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK), yüzölçümü bilgisi Harita Genel Komutanlığı’ndan (HGK) ve kişi başına düşen milli gelir bilgisi ise Ekonomi Bakanlığı’ndan temin edilmiştir.

Tablo 3.3.1. İT Üye Ülkeleri Yüzölçümü, Nüfus ve Kişi Başına Düşen Milli Gelirleri

	Ülke	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus (kişi)	Milli Gelir (\$/kişi)
1	Afganistan	652 860	30 552 000 2013	678
2	Arnavutluk	28 750	3 173 000 2013	4 067
3	Cezayir	2 381 740	39 208 000 2013	5 356
4	Azerbaycan	86 600	9 413 000 2013	7 815
5	Bahreyn	760	1 332 000 2013	24 616
6	Bangladeş	148 460	156 595 000 2013	830
7	Benin	114 760	10 323 000 2013	804
8	Brunei	5 770	418 000 2013	38 543
9	Burkina Faso	274 220	16 935 000 2013	684
10	Kamerun	475 440	22 254 000 2013	1 315
11	Çad	1 284 000	12 825 000 2013	1 046
12	Komorlar	1 861	735 000 2013	894
13	Fildişi Sahili	322 460	20 316 000 2013	1 521
14	Cibuti	23 200	873 000 2013	1 668
15	Mısır	1 001 450	82 056 000 2013	3 315
16	Gabon	262 700	1 672 000 2013	11 569
17	Gambiya	11 300	1 849 000 2013	495

18	Gine	245 860	11 745 000 2013	527
19	Gine-Bissau	36 130	1 704 000 2013	504
20	Guyana	214 970	800 000 2013	3 845
21	Endonezya	1 910 930	249 866 000 2013	3 474
22	İran	1 745 150	77 447 000 2013	4 765
23	Irak	438 320	33 765 000 2013	6 604
24	Ürdün	89 320	7 274 000 2013	4 630
25	Kazakistan	2 724 900	16 441 000 2013	13 624
26	Kuveyt	17 820	3 369 000 2013	56 308 (2012)
27	Kırgızistan	199 950	5 548 000 2013	1 303
28	Lübnan	10 450	4 822 000	9 198
29	Libya	1 759 540	6 202 000	12 166
30	Malezya	330 800	29 717 000	10 499
31	Maldivler	300	345 000	6 666
32	Mali	1 240 190	15 302 000	715
33	Moritanya	1 030 700	3 890 000	1 070
34	Fas	446 550	33 008 000	3 151
35	Mozambik	799 380	25 834 000	593
36	Nijer	1 267 000	17 831 000	413
37	Nijerya	923 770	173 615 000	3 007
38	Umman	309 500	3 623 000	22 183
39	Pakistan	796 100	182 143 000	1 301
40	Katar	11 610	2 169 000	93 130
41	Suudi Arabistan	2 149 690	28 829 000	25 842
42	Senegal	196 710	14 133 000	1 072
43	Sierra Leone	72 300	6 092 000	809
44	Somali	637 660	10 496 000	-
45	Sudan	-	-	-
46	Surinam	163 820	539 000	9 705
47	Suriye	185 180	21 898 000	3 366 (2012)
48	Tacikistan	142 550	8 208 000	1 037
49	Togo	56 790	6 817 000	636
50	Tunus	163 610	10 997 000	4 286
51	Türkiye	780 043	77 695 904	10 936
52	Türkmenistan	488 100	5 240 000	7 987
53	Uganda	241 550	37 579 000	571
54	BAE	83 600	9 346 000	41 712 (2012)
55	Özbekistan	447 400	28 934 000	1 963
56	Yemen	527 970	24 407 000	1 473
57	Filistin	-	-	-

3.4. İİT ORGANLARI

İİT organları İİT Şartı'nın 5. Maddesi ile düzenlenmiştir. İİT Şartı 5. Madde'ye göre aşağıda sıralanmış organlar İİT organlarıdır.

- 1-) İslam Zirvesi
- 2-) Dışışleri Bakanları Konseyi
- 3-) Daimi Komiteler
- 4-) Yönetim Komitesi
- 5-) Daimi Temsilciler Komitesi
- 6-) Uluslararası İslami Adalet Divanı
- 7-) İnsan Hakları Bağımsız Daimi Komisyonu
- 8-) Genel Sekreterlik
- 9-) Alt Kuruluşlar
- 10-) Özerk Kurumlar
- 11-) İlgili Kuruluşlar

İİT organları ile ilgili detaylı bilgiler aşağıda verilmektedir.

A. İslam Zirvesi

İslam Zirvesi'nin oluşumu, görev ve yetkileri İİT Şartı 6., 7., 8. ve 9. Maddelerle düzenlenmiştir. İslam Zirvesi örgütün en üst düzey karar alma organı olup, devlet ve hükümet başkanları ile krallardan oluşmaktadır. İİT Şartı'nda belirtilen amaçların gerçekleştirilebilmesi için politik kararların alınması ve her türlü konuda yönlendirme görevi icra etmektedir. Ayrıca üye devletlerin ilgi alanlarındaki konuları da gündemine alabilmektedir. Zirve normal olarak 3 yılda bir toplanır. Ancak hayati öneme sahip olduğu değerlendirilen konularda örgüt politikalarının oluşturulması için olağanüstü toplanabilmektedir. Olağanüstü toplantılar Dışışleri Bakanları Konseyi (DBK) tavsiyesi üzerine, üye devletlerden birinin girişimi ile ve Genel Sekreter tarafından yapılan talepler doğrultusunda gerçekleştirilebilmektedir. Zirve'nin gündemi ve bütün işleri Dışışleri Bakanları Konseyi ve Genel Sekreter'in yardımı ile hazırlanmaktadır.

İslam Zirvesi ilki 1969 yılında Rabat'ta olmak üzere günümüze kadar belirli aralıklarla 12 kez düzenlenmiştir. Başlangıçta toplanmakta zorluk çekilmiş ve 1981 yılında Mekke'de gerçekleştirilen 3. İslam Zirvesi'nden sonra düzenli olarak toplandığı söylenebilir.

Rabat'ta düzenlenen ilk zirveye Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı 24 ülke ve Hindistan Müslümanlar Birliği katılım sağlamıştır. İlk zirvenin toplanmasına sebep olan olay Kudüs'te bulunan Aksa Camii'ne yapılan kundaklama olayı olduğundan zirvenin ana gündemini de bu olay belirlemiştir. Zirve sonunda liderler tarafından yapılan deklarasyona bakıldığında, yapılan saldırının o zamanki durumda 600 milyonun üzerinde Müslümanı derinden etkilediği, kutsal mekanlara yapılan saldırının ve İsrail'in kınandığı, hükümetlerin özellikle de Fransa, SSCB, İngiltere ve ABD'nin bu konuyu göz önünde bulundurmaları talep edildiği ve Filistin halkının haklarına kavuşması için ellerinden gelen tüm desteği vereceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca deklarasyonda BM Şartı'na ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yapılan vurgu da yer almaktadır. Zirve sonunda Rabat İslam Zirvesi Bildirisi'nde belirtilen konuların uluslararası seviyede ele alınması ve ortak eylem planının belirlenmesi ve daimi bir sekretarya oluşturularak yapılacak bu çalışmaların koordinasyonunu sağlaması için Dışişleri Bakanlarının bir toplantı yapması kararlaştırılmıştır (1. İslam Zirvesi, 1969).

Söz konusu karara müteakip 22 ülkenin Dışişleri Bakanları ve Kamerun, Arap Ligi ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) temsilcilerinden oluşan ekip 23-25 Mart 1970'te Cidde'de toplanmıştır. Toplantı neticesinde Konferans kararların uygulanmasının takibi, ortak ilgi alanları konularında görüş alışverişi ve ortak eylemler için tavsiyelerin oluşturulması ve İslam Zirvelerinin tarihlerinin kararlaştırılması için yılda bir defa toplanmaya karar vermişlerdir. Ayrıca katılımcı ülkeler arasında bir bağlantı oluşturacak, Konferans tarafından alınan kararların takibini yapacak ve Konferans'ın hazırlıklarını gerçekleştirecek DBK tarafından atanacak ve iki yıllığına görev yapacak bir Genel Sekreter tarafından idare edilecek bir Sekretarya oluşturulmasını kararlaştırmışlardır (İİT, 1970).

Sekretarya'nın oluşturulmasından sonra Zirve için hazırlık çalışmaları düzenli hale gelmiş ve Zirveler de daha derli toplu organize edilmiştir. İlk iki zirvede ana konu Filistin meselesi olarak yer almış ancak 3. Zirve'den sonra politik, ekonomik, kültürel ve idari konularda da kararlar alınmıştır. Müslüman coğrafyada yaşanan sıkıntılar Zirve gündemlerinde her zaman yer almıştır. Afganistan, İran-Irak çatışması, Lübnan, Eritre, Afrika boynuzu ve diğer yerlerdeki iç çatışmalar Zirve gündeminde yer bulmuştur.

Güncel olarak 2016 yılında düzenlenecek 13. İslam Zirvesi'nin Türkiye'de gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Dışişleri Bakanlığı Websitesi).

B. Dışışleri Bakanları Konseyi (DBK)

DBK yılda bir kez üye devletlerden birinde normal olarak toplanmaktadır. Ancak üye devletlerden birinin girişimi ile veya Genel Sekreter'in tavsiyesi ile basit çoğunluk ile karar alarak olağanüstü toplanabilmektedir. DBK ihtiyaç olduğu durumlarda spesifik bir konuda çalışılması için diğer sektörel bakanlar toplantılarının gerçekleştirilebilmesi için tavsiye kararı alabilmektedir. Bu toplantılar sonucunda bir rapor hazırlanarak DBK'ya ve İslam Zirvesi'ne sunulmaktadır.

Ortak ilgi alanlarında uygulamaya dönük ve örgütün genel politikalarını yürütecek kararlar alabilme, kararların uygulanma durumlarının takibini yapma, Genel Sekreterlik ve diğer alt kuruluşların program, bütçe, finansal işlerini ve idari raporlarının görüşülmesi ve onaylanması, üyelere birinin talebi doğrultusunda üyelere birini veya daha fazlasını ilgilendiren bir konuda uygun önlemlerin alınması, yeni bir organ veya komite kurulması, İİT Şartı madde 16 ve 18'e göre Genel Sekreter ve yardımcılarının seçimi ve gerekli gördüğü herhangi bir hususu gündemine alabilmesi konuları DBK'nın görev alanı içerisinde yer almaktadır.

C. Daimi Komiteler

Örgüt bünyesinde örgüte ve üye devletlere göre kritik öneme haiz konularda gerekli çalışmaların yapılabilmesi ve politikaların belirlenebilmesi için bazı daimi komiteler oluşturulmuştur. Bu komiteler 4 adet olup, Kudüs Komitesi, Bilgi ve Kültürel İşler Komitesi, İktisadi ve Ticari İşbirliği Komitesi ve Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Komitesi'dir. Bu komitelere hükümet ve devlet başkanları ile krallar tarafından başkanlık edilmekte ve İslam Zirvesi kararı ile veya DBK tavsiyesi ile oluşturulmaktadır (İİT Websitesi).

Ç. Yönetim Komitesi

Yönetim Komitesi mevcut, önceki ve bir sonraki İslam Zirvesi başkanları ve DBK başkanlarından oluşmaktadır. Ayrıca Genel Sekreterlik makamının ev sahibi ülkesi ve Genel Sekreter de komitenin üyeleridir.

Yönetim Komitesi Zirvelerin düzenli ve sık olarak toplanamamasından dolayı güncel gelişmelere ilişkin İİT'nin acil bir eylem planı oluşturup tepki verememesinden dolayı ortaya konulmuş ve 2005 yılında kurulması kararı alınmıştır. Büyükelçiler düzeyinde ilk olarak 17 Ocak 2006 tarihinde bu yapının nasıl olması gerektiği konusunda müzakereler gerçekleştirilmiştir. 15 Mart 2006 tarihinde ise ilk olarak Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanarak görüşmeler gerçekleştirmiştir (İhsanoğlu, 2010: 89-90).

D. Daimi Temsilciler Komitesi

Daimi Temsilciler Komitesi (DTK) görev, yetki ve icraatları İİT Şartı Madde 13'e göre DBK tarafından tanımlanmaktadır.

E. Uluslararası İslami Adalet Divanı

Uluslararası İslami Adalet Divanı (UIAD) tüzüğü 1987 yılında Kuveyt'te düzenlenen 5. İslam Zirvesi'nde kararlaştırılmış olup, onay işlemlerinin tamamlanmasından sonra faaliyete geçecektir. UIAD BM UAD tarzı bir yapı olarak planlanmıştır.

F. İnsan Hakları Bağımsız Daimi Komisyonu

İnsan Hakları Bağımsız Daimi Komisyonu (İHBDK) İslami değerlerle uyumlu bir şekilde küresel olarak mutabık kalınan insan hakları araçlarıyla ve sivil, politik, sosyal ve ekonomik yönden örgütün vaatleri ve açıklamaları çerçevesinde insan haklarının desteklenmesi için İİT Şartı 15. Madde ile oluşturulmuştur.

G. Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik örgütün en üst düzey idari yöneticisi olan Genel Sekreter ve ona bağlı çalışanlardan oluşan makamdır. Genel Sekreter DBK tarafından 5 yıllığına seçilmekte ve bir kez daha görev süresi uzatılabilmektedir. Genel Sekreter üye devlet vatandaşları arasından eşitlik, coğrafi dağılım, rotasyon ve eşit haklar ilkeleri çerçevesinde saygınlık, dürüstlük ve deneyim özellikleri göz önünde bulundurularak seçilmektedir.

Genel Sekreter'in aşağıda sayılan sorumlulukları bulunmaktadır.

- Örgüt işleri ile ilgili örgütün amaçlarına hizmet edeceğini veya zarar vereceğini düşündüğü konularda örgütün organlarının dikkatini çekmek,
- İslam Zirvesi, DBK ve diğer bakanlar toplantılarının tavsiye ve kararlarının uygulanmasının takibini yapmak,
- İslam Zirvesi ve DBK'nın tavsiye ve kararlarının uygulanması için üye devletlere muhtıra ve çalışma dokümanları hazırlamak,
- Örgütün ilgili organlarının çalışmalarının koordinasyonu ve uyumlaştırılmasını sağlamak,
- Genel Sekreterliğin program ve bütçesini hazırlamak,
- Üyeler arasında iletişimi sağlamak, üye devletler için önemli olan bilgileri yaymak, bilgilerin değişimine aracı olmak ve ortak istişarelerde bulunulmasını sağlamak,
- İslam Zirvesi ve DBK tarafından kendisine verilen diğer görevleri yerine getirmek,
- Örgütün çalışmaları ile ilgili yıllık bir rapor hazırlayarak DBK'ya sunmak.

Genel Sekreter, yardımcılarını eşit coğrafi dağılım ilkesi ile uyumlu bir şekilde, saygınlık, dürüstlük ve deneyim özelliklerine göre ve İİT Şartı amaçlarına uygun hareket etme doğrultusunda 5 yıllığına görev yapmak üzere DBK'ya onaylanması için sunar. Genel Sekreter İslam Zirvesi ve DBK'nın karar ve tavsiyelerinin uygulanması için özel temsilciler atayabilir. Bu temsilciler DBK'nın onayıyla atanır. Genel Sekreterlik çalışanları Genel Sekreter tarafından üye devlet vatandaşlarından coğrafi dağılıma göre saygınlık, dürüstlük ve deneyim özellikleri göz önünde bulundurularak atanır.

Genel Sekreter, yardımcıları ve Sekreterlik çalışanları örgüt haricinde hiçbir devletten talimat almazlar. Örgüte karşı sorumlu olan çalışanlar konularına zarar verecek faaliyetlerden imtina ederler. Genel Sekreter İslam Zirvesi ve DBK toplantılarının hazırlıklarını ev sahibi ülke ile koordineli olarak hazırlar. Genel Sekreterlik merkezi Kudüs şehri bağımsızlığını kazanana kadar Cidde'de yer almaktadır.

Ğ. Alt Kuruluşlar

Alt kuruluşlar İslam Zirvesi veya DBK tarafından alınan karar çerçevesinde örgüt bünyesinde kurulmakta olup, bütçeleri DBK tarafından onaylanmaktadır. İİT kapsamında yer alan alt kuruluşlara ilişkin bilgiler bu bölümün devamında verilmiştir.

Ğ.1. İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar ve Eğitim Merkezi (SESRIC)

1977 yılında Trablus'ta düzenlenen 8. DBK'da alınan 2/8-EC sayılı kararla merkez İİT alt kuruluğu olarak kurulmuştur. Merkez'in amacı İİT üyesi ülkeler arasında sosyo-ekonomik işbirliği ve kalkınma süreçlerinin istatistik, araştırma, eğitim ve teknik işbirliği faaliyetleri ile desteklenmesidir. Merkez sosyo-ekonomik istatistiki verileri toplama, karşılaştırma ve yayınlama yoluyla üyelerin kullanımına sunmakta, ekonomik ve sosyal kalkınma konularında araştırmalar gerçekleştirerek işbirliği alanlarının genişletilmesi ve başlatılması için teklifler yapmakta, üye ülkeler tarafından talep edilen konularda eğitim programlarının organizasyonunu yapmakta ve desteklemekte, üye ülkelerin teknik ve idari personellerinin ilgili konularda eğitim yardımı almasını sağlamaktadır. Merkez Ankara'da yer almakta olup, İİT'nin teknik işbirliği konusunda odak noktasıdır (SESRIC Websitesi).

Ğ.2. İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)

Merkez'in kuruluş teklifi 1976 yılında İstanbul'da düzenlenen 7. DBK'da Türkiye tarafından yapılmış olup, 3/7-ECS nolu karar ile onaylanmıştır. Örgütün kuruluş tüzüğü ise Dakar'da düzenlenen 9. DBK'da 1/9-C sayılı karar ile kabul edilmiştir. Son olarak Dakar'da 1991 yılında düzenlenen 6. İslam Zirvesi'nde alt kuruluşlar kapsamına alınarak Alt Kuruluşlara İlişkin Çerçeve Tüzük altında Zirve'nin 1/6-Org (IS) sayılı kararı ile son halini almıştır (İİT, 1976 & 1978 & 1991). Merkez faaliyetlerine 1980 yılında İİT bünyesinde başlamıştır. Merkez gerek üye ülkelere gerekse üye ülkeler haricinde İslam medeniyetinin çeşitli yönlerine ilişkin yapılan çalışmalar ve araştırmalar için odak noktasıdır. Merkez İslam'a yönelik önyargıların giderilmesi amacıyla yapılan çalışmalarda işbirliği ve koordinasyon mercii olma iddiasındadır. Yapılan araştırmalarla ilgili yayınlar yapılması, sempozyum, fuar, konferanslar düzenlenmesi gibi etkinliklerin organize edilmesi, İslam tarihine ilişkin kültürel, bilimsel, fikri ve sanatsal ürünlerin ve çalışmaların kayıtlarının tutulması ve değerlendirilmesi, İslam medeniyetine ilişkin tarihi mirasların her yönüyle araştırılması ve üzerinde çalışmalar yapılması ve bunların açığa çıkarılması için programlar oluşturulması, arşiv, kütüphane, listeleme işlemlerinin gerçekleştirilmesi ve bunların üyelerin kullanımına sunulması, İslam sanatı alanında eğitim programları düzenlenmesi, ödül verilmesi ve yarışmaların düzenlenmesi, bu mirasların korunması için uluslararası, bölgesel ve ulusal örgütlerle işbirliği yapılması ve DBK ve Genel Sekreter'e çalışmalar ve projeler vasıtasıyla tavsiyelerde bulunulması gibi görevleri icra etmektedir (IRCICA Websitesi).

Merkez'in daimi yerleşkesi İstanbul'dadır. Daha önceden ayrı olarak faaliyet gösteren İslam Tarihi Mirasını Koruma Uluslararası Komisyonu (ICPICH) 2000 yılında IRCICA'ya bağlanarak bu Merkez altında çalışmalarına devam etmektedir.

Ğ.3. İslami Teknoloji Üniversitesi (IUT)

İlk olarak Nisan 1978'de Dakar'da düzenlenen 9. DBK'da 5/9-E nolu karar ile İslam Teknoloji Enstitüsü olarak kurulmuş olup daha sonrasında 2001 yılında Mali'de düzenlenen 28. DBK ile ismi İslam Teknoloji Üniversitesi (IUT) adını almıştır (İİT, 1978 & 2001). Üniversite'nin ana amacı İİT üye ülkelere mühendislik, teknoloji, teknik ve eğitim alanlarında insan kaynaklarının geliştirilmesi konusunda yardım etmektir. Bu kapsamda, üye ülkelerde orta ve düşük seviye işgücü sınıfında insan yetiştirme konusunda yardımcı olmaktadır. Üniversite, sanayi ve teknoloji alanında eğitim programları ile sertifika vermekte, akademik eğitim programları düzenlemekte, hükümetlere danışmanlık hizmetleri vermekte, komisyon ve komitelerin toplantılarına katılarak teknik dokümanlar hazırlamakta ve İİT'nin diğer organları ve Genel Sekreterlik makamına teknik hususlarda yardımcı olmaktadır. Üniversite Bangladeş'in başkenti Dakka'dadır.

Ğ.4 Ticari Kalkınma için İslam Merkezi (ICDT)

1981 yılının Ocak ayında Mekke'de gerçekleştirilen 3. İslam Zirvesi'nde Merkez'in Tüzüğü onaylanarak kurulmuştur (İİT, 1981). Üye devletlerin ürünlerinin desteklenmesi için ticari aktiviteler ve fuarlar düzenlemekte, işadamları arasında iletişim kurulmasına vesile olmakta, sempozyum ve eğitim seminerleri düzenlemekte, üye ülkelere ilişkin ticari verilerin toplanarak üyeler arasında yayılmasına yardımcı bulunmakta, araştırmalar yapmakta ve ticaretin geliştirilmesi için ulusal örgütler ve birlikler kurulması konusunda üye devletlere destek sağlamaktadır. Merkez Fas'ın başkenti Kazablanka'da yer almaktadır.

Ğ.5. Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi (IIFA)

ICDT ile birlikte Mekke'de düzenlenen 3. İslam Zirvesi'nde 8/3-C, (IS) sayılı karar ile kurulması kararlaştırılmıştır (İİT, 1981). Merkezi Cidde'de yer alan akademi İslam Fıkıhı ve Şeriat üzerine çalışmalar gerçekleştirerek Müslümanlar arasındaki bağın güçlendirilmesi için problemlere çözümler üretmek amacıyla çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Ğ.6 İslami Kardeşlik Fonu ve Vakfı (ISF)

Fon Lahor'da düzenlenen 2. İslam Zirvesi'nde alınan karar ile dünya genelinde yer alan Müslümanların manevi değerlerinin yüceltilmesi için atılması gereken adımların belirlenmesi, doğal afetlerde ve insan kaynaklı afetlerde acil yardım ulaştırılması ve azınlık durumunda olan Müslümanların dini, sosyal ve kültürel değerlerine destek olunması için oluşturulmuştur (İİT, 1974).

Ğ.7 İslam Ülkeleri Gayrimenkul Birliğı (REUOS)

REUOS İİT alt kuruluşları arasında yer almaktadır. REUOS İslam ülkeleri hükümet temsilcileri, gayrimenkul şirketleri ve örgütleri, girişimciler ve gayrimenkul konusunda uzmanların temsilcilerinin kabul edildiğı, kendini bu konularda geliştirmek isteyen kişi ve devletlere uluslararası seviyede imkân sunan ve hükümet ve özel sektör temsilcilerine bu konularla ilgili yönetim ve danışmanlık hizmeti veren bir alt kuruluştur. Kuruluş ayrıca sözleşme hazırlanması, taşınır ve taşınmaz mal edinilmesi, projeler veya yatırımlar konusunda sürdürülebilirliğin sağlanması konularında uzmanlaşmış bir kuruluştur (İİT Websitesi).

H. Özerk Kuruluşlar

Özerk kuruluşlar İslam Zirvesi veya DBK tarafından alınan karar çerçevesinde örgüt bünyesinde kurulmaktadır. Bu kuruluşlara üyelik örgüt üyelerine açıktır. Bütçeleri bağımsız olup, kuruluşun tüzüğünde yer aldığı şekilde ilgili yasal mevzuatlara göre onaylanır.

H.1. İslam Kalkınma Bankası (IDB)

IDB İİT'ye bağılı uluslararası bir finans kuruluşudur. İlk kuruluş fikri 1970 yılında Karaçi'de düzenlenen 2. DBK'da dile getirilmiş ve 1973 yılında Cidde'de gerçekleştirilen 1. Finans Konularından Sorumlu Bakanlar toplantısı sonunda kurulması kararlaştırılmıştır (İİT, 1970). Resmi olarak ise 20 Ekim 1975 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Banka üretime dönük projeler ve girişimciler için kredi sağlamaktadır. Ayrıca üye ülkelere ekonomik ve sosyal kalkınmalarında yardımcı olmak ve üyeler arasında dış ticaretin geliştirilmesi için finansal destek de sağlamaktadır.

Bankanın merkezi Cidde'de yer almaktadır. Banka yönetim yapısı her ülkeden bir temsilcinin yer aldığı ve yılda bir defa toplanan Guvernörler Kurulu, 3 yıllığına seçilen ve 10 üyeden oluşan (Guvernörler Kurulu'nda yer almaması gerekmektedir) Yönetim Kurulu ve Bankanın en üst düzey yöneticisi ve temsilcisi olan Başkan'dan oluşmaktadır. Bankanın sermayesi 6 milyar İslam Dinarı'dır. İslam Dinarı IMF'nin SDR birimi ile eşdeğer olup, kur olarak ise 1.3 Dolar'a tekabül etmektedir (İİT Websitesi).

H.2. İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu (ISESCO)

ISESCO İslamabad'da gerçekleştirilen 11. DBK'da alınan 2/11-C sayılı karar ile kurulması gündeme gelmiş ve 1981 yılında Mekke'de düzenlenen 3. İslam Zirvesi'nde kuruluşu onaylanmıştır (İİT, 1980 & 1981). 3-5 Mayıs 1982 yılında Fes'te düzenlenen kurucu konferans ile çalışmalarına başlamıştır. Kuruluşu ve amaçları itibariyle incelendiğinde ulaşmaya çalıştığı hedefler bakımından BM kapsamında faaliyet gösteren UNESCO benzeri bir yapılanmadır. Kuruluşun merkezi Rabat'ta yer almaktadır. Dünyanın barış ve güvenliğine eğitim, bilim, kültür ve iletişim alanlarında gösterdiği faaliyetlerle katkı sağlama çabasındadır.

H.3. İslami Yayıncılık Birliği (IBU)

IBU 1975 yılında Cidde'de gerçekleştirilen 6. DBK'da alınan karar ile kurulmuştur (İİT, 1975). Birliğin amaçları ve faaliyet alanları İslam ilkelerinin yayılması, Arapça öğretilmesi, Müslümanlar arasında kardeşlik duygusunun geliştirilmesi, yayıncılık konusunda üye ülke kuruluşları arasında teknik işbirliğinin sağlanması ve üyeler arasında radyo ve televizyon programlarının üretimi ve değişimi konularında faaliyet gösterilmesi olarak sıralanabilir. Birliğin merkezi Cidde'dedir.

H.4. Uluslararası İslami Haber Ajansı (IINA)

IINA üyeler arasında haber konusunda yakın ve iyi ilişkiler kurulması, üye devlet haber ajansları arasında teknik işbirliğinin geliştirilmesi ve Müslümanların politik, ekonomik ve sosyal problemlerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla merkezi Cidde'de olacak şekilde 1972 yılında Cidde'de düzenlenen 3. DBK'da alınan karar ile kurulmuştur (İİT, 1972).

H.5. Uluslararası Kızılay İslami Komitesi (ICIC)

Doğal felaketlerden ve savaştan etkilenen insanlara yardım amacıyla 1977 yılında Trablus'ta düzenlenen 8. DBK'da kurulması kararlaştırılmıştır. Doğal afetlerden etkilenen insanlara ilaç yardımı yapılması, aynı amacı güden uluslararası örgütlerle işbirliği yapma ve insani yardım konularında faaliyet göstermektedir (İİT, 1977).

H.6. Bilim, Teknoloji ve Yenilik Kuruluşu (STIO)

İİT Şartı hükümleri ile uyumlu olarak bilim, teknoloji ve yenilik konularında İslam Zirveleri ve DBK'lara karar alma öncesinde teknik destek sağlayan kuruluştur. STIO diğer kuruluşlara nispeten yeni bir oluşumdur. Kuruluşu İslamabad'da düzenlenen 34. DBK'da alınan 8/34-S&T nolu karar ile onaylanmış olup, kuruluş tüzüğü ise 24 Şubat 2010 tarihinde Riyad'da düzenlenen toplantı ile hazırlanmıştır (İİT, 2007).

STIO bilim, teknoloji ve yenilik konularında üye ülkeler arasında uygulama ve geliştirme stratejilerinin oluşturulması, ülkelerin teknolojik potansiyellerini tam olarak kullanması için kapasitenin geliştirilmesi ve bu konularda uluslararası ve bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi amaçlarındadır. Çalıştığı konularda İslam Zirvesi ve DBK'nın dikkatini çekebilmektedir. Üye ülkelere politika ve altyapı geliştirilmesi konularında yardım etmekte ve üye ülkeler arasında teknoloji transferleri düzenleyebilmektedir. Kuruluşun merkezi İslamabad'da yer almaktadır.

I. İlgili Kuruluşlar

İlgili kuruluşlar İİT Şartı'nda belirtilen amaçlara çerçevesinde faaliyet gösteren yapılar veya oluşumlar olup, DBK tarafından ilgili kuruluş olarak tanınır. Üyelik İİT organlarına ve çalışanlarına açıktır. Bütçeleri Genel Sekreterlik, alt kuruluşlar ve özerk kuruluşlardan bağımsızdır. İlgili kuruluşlar DBK'da alınan kararla gözlemci statüsü kazanabilmektedir. İlgili kuruluşlar üye devletlerden, alt kuruluşlardan veya özerk kuruluşlar tarafından yapılan yardımları kullanabilmektedir.

İT kapsamındaki ilgili kuruluşlar BM uzmanlık kuruluşları gibi her birisi kendi çalışma alanı ile ilgili standartlar belirlemeye ve üyeler arasında ortak politikalar oluşturmaya çalışmaktadır. İlgili kuruluşlar hayatın her alanı ile ilgili olabilmektedir. Söz konusu ilgili kuruluşlar listesi aşağıda verilmekte olup, üye ülkeler tarafından talep edilmesi veya örgüt tarafından ihtiyaç hâsıl olan alanlarda yeni ilgili kuruluşların oluşturulması istenebilmektedir. İT kapsamında mevcut ilgili kuruluşların listesi aşağıda verilmekte olup, her biri kendi alanında çalışmalar gerçekleştirerek İT hedeflerine ulaşmada İT'ye katkı sağlamaktadır.

1. İslami Ticaret, Sanayi ve Endüstri Odası (ICCIA)
2. İslami Başkentler ve Şehirler Kuruluşu (OICC)
3. İslami Kardeşlik Spor Federasyonu (ISSF)
4. Arap-İslam Uluslararası Okulları Dünya Federasyonu (WFAIIS)
5. İslami Armatörler Birliği Kuruluşu (OISA)
6. Diyalog ve İşbirliği İslami Gençlik Forumu Konferansı (ICYF-DC)
7. Uluslararası Müslüman İzciler Birliği (IUMS)
8. İslam Ülkeleri Danışmanlar Federasyonu (FCIC)
9. Bilim İslami Dünya Akademisi (IAS)
10. İslam Bankaları ve Finansal Kuruluşları Genel Konseyi (CIBAFI)
11. İslam Ülkeleri Mütahhitler Federasyonu (FOCIC)
12. İT Enformasyon Acil Müdahale Ekibi (OIC-CERT)
13. İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC)
14. İslami Çimento Birliği (ICA)
15. Uluslararası Malezya İslam Üniversitesi IIUM)
16. İslam Ülkeleri Vergi Mercileri Birliği (ATAIC)
17. İT Yayıncılık Mercileri Birliği (IBRAF)
18. Uganda İslam Üniversitesi (IUIU)
19. Nijer İslam Üniversitesi (IUN)

3.5 TÜRKİYE-İT İLİŞKİLERİ

İT'nin kuruluşuna somut gerekçe 21 Ağustos 1969 tarihinde İsrail'in işgali altındaki Kudüs'te bulunan El Aksa Camii'nin yanması olayıdır. Bu olaydan sonra Müslüman ülkelerde bir tepki oluştu ve Ürdün Kralı tarafından devlet başkanlarına çağrıda bulunularak Suudi Arabistan ve Fas koordinasyonunda bir zirvenin toplanması çağrısı yapıldı (Oran, 2002: 791).

Türkiye Rabat'ta düzenlenen ilk toplantıya gerek iç politika ve gerekse de dış politika yönünden değerlendirmede bulunarak Dışişleri Bakanı düzeyinde gözlemci olarak katılım sağlamıştır. Türkiye zirve sonunda yayınlanan bildiriye BM ile uygunluk ölçüsünde katılım sağladığını bildirmiştir. Daha sonrasında Cidde'de gerçekleştirilen DBK'ya Türkiye Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği seviyesinde katılım sağlamış ve kararlara anayasayla uygunluk ölçüsünde katılım sağlayacağını ifade etmiştir. Bundan sonraki dönemde Türkiye ile İİT arasındaki ilişkiler gelişme göstermiş ve Türkiye 1975 yılında Cidde'de yapılan DBK'ya katılım sağlamış aynı zamanda Kıbrıs Türk Federe Devleti de toplantı da temsil edilerek uluslararası arenada Kıbrıs sorunu da gündeme getirilmiştir. 1976 yılında gerçekleştirilen İslam Zirvesi ise bu sefer İstanbul'da toplanmış ve İslam Konferansı, Tarih, Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi İstanbul'da ve İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Ankara'da olmak üzere iki adet merkez kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu zirve ile Türkiye İİT Şartı'na çekince ile de olsa katılım sağlamak için hazırlıklara başlamış olup, nihai durumda Türkiye'nin katılımı Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından onaylanmamıştır (Oran, 2002: 792-794).

1980'li yıllara gelindiğinde Türkiye Körfez ve Arap ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmiştir. Buna paralel olarak İKÖ faaliyetlerine de aktif olarak katılmaya başlamıştır. 25-28 Ocak 1981 tarihlerinde Suudi Arabistan'da düzenlenen 3. İslam Zirve Konferansına Başbakan düzeyinde katılım sağlamıştır. Ancak bu toplantıda da yine Türkiye İsrail ile ilişkilerin kesilmesi, İslam Adalet Divanı'nın kurulması gibi kararlara çekince koymak durumunda kalmıştır. Bu zirvedeki Türkiye açısından en önemli gelişme daha önce gözlemci olarak katılan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin toplantılara katılım sağlaması olmuştur. 1984 yılında Kazablanka'da düzenlenen 4. İslam Zirvesi'ne ise Türkiye bu sefer Cumhurbaşkanı düzeyinde katılım sağlayarak örgüte ne kadar önem verdiğini göstermek istemiştir. Bu zirvede Türkiye Cumhurbaşkanı, Konferans başkan yardımcılığına seçilmiş ve sürekli komitelerden olan Ekonomi ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi'nin başkanlığına getirilmiştir (Oran, 2002: 127-128).

İİT toplantılarına 1979 yılından itibaren gözlemci olarak Katılan Kıbrıs ilk defa 14-16 Haziran 2004 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen 31. DBK'da Kıbrıs Türk Devleti adıyla temsil edilmesine karar verilmiştir (Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi).

Türkiye'nin örgütlerle kurduğu iyi ilişkiler çerçevesinde İSEDAK, SESRIC, IRCICA, ICYF-DC, FCIC ve SMİIC gibi örgütün alt ve ilgili kuruluşlarına ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye TBMM'de İİT'ye katılım ile ilgili kanun onaylanmadığından dolayı İİT'ye resmi olarak üye olmasa da İİT kapsamında gerçekleştirilen her türlü toplantı ve faaliyetlere aktif olarak katılım sağlamaktadır. Alt kuruluşlar, özel kuruluşlar ve ilgili kuruluşlar nezdinde her seviyede temsil edilerek katkı sağlamaktadır. Bazı sektörlerde öncü rol oynayarak çalışmaların yapılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin resmi olarak İİT'ye üyeliği iç hukuk yolları ile onaylanmamış olmasına rağmen Türkiye İİT kapsamında gerçekleştirilen her türlü faaliyette diğer üyeler ile aynı statüde yer almaktadır.

Türkiye İİT'yi Kıbrıs sorununda uluslararası platformda kendi politikalarına destek sağlamak için bir araç olarak kullandığı söylenebilir. Ayrıca Balkanlarda yer alan Türk azınlıkların sorunları konusunda da İİT nezdinde girişimlerde bulunarak uluslararası kamuoyunda sorunların gündeme gelmesi için çalışmıştır. Ancak günümüzde Türkiye gerek politik ve siyasi gerekse de ekonomik ve teknik konularda örgütün her türlü toplantısına katılım sağlayarak aktif hareket etmekte ayrıca örgüt nezdinde de her seviyede temsil sağlanmaktadır.

3.6 İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATININ (İİT) SU KONUSUNDAKİ FAALİYETLERİ

A. Su Konusunda Genel Faaliyetler ve Politikalar

İİT ilk kurulduğunda siyasi bir örgüt olarak göze çarpmaktadır. Ancak küreselleşmenin etkisi ile İİT kapsamında da küresel konuların değerlendirilmeye başladığı görülmektedir. 1992 yılında Rio Zirvesi ile dünyanın dikkatinin çekildiği çevresel hususların İİT kapsamında gündem bulması 2000'li yılları bulacaktır. İİT bünyesinde 1980'li yıllarla başlayan ekonomik işbirliği bu yıldan sonra diğer alanlara da etki etmiştir. 1984 yılında gerçekleştirilen zirvede sanayi, tarım, sağlık, bilim ve teknoloji, ulaşım ve enerji alanları da İİT kapsamında işbirliği yapılacak alanlara dahil edilmiştir.

İİT'nin ana karar alma organı olan İslam Zirvesi kapsamında çevre ve su ile ilgili konuların gelişimi incelenerek örgütün bu konulara yaklaşımı da anlaşılacaktır.

1987 yılında Kuveyt'te düzenlenen 5. İslam Zirvesi'nde 2/5-E (IS) sayılı kararı kapsamında altı alanda üyeler arasında kurulması planlanan ağlardan birisi su kaynakları diğeri ise deniz bilimleri alanıdır (İİT, 1987). Bunlardan ilki deniz bilimleri ile ilgili olup, merkezi Türkiye olacaktır (İzmir). Diğeri ise su kaynakları yönetimine ilişkin olup, merkezi Ürdün'de olacaktır. İzmir'de kurulan merkezin adı İslam Ülkeleri Arası Deniz Bilimi Bilim ve Teknoloji Ağı, Ürdün'de kurulan merkezin adı ise İslam Ülkeleri Arası Su Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Yönetimi Ağı'dır. Ürdün merkezli ağ kapsamında çeşitli eğitim, çalıştay gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Ancak düzenli olarak yapılan bir çalışma mevcut değildir. Türkiye bu ağın kurucu üyelerindedir. Bütçesi kendi bünyesinde oluşturulan yönetim kurulu kapsamında belirlenmektedir.

Çevrenin korunması ve çevre ile ilgili hususlar ilk defa 1994 yılında Kazablanka'da düzenlenen 7. İslam Zirvesi'nde dile getirilmiştir (İİT, 1994). Bu zirvedeki ana konular çevre koruma, çevrenin sağlık üzerine etkileri ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri olmuştur. Çevre konusundaki başlıklar dikkate alındığında zirveden 2 yıl önce gerçekleştirilen Rio Zirvesi'nin etkisinin olduğu görülmektedir.

2000 yılında Doha'da düzenlenen 9. İslam Zirvesi'nde ise dünyanın en büyük tatlı su kaynaklarından olan Aral Gölü'nün kurumaya başladığının görüldüğü ve bunun da Kuzey yarımkürede iklim değişikliğinin etkilerinin gözle görülür bir şekilde hissedildiğinin anlaşıldığı belirtilmiştir. Yine aynı zirvede İİT ile BM arasında çevre alanında işbirliğinin geliştirilmesi için 30/9-C (IS) Zirve kararı ile İİT kapsamında ISESCO'nun BM kuruluşları ile koordinasyonu sağlayacak organ olarak belirlendiği görülmektedir (İİT, 2000).

10. İslam Zirvesi'nde Afrika'daki kuraklık nedeniyle çevre, hayvancılık ve milyonlarca insanın durumunun tehlike altında olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca 10. Zirve çevresel konuların ciddi anlamda dile getirildiği bir zirve olmuştur. Çevresel felaketler, sürdürülebilir kalkınma, çevre ve sağlık konularında yapılacak yatırımlarla ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmeleri için bir çağrı yapılmıştır.

İİT'nin Zirve haricinde genel politikalarının belirlendiği bir diğer karar alma organı olan Dışişleri Bakanları Konseyi kapsamında çevre ve su ile ilgili konuların tespiti örgütün bu konular hakkında genel politikalarının değerlendirilmesi açısından önemlidir.

17-22 Mayıs 1980 tarihlerinde İslamabad'da gerçekleştirilen 11. DBK'da özellikle Cibuti olmak üzere Afrika'da (Sahel bölgesi) yaşanan şiddetli kuraklık dolayısıyla sıkıntı çekilen içme suyu temini konusunda tankerlerle vb. araçlarla içme suyu temin edilmesi konusunda karar alınmıştır. Bu sıkıntının giderilmesi için Irak başkanlığında bir komite kurularak maddi kaynak toplanması kararlaştırılmıştır (İİT, 1980). Afrika'daki çevresel durumun kötüye gitmesiyle ilgili yine 6-10 Ocak 1986 tarihlerinde Fas'ta düzenlenen 16. DBK'da yardım hususu gündeme gelmiştir (İİT, 1986). İki yıl sonra Amman'da düzenlenen 17. DBK'da ise kuraklık nedeniyle sorun yaşayan üye ülkelerin çölleşme ile mücadele, su yönetimi ve gıda güvenliği konularında desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Sahel bölgesinde su kaynaklarının yönetimi ve kontrolü için Sahel'de Kuraklık Kontrolü Devletlerarası Komitesi ile Genel Sekreterliğin işbirliği yapması kararı alınmıştır (İİT, 1988). Sahel bölgesinin yaşadığı sorunlar takip eden DBK'larda müteaddit defalar zikredilmiş ve İslami kardeşlik anlayışı içerisinde söz konusu bölgede zorluk çeken insanlara su, gıda, ilaç vb. yardımlar için fon oluşturularak malzemelerin ulaştırılmasına çalışılmıştır.

13-16 Mart 1989 tarihlerinde Riyad'da düzenlenen 18. DBK'da atmosferin korunması üzerine Lahey Deklarasyonu kapsamında üye ülkelerin çevrenin korunması konusunda işbirliği yapması kararı alınmıştır. Ayrıca bu toplantıda alınan kararlarda sağlıklı ve kirlenmemiş bir çevrenin temel insan hakkı olduğu vurgulanmıştır (İİT, 1989). Devamında 31 Temmuz-5 Ağustos 1990 tarihlerinde Kahire'de düzenlenen 19. DBK'da da yine aynı husus vurgulanmış ve ilave olarak üye ülkelerin tehlikeli maddeler içeren atıkların deşarjını engellemesi konusunda UNEP ile işbirliği yapması konusunda karar alınmıştır (İİT, 1990). Ayrıca ilk defa sera gazlarının artan etkisi ve iklim değişikliği konusuna değinilmiştir. Buda 1988 tarihli Montreal Protokolü'nün İİT tarafından dikkate alındığını göstermektedir.

1990 tarihli DBK çevrenin ve BM çevre konulu çalışmalarının en geniş şekilde kararlarda yer aldığı ilk toplantı olmuştur. Uluslararası Çevre Hukuku ve 1973 tarihli Helsinki BM İnsan Çevresi Konferansı'na atıfta bulunulmuştur. Bu konularda İİT'nin BM ile ilişkilerini geliştirdiği ve BM tarafından ortaya konan çalışmaların örgüt nezdinde dikkate alındığını göstermektedir. 1989 yılından itibaren DBK'da görüşülmeye başlanan hususlar yukarıda Zirve ile ilgili bölümde de bahsedildiği üzere Zirve tarafından ele alınarak İİT politikası şeklinde ortaya konulması 1994 yılını bulmaktadır. Buradan da görüleceği üzere DBK tarafından öncelikle görüşülüp karara bağlanan konular İİT Zirvesi'nde bütün çalışmaların tamamlanmasına müteakip görüşülerek onaylanmaktadır.

4-8 Ağustos 1991'de İstanbul'da düzenlenen 20. DBK'da Turgut Özal tarafından Orta Doğu bölgesinde ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi kapsamında Türkiye'de bir Orta Doğu Su Zirvesi düzenlenmesi ve Orta Doğu'daki 9 ülkenin faydalanacağı Barış Suyu Boru Hattı inşa edilmesi teklifi yapılmıştır. Ayrıca çevre konusundaki bütün uluslararası toplantılara katılım ve çevresel problemlerin giderilmesi için finans kaynaklarına ve çevre teknolojilerine ulaşımın sağlanması kararı alınmıştır (İİT, 1991).

25-29 Nisan 1993 tarihinde Karacî'de düzenlenen 21. DBK'da ilk defa Genel Sekreterlik tarafından İİT üye ülkelerindeki çevresel durum bir rapor halinde hazırlanarak sunulmuştur. 1992 Rio zirvesine bütün İİT üyelerinin aktif katılım sağladığı ifade edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı da ilk defa 20/21 E nolu karar ile İİT kapsamında yer bulmuştur (İİT, 1993). Ayrıca çevre konusunda işbirliği için stratejik hedeflerin ortaya konulacağı orta vadeli eylem planının hazırlanması da Kazablanka'da düzenlenen 22. DBK'da 3/22-ORG nolu karar ile kararlaştırılmıştır (İİT, 1994). Çevre izleme ağlarının kurulması, uzaktan algılama merkezleri ve kıyı kontrol mekanizmasının geliştirilmesi konusunda üye ülkeler arasında işbirliğinin desteklenmesi tavsiye edilmiştir.

9-12 Aralık 1995 tarihlerinde Konakri'de gerçekleştirilen 23. DBK'da üye ülkelere kalkınma politikalarında çevresel farkındalığın göz önünde bulundurulması tavsiye edilmiştir (İİT, 1995). 9-13 Aralık 1996 tarihlerinde Cakarta'da düzenlenen 24. DBK'da Sudan'da yaşanan sel felaketine yardım konusunda ülkelere çağrı yapılmıştır (İİT, 1996).

15-17 Mart 1998 tarihlerinde Doha'da düzenlenen 25. DBK'da Aral Gölü havzasında yaşanan olağan dışı duruma dikkat çekilmiştir. IDB, UNEP ve ISESCO işbirliğinde Çevre ve İslam konulu bir seminer düzenlenmesi konusunda çağrıda bulunulmuştur (İİT, 1998). Bu çağrının gerçekleştirilmesi ancak 23-25 Ekim 2000 tarihlerinde Cidde'de düzenlenen 1. Uluslararası Çevre ve İslam Perspektifi Forumu ile mümkün olmuştur. 25. DBK'da ayrıca UNEP'e işgal altındaki Filistin topraklarındaki çevresel durumun araştırılması konusunda çağrıda bulunulmuştur (İİT, 1998).

27-30 Haziran 2000 tarihlerinde düzenlenen 27. DBK'da çevre, sağlık ve sürdürülebilir kalkınma konularında üye ülkeler arasında korelasyon kurulması için kapsamlı bir çalışma yapılmasının önemi vurgulanarak uzmanlardan oluşan bir grubun toplantı yapması kararlaştırılmıştır (İİT, 2000).

2000'li yıllara gelindiğinde çevre konusunun ciddi anlamda İİT gündemine alındığı görülmektedir. Aral Gölü'nün rehabilitasyonu ve buradaki duruma dikkat çekilmesi için Çevre Bakanlarının özel bir toplantı gerçekleştirmesi kararı alınmıştır. 10-12 Haziran 2002 tarihlerinde Cidde'de 1. Çevre Bakanları Konferansı gerçekleştirilmiştir. UNFCC ve Kyoto Protokolü'nün kalkınmakta olan ülkelere kabul ettirilmesinin kabul edilemez olduğu ve üye ülkeler tarafından reddedilmesi gerektiği yönünde çağrı yapılmıştır. 13-15 Aralık 2006 tarihlerinde gerçekleştirilen 2. Çevre Bakanları Konferansı'nda ise Suudi Arabistan'da Çevre Bilgi Merkezi kurulması kararlaştırılmıştır.

19-21 Haziran 2006 tarihlerinde Bakü'de gerçekleştirilen 33. DBK'da çölleşme, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin azalması konularında üye ülkeler arasında bilgi ve deneyim paylaşımı yapılması tavsiye edilmiştir (İİT, 2006). Bu tarihlerden sonra BM Binyıl Deklarasyonu ve sürdürülebilir kalkınma üzerine Dünya Zirvesi'nin de İİT kararlarında göz önünde bulundurulduğu görülmektedir.

18-20 Haziran 2008 tarihlerinde Kampala'da düzenlenen 35. DBK'da COMSTECH tarafından Su Kaynaklarının Geliştirilmesi Merkezi kurulmasının önemi vurgulanmıştır. İİT üye ülkelere iklim değişikliği, sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi ve başta su olmak üzere doğal kaynakların korunması konularında işbirliği yapmaları konularında tavsiyede bulunulmuştur. Ayrıca On Yıl Eylem Planı çerçevesinde çevre politikalarının gözden geçirilerek koordinasyonun sağlanması ve uluslararası çevre standartlarının göz önünde bulundurulması çağrısında bulunulmuştur. Çevre Bakanları Konferansı'nda kararlaştırılan ve ISESCO ve Genel Sekreter koordinasyonunda İslami Çevre Yönetim Kurulu kurulması memnuniyetle karşılanmıştır (İİT, 2008).

23-25 Mayıs 2009 tarihlerinde Şam'da gerçekleştirilen 36. DBK'da Suudi Arabistan çevre, enerji ve iklim değişikliği konusunda araştırma yapılması için özel bir fon oluşturulması çerçevesinde 300 milyon dolar katkı yaparak girişim başlatılması teklifinde bulunulmuştur (İİT, 2009).

18-20 Mayıs 2010 tarihlerinde Duşanbe'de alınan kararda suyun sürdürülebilir kalkınma, yoksulluk ve açlığın giderilmesi ve insan sağlığı için hayati bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır. Su ile ilgili politikalar ve su güvenliğinin sağlanması üzerine BM organları ile işbirliği yapma tavsiyesinde bulunulmuştur. İİT ve BM alt kuruluşları bilim ve teknoloji ana ekseninde sektörel toplantılar gerçekleştirmiştir. Bu toplantılardaki sektörlerden birisi de çevredir (İİT, 2010).

9-11 Aralık 2013 tarihlerinde Konakri’de düzenlenen 40. DBK’da üye ülkelere SESRIC altında oluşturulan Su Kaynakları Yönetimi Kapasite Geliştirme Programı’nda (Water-CaB) faydalanabilecekleri ifade edilmiştir. Ayrıca 5/40-S&T nolu karar ile 5-6 Mart 2012 tarihlerinde düzenlenen İİT 1. Su Konularından Sorumlu Bakanlar Konferansı’nda onaylanan İİT SVB hatırlatılarak üye ülkelere bu alanda işbirliği faaliyetlerinde yer almaları tavsiye edilmiş ve Genel Sekreterliğin bu çalışmaların koordinasyonunu yapma ve DBK’ya süreç ile ilgili rapor sunma görevi verilmiştir (İİT, 2013). Bu karar ile İİT SVB’nin İİT politikaları arasında yer alması resmiyete bağlanmıştır. İslam Zirvesi’nden sonra örgütün en üst düzey karar alma organı olan DBK’da bu kararın alınması bir sonraki süreçte İslam Zirvesi’ne de aktarılacağını ve orada da bu hususa ilişkin bir karar çıkabileceğini göstermektedir.

Bunların haricinde İslam Zirvelerinde ve DBK’larda savaş durumundaki bölgelere ve İsrail işgali altındaki insanlara temiz içme suyu temini konusunda çeşitli kararlar alınmıştır.

İİT DBK toplantıları haricinde konuya özgü bakanlar nezdinde de toplantılar gerçekleştirilmektedir. Bunlar çok çeşitli alanlarda olabilmektedir. Örneğin enerji, ulaştırma, çevre ve su gibi konulardan sorumlu bakanlarda kendi aralarında Genel Sekreterlik koordinasyonunda konferanslar, toplantılar gerçekleştirerek İİT kapsamında politikalar oluşturmaya ve işbirliği olanaklarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca örgütün temsili görevini üstlenen Genel Sekreter de konu özelinde uluslararası alanda düzenlenen toplantılara katılım sağlayarak örgütün görünürliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bu faaliyetlerden su ile ilgili olanlar hakkında da kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

İİT Genel Sekreteri 16-22 Mart 2012 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen 5. Dünya Su Forumu’na katılım sağlamıştır. İİT Mesleki Eğitim ve Öğrenme Programı (OIC-VET) şemsiyesi altında SESRIC tarafından özellikle sağlık ve su kaynakları yönetimi alanlarında üye ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışılmaktadır. SESRIC üye ülkelere anketlerle bu talebi ve eğitim verebilecek ülkeleri ulusal odak noktaları vasıtasıyla almaktadır. SESRIC tarafından toplanan veriler ve talepler ışığında belirlenen yardıma ihtiyaç duyan ülkelere talepler konusunda eğitim verebilecek ülkeler tespit edilerek eğitim programları düzenlenmiştir. Bu çerçevede Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü tarafından 6-7 Şubat 2013 tarihlerinde Bakü’de Azerbaycan Ekoloji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’ndan teknik personele ve 23-24 Kasım 2011 tarihlerinde Hartum’da Sudan Çevre ve Doğal Kaynaklar Yüksek Konseyi personellerine su kaynaklarının yönetimi konusunda eğitim programı düzenlemiştir.

14-16 Ocak 1995 tarihlerinde Tahran'da düzenlenen 4. Tarım Bakanları Konferansı'nda 3/4-MFSAD nolu karar ile su teknolojilerinin geliştirilmesi, etkin su kaynakları yönetimi, iklim çalışmaları gibi konularda araştırma geliştirme programlarının desteklenmesi kararı alınmıştır (İİT, 1995).

Devamında 2010 tarihlerinde Hartum'da düzenlenen 5. Tarım Bakanları Konferansı'nda azalan su kaynakları, kuraklık ve iklim değişikliği problemlerinden duyulan endişe dile getirilmiş, Konferans öncesinde gerçekleştirilen Kıdemli Memurlar Toplantısı'nda Suudi Arabistan'ın Teknoloji Geliştirme Şirketi tarafından gıda güvenliğinin sağlanmasında su tüketimini azaltıcı süper emici polimerler üzerine bir sunum gerçekleştirilmiştir (İİT, 2010). Türkiye benzer teknolojiler ile ilgili katılım sağlayarak tanıtım gerçekleştirebilir. Genel Sekreterliğin tarımsal faaliyetleri ile ilgili İİT çalışmalarına ilişkin sunduğu raporda; üye ülkelerdeki tarımsal teknolojilerin yetersizliği, su kaynaklarının kıtlığı konularına vurgu yapılmış, EAGÜ'nün yaşadığı zorluklar arasında ikinci sırada su ve sanitasyon hizmetlerinin yetersizliği ve su kaynaklarının etkin olarak kullanılmadığı belirtilmiş, ulusal düzeyde su yönetimi ile ilgili girişimlerde bulunulması gerektiği ifade edilerek, Kapsayıcı Afrika Tarımsal Kalkınma Programı (CAADP) ve Sürdürülebilir Arap Tarımsal Kalkınma Stratejileri kapsamında su kaynaklarının etkin yönetiminin ana maddelerden olduğu belirtilmiştir. Yine aynı şekilde 3-6 Ekim 2011 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 6. Tarım Bakanları Konferansı'nda da suyun etkin kullanımı hususu ön plana çıkmıştır (İİT, 2011).

SESRIC tarafından İİT Sağlık Raporu hazırlanarak 29 Eylül-1 Kasım 2011 tarihlerinde Astana'da düzenlenen 3. Sağlık Bakanları Konferansı'na sunulmuştur. Söz konusu raporda kapsamlı bir sağlık değerlendirmesinin yapıldığı görülmektedir. Su konusunda da bu tür genel çerçeveyi çizen SVB haricinde bir rapor hazırlanarak mevcut durumun tespiti yapılabilir. Yeterli miktarda ve kaliteli suya erişimin sağlığın olmazsa olmazı olduğu vurgulanmıştır. Raporda İİT üyesi ülkelerde kaliteli ve temiz suya erişim oranı % 78 olarak belirtilmiştir (İİT, Sağlık Raporu, 2011). 22-24 Ekim 2013 tarihlerinde Cakarta'da gerçekleştirilen 4. Sağlık Bakanları Konferansı'nda İİT Stratejik Sağlık Programı Eylem Planı (2014-2023) kabul edilmiştir. Söz konusu eylem planına göre 2014-2019 orta vadeli dönemde temiz suya ve artıma hizmetlerine erişimin sağlanması için programlar oluşturulacak, uzun vadede ise bu parametrelerin uluslararası standartlara yükseltilmesi sağlanacaktır (İİT, 2014).

1980’li yıllarda COMCEC tarafından yapılan değerlendirmelerde öncelikli konular su kaynaklarına erişim, su kalitesinin korunması vb. gibi konulardır. 2000’li yıllarla birlikte On Yıl Eylem Planı İİT’nin bütün alt kuruluşlarının bu plan çerçevesinde hareketini öngördüğü için faaliyetler bu eksende şekillenmiştir. Günümüzde ise su konusundaki ana belirleyici belge SVB’dir. COMSTECH ise ülkelerin düzenlediğı konferans, çalıştay ve seminerlere yardım yapmaktadır. COMSTECH’in yardımları ile bu kapsamda düzenlenen faaliyetlerden birisi de 22-24 Kasım 2013 tarihlerinde Kıbrıs’ta İİT Üye Ülkeleri Su ve Gıda Güvenliğı Konferansı’dır.

BM ve İİT ilişkilerine bakılacak olursa; BM Genel Kurulu’nun 3369 (XXX) 10 Ekim 1975 tarihli kararı ile İKÖ’ye gözlemci statüsünde toplantılara katılma hakkı tanınmıştır. İKÖ’nün BM ile ilişkileri sürekli devam etmiştir. Ancak İİT’nin BM’den etkilenmesi ekonomik, ticari ve teknik konulara eğilim göstermeye başlamasıyla olmuştur. İİT’nin tarihsel gelişimi sürecinde anlatıldığı üzere İİT’nin ekonomik konulara ilgisi üyesi olan ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra 1980’li yıllarla başlamıştır. Bu tarihlerden sonra BM ile kademeli olarak ilişkiler geliştirilmiş ancak bunun somut hale dönüşmesi 2007 yılını bulacaktır. BM Genel Kurulu’nun 12 Şubat 2007 tarihli ve A/RES/61/49 sayılı kararı ile İİT ile BM arasında işbirliğı yapılması kararlaştırılmıştır. Bunun akabinde 2 sene arayla 2009, 2011 ve 2013 yıllarında da yine işbirliğı revize edilerek kabul edilmiştir. Son olarak 16 Ağustos 2013 tarihli ve A/RES/67/264 sayılı kararı ile mutabık kalınan işbirliğı konuları altında 5. Maddede çevrenin korunması ve iklim değişikliğı ile acil afet durumlarında işbirliğı yapılması ve MDG hedeflerinin gerçekleştirilmesi konularında işbirliğı yapılması kararlaştırılmıştır (BM, 2007, 2009, 2011, 2013).

Aynı şekilde İİT Arap Ligi Devletleri ile 21 Ocak 2009 tarihinde daha önceden 1989 yılında imzaladığı işbirliğı anlaşmasını politik, ekonomik, ticari, bilimsel, kültürel ve teknik alanlara genişleterek revize etmiştir. Bu anlaşmanın revizesinde de küresel gelişmelerin İİT tarafından dikkate alındığı ve yeni anlaşmaya derç edildiğı görülmektedir.

Bu gelişmelerden sonra İİT kapsamındaki su konulu politikaların belirlenmesi ve işbirliğı çerçevesinin çizilmesi amacıyla SVB gündeme gelmiş ve su ile ilgili çalışmalar bunun üzerinde yoğunlaşmıştır.

B. Su Konusundan Sorumlu Bakanlar Konferansı

Su konusu küresel anlamda farkındalığın geç oluşmasından dolayı diğer örgütlerde olduğu gibi İİT kapsamında da sonradan ele alınmaya başlamıştır. Bu kapsamda örgüt bünyesinde düzenlenen üst düzey ilk konferans 10-12 Haziran 2002 tarihinde Cidde'de gerçekleştirilen İİT 1. Çevre Bakanları Konferansı'dır. Su konusunda ayrı bir toplantı veya konferans tertip edilmemiştir. Ancak 2000'li yılların sonuna doğru su konusunda da çalışmalar yapılması ihtiyacı gündeme gelmiştir.

Su konusunda İİT çerçevesinde bakan düzeyinde ilk toplantı 16-22 Mart 2009 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 5. Dünya Su Forumunda Türkiye Su Konularından Sorumlu Bakanlar toplantısını yan etkinlik olarak yapmıştır. Söz konusu toplantı neticesinde bakanların güzel dileklerinden sonra örgüt kapsamında yer alan ülkelerde su sorunlarının çözümüne yönelik olarak su vizyonu hazırlanması ve su konseyi kurulması tavsiye kararı alınmıştır.

Bu karara istinaden 25-26 Mayıs 2010 tarihlerinde Dubai'de su vizyonunun yapısı ve içeriğinin belirlenmesi konusunda Türkiye'nin başkanlığında bir toplantı gerçekleştirilmiş ve hazırlanacak taslak belgenin 2012 yılında Türkiye'de düzenlenecek su konusundan sorumlu bakanlar konferansına sunulması kararlaştırılmıştır.

Bakanlar konferansı öncesinde belgenin son kez tekrardan görüşülerek nihai hale getirilmesi amacıyla 12-14 Ocak 2012 tarihlerinde İstanbul'da Kıdemli Memurlar Toplantısı düzenlenmiştir. Söz konusu toplantıda belgeye son hali verilerek bakanlar konferansına sunulması kararlaştırılmıştır.

Daha sonrasında 5-6 Mart 2012 tarihlerinde İstanbul'da 1. Su Konularından Sorumlu Bakanlar Toplantısı düzenlenmiştir. Söz konusu toplantıda Bakanlar konferansı tarafından 1/1-W karar sayısı ile örgüt üye ülkeleri arasında su konusunda işbirliği çerçevesini oluşturacak İİT SVB kabul edilmiştir (İİT, 2012). SVB kapsamında yapılacak çalışmalar Genel Sekreterlik tarafından takip edilecektir. Ancak Su Konseyi'nin kurulması ve faaliyetlerine başlaması durumunda çalışmalar bu birim tarafından deruhte edilebilecektir.

İİT kapsamında sektörel bakanlar toplantıları da periyodik hale getirilmeye çalışılmaktadır. Su konusu da İİT bünyesinde önem arz eden konulardan birisi olduğundan dolayı düzenli olarak su konularından sorumlu bakanların toplanması ve su konusunda yapılacak işbirliği faaliyetlerinin değerlendirilmesi konusunda İİT isteklidir. Bu bağlamda bir sonraki su konularından sorumlu bakanlar toplantısı 2014 olarak planlanmış ancak daha yeni bir oluşum olduğundan dolayı aksaklıklar yaşanmasından ötürü ileri bir tarihe ertelenmiştir. Ancak mevcut durumda 2. Su Konularından Sorumlu Bakanlar Konferansı'nın İstanbul'da 2-4 Kasım 2015 tarihlerinde yapılması planlanmaktadır.

C. İİT Su Vizyonu Belgesi (SVB)

İİT Su Vizyonu Belgesi (SVB) hazırlanması konusu ilk olarak 25-26 Mayıs 2010'da Dubai'de düzenlenen istişari panelde ele alındı. Söz konusu panel IDB ile işbirliğinde ve IDB önderliğinde Dubai'de kurulan Uluslararası Tuzlu Arazilerde Tarım Merkezi (ICBA) desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Panel 2009 yılında Şam'da düzenlenen 36. DBK'da ve 2010 yılında Duşanbe'de düzenlenen 37. DBK'da alınan kararlar gereği yapılmıştır. SVB'nin İstanbul'da düzenlenecek Su Konularından Sorumlu Bakanlar Toplantısı neticesinde belirlenecek uzmanlar tarafından hazırlanması hususu kararlaştırılmıştır (İİT, 2009 & 2010). SVB hazırlanmasında İİT üyesi ülkelerden değişik bölgelerden seçkin uzmanlar kişisel ilgi alanlarına göre katkı sağlamışlardır.

Düzenlenen panelde öne çıkan konular su kıtlığı yaşanan bölgelerde radikal ve yenilikçi çözümler üretilmediği sürece durumun çok daha kötüye gideceği ifade edilerek su konusunda 2025 yılını hedef alan taslak bir belge hazırlanması talep edilmiştir. Son olarak SVB içerisinde yer alması gereken hususlar konusunda mutabakata varılmış ve İİT üyesi ülkeler arasında su konusundaki problemlerle mücadele için işbirliği çerçevesini oluşturacak İİT Su Vizyonu Belgesi'nin (SVB) hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Taslak olarak hazırlanan SVB'ye 2012 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen 2. Su Konularından Sorumlu Bakanlar Konferansı'nda alınan karar ile son hali verilmiştir. 15-17 Kasım 2012 tarihlerinde Cibuti'de gerçekleştirilen 39. DBK'da SESRIC'in web tabanlı bir su portalı kurması ve bilgileri burada muhafaza etmesi çağrısı yapılmıştır. Tezin bu bölümünde SVB detaylı olarak incelenmiştir. SVB ile ilgili bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

SVB öncelikli olarak üye devletler hakkında toplanan kısıtlı veriler üzerinden genel bir değerlendirme yapmış, daha sonrasında su konusunda yapılabilecek işbirliği olanaklarını belirleyerek kısa vadeli bir eylem planı tespitine çalışmıştır.

İİT üye devletleri içerisinde su kaynakları çok farklı dağılımlar göstermektedir. Orta doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde ciddi su kıtlığı yaşanırken, Güney Asya'da özellikle muson döneminde taşkın ve Orta Asya'da ise ciddi kuraklıklar görülmektedir. Sahra Altı Afrika bölgesinde ise yıllık yağış miktarlarında kayda değer farklılıklar yaşandığı söylenebilir. Bu sebeplerden dolayı İİT üyesi ülkelerde su kaynaklarının yönetimi konusu üzerinde önemle durulması gereken bir problem olarak öne çıkmaktadır. Bu değişkenliklere ilaveten Orta Asya, Afrika, Asya ve Orta Doğu'da yer alan nehirlerin birçoğunun sınıraşan su olmasından dolayı su yönetimi konusundaki bu zorluklara sınıraşan suların yönetimi gibi küresel boyutta da karmaşık konulardan birisini yük olarak getirmektedir.

Bu çerçevede SVB İİT üyesi ülkeler arasında suyun yönetimi ve yıkıcı etkilerinin azaltılması hususlarında zorlukların aşılması için ortak bir vizyon belirleme hedefine odaklanmıştır. Bu bağlamda SVB'nin sloganı da *“su güvenliği olan bir gelecek için beraber çalışma”* olarak belirlenmiştir. Detayında SVB İİT üyesi ülke insanların sağlık, yaşam, üretim ve çevre için yeterli miktarda suya erişiminin sağlanması ve su kaynaklı felaketlerin risklerinin kabul edilebilir seviyelere indirilmesi amacına ulaşmaya çalışma hedefindedir.

SVB İİT üyesi ülkelerde su güvenliğinin geliştirilmesi konusunda hızlandırıcı etki etme amacıyla anahtar faaliyetlerle katkı sağlayacaktır. Bu katkısı ana olarak 3 şekilde faaliyete geçirilmeye çalışılacaktır. Bunlar

1. Su konusunda bilim, politika, yönetim ve teknoloji geliştirme konularında çalışan uzmanlık merkezlerinin irtibatının sağlanması ve bunun kapasite geliştirme ve bilgi paylaşımına katkı sağlaması

2. Oluşturulacak diyalog ortamında deneyim paylaşımı sağlanarak su ile ilgili problemlere çözüm önerileri geliştirilmesi ve uygulamaya dönük eylemlerin desteklenmesi

3. İİT liderlerinin ulusal ve uluslararası gündemlerinde su güvenliği ile ilgili sorunların çözümlerinin yer almasının sağlanmasıdır.

SVB belge olarak 7 başlık altında toplanmış 55 sayfalık bir dokümandır. 1. Bölümde su vizyonu ile ilgili bilgilendirme yapılmaktadır. 2. Bölümde su güvenliği ile ilgili karşılaşılan zorluklar karşısında İİT'nin rolü üzerinde değerlendirme yapılmaktadır. 3. Bölümde mevcut durum ile gelecekteki durum anlatılmakta ve İİT üyesi ülkelerde su güvenliği konusunda sıkıntılar olduğu belirtilmektedir. 4. Bölümde SVB'nin amacı, program ve eylem planları anlatılmaktadır. 5. Bölümde sorumluluklar, düzenlemeler ve ilgili teamüller konusunda kurumsal düzenlemeler belirtilmektedir. 6. Bölüm geleceğe yönelik yapılabilecek çalışmaları anlatmakta ve 7. Bölüm ise sonuçlar ve genel değerlendirmelerin yer aldığı son bölümdür. Ayrıca SVB hazırlanmasında öncü toplantılardan olan İİT Su Danışma Paneli katılımcı listesi, İİT SVB için kullanılan veriler ve sınıraşan sular konusunda örnek teamüllerin anlatıldığı 3 adet SVB eki de yer almaktadır.

SVB'nin 1. Bölümü ile ilgili bilgiler yukarıda verilmiş olup diğer bölümleri sırasıyla anlatılacaktır.

2. Su güvenliğinin zorlukları ile yüzleşmede İİT'nin rolü

İİT son on yılda temiz su sağlanması ve çölleşme gibi çevresel konular üzerinde çalışmalar gerçekleştirmiştir. 2003 yılında Malezya'da gerçekleştirilen 10. İslam Zirvesi Konferansı'nda ve 2008 yılında Senegal'de düzenlenen 11. İslam Zirvesi Konferansı'nda İİT doğal afetlerin etkilerinin azaltılması ve çevresel problemlerin insanlar üzerindeki etkilerinin giderilmesi konularında yeni girişimlerin desteklenmesi için politikalar oluşturulması kararı almıştır.

2.1 Bu kapsamda 20 Mart 2009 yılında İstanbul'da düzenlenen 5. Dünya Su Forumu'nda yan etkinlik olarak İİT üye ülkeleri Su Bakanları su konusuna odaklanan özel bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda İİT Genel Sekreterliği tarafından koordine edilecek İİT Su Vizyonu Belgesi'nin hazırlanması ve İİT Su Konseyi'nin kurulması konuları üzerinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Takip eden dönemde 36. ve 37. DBK'da İİT Genel Sekreterliği'nin İİT'nin alt ve özerk kuruluşları ile işbirliği içerisinde bir uzmanlar grubu kurulması ve su konularına atıfta bulunan İİT Vizyonunun hazırlanması konusunda kararlar alınmıştır. Bu çerçevede 2010 yılında Sekretarya su konusunda çeşitli disiplinlerde 16 uzmandan oluşan Danışma Paneli düzenlemiştir. Bu panelin ana amacı İİT SVB'nin yapısı ve içeriğinin belirlenmesi konusu olmuştur. 2011 yılında Astana'da ikincisi gerçekleştirilen panelde ise taslak SVB'nin tartışılması sağlanmıştır. Son olarak

2012 yılında İstanbul'da yapılan Kıdemli Memurlar Toplantısı'nda taslak belge uygun bulunmuştur. Nihai olarak ise 5-6 Mart 2012 yılında İİT 2. Su Konularından Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nda İİT SVB onaylanmıştır.

2.2 İİT coğrafyasında kutuplar hariç hemen hemen her iklim türü görülmektedir. Ayrıca gıda ve enerji ithalatı ve ihracatı yapan ülkelerden oluşmaktadır. Coğrafi ve sosyo-ekonomik farklılıklar aynı zamanda su konularında da görülmektedir (Bkz. Tablo 3.7.1). Su yönetimi ve kalkınmasında iyi durumda olan ve kötü durumda olan ülkeler yer almaktadır. Bu durum bir engelden çok fırsat olarak değerlendirilebilir. Bir işbirliği çerçevesinde beraber çalışarak bilgi ve deneyim paylaşımı, ortak işbirliğinin geliştirilmesi, su kaynaklarının yönetimi konusunda daha etkin olunarak İİT ülkelerinde su güvenliği ve sosyo-ekonomik kalkınma sağlanabilir.

Su yönetimi konusundaki işbirliği çerçevesi İslam'ın yüce inanç ve ilkeleri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Su Allah'ın insanlara bir hediyesi olarak görülmektedir. Su güvenliğinin sağlanması amacıyla su yönetimi ilkelerinin ve uygulamalarının köklerinin İslam'dan geldiği anlayışı hakimdir. Bunlar danışma ve ortak katılım meclisi Şura ile, bilginin paylaşımı ve aranışı olarak içtihat ile, zarar vermeme ve hakça kullanım fesatın yasaklanması ve kötü olduğunun belirtilmesi ile, fakirlerle paylaşma zekat ile ve bağışlar ise vakıflar ile ilintilenebilir. Bu ortak değerler göz önünde bulundurularak su güvenliği oluşturma amacına hizmet etmek için İİT ülkeleri arasında güçlü bir altyapı oluşturulmalıdır denilmektedir. Mevcut durumda su konusunda faaliyet gösteren küresel ve bölgesel girişimler yer almaktadır. Bunlar içerisinde İİT üyesi ülkelerin yer aldığı Afrika Su Bakanları Konseyi (AMWOC), Arap Ligi Su Bakanları, Asya Pasifik Su Forumu (APWF) gibi oluşumların bünyesinde zaten gösterilen bazı çalışmalar mevcut olduğundan duplikasyona mahal vermemek için İİT kapsamında çalışmaların çok özenli olması gerekmektedir.

3. Su güvenliğini sağlamada zorluklar oluşturan 3 ana faktör bulunmaktadır. İlk olarak su kaynaklarının mevcudiyet durumu, yıllık olarak değişkenliği ve mekânsal dağılımı olarak nitelendirilebilecek hidrolojik çevredir. İkincisi ekonomi ve aktörleri olarak her medeniyete özgü sosyal ve kültürel politika tercihleri olarak değerlendirilebilecek sosyo-ekonomik çevredir. Son olarak ekonomik, politik ve fiziksel çevrede su döngüsüne olabilecek etkileri gibi ciddi değişikliklere yol açabilecek ve son zamanlarda belirtileri gözle görülür bir şekilde ortaya çıkan iklim değişikliğidir.

3.1 Su kaynaklarının varlığına ilişkin zorluklar

İİT ülkelerinde su güvenliğinin anlaşılması için öncelikli olarak bakılması gereken tatlı su kaynaklarının mevcudiyetidir. Su kaynakları konusunda 57 ülke arasında çok değişkenlik bulunmaktadır. Ülkelerin çoğu su kıtlığı çekmekte, bazıları ise su kaynakları bakımından zengin durumdadır. Geri kalan ülkelerde ise su kaynakları sınırlı düzeydedir. Doğal kuraklık yaşayan ülkeler genelde içme suyu temininde deniz suyu tuzsuzlaştırma yöntemini kullanmaktadır. Bu yöntemde ciddi oranda enerji ve sermaye gerektirmektedir. Arıtma işlemi uygulanan ülkelerde ise yine enerji ihtiyacı ve yönetmeliklerle kontrol gereksinimi duyulmaktadır.

Bu konu ile alakalı diğer bir husus ise su kalitesidir. Suyun kalitesinin düşük olduğu durumlarda su kaynaklarının azalma durumu daha şiddetlenmektedir. Bazı bölgelerde doğal kimyasal kirlenme bazılarında ise insan kaynaklı kirlenmelerle suyun kalitesi ciddi oranda düşmektedir.

Su kaynakları ile ilgili değerlendirilebilecek diğer konu su kullanımudur. Su kullanımı da İİT ülkeleri arasında çok farklılık göstermektedir. Özellikle suyun sektörel dağılımı (tarım, sanayi ve evsel) su tüketiminde farklılık arz etmektedir. Orta Doğu, Kuzey Afrika, Orta Asya ve Güney Asya'da tatlı su kaynaklarının çoğu kullanılmakta, bunun yanında yer altı suları da aşırı tüketim nedeniyle seviyelerinde yeterli yenilenme olmadığından ciddi düşüşler yaşanmaktadır. Sahraaltı Afrika ve Güney Amerika'da ise potansiyel su kaynaklarının çok az bir miktarı kullanılmaktadır. Buradaki kullanımın az olmasının ana sebebi yetersiz ekonomik durumdan dolayı su yapılarının inşasının yapılamamasıdır.

3.2 Su ve sanitasyon erişim zorluğu

Su ve sanitasyon erişim su güvenliğinin en önemli bileşenlerinden birisidir. İİT ülkeleri arasında su temini ve sanitasyon hizmetleri konusunda en yüksek seviyeden en alt seviyeye kadar dağılım görülmektedir. Bazı ülkeler bütün ülke genelinde suyu ulaştırma başarısı göstermişken bazı ülkeler çok düşük kalitede suyu evsel kullanımda tüketmektedir. Bu farklılığın temel sebebi yine ekonomik gelişmişlikle alakalıdır.

Sanitasyon imkanları bakımından ise MDG doğrultusunda kurulan girişimlerin de desteğiyle bazı ülkelerde sanitasyon hizmetlerinde ilerlemeler kaydedilmiştir. Buradaki ilerlemeler daha çok temiz içme suyuna erişim konusundadır. Su kaynaklı hastalıklar konusunda ise henüz bir ilerleme mevcut değildir. Bunun için arıtma hizmetlerinin daha da geliştirilmesi gerekmektedir.

3.3 Su kullanımı ve gıda üretimi konusunda zorluklar

Gıda güvenliği hedefleri su güvenliği ile alakalıdır. İİT üyesi ülkelerde su kullanımının büyük bir bölümü tarımsal amaçlıdır. Tarımsal amaçlı su kullanımı çevresel durum ve sosyo-ekonomik durum ile paralellik göstermektedir. İİT üyesi ülkeler arasında tarımsal sulamada kullanılan su oranları farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar gıda üretimine de yansımaktadır. Gıda üretimi farklılıklarında doğal iklim koşulları ve toprak durumu etkin olurken tarımsal yönetim ve sulama performansları da ciddi etkiye sahiptir.

İİT üyesi ülkelerdeki ciddi nüfus artışları tarımsal faaliyetlerin de artma ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Tarımsal yoğunlaşmada suyun sürdürülebilir yönetimi önemli bir noktayı teşkil etmektedir. Sulama potansiyelinin ve etkinliğinin artırılması konusunda İİT üyesi ülkeler arasında bilgi ve deneyim paylaşımı çok önemli bir konuyu gündeme getirmektedir.

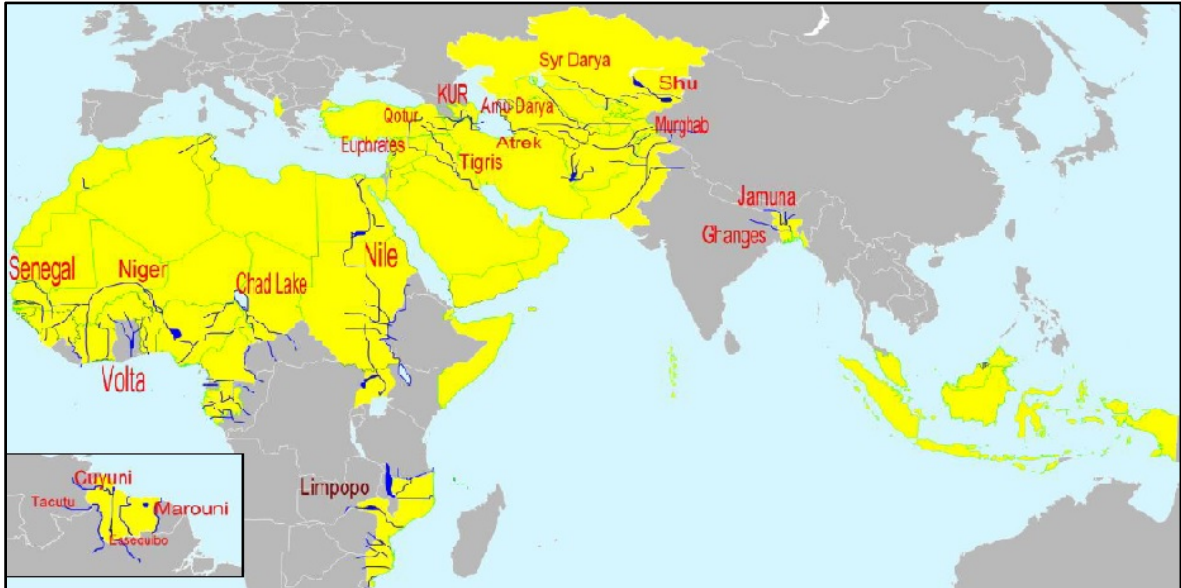
3.4 Finansal zorluklar

Su güvenliğinin sağlanması depolama tesislerinin ve su arıtma sistemlerinin inşasına bağlıdır. Bu altyapı tesislerinin hayata geçirilmesi, işletilmesi ve yönetimi ise ciddi finansal destek gerektirmektedir. İİT üyesi ülkeler arasındaki ekonomik gelişmişliklerin çok büyük farklılıklar göstermesi yatırımların hayata geçirilmesi konusunda da farklılık arz etmektedir. Finans sorununun çözümü kapsamında bazı ülkeler uluslararası pazar, yatırımların desteklenmesi ve özel sektör işbirliğine yönelmekte, bazı ülkeler DB, IDB ve bölgesel bankalar gibi uluslararası finans kuruluşlarından kredi ve hibe yardımlarına eğilim göstermekte, bazı ülkeler ise yardım kuruluşları desteğiyle altyapılarını hayata geçirmeye çalışmaktadır.

3.5 Sınırşan sularda zorluklar

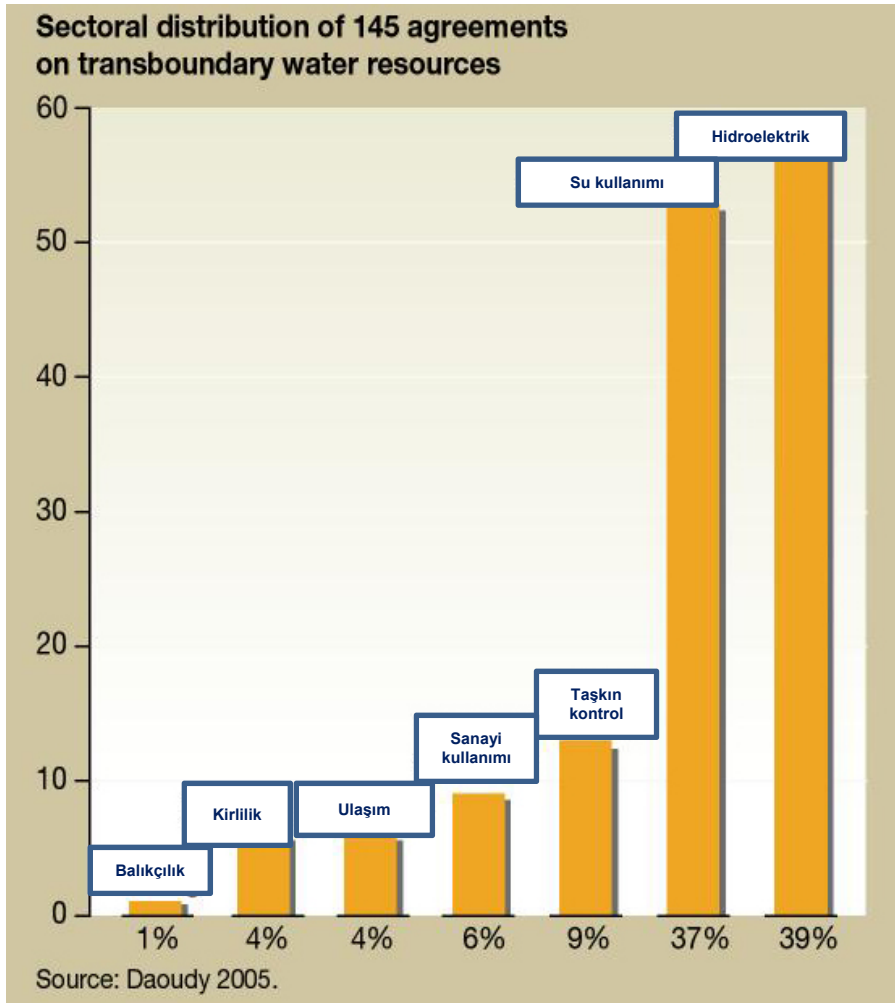
Dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi İİT üyesi ülkelerin bulunduğu bölgelerde de sınırşan sular bulunmaktadır. Sınırşan sular kıyıdaş ülkeler arasında işbirliği olanağı sunsa da aynı zamanda çatışmaların da kaynağı olmaktadır. Sınırşan sular konusu üye ülkeler arasında su kalitesinin korunması ve kontrolü için etkili, makul ve hakça kullanımı üzerine çalışmalar yapılmasına olanak sağlayabilir.

İİT üyesi ülkelerde ciddi oranda (yaklaşık % 40) su kaynakları bakımında dışa bağımlılık söz konusudur. İİT bölgesinde Nil, Nijer Nehri, Senegal Nehri, Çad Gölü, Fırat-Dicle, Aral Gölü ve Ganj Nehri gibi önemli sınırşan nehirler ve göller mevcuttur. Bu nehirlerin harita üzerinde görünimleri ise aşağıdaki şekilde verilmektedir.

Şekil 3.6.1. İİT Üye Ülkelerinde Yer Alan Sınırşan Sular
(Kaynak: SESRIC, 2009)

Dünya genelinde sınırşan sular üzerinde yapılan anlaşmaların sektörel dağılımı takip eden sayfadaki grafikte sunulmaktadır. Grafikten de anlaşılacağı üzere ülkeler arasında 145 adet anlaşma yapılmıştır. Bunlardan çoğu hidroelektrik ve su kullanımı üzerinedir. Daha sonra sırasıyla taşkın kontrolü, sanayi amaçlı kullanım, ulaşım, kirlilik ve balıkçılık gelmektedir. Dünya genelinde yer alan 276 sınırşan su (UN-Water) olduğu düşünüldüğünde ve yapılan anlaşmaların aynı nehir üzerinde birden fazla olduğu durumlarda göz önünde bulundurulduğunda yapılan anlaşma sayısının (%50) az olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda İİT üye ülkeleri arasında sınırşan sular konusunda işbirliği yapılması hususunun ne kadar zorluk çıkaracağı sonucuna ulaşılabilir.

Şekil 3.6.2. Sınırşan Sularda Ülkeler Arasında Yapılan Anlaşmalar ve Sektörel Dağılımı (Kaynak: UNEP)

3.6 Sosyo-ekonomik değişiklikler

İİT üyesi ülkeler arasında ekonomi politikaları tarımdan sanayi ve ticari kalkınmaya doğru değişmektedir. Bunun altında yatan temel etken şehirleşme oranındaki artıştır. Örneğin Malezya'da suyun sektörel dağılımı % 62 evsel tüketim, % 21 sanayi amaçlı kullanım ve % 17 ise tarımsal sulamada kullanılmaktadır. Suyun etkin kullanımı konusunda mutlaka ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir. Ayrıca kayıp kaçak oranlarının azaltılması gerekmektedir.

Şehirleşme aynı zamanda kişi başı su tüketimini de arttırmaktadır. Şehirleşme su tüketimi ile birlikte atıksu oluşumunu da arttırdığından dolayı arıtma sistemlerinin geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Nihai sonuç olarak bu yatırımların yapılabilmesi için de finansal kapasitenin artırılması gerekmektedir.

Sosyo-ekonomik değişiklikler aynı zamanda gıda tüketimini de etkileyen bir faktördür. Gelirlerin arttığı ülkelerde tahıl, yeşillik ve köklü sebze tüketimi azalırken, et, süt ve yağlı ürün tüketimi artmaktadır. Tarımsal üretim de bu çerçevede yenilikçi ve teknolojik gelişmelerle su kıtlığını önleyebilmek adına geliştirilmesi gerekmektedir.

3.7 İklim değişikliği konusundaki zorluklar

İklim değişikliği her ülkede aynı derecede olamasa da su kaynakları üzerinde etkiler yaratacaktır. Yağış miktarı yüksek enlemlerde artacak ancak Batı ve Kuzey Afrika ve Orta Asya gibi bölgelerde ise düşecektir (IPCC, 5. Değerlendirme Raporu & UNCDD Paris Sözleşmesi, 1994). İklim değişikliğinin bu öncelikli etkileri yüzey sularının akış zamanlamaları ve miktarında değişiklikler, yeraltı suyu beslenmesinde azalmalar, toprak ve tatlı su kaynaklarına tuz karışımının artması gibi değişiklikler nedeniyle özellikle tarımsal sulamayı etkileyerek su kullanımını değiştirecektir. Dolayısıyla iklim değişikliği etkilerinin su kaynakları üzerindeki etkileri iyi yönetilmelidir.

4. İİT Su Vizyonu: Su güvenliği olan bir gelecek için beraber çalışmak

Mevcut durumda önlem alınmazsa İİT üyesi ülkelerin çoğu su ile ilgili problemlerden ciddi şekilde etkilenecektir. Kuraklık ve taşkınların artan etkisi, su kalitesinin kötüleşmesi ve gıda üretiminde güvensizlikler bu problemlerin başında gelmektedir. Ayrıca su kaynaklarının geliştirilmesi ve sanitasyon altyapılarının artırılması ihtiyacı bulunmaktadır. İİT bölgesinde su politikası geliştirilmesi, yönetimi ve teknolojisi konusunda birçok başarılı örnek bulunmaktadır. Su kaynakları yönetiminin geliştirilmesi, suyun etkin kullanımının sağlanması ve gri, tuzlu veya arıtılmış sulardan alternatif su temini geliştirilmesi gibi yenilikçi konulara ihtiyaç duyulmaktadır. İİT ülkeleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve ortak çalışmalarla su güvenliği sağlanabilir.

4.1 Su Vizyonunun amacı:

İİT Su vizyonu zorlukların aşılması için uygulamaya dönük hedeflerin başarılması için güçlü bir çağrıdır. İİT altında mevcut durumda İİT On yıl Eylem Planı kapsamında ortak çalışmaların çerçevesi belirlenmiştir. Kardeşlik ve ortak çalışma su konusundaki işbirliği çerçevesinin yapıcı unsurlarıdır. Bu unsurlar temelinde hükümetler arasında kurulacak ortaklıklar araştırma ve eğitim kurumları, özel sektör ve sivil toplum grupları arasında da ortaklıklara vesile olarak su konusunda kalkınmayı sağlayacaktır.

En güçlü vizyon belirli bir zaman diliminde ulaşılabilecek spesifik ve görünür iyi tanımlanmış hedeflerin ölçülebilir amaçlar doğrultusunda oluşturulacak politikalarla ve ulaşılabilecek konusunda taahhütler verilmesi ile gerçekleştirilendir. Örnek olarak Ren Nehri'nde hedeflenen Salmon 2000 vizyonu salmonun tekrardan mabadağı Manheim'de üremesini sağlamıştır. Bunun gibi İİT Su vizyonu da küçük çapta başlayıp büyük hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır. Öncelikli olarak küçük adımlarla güven ve deneyim kazanılması, daha sonrasında kurumsal ve finansal mekanizmanın oluşturulması ve başarıya ulaşılması hedeflenmektedir. Buna örnek olarak ise Senegal Nehir Havzası'nda Gine, Mali, Moritanya ve Senegal'in ortak altyapı tesisleri inşa edip daha sonrasında beraber işletmesi ve ortak su güvenliğini sağlamaları örnek verilebilir.

Uygulama Eylemleri

Su güvenliğinin geliştirilmesi için 6 alanda gelişme kaydetmek gerekmektedir. Bunlar İngilizceden gelen 6 "In" olarak belirtilmiştir. 6 In Türkçe olarak Bilgi, Yenilik, Kurumlar, Teşvik, Yatırım ve Altyapıdır. Bunlar göz önünde bulundurularak İİT On Yıl Eylem Planı'nı bir rehber olarak kabul edip aşağıda sıralanan faaliyetlerle başlangıç yapmak gerekmektedir.

- Bilgi paylaşımı ve değişimi
- İİT araştırma merkezleri arasında işbirliği faaliyetleri veya politika ve yönetim desteği
- Kapasite geliştirme ve kalkınmaya geçme
- Forumlar ve zirveler

Bu faaliyetleri detaylandırarak olursak;

4.2.1 Bilgi paylaşımı ve değişimi

İİT içerisinde su bilgi ve uygulamalarına haiz bakanlıklarda, araştırma ve eğitim kuruluşlarında, özel sektörde ve sivil toplumda birçok merkez bulunmaktadır. İşbirliği çerçevesi oluşturularak bu merkezlerin bilgi ve deneyim paylaşımı ulusal ve uluslararası girişimlerle desteklenebilir. Ayrıca iyi işleyen şehir ve belediye yönetimlerinin değişim mekanizması ile daha az gelişmiş ülkelerde mühendislik ve işletme konularında bilgi ve

deneyim paylaşımı yapılabilir. Diğer bir örnek olarak yerel idareciler arasında ekonomik kalkınma, su tahsisi ve kullanıcı grupları arasında ortak çalışma yapılarak deneyim paylaşımı sağlanabilir. Örnekler daha da ilerletilerek çiftçiler arasında etkin sulama yöntemleri, başarılı ve başarısız çalışmalar konusunda da deneyim paylaşımı sağlanabilir. Son olarak internet bilgi değişimi için ve su teknolojileri ve yönetimi konusunda ortak bir platform olarak görev yapabilir.

4.2.2. İşbirliği eylemleri

İİT üyesi ülkelerde halihazırda bulunan meteoroloji gözlem istasyonları sayısı gelişmiş ülkelerdeki sayının % 5'i civarındadır. Bu istasyonların sayısının artırılması su yönetimini de geliştirecektir. Bunun gibi birçok alanda yapılacak bilgi ve deneyim paylaşımı su güvenliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Uydu sensörlü veri sistemleri, cep telefonu tabanlı taşkın erken uyarı sistemleri gibi örnekler çoğaltılabilir.

İİT birliği içerisinde birçok merkez bulunmakta ancak bu merkezlerin bulguları paylaşılmamakta ve desteklenmemektedir. Çoğu sosyo-ekonomik durum ve doğal şartlara göre su konusunda kalkınma ve fikir üretme boşlukları bulunmaktadır. Merkezler arasında su ile ilgili anahtar alanlarda (su talebi yönetimi, desalinizasyon, atıksuyun yeniden kullanımı, tuzlu su ve drene su kullanımı, iklim değişikliğine göre gelecek senaryoları geliştirime vb.) komisyonlar kurularak işbirliği içerisinde araştırma ve geliştirme başlatılabilir.

İİT ülkelerinde su yönetimi konusunda faaliyet gösteren birçok yerel ve ulusal kuruluş bulunmaktadır. Bazıları diğerlerine göre daha etkili olabilmektedir. Ancak ortak özellikleri yetkilerin ve sorumlulukların dağıtılmış olmasıdır. Bazı İİT ülkelerinde su kaynakları yönetimi ve su hizmetleri sağlayan kuruluşlar ortaktır. Diğerlerinde ise ayrı birimler tarafından yürütülmektedir. Bu durum ilgili kuruluşlar arasında koordinasyonu güçleştirmektedir. Su konusunda yönetim, yönetişim ve politika deneyimlerinin karşılıklı olarak paylaşılması, uygulamaya yönelik çalışmaların yapılması ve desteklenmesi su güvenliğinin sağlanması yolunda başlangıç adımı olabilir. Ancak kapasite geliştirme stratejileri kurumsal kalkınma için merkezi konumdadır. Bu aynı zamanda sınıraşan işbirliğini destekleyici bir mekanizma da olabilir.

İİT ülkelerinde su altyapı sistemleri yeterli değildir. Çoğu İİT üyesi ülkede hidroelektrik ve sulama potansiyelinin çok az bir miktarı kullanılabilir. Su ve sanitasyon hizmetlerine erişimde sıkıntı çeken İİT ülkelerinde MDG'ye ulaşma hedefinde hem kırsal hem de kentsel bölgelerde bu amaca dönük altyapı yatırımları desteklenebilir. Bu destekler sağlık ve üretkenliği artırıcı etki yapacaktır. Aynı şekilde gıda üretimini artırmak için sulama sistemleri yatırımlarının geliştirilmesi de tarımsal üretimi artırıcı etki yapacaktır. İİT ülkeleri için bu alanlardaki açıkların tespit edilmesi ve bu alanlara yönelik yatırımların kampanyalarla desteklenerek hayata geçirilmesi ülkelerin kalkınma, gelişme ve istikrarına katkı sağlayacaktır. Bu noktada özel mühendislik bilgisine ihtiyaç duyulmakta olup, İİT kapsamında bu kapasite de mevcuttur.

Yatırımlar konusunda ise İİT ülkelerinde su güvenliğinin sağlanması için yapılması gereken toplam yatırım bedeli 10-100 milyar dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu konuda sanayi ve ticaret odaları da su konusundaki yatırımlara dâhil edilerek yatırımların gerçekleştirilmesi sağlanabilir.

4.2.3 Kapasite geliştirme

Her alanda ve her seviyede yapısının ne kadar karmaşık olmasına bakılmaksızın eğitim kuruluşları ile kapasite geliştirilebilir. Burada etmenler ve odaklar çok çeşitli olmakla birlikte MDG gibi hedeflere ulaşmada ülkelere yardım edilebilir. Kuruluşlar su alanında çalışan politika geliştiriciler, planlamacılar, düzenleyiciler, su yöneticileri, yükleniciler, hizmet sağlayıcılar ve sivil toplum kuruluşları olabilir. Kapasite geliştirmenin de birçok yolu bulunmaktadır. Bu noktada İİT kapsamında kapasite geliştirme programının oluşturulabilmesi için su politikası, su hukuku, mühendislik, ekonomi, bilim, veri ve bilgi yönetimi ile ilgili ulusal ve bölgesel odak merkezlerinin belirlenerek eşleştirme yapılması gerekmektedir.

4.2.4 Zirveler ve Forumlar

İİT'nin tepe noktası olarak Zirve Su Vizyonunu oluşturabilir ve raporlarla ilerlemeleri takip edebilir. Bunun sonrasında belirli periyotlarla su zirveleri düzenlenerek su vizyonuna yönelik taahhütler ve politikalar oluşturulabilir. Bu aynı zamanda İİT'nin su konusunda uluslararası platformda bir sesine dönüşebilir ve ayrıca su problemlerinin çözümüne katkı sağlayabilir. Ayrıca konuya özel düzenlenecek forumlarda ülkelerin ve kuruluşların bir araya gelmesine yardımcı olabilir.

5. Kurumsal düzenlemeler

SVB İİT bünyesinde işbirliği çerçevesinin oluşturulması için ilk adıma yönelik bir teklif sunmaktadır. Bu işbirliğinin oluşturulması ve geliştirilmesi uzun vadeli bir süreçtir. İİT Genel Sekreterliği Bilim ve Teknoloji Birimi İİT SVB'nin uygulamalarının izlenmesi ve yönetimi için geçici sekretarya görevini üstlenecek ve bu aşamada ana omurgasını oluşturacaktır. Genel Sekreterlik periyodik olarak Su Konusundan Sorumlu Bakanlar Konferansı'na konu hakkında raporlamada bulunacaktır. Basit bir yönetim mekanizması yapısının kurulması üye kuruluşların ağının koordinasyonu için önemlidir. Zaman geçtikçe işbirliği ve güven ortamının oluşmasına binaen belge daha da detaylandırılabilir.

5.1 Sorumluluklar

İİT ülkelerinin insanların suya güvenli erişimi ve su felaketleri risklerinin yönetilebilir olması bakımından SVB'nin İslam Zirve Konferansı tarafından taahhütler verilerek onaylanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun başarılabilmesi için öncelikli sorumluluk üye ülkelerin kendilerine düşmektedir. Bunu yapabilecek herhangi bir merkezi kuruluş bulunmamaktadır. Ancak Genel Sekreterlik ülkelerin egemenlik ve sorumluluklarına, bireysel ve toplu olarak herhangi bir müdahalede bulunmadan bu vizyonun gerçekleştirilebilmesi için destek verebilir. Ayrıca IDB eylem programını destekleyici rol oynayabilir. Sorumluluk konusunda ise su güvenliğinin anlaşılabilmesi ve su güvenliğinin sağlanması herkesin işi olup herkesin sorumluluğundadır.

5.2 İlgili Teamüller

İİT SVB'nin çizdiği vizyona benzer uluslararası diğer örgütler kapsamında oluşturulmuş bazı yapılanmalar da mevcuttur. Bunlara daha önceki bölümlerde değinilmiştir.

6. Geleceğe doğru

Öncelikli olarak erken eyleme geçebilmek adına öncelikli alanların belirlenmesi gerekmektedir. Burada kısa vadede İİT SVB'nin gerçekleştirilebilmesi için açıklayıcı eylem planı sunulmaktadır. Bu eylemler uygulanabilir, ulaşılabilir ve güven inşası sağlayabilir olmalıdır.

6.2 Açıklayıcı eylem planı

Başlangıç için kısa vadede öncelikli eylemler ve ulaşılabilir sonuçlar şu şekilde sıralanabilir.

Başlangıç:

- İİT SVB'nin uzman grubu tarafından onaylanması, Kıdemli Memurlar Toplantısı, Su Konusundan Sorumlu Bakanlar Konferansı

- Kuruluşların ilerlemesi ve eylem planlarının takibi ve denetimi için geçici bir örgüt atanması

1. Yıl

- Su Vizyonu Sekreteryası'nın oluşturulması

- Eylemleri desteklemek için bütçe stratejisi geliştirilmesi

- Üye ülkeler arasında politika girişimlerinin, araştırma ve eğitim kapasiteleri ve olanaklarının araştırılması,

- Odaklanılan eylemlerin başlatılabilmesi için 2-3 uzman grubunun kurulması (kırsal su temini, kentsel kullanımlar, sanitasyon, sulama, su hukuku ve politikası, hidrometrik izleme gibi)

- Vizyonun şartlarını destekleyici teknik gündemlerin geliştirilmesi ve uygulanması,

- Kuruluşlar arasında ortaklık kurulmasının desteklenmesi,

- 1. İİT SVB Konferansı'nın düzenlenmesi hazırlıkları,

- Üye ülkelere mutabık kalınan hedefler için eylemlere odaklanma konusunda yardım edilmesi

2. Yıl

- 1. SVB Konferansı ile paralel çalıştaylar yapılması (uygulama programı tartışmaları, ülkeler arasında eşleştirmeler yapılması, kardeşlik)

- Diğer uzman ve ad hoc grupların oluşturulması

- Çeşitli uzman gruplarını içeren eylemlerin oluşturulması

3. Yıl

- Süreç ile ilgili İİT Zirvesi'ne raporlama
- Su konusunda çeşitli bilim, politika ve yönetim faaliyetlerine katılım ve destekleme
- Bölgesel ve uluslararası bilinirlik ile İİT üyesi ülkelere ve sektörlere kalıcı bir kaynak olma

Sonuç

İİT tarafından üstlenilen ortak su vizyonu oluşturma önderliği; destekleyici eylemlerin geliştirilmesi, işbirliğinin genişletilmesi ve üye ülkeler arasında işbirliğinin bilgi ve deneyim paylaşılmasının mümkün hale getirilmesi ile ortaklıklar kurulmasına olanak sağlayacaktır. Bu vizyonun bütün İİT üyesi ülkeler tarafından üstlenilmesi ile mevcut ve gelecekteki su güvenliği zorluklarına hitap etme bakımından ciddi potansiyeli bulunmaktadır (İİT SVB, 2012).

İİT SVB'nin detaylı incelenmesinden görüleceği üzere İİT üye ülkelerindeki su konusundaki problemlere çözüm üretebilmek amacıyla genel çerçeveyi çizen bir doküman niteliğindedir. Çizilen program çerçevesinde çeşitli ilerlemeler kaydedildiği görülmekte olup, adımların hepsinin hayata geçirilemediği anlaşılmaktadır. SVB'nin hayata geçirilmesi için daha somut adımlar atılmalıdır. Bu hususta genel değerlendirmeler ve öneriler sonuç bölümünde verilmiştir.

3.7. İİT ÜYE ÜLKELERİNİN SU VERİLERİ

İİT üye ülkelerine yönelik bir su politikasının oluşturulması ve su sektörüne yönelik çözüm önerileri getirilmesi öncelikli olarak üye ülkelerin su verilerinin ve su ile ilgili bilgilerin detaylı incelenmesi ile mümkündür.

İİT SVB'nin detaylı incelenmesinden sonra üye ülkelerin su ile ilgili verilerine göz atmakta fayda mütalaa edilmektedir. İİT ülkelerine ait su verileri takip eden tablolarda verilmektedir. Söz konusu ülkelere Filistin BM tarafından henüz tanınmadığından ve Sudan ise yaşanan iç savaştan sonra ikiye bölündükten sonra güncel veriler gerçeği yansıtmayacağından dolayı bu ülkelere ilişkin veriler kullanılmamıştır. Aşağıda tablo halinde sunulan veriler FAO'nun Aquastat veri tabanından temin edilmiştir. Veriler en

güncel olanlar alınarak tabloya aktarılmıştır. Ancak en güncel olan su ile ilgili veriler 2010 yılına dayanmakta hatta bazı veriler 2006 ve 2007 yılı verilerinden oluşmaktadır. Türkiye'ye ilişkin veriler ise güncel olarak Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve diğer kurum ve kuruluş verilerinden temin edilerek kullanılmıştır.

Tablo 3.7.1. İİT Üye Ülkeleri Su Potansiyeli ve Kişi Başına Düşen Yıllık Su Miktarı Verileri

	Ülke	Yağış (mm/yıl)	Yüze y Suyu Miktarı (10 ⁹ m ³ /yıl)	Yer Altı Suyu Miktarı (10 ⁹ m ³ /yıl)	Toplam Su Kaynakları (10 ⁹ m ³ /yıl)	Sınıraşan Sular (10 ⁹ m ³ /yıl)		Kişi Başına Düşen Su Miktarı (m ³ /yıl- kişi)
						Giren	Çıkan	
1	Afganistan	327	55.68	10.65	65.33	10	42.22	2 138
2	Arnavutluk	1 485	26.35	6.2	32.55	3.3	11.5	9 518
3	Cezayir	89	10.15	1.517	11.667	0.42	0.33	297.6
4	Azerbaycan	447	32.52	6.51	39.03	19.76	-	3 684
5	Bahreyn	83	0.004	0.112	0.116	0.112	-	87.09
6	Bangladeş	2 666	1 206	21.12	1227.12	1122.032	0.089	7 835
7	Benin	1 039	26.09	1.8	27.89	-	5.8	2 556
8	Brunei	2 722	8.5	0.1	8.6	-	-	20 335
9	Burkina Faso	748	9	9.5	18.5	1	15.2	797.2
10	Kamerun	1 604	278.11	100	378.11	4	40	12 721
11	Çad	322	44.2	11.5	55.7	30.7	10.15	3 563
12	Komorlar	900	0.2	1	1.2	-	-	1 633
13	Fildişi Sahili	1 348	81.3	37.84	119.14	4.3	13.2	4 142
14	Cibuti	220	0.3	0.015	0.315	-	-	343.6
15	Mısır	51	56	2.3	58.3	85	-	710.5
16	Gabon	1 831	164	62	226	2	-	99 282
17	Gambiya	836	8	0.5	8.5	5	-	4 327
18	Gine	1 651	226	38	264	-	102.2	19 242
19	Gine-Bissau	1 577	27.4	14	41.4	15.4	-	18 427
20	Guyana	2 387	271	103	374	30	-	338 750
21	Endonezya	2 702	1 973	457.4	2 430.4	-	-	8 080
22	İran	228	105.8	49.3	155.1	7.77	18.67	1 769
23	Irak	216	88.58	3.28	91.86	61.41	-	2 661
24	Ürdün	111	0.65	0.54	1.19	0.67	-	128.8
25	Kazakistan	250	100.6	33.85	134.45	72.04	41.131	6 593

	Ülke	Yağış (mm/yıl)	Yüze y Suyu Miktarı (10 ⁹ m ³ /yıl)	Yer Altı Suyu Miktarı (10 ⁹ m ³ /yıl)	Toplam Su Kaynakları (10 ⁹ m ³ /yıl)	Sınraşan Sular (10 ⁹ m ³ /yıl)		Kişi Başına Düşen Su Miktarı
26	Kuveyt	121	-	0.02	0.02	0.02	-	5.936
27	Kırgızistan	533	21.15	13.69	34.84	0.558	41.81	4 257
28	Lübnan	661	3.803	3.2	7.003	-	0.855	933.8
29	Libya	56	0.2	0.6	0.8	-	0.7	112.9
30	Malezya	2 875	566	64	630	-	-	19 517
31	Maldivler	1 972	-	0.03	0.03	-	-	86.96
32	Mali	282	110	20	130	60	50	7 842
33	Moritanya	92	11.1	0.3	11.4	-	-	2 931
34	Fas	346	22	10	32	-	0.26	878.6
35	Mozambik	1 032	214.1	17	231.1	116.8	1	8 404
36	Nijer	151	31.55	2.5	34.05	29.2	32.4	1 910
37	Nijerya	1 150	279.2	87	366.2	65.2	2.9	1 648
38	Umman	125	1.05	1.3	2.35	-	-	385.5
39	Pakistan	494	239.2	55	294.2	265.1	10.72	1 355
40	Katar	74	-	0.058	0.058	0.002	-	26.74
41	Suudi Arabistan	59	2.2	2.4	4.6	-	0.394	83.25
42	Senegal	686	36.97	3.5	40.47	2.17	5.4	2 757
43	Sierra Leone	2 526	150	25	175	-	-	26 264
44	Somali	282	14.4	3.3	17.7	8.7	-	1 401
45	Sudan	-	-	-	-	-	-	-
46	Surinam	2 331	99	90	189	-	-	183 673
47	Suriye	252	12.63	6.174	18.804	28.52	31.73	767.2
48	Tacikistan	691	18.91	6	24.91	34.19	94.65	2 669
49	Togo	1 168	14	5.7	19.7	3.2	9.592	2 156
50	Tunus	207	3.42	1.595	5.015	0.33	0.16	419.7
51	Türkiye	643	98	14	112	7	64.8	1 450
52	Türkmenistan	161	24.36	0.405	24.765	80.2	78.46	4 727
53	Uganda	1 180	60.1	29	89.1	21.1	37	1 599
54	BAE	78	0.15	0.12	0.27	-	-	16.05
55	Özbekistan	206	42.07	8.8	50.87	102.2	99.35	1 689
56	Yemen	167	2	1.5	3.5	-	-	86.04
57	Filistin	-	-	-	-	-	-	-

(Kaynak: FAO-Aquastat)

İİT üye ülkelerinin kişi başına düşen su miktarlarına baktığımızda çok farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin Guyana'da kişi başına düşen su miktarı 338.750 m³, Surinam'da kişi başına düşen su miktarı 183.673 m³ gibi çok yüksek miktarlarda iken, Katar'da kişi başına düşen su miktarı 26,74 m³, Suudi Arabistan'da kişi başına düşen su miktarı 83,25 m³, Ürdün'de kişi başına düşen su miktarı 128,8 m³, Libya'da kişi başına düşen su miktarı 112,9 m³ gibi çok düşük seviyelerdedir. Burada Guyana ve Surinam'da su bolluğunun sebebi nüfus miktarlarının az olmasından dolayıdır.

İİT üye ülkeleri var olan su miktarları bakımından incelenecek olursa Endonezya 2.430,4 milyar m³ su kaynaklarına sahipken iken Kuveyt 0.002 milyar m³ su kaynağına sahiptir. Bu durumda da ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir.

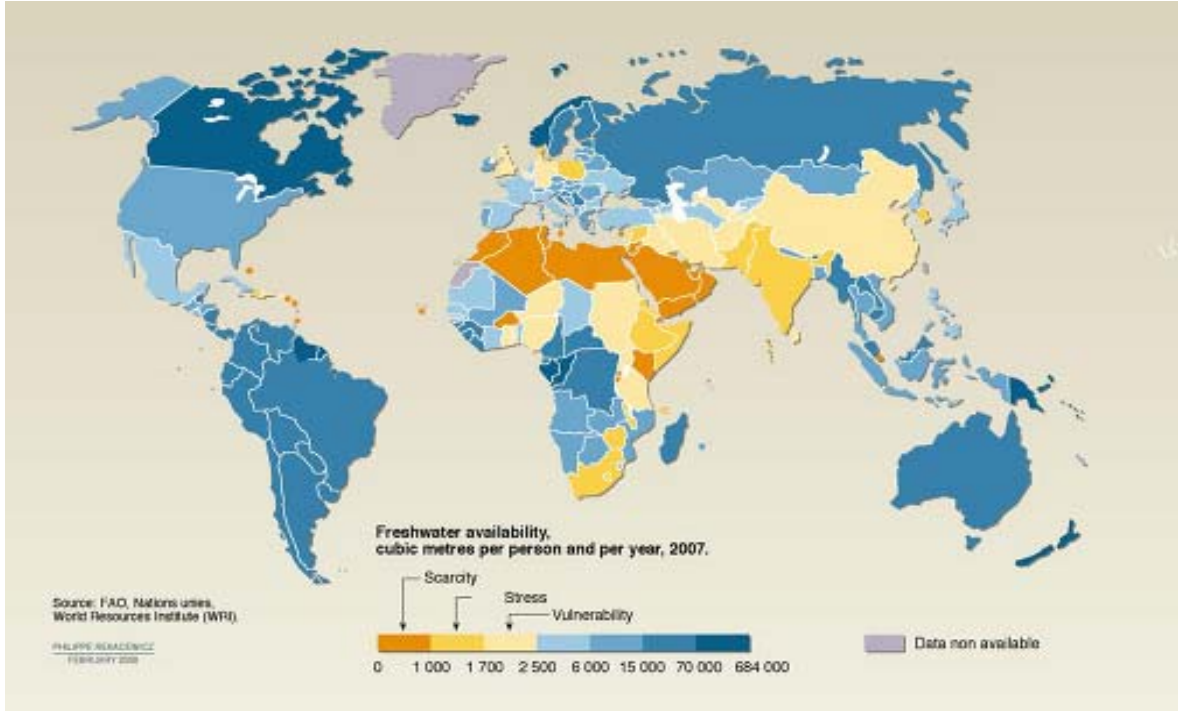
Su kaynakları ve kişi başına düşen su miktarlarından görüleceği üzere İİT üye ülkelerinin farklı coğrafyalarda ve farklı iklim kuşaklarında yer almasından ayrıca nüfus miktarlarındaki farklılıklardan dolayı hem su miktarları hem de kişi başına düşen su kaynakları bakımından ciddi farklılıklar gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Su kaynakları genel olarak yenilenebilir ve yenilenebilir olmayan olarak ikiye ayrılmaktadır. Yenilenebilir su kaynakları yağış ile yeniden üretilirken yenilenebilir olmayan su kaynakları ise milyonlarca yıl yer altında birikerek oluşan ve fosil su olarak nitelendirilen yeraltı su kaynaklarıdır.

İİT üye ülkeleri dünya yüzölçümünün yaklaşık 1/5'ini (% 20.6) ve nüfusunda yine yaklaşık 1/5'ini (% 22) oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra dünya tatlı su kaynaklarının da yaklaşık % 15'i İİT üye ülkelerinde bulunmaktadır (FAO-Aquastat, 2011-2012).

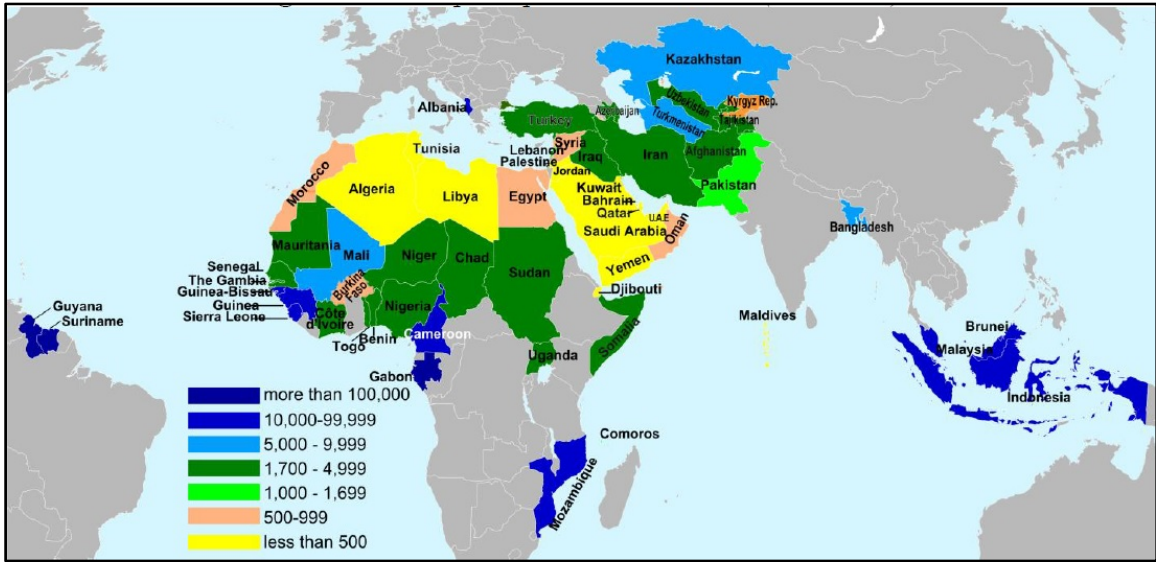
İİT üye ülkelerinin dünya genelindeki coğrafi dağılımlarına bakıldığında Doğu Asya, Avrupa, Orta Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Güney Asya, Sahraaltı Afrika ve Güney Amerika şeklinde olduğu ve çok çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Buna bağlı olarak üye ülkelerde de çok çeşitli iklim durumları mevcuttur. İklim durumları da su kaynaklarının dağılımını etkilemektedir. Bazı bölgelerde su kaynakları çok fazla iken bazı bölgelerde ise yok denecek kadar azdır. Örneğin, Doğu Asya bölgesinde zengin su kaynakları mevcut iken Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde su kaynaklarının azlığı dikkat çekmektedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yer alan Ürdün, Libya, Suudi Arabistan ve Bahreyn gibi ülkeler yenilenebilir su kaynaklarının yetersiz olmasında dolayı ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü yeraltı suyundan karşılamaktadır.

Ülkelerin kişi başına düşen su miktarına göre sınıflandırılması neticesinde dünya haritası üzerinde dağılımı aşağıdaki şekilde sunulmaktadır.

Şekil 3.7.1. Kişi Başına Düşen Su Miktarına Göre Ülkelerin Su Potansiyeli Sınıflandırması
(Kaynak: UNEP)

Su kıtlığı genel anlamda suyun arzı ve talebi arasındaki dengesizlik olarak tanımlanmaktadır. Temel evsel kullanım, tarımsal sulama ve sanayi amaçlı kullanım olarak kişi başına ihtiyaç olan su miktarı UNEP tarafından 1.700 m³ olarak alınmıştır. Bu değer altındaki ülkeler su stresi yaşayan ülkelerdir. 1.000 m³/kişi miktarının altında olan ülkeler ise su kıtlığı yaşayan ülkeler olarak belirlenmektedir. Bu miktar 500 m³/kişi'nin altına düşerse mutlak su kıtlığı yaşayan ülke olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda İİT üye ülkeleri değerlendirildiğinde 6 adet ülkenin su stresi yaşayan, 4 adet ülkenin su kıtlığı yaşayan ve 11 adet ülkenin de mutlak su kıtlığı yaşadığı görülmektedir. Burada hazırlanan haritada Türkiye etkilenebilir sınıfta görülmektedir. Ancak FAO Aquastat verileri ile Türkiye'nin reel su verileri çelişmektedir. Bu yüzden Türkiye de su stresi yaşayan ülkeler sınıfında değerlendirilmelidir. İİT üye ülkeleri su dağılımının dünya haritası üzerinde gösterimi bir sonraki sayfadaki şekilde sunulmaktadır.

Şekil 3.7.2. İİT Üye Ülkeleri Kişi Başına Düşen Su Miktarı (m^3 /kişi) Dağılımı
(Kaynak: SESRIC, 2009)

Kişi başına düşen su miktarları 1992’den günümüze hızlı nüfus artışına paralel olarak ciddi oranda azalma göstermektedir. Bu azalma en fazla zaten su kaynakları bakımından yetersiz olan Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde oransal olarak daha fazladır. Dolayısıyla bu bölgelerde deniz suyu tuzsuzlaştırması, atıksuların yeniden arıtılarak kullanımı gibi alternatif su kaynaklarına yönelim olmuştur.

İİT üye ülkelerinde su depolama tesislerinin kapasiteleri, toplam su çekimi, su çekiminin sektörel dağılımı ile ilgili bilgiler aşağıda tablo halinde sunulmaktadır. Türkiye’ye ilişkin bilgiler DSİ verilerinden temin edilerek güncel değerler kullanılmıştır.

Tablo 3.7.2. İİT Üye Ülkeleri Toplam Baraj Kapasitesi, Toplam Su Çekimi ve Sektörel Kullanım Yüzdeleri

	Ülke	Toplam Baraj Kapasitesi (km^3)	Toplam Su Çekimi ($10^9 m^3/yıl$)	Tarımsal Su Kullanımı Yüzdesi (%)	Sanayi Amaçlı Su Kullanım Yüzdesi (%)	Evsel Su Kullanım Yüzdesi (%)
1	Afganistan	2.009	-	-	-	-
2	Arnavutluk	4.03	1.311	39.48	17.68	42.81
3	Cezayir	5.676	-	-	-	-
4	Azerbaycan	21.5	11.97	76.41	19.33	4.267
5	Bahreyn	-	0.3574	44.54	5.68	49.78

	Ülke	Toplam Baraj Kapasitesi (km ³)	Toplam Su Çekimi (10 ⁹ m ³ /yıl)	Tarımsal Su Kullanımı Yüzdesi (%)	Sanayi Amaçlı Su Kullanım Yüzdesi (%)	Evsel Su Kullanım Yüzdesi (%)
6	Bangladeş	6.477	35.87	87.82	2.147	10.04
7	Benin	0.0235	-	-	-	-
8	Brunei	0.045	-	-	-	-
9	Burkina Faso	5.287	0.818	51.43	2.635	45.92
10	Kamerun	15.61	-	-	-	-
11	Çad	-	0.8796	76.42	11.79	11.79
12	Komorlar	-	-	-	-	-
13	Fildişi Sahili	37.24	1.549	38.43	20.53	41.05
14	Cibuti	-	-	-	-	-
15	Mısır	168.2	-	-	-	-
16	Gabon	0.22	0.139	28.97	10.14	60.89
17	Gambiya	-	-	-	-	-
18	Gine	1.837	-	-	-	-
19	Gine-Bissau	-	-	-	-	-
20	Guyana	0.8092	1.445	94.33	1.412	4.242
21	Endonezya	23.02	-	-	-	-
22	İran	32.24	93.3	92.18	1.179	6.645
23	Irak	151.8	-	-	-	-
24	Ürdün	0.2749	0.9409	64.96	4.081	30.96
25	Kazakistan	79.95	21.14	66.23	29.63	4.153
26	Kuveyt	-	-	-	-	-
27	Kırgızistan	-	8.007	93.01	4.196	2.798
28	Lübnan	0.228	1.31	59.54	11.45	29.01
29	Libya	0.3847	-	-	-	-
30	Malezya	22.45	11.2	22.37	42.75	34.84
31	Maldivler	-	0.0059	0	5.08	94.92
32	Mali	13.61	5.186	97.86	0.0771	2.063
33	Moritanya	0.5	1.35	90.59	2.356	7.067
34	Fas	17.5	10.43	87.79	2.033	10.19
35	Mozambik	77.47	-	-	-	-
36	Nijer	0.0756	0.9836	66.74	3.325	29.93
37	Nijerya	45.63	13.11	53.75	14.99	31.27
38	Umman	0.0884	1.321	88.42	1.438	10.14

	Ülke	Toplam Baraj Kapasitesi (km ³)	Toplam Su Çekimi (10 ⁹ m ³ /yıl)	Tarımsal Su Kullanımı Yüzdesi (%)	Sanayi Amaçlı Su Kullanım Yüzdesi (%)	Evsel Su Kullanım Yüzdesi (%)
39	Pakistan	27.81	183.5	93.95	0.7629	5.259
40	Katar	-	0.444	59.01	1.802	39.19
41	Suudi Arabistan	1.004	23.67	88	3	9
42	Senegal	0.25	-	-	-	-
43	Sierra Leone	0.22	0.2122	21.54	26.15	52.31
44	Somali	-	3.298	99.48	0.061	0.459
45	Sudan	-	-	-	-	-
46	Surinam	22.7	0.6159	70	22	8
47	Suriye	19.65	16.76	87.53	3.672	8.798
48	Tacikistan	29.5	11.49	90.86	3.549	5.591
49	Togo	1.717	-	-	-	-
50	Tunus	2.677	3.305	80	5	15
51	Türkiye	165	44	72.7	11.4	15.9
52	Türkmenistan	6.22	27.95	94.31	3.002	2.688
53	Uganda	80	0.637	40.66	7.849	51.49
54	BAE	0.0611	3.998	82.84	1.726	15.43
55	Özbekistan	22.16	56	90	2.679	7.321
56	Yemen	0.4625	3.565	90.74	1.823	7.437
57	Filistin	-	-	-	-	--

(Kaynak: FAO-Aquastat)

İT üye ülkelerinde yer alan barajların kapasitesi incelenecek olursa bazı ülkelerde herhangi bir baraj yapısının olmadığı, baraj olan ülkelerde ise en düşük kapasite 0.0235 km³ ile Benin'de en yüksek kapasite ise 168.2 km³ ile Mısır ve 165 km³ ile Türkiye de yer almaktadır. İT üye ülkeleri ekonomik durumları bakımından yeterli olmadığından su tutma yapılarının inşasını gerçekleştirememektedirler. Bazı ülkelerde ise su tutma yapısı inşa edecek düzeyde bir nehir veya su kütlesi bulunmamaktadır.

Ülkelerin suyu kullandıkları sektörlere bakacak olursak; tarımsal kullanımın su kullanımı içinde ciddi bir payının olduğu söylenebilir. Guyana, İran, Kırgızistan, Mali, Moritanya, Pakistan, Somali, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Yemen’de tarımsal su kullanım yüzdesi % 90 seviyelerinin üzerindedir. Uganda, Sierra Leone, Maldivler, Gabon, Fildişi Sahili, Burkina Faso, Bahreyn ve Arnavutluk’ta evsel amaçlı su kullanım yüzdeleri en fazladır. Sanayi amaçlı su kullanım yüzdesinin en fazla olduğu ülke ise % 42.75 oran ile Malezya’dır. Genel anlamda bakıldığında tarımsal sulamanın İİT üyesi ülkelerde ciddi bir oran teşkil ettiği görülmektedir.

İİT kapsamında yer alan üye ülkelerin genelinde suyun yoğun olarak kullanıldığı sektör tarımsal sulamadır. Bu bağlamda ekilebilir arazi, sulama potansiyeli, sulama sistemine sahip araziler ve sulama suyunun çekildiği su kaynakları bakımından bilgiler aşağıda tablo halinde verilmektedir.

Tablo 3.7.3. İİT Üye Ülkeleri Ekilebilir Arazi, Sulama Potansiyeli ve Sulamada Kullanılan Kaynaklar

	Ülke	Ekilebilir Arazi (1000 ha)	Sulama Potansiyeli (1000 ha)	Sulama Sistemi Olan Arazi (1000 ha)	Yüzey Suyu ile Sulanan Arazi (1000 ha)	Yer Altı Suyu ile Sulanan Arazi (1000 ha)
1	Afganistan	7 790	-	-	-	-
2	Arnavutluk	619.1	-	337.6	-	-
3	Cezayir	7 545	510.3	-	-	-
4	Azerbaycan	1 897	-	1 425	-	-
5	Bahreyn	1.6	-	-	-	-
6	Bangladeş	7 675	6 933	5 050	1 062	3 988
7	Benin	2 700	322	23.04	-	-
8	Brunei	4	-	-	-	-
9	Burkina Faso	6 000	165	54.27	-	-
10	Kamerun	6 200	290	-	-	-
11	Çad	4 900	335	-	-	-
12	Komorlar	88	0.3	-	-	-
13	Fildişi Sahili	2 900	475	-	-	-
14	Cibuti	2	-	-	-	-

	Ülke	Ekilebilir Arazi (1000 ha)	Sulama Potansiyeli (1000 ha)	Sulama Sistemi Olan Arazi (1000 ha)	Yüzey Suyu ile Sulanan Arazi (1000 ha)	Yer Altı Suyu ile Sulanan Arazi (1000 ha)
15	Mısır	2 800	-	-	-	-
16	Gabon	325	-	-	-	-
17	Gambiya	440	80	5		
18	Gine	3 000	520	-	-	-
19	Gine-Bissau	300	281.3	-	-	-
20	Guyana	420	-	143	-	-
21	Endonezya	23 500	10 886	6 722	6 655	67.22
22	İran	17 709	15 000	8 700	3 078	5 054
23	Irak	3 427	-	-	-	-
24	Ürdün	214.4	85	83.45	38.97	44.48
25	Kazakistan	22 900	3 768	2 066	2 064	2
26	Kuveyt	10	-	10	-	7.74
27	Kırgızistan	1 277	-	1 023	-	-
28	Lübnan	207	177.5	-	-	-
29	Libya	1 720	40	-	-	-
30	Malezya	964.5	413.7	380	-	-
31	Maldivler	3	-	-	-	-
32	Mali	6 861	566	371.1	371	-
33	Moritanya	400	250	45.01	-	-
34	Fas	8 047	1 664	1 520	-	-
35	Mozambik	5 650	3 072	-	-	-
36	Nijer	15 900	270	99.89	72.29	1.371
37	Nijerya	35 000	2 331	293.2	226.4	66.8
38	Umman	33.7	-	58.85	-	58.8
39	Pakistan	21 185	-	19 990	7 630	4 130
40	Katar	13	-	-	-	-
41	Suudi Arabistan	3 160	-	1 620	-	-
42	Senegal	3 350	409	-	-	-
43	Sierra Leone	1 732	807	-	-	-
44	Somali	1 100	240	200	190	10

	Ülke	Ekilebilir Arazi (1000 ha)	Sulama Potansiyeli (1000 ha)	Sulama Sistemi Olan Arazi (1000 ha)	Yüzey Suyu ile Sulanan Arazi (1000 ha)	Yer Altı ile Sulanan Arazi (1000 ha)
45	Sudan	-	-	-	-	-
46	Surinam	60	-	57	57	-
47	Suriye	4 665	-	1 341	-	726.8
48	Tacikistan	860	-	742.1	696.5	32.5
49	Togo	2 650	180	-	-	-
50	Tunus	2 839	560	486.6	175.2	271.8
51	Türkiye	28 050	25 750	5 900	4 720	1 180
52	Türkmenistan	2 040		1 991	1 981	9.61
53	Uganda	6 900	90	11.14	-	-
54	BAE	47	-	-	-	-
55	Özbekistan	4 350	-	4 198	-	-
56	Yemen	1 365	-	680.1	-	454.3
57	Filistin	-	-	-	-	-

(Kaynak: FAO-Aquastat)

İİT üye ülkelerinde tarımsal arazi potansiyeli bakımından en zengin ülkeler; 23,5 milyon ha ile Endonezya, 22,9 milyon ha ile Kazakistan, 35 milyon ha ile Nijerya, 21,18 milyon ha ile Pakistan ve 28,05 milyon ha ile Türkiye'dir. Yüzölçümü ve arazi bakımından yetersiz olan ülkelerde ise ekilebilir arazi bakımından çok az alan olduğu görülmektedir. Sulama potansiyelleri açısından ise yine Endonezya 10,86 milyon ha, İran 15 milyon ha ve Türkiye ise 25,75 milyon ha arazi ile ilk sıralarda yer almaktadır. Sulama potansiyeli bakımından İİT üyesi ülkeler genel anlamda sıkıntı yaşamakta olup, bazı ülkelerde sulama potansiyeli olmamakla birlikte bazı ülkeler ile ilgili de veri bulunmamaktadır.

Ülkelerin sulama kaynakları incelendiğinde çoğu ülke ile ilgili veri bulunmamakla birlikte ülkelerin bazılarının yeraltı su kaynaklarını diğerlerinin ise yerüstü su kaynaklarını daha fazla tercih ettikleri görülmektedir.

Üye ülkelerdeki temiz içme suyuna erişim verileri ve su kaynaklı hastalıklardan etkilenme oranları aşağıda tablo halinde verilmiştir. Söz konusu verilerden Türkiye ile ilgili olanlar hakkında kısaca bilgi vermek gerekecektir. Aqustat verilerine göre Türkiye’de kırsalda temiz içme suyuna erişim oranı % 99 olarak verilmiştir. Ancak Bakanlık tarafından yapılan açıklamalar temelinde söz konusu veri % 100 olarak alınmıştır.

Tablo 3.7.4. İİT Üye Ülkeleri Kırsal, Kentsel ve Toplam Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdeleri ve Su Kaynaklı Hastalıklardan Etkilenen Nüfus

	Ülke	Kırsal Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Kentsel Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Toplam Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Su Kaynaklı Hastalıktan Etkilenen Nüfus
1	Afganistan	56	90	64	-
2	Arnavutluk	94	97	96	-
3	Cezayir	79	85	84	-
4	Azerbaycan	71	88	80	-
5	Bahreyn	100	100	100	-
6	Bangladeş	84	86	85	-
7	Benin	69	85	76	-
8	Brunei	-	-	-	-
9	Burkina Faso	76	97	82	6 172 000
10	Kamerun	52	94	74	-
11	Çad	45	72	51	-
12	Komorlar	97	91	95	-
13	Fildişi Sahili	68	92	80	-
14	Cibuti	65	100	92	-
15	Mısır	99	100	99	-
16	Gabon	63	97	92	-
17	Gambiya	84	94	90	-
18	Gine	65	92	75	-
19	Gine-Bissau	56	74	96	-
20	Guyana	98	97	98	-
21	Endonezya	76	93	85	5 111
22	İran	92	98	96	-
23	Irak	69	94	85	-

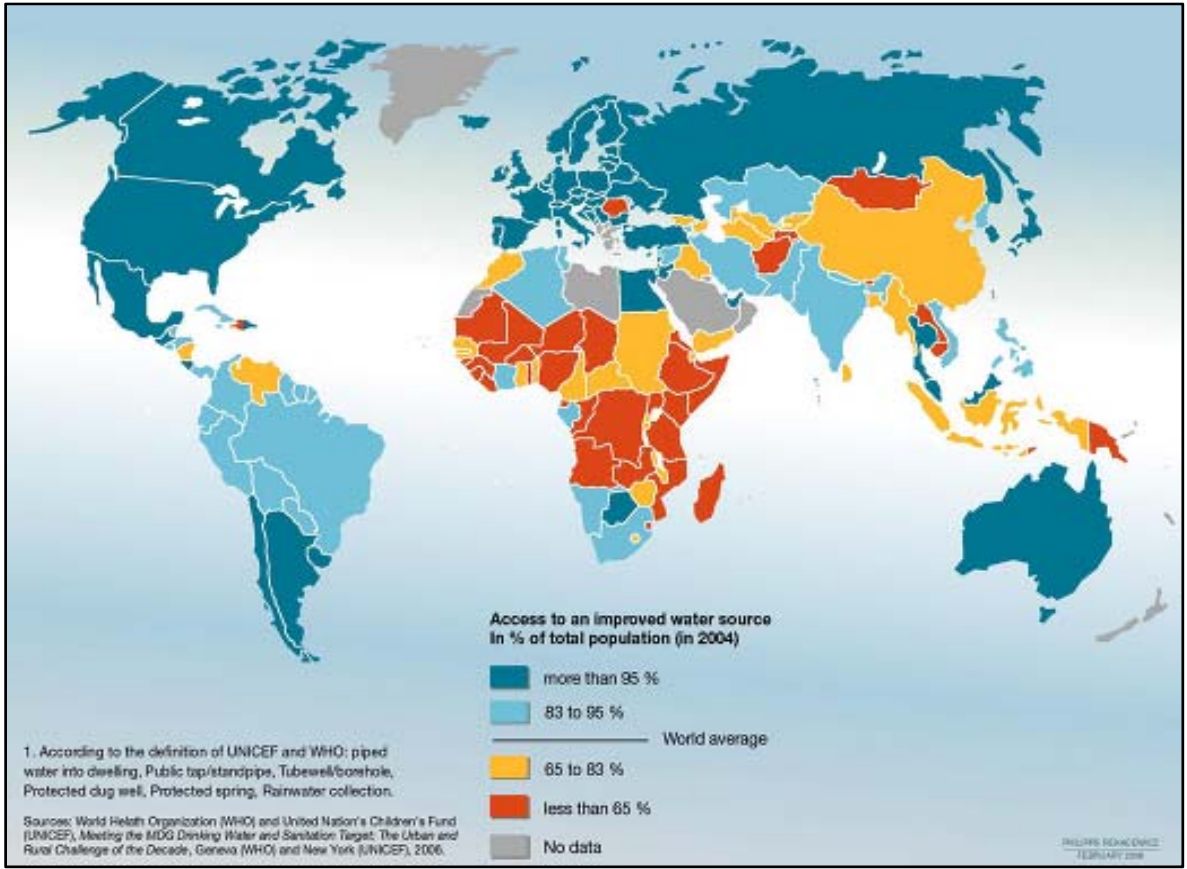
	Ülke	Kırsal Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Kentsel Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Toplam Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Su Kaynaklı Hastalıktan Etkilenen Nüfus
24	Ürdün	90	97	96	-
25	Kazakistan	86	99	93	-
26	Kuveyt	99	99	99	-
27	Kırgızistan	82	97	88	-
28	Lübnan	100	100	100	-
29	Libya	-	-	-	-
30	Malezya	99	100	100	-
31	Maldivler	98	100	98	-
32	Mali	54	91	67	2 291 000
33	Moritanya	48	52	50	111 600-
34	Fas	64	98	84	-
35	Mozambik	35	80	49	-
36	Nijer	42	99	52	3 143 000
37	Nijerya	49	79	64	-
38	Umman	86	95	93	-
39	Pakistan	89	96	91	-
40	Katar	100	100	100	-
41	Suudi Arabistan	97	97	97	-
42	Senegal	60	92	74	-
43	Sierra Leone	42	87	60	-
44	Somali	9	70	32	-
45	Sudan	-	-	-	-
46	Surinam	88	98	95	-
47	Suriye	87	92	90	-
48	Tacikistan	64	93	72	-
49	Togo	40	91	60	-
50	Tunus	90	100	97	-
51	Türkiye	100	100	100	-
52	Türkmenistan	54	89	71	-
53	Uganda	71	95	75	-
54	BAE	100	100	100	-

	Ülke	Kırsal Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Kentsel Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Toplam Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdesi (%)	Su Kaynaklı Hastalıktan Etkilenen Nüfus
55	Özbekistan	81	98	87	-
56	Yemen	47	72	55	-
57	Filistin	-	-	-	-

(Kaynak: FAO-Aquastat)

MDG hedefleri arasında olan çevresel sürdürülebilirlik ve sağlık ile ilgili hedefler bakımından İİT üye ülkelerinde temiz içme suyuna erişim ve su kaynaklı hastalıklar açısından İİT üye ülkeleri genelinde % 100 başarı sağlandığı söylenemez. İİT üye ülkelerin çoğunda özellikle kırsalda temiz içme suyuna erişim konusunda ciddi sıkıntılar göze çarpmaktadır. Üye ülke ortalamalarından görüleceği üzere Somali’de % 32 ve Mozambik’te % 49 olmak üzere nüfusun yarısından fazlası temiz içme suyuna erişim sağlayamamaktadır. Kırsal bölgelerde ise durum daha da kötüleşmektedir. Yine Yemen’de % 47, Togo’da % 40, Sierra Leone’de % 42, Nijerya’da % 49, Nijer’de % 42, Mozambik’te % 35, Moritanya’da % 48 ve Çad’da % 45 olmak üzere kırsal kesimdeki nüfusun yarısından fazlası temiz içme suyuna erişim konusunda sıkıntı yaşamaktadır.

Su kaynaklı hastalıklardan etkilenme sayılarını incelersek Burkina Faso’da 6 milyondan fazla insan, Mali’de 2 milyondan fazla insan, Nijer’de 3 milyondan fazla insan ve Endonezya ile Moritanya’da ise yine sırasıyla 5 binin ve 100 binin üzerinde insanın su kaynaklı hastalıklardan etkilendiği görülmektedir. İİT üye ülkeleri temiz içme suyuna erişim yüzdelerine göre hazırlanan grafik sonraki sayfada yer alan şekilde sunulmaktadır.

Şekil 3.7.3. Ülkelerin Temiz İçme Suyuna Erişim Yüzdelerinin Dünya Haritası Üzerinde Gösterimi (Kaynak: UNEP)

İİT üye ülkelerindeki genel su durumuna baktıktan sonra su sorunları ile ilgili de bilgiler vermek faydalı olacaktır.

İİT üye ülkelerdeki su sorunlarına baktığımızda en başta evsel ve sanayi kaynaklı atıksuların arıtılmadan su kaynaklarına deşarj edilmesidir. Ayrıca, su kaynaklarının haddinden fazla kullanımı, su ağlarının yetersiz olması, atıksu sistemlerinin bakımının düzenli yapılmaması gibi hususlarda göze çarpan su sorunlarındandır.

Suyun tarımda kullanımına bakıldığında tarımsal sulamada kullanılan su oranı İİT genelinde % 74 civarındadır. Sulamada suyun verimliliğine bakılacak olursa İİT ortalamasının % 45'ler civarında olduğu görülmektedir. Bunun ana sebebi hala % 86'lık bir alanda yüzeysel sulama tekniğinin kullanılıyor olmasıdır. Bunun yanında çeşitli iyi uygulama örnekleri de görülmektedir. Suudi Arabistan ve Libya gibi ülkelerde sprinkler (yağmurlama sistemi) sisteminin % 70'lere varan oranlarda kullanıldığı görülmektedir. BAE ve Ürdün'de ise sırasıyla yaklaşık % 60 ve % 57 oranlarında damla sulama tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu iyi sulama sistemlerine geçişlerde iklim durumundan dolayı mecburiyetin de söz konusu olduğu göz ardı edilmemelidir (SESRIC, 2009).

Temiz içme suyuna erişim konusunda da yine İİT üye ülkelerinde sorunların yer aldığı görülmektedir.

Bu sorunlara ilişkin İİT önerileri SVB’de şu şekilde sıralanmıştır. Sınıraşan sularda işbirliğinin geliştirilmesi, ulusal ve yerel düzeyde su kıtlığının önlenmesine yönelik politikalar geliştirilmesi ve yönetim anlayışının ortaya konulması, su kullanımının hakça ve adil düzenlenmesi, karar vericilerin politikaları belirlerken bütün paydaşları karar alma mekanizmalarında yer alması konusunda kurumsal entegrasyonu sağlaması, suyun fiyatlandırılması konusuna odaklanması ve hepsinin yanında su ve gıda tasarrufu konusunun alışkanlık haline getirilmesi tavsiye edilmektedir.

Bu hususları yerine getirmek için izlenecek yol ise üç aşamalı olarak belirlenmiştir. Öncelikli olarak su kaynaklarının korunması ve etkin kullanımı için su israfını önleyen modern tekniklerin kullanılması ve bunların desteklenmesi gibi önlemler alınacaktır. İkinci olarak kuraklık yönetim planları hazırlanarak bunlar ulusal politikalara uyumlaştırılmalıdır. Bu kapsamda uygun su tarifelerinin belirlenmesi, az su talep edilen ürünler yetiştirilmesi konusunda çalışmalar yapılması, kuru tarımın desteklenmesi gibi çalışmalar icra edilecektir. Son olarak ise üye ülkeler arasında iklim değişikliğinin etkileri ve bu etkilere uyum konusunda işbirliği faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda sera gazlarının tutulmasına yönelik acil önlemler alınmalıdır (SESRIC, 2009). Ancak bu husus kalkınma ile zıtlık teşkil etmektedir.

İklim değişikliği etkileri sonucu Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Türkiye gibi bölgelerde yaşanan kuraklık ve Pakistan vb. bölgelerde yaşanan taşkın vakaları gösterilebilir. Yaşanan kuraklıklar konusunda Orta Asya da ciddi tehdit altındadır. Özbekistan’da % 3 Türkmenistan’da ise yaklaşık % 25 oranında tahıl üretiminde düşüş görülmektedir. Ayrıca enerji üretiminin büyük bir bölümü hidroelektrik üretime dayalı olan Kırgızistan ve Tacikistan’da ise enerji üretiminde sırasıyla % 17 ve % 13 oranlarında düşüş gözlemlenmiştir.

Su kıtlığının ana sebepleri iki başlık altında değerlendirilebilir. Bunlar kaynak yetersizliği ve var olan kaynakların etkin olmayan şekilde kullanımıdır. Ekonomik su kıtlığının sebepleri ise aşırı tüketim, su kalitesinin düşmesi, su kaçakları sayılabilir. Bu sorunlara yol açan hususlar ise üye ülkeler genelinde su konusundan sorumlu birkaç bakanlığın ayrı faaliyet göstermesi, vergi, suyun fiyatlandırılması gibi yönetsel sorunlar ve kalifiye personel eksikliği olarak sıralanabilir (SESRIC, 2009).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Değerlendirme:

Su insanlar ve bütün canlılar için yaşam kaynağıdır. Yaşamın devamı için içme suyu temini, gıda üretimi, temizlik, sağlık gibi ihtiyaçların hepsi su olmadan karşılanamaz. Bunların yanında kalkınmış bir toplumun temellerinden olan insanların ve malların hareketi, enerji üretimi, sanayi üretimi gibi alanlarda da su en temel girdilerdendir. Bütün ülkelerin başarmaya çalıştığı üç ayaklı sürdürülebilir kalkınma kavramının (sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik) da en temel bileşenlerinden birisi sudur. Suyun eksik kalması durumunda bu üç ayaklı yapı sürdürülebilir olmaktan çıkacaktır.

Dünya genelindeki su kaynaklarının yaklaşık % 97'si tuzlu su olarak denizlerde ve okyanuslarda yer almaktadır. Geri kalan % 3'lük bölüm tatlı su kaynaklarından oluşmakta olup bunun % 68.7'si buzullarda donmuş halde, % 30.1'lik bölümü yerlatisuyu ve geri kalan % 1.2'lik bölümü de yüzey suyudur. Yüzey sularının da yaklaşık % 87'si göllerde durgun su, % 11'i bataklıklarda ve % 2'si ise nehirlerde bulunmaktadır (Vikipedi). Küresel anlamda suyun sektörlere göre kullanımı ise ortalama % 70 tarımsal sulama, % 22 sanayi ve yaklaşık % 8 de içme ve kullanma amaçlı olarak kullanılmaktadır (Dünya Kaynakları Enstitüsü (WRI), Websitesi).

DB 2000 yılında yayınladığı Dünya Kalkınma Raporu'nda yoksulluğu temel ihtiyaçlarını karşılayamama, kaynaklar üzerinde kontrolü olmama, eğitimden mahrum olma, zayıf sağlık koşulları, barınma, temiz su kaynaklarına ve arıtma hizmetlerine erişim sıkıntısı yaşama, felaketlere karşı kırılgan olma ve politik olarak özgürlükten yoksun olma olarak tanımlamıştır. Dünyada halen 768 milyon insan temiz içme suyuna erişim konusunda sıkıntı yaşamaktadır. 2.5 milyarın üzerinde insanda arıtma hizmetlerinden mahrumdur (BM, 2014). BM tarafından yapılan bir diğer araştırmaya göre küresel anlamda ilk beş sorun şu şekilde belirlenmiştir. İyi eğitim, daha iyi sağlık hizmetleri, dürüst ve duyarlı yönetim, daha iyi iş olanakları ve temiz suya ve sanitasyona erişim küresel anlamdaki ilk beş önceliktir (UNDP, 2014).

Yukarıdaki verilerden de görüleceği üzere küresel anlamda suya erişim ve temizlik hizmetleri ile ilgili bir sorun bulunmaktadır. Bu konuda genel kanı yönetim anlayışının etkili olamayışıdır. Bu bağlamda BM tarafından Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDG) altında bir başlık bu konuya ayrılmış ve ülkelere bu hedef doğrultusunda çalışma tavsiyesinde bulunmuştur. 7. Madde de tam da bu konuyla ilgilidir. Çevresel sürdürülebilirlik olarak belirlenen hedefin ana bileşenlerinden birisi insanların temiz ve yeterli miktarda suya erişim imkanının sağlanması olarak belirlenmiştir. Küresel anlamda 2005 yılında yapılan bir değerlendirmeye göre insanlar tarafından faydalanılan doğal kaynakların üçte ikisi (2/3) dünya genelinde büyük bir azalış göstermektedir. Ayrıca küresel ısınma deniz seviyesinin yükselmesinin yanında sıcaklık ve yağış rejimlerini de ciddi anlamda etkilemektedir (DeSombre, 2006:1).

FAO istatistiklerine göre dünyada açlık sınırının altında yaklaşık 805 milyon insan bulunmaktadır. Bunların yaklaşık 526 milyonu Asya ve Pasifik bölgesinde, 227 milyonu Afrika'da, 37 milyonu Latin Amerika ve Karayiplerde ve 15 milyonu da gelişmiş ülkelerdedir (WFP Web Sitesi). Bu konuyla alakalı olarak 2012 yılında düzenlenen Rio Zirvesi sonrasında yayınlanan 283 maddelik sonuç bildirgesinde de 1 milyarın üstünde insanın yoksulluk içinde yaşadığı ve yaklaşık % 14'ünün de beslenemediği ifade edilmiştir (BM, Rio, 2012).

Dünyada hala yaklaşık 1.2 milyar insan 1 doların altında gelir elde etmektedir. Ekonomik tahminler ve sosyal ve çevresel gelişmeler dünyanın çok büyük bir bölümünü etkileyecektir. Gelecekte de anlaşılan gelişmiş ülkeler dünya kaynaklarının çoğunu kullanıyor olacaklardır. Bunun karşısında uluslararası örgütler dünya için ne yapabilir sorusuna cevap olarak BM bünyesindeki kuruluşların sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla girişimlerde buldukları söylenebilir. Dünya Bankası fon kullanan ülkelerde halkın katılımı ve yönetim anlayışını geliştirmek için kendi programlarını uygulamakta ve BM ise değişim için birleşme sloganıyla küresel politika ağı kurarak üyeleri küresel yönetişime teşvik etmektedir. Modern teknolojik gelişmeler bu birleşmelerin oluşumunu daha da kolaylaştırmış ve baskı grubu olarak işlev göstermesi konusunda da etkinliği artmıştır. Bilgi çağı uluslararası örgütlerle ilgili yeni bir çağı beraberinde getirmiştir. İnternet devletlerin kontrol etmekte zorluk çektikleri bir ortam olmasına karşın uluslararası örgütlenmeler için çok uygun bir ortam oluşturmuştur. Ayrıca internet ve video konferans uluslararası toplantı ve konferansların daha kısa zamanda organize edilmesi ve çıktı elde

etme imkânı oluşturmuştur. Bunun yanında gelecekte egemen devletler egemenliğini paylaşmayacaklardır ancak artan bir şekilde uluslararası örgütlerle ve devletler dışı örgütlerle daha fazla olguyu paylaşmakta kalacaktır. Dünya kaynakları üzerinde artan baskı ve artan güvensizliğin yarattığı gerilim uluslararası örgütlere daha fazla ihtiyaç gereksinimini ortaya çıkaracaktır. Ancak önemli olan husus uluslararası örgütlerin bunu yönetebilme kapasitesinin olup olmadığıdır (Clive, 2007: 180:181)

Bu noktada dünya genelinde oluşan çevresel ilkelere değinmekte fayda mütalaa edilmektedir. Bunlardan ilki ABD ve Kanada arasında 1941 yılında yaşanan anlaşmazlık neticesinde ortaya çıkan ve Stockholm Deklarasyonu'nda 21. İlke olarak karşımıza çıkan önemli zarar vermeme ilkesidir. Ülkeler kendi sınırları içerisinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerden dolayı diğer ülke veya ülkelere çevresel anlamda zarar vermemeye özen göstermelidir. İkinci olarak Stockholm Deklarasyonu 22. ilke iyi komşuluk ilkesidir. Bu ilke çevresel anlamda ortaya çıkan sorundan dolayı diğer devletle işbirliğine açık olunmasını tavsiye etmektedir. Rio Zirvesi'ne geldiğimizde ortaya yeni ilkelerin atıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki kirleten öder, ihtiyatlı olma ve önleyici eylem ilkesidir. Son olarak ise karşımıza küresel anlamda sürdürülebilir kalkınma ilkesi çıkmaktadır (Karnst & Mingst, 2010: 511-512).

İlkelerden de görüleceği üzere çevresel sorunlar zorlayıcı ve bağlayıcı olmayan ilkelerle çözülmeye çalışılmıştır. Bu hususta çevresel sorunların askeri ve güvenlik gibi problemler kadar önemli görülmemesinin etkisi büyüktür. Bağlayıcı olmayan bu tür ilkeler çerçevesinde çevresel kanunlar ve dokümanlar hazırlanmıştır. Ülkeler bu belgelere istekleri doğrultusunda taraf olabilmektedir.

Genel olarak çevresel sorunlara karşı alınabilecek en etkili yöntem ulusal ve bölgesel düzeyde yönetmeliklerin hazırlanarak uygulanmasıdır (Bennet & Oliver, 2002: 350). Ancak küresel problemlerde bu tür bir uygulama yetersiz kalacaktır. Bu yüzden küresel bağlamda çevresel sorunların uluslararası bir örgütlenme altında bilimsel temellerde tartışılıp çözüm aranması en uygun yöntem olarak göze çarpmaktadır.

Günümüzde yer alan çevre ve su alanında faaliyet gösteren uluslararası örgütler kaynakların yönetimi konusunda önemli derecede başarılar elde etseler de kaynakların alarm veren seviyelere kadar düşmesi ve sürdürülebilir kalkınma hedefi doğrultusunda entegre ekosistem yaklaşımını tam olarak sağlayamamalarından ötürü yeniden yapılanmaya veya yeni örgütlenmelere ihtiyaç duyulmaktadır (Weiss & Daws, 2007: 608).

Bunlara ilave olarak dünya genelinde çevre ile alakalı birçok örgütlenme mevcuttur. Bazen çevrenin korunması maksadıyla aynı veriler toplanmakta ve zaman kaybı olmaktadır. Ayrıca her bir örgüt bünyesinde farklı uygulamalar olabilmektedir. Dünya genelinde küresel bir çevre örgütü oluşturulması fikri de yer almaktadır. Ancak bunun pek de kolay olmadığı, UNEP'in daha kuvvetli bir yapıya dönüştürülerek bu görevi yerine getirebileceği ayrıca ifade edilen bir diğer düşüncedir (DeSombre, 2006: 167-168). Ancak asit yağmurları gibi bazı çevresel sorunların bölgesel nitelikte olması ve o bölgeyle sınırlı kalmasından dolayı çözüm üretilebilmesine rağmen küresel nitelikteki sorunlarla ilgili küresel anlamda standartlar oluşturulması çok mümkün görünmemektedir. Ancak iklim değişikliği konusunda oluşturulmuş IPCC gibi küresel bir platform bu anlamda kaydedilmiş bir ilerleme olarak göze çarpmaktadır.

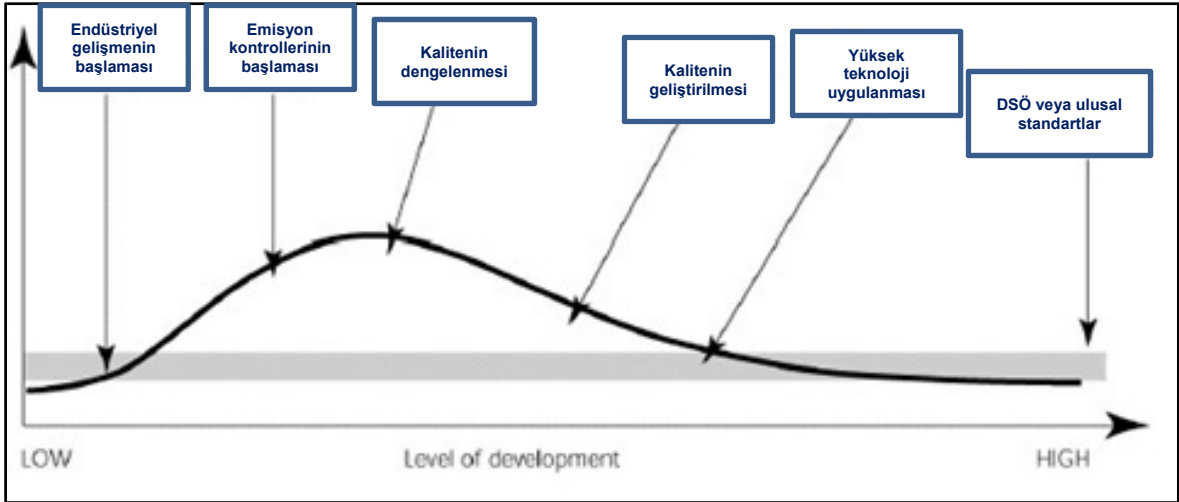
Küresel anlamda dünyada çevresel sorunlarla ilgili karşılaşılan önemli zorluklar üç sınıf altında toplanabilir. Birinci olarak çevre sözleşmelerinin hükümlerinin yerine getirilebilmesi ve uygulanabilmesi için bütçe, ikinci olarak uluslararası çevre örgütlerine ilgili tüm devletlerin katılımının sağlanması ve üçüncü olarak ta küresel çevre yönetişiminin nasıl bir sistem ile sağlanabileceğidir (DeSombre, 2006: 155).

Bu çerçevede İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) da küresel gelişmeler çerçevesinde çevresel konulara eğilim göstermeye başlamıştır. Çevresel konuların bir alt başlığı olan su konusunda da son zamanlarda girişimlerde bulunarak üye ülkeleri arasında su konusunda işbirliği ortamını oluşturmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Bunun ilk adımını 2005 yılında oluşturulan İİT on yıl eylem planı hazırlanarak başlanmıştır. Eylem planı kapsamında su konusunda işbirliği olanaklarının değerlendirilmesi amacıyla yapılacak çalışmalar 2010 yılında hayata geçirilme imkânı bulmuştur. Su alanında üye ülkeler arasında işbirliği platformu oluşturmaya ve üye ülkelerde yaşanan su kaynaklı problemlere çözüm üretmek amacıyla olan Su Vizyonu Belgesi (SVB) hazırlanarak 2012 yılında İstanbul'da düzenlenen İİT 2. Su Konularından Sorumlu Bakanlar Toplantısı'nda onaylanarak kabul edilmiştir.

Bu bağlamda İİT üye ülkeleri, Türkiye ve SVB ile ilgili değerlendirmeler ve öneriler devam eden sayfalarda verilmiştir.

a) İslam İşbirliği Teşkilatı'na yönelik öneriler

Aşağıda sunulan grafik çevresel kalite ile kalkınmışlık arasındaki bağlantıyı anlatan bir UNEP ve DSÖ ortak çalışmasından alınmıştır. Söz konusu grafiğe göre, düşük kalkınma seviyelerinde (kişi başına düşen milli gelirin 0-2.000 \$ arası olduğu) çevresel kalitenin standartlara uygun olduğu, kalkınma seviyesinin artması ile birlikte (2.000-8.000 \$) çevresel kalitenin de düştüğü görülmektedir. Ancak 8.000 \$ seviyelerinin üzerine çıktığında çevresel farkındalığın artarak çevresel yatırımların devreye girdiği ve çevresel standartların iyileşmeye başladığı görülmektedir. Kalkınmışlık seviyeleri üst seviyelere çıktığında yani ülkeler gelişmiş ülke sınıfına girdiğinde çevresel yatırımlarda tamamlanmış ve standartlar sağlanmış olmaktadır. Dolayısıyla grafikten de anlaşılacağı üzere çevre ile ilgili yatırımları yapabilmek için kişi başına gelirin 8.000 \$ seviyelerine gelmesi gerekmektedir.

Şekil 4.1. Kalkınma Durumuna Göre Çevresel Kalitenin Değişimi Grafiği
(Kaynak: UN-WHO-UNEP)

Bu çerçevede İİT üye ülkeleri düşünüldüğünde 57 üye ülkeden 21 tanesi En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) sınıfındadır. BM'nin belirlemiş olduğu kriterlere göre kişi başına düşen milli geliri 900 \$'ın altında olan ülkeler EAGÜ kabul edilmektedir. Bu ülkelerde çevresel yatırımların yapılabilmesi mümkün değildir. Ayrıca EAGÜ sınıfında olmayıp kişi başına düşen milli geliri 8.000 \$'ın altında olan 43 tane ülke bulunmaktadır. Bundan dolayı bu ülkelerde de çevresel farkındalığın yeterince yerleşmemiş olduğu söylenebilir. Çevresel yatırımların gerçekleştirilmesi konusunda isteksiz veya yeterli bütçelere sahip olmayabilirler. İİT kapsamında 8.000 \$ kişi başına milli gelir seviyesinin üzerindeki ülkelerin katkılarıyla oluşturulacak bütçe ile kendi yatırımlarını gerçekleştiremeyecek ülkelerde su ile ilgili altyapı inşasına yardımcı olunabilir.

Ancak, uluslararası sistemde ülkelerin hala realist yaklaşımla sadece kendi çıkarlarını düşünerek hareket etmelerinden dolayı su konusunda da oluşturulacak işbirliği olanaklarının somut faydalar temelinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak bu ülkelerde altyapı yatırımlarının yapılabilmesi için dışarıdan destek sağlanması başlangıç adına daha olumlu bir adım olarak görünmektedir.

İİT'nin bütçesinin yetersiz olduğu durumlarda (İhsanoğlu, 2010: 66) altyapı yatırımlarını gerçekleştirebilmek için yetersiz olan ülkelere DB'dan kredi alabilmek veya GEF kapsamında proje uygulamaları gerçekleştirebilmeleri için teknik yardım sağlanmalıdır. Türkiye bu konuda sahip olduğu tecrübe ve bilgi birikimi ile ihtiyacı olan ülkelere teknik destek sağlayabilir. Hazırlanacak olan projelerde danışmanlık vazifesi üstlenerek ülkelerde su konusundaki kalkınmada yardımcı olabilir.

İİT uluslararası diğer örgütlerden Afrika Birliği, Körfez İşbirliği Konseyi ve BM ile hâlihazırda işbirliği anlaşması imzalamıştır. Bu çerçevede diğer uluslararası örgütlerden faydalanma noktasında İİT üye ülkelerde su kullanımının büyük bir bölümünü oluşturan tarımsal sulama konusunda ICID vb. örgütlerden yardım talep edilebilir. ICID'ın merkezinin Yeni Delhi/Hindistan'da yer alması, İİT üye ülkelerinden ICID'e üye olan ülkelerin bulunması ve Hindistan'ın potansiyel İİT üye ülkesi olmasından dolayı ICID'ın tarımsal sulama ve sulama teknolojileri konusunda teknik destek sağlayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca son zamanlarda atılım yapan ve küresel gelişmeler konusunda ciddi girişimlerde bulunan ve Malezya ve Endonezya gibi İİT üye ülkelerinin de yer aldığı APEC de İİT'nin su konusunda gerçekleştirilecek faaliyetlerle ilgili işbirliği olanaklarını değerlendirebileceği diğer bir örgüttür. İlave olarak çok aktif olmasa da bölgeye yakın olan ve İİT üye ülkelerinin yer aldığı KEİ ve EİT gibi örgütlerde işbirliği olanaklarının geliştirilebileceği diğer uluslararası örgütlerdir.

İİT üye ülkeleri arasında su konusunda işbirliği olanaklarını belirleyen SVB kapsamında su yönetimi konularından sorumlu bir konsey oluşturulması planlanmaktadır. Oluşturulacak olan bu konsey önemlidir. Su konusundaki yönetim vazifesini üstlenecek olan Su Konseyi'nin bir an önce tanzim edilerek çalışmalarına başlaması gerekmektedir. Söz konusu yönetim yapısının adı konsey veya komite olarak da değerlendirilebilir.

Dünya genelinde bilginin paylaşıldığı her türlü işlemin yapılabildiği bir ortam olan internet hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. İnternet dünya genelinde insanların birbiri ile iletişim kurmasını son derece hızlandırmış en önemli araçlardan birisidir. İİT web sitesi incelendiğinde İslam Zirvesi ve DBK ile ilgili toplantıların ve dokümanların yer aldığı görülmektedir. Ayrıca sektörel bakanlar toplantılarına ilişkin toplantı kararlarına ve dokümanlarına da ulaşılabilir. Ancak sektörel bakanlar toplantılarının yeterince yer almadığı da bir gerçektir. Konumuzla alakalı olmasından dolayı örneğin su konusunda gerçekleştirilen bakanlar konferansına ilişkin kararlar ve dokümanlar İİT web sitesinde yer almamaktadır. Web sitesinin devamlı güncel tutulması ve bu tür çalışmalar ile raporların ulaşılabilir şekilde sitede yayınlanması görünürlük açısından önemlidir. Bu bağlamda İİT'nin de kendi çalışmalarını ve faaliyetlerini daha etkili bir şekilde duyurabilmesi için internet ve sosyal medyayı çok aktif bir şekilde kullanması faydalı olacaktır. İİT'nin sosyal medyada yayınladığı haberlerde genelde Arapça dilinde yayın yapılmaktadır. Bu şekilde sadece Arap dünyasında bir anlayış geliştirilebilir. Yapılan paylaşımlar ve yayınların İİT'nin diğer resmi dillerinde de yayınlanması önem arz etmektedir.

Tüm bunların yanında İİT kapsamında UN-Water benzeri bir yapı oluşturulabilir. OIC-Water veya başka bir isimle kurulacak bu yapı altında su konusunda yardıma muhtaç olan taşkın felaketleri, kuraklık felaketleri, çölleşme etkileri ve savaş durumundan etkilenen insanlara yardım ulaştırılması sağlanabilir. OIC-Water sadece sosyal konularda faaliyet gösteren Su Konseyi altında bir yapı olabileceği gibi ayrı bir yapı olarak oluşturulup faaliyetlerini bu yönde gerçekleştirebilir. Felaketlerden etkilenen çocuklara yardım ulaştırılması, annelere eğitim verilmesi, su kaynaklı hastalıklardan etkilenen çocukların tedavi ve bakımlarının sağlanması, farkındalığın artırılması gibi sosyal konularda OIC-Water etkin olarak kullanılabilir. Bu konudaki yapılacak çalışmaları için gereken bütçe de yine İİT kapsamında yer alan İslami Kardeşlik Fonu ve Vakfı (ISF) kullanılarak oluşturulabilir.

Son olarak SVB'nin 3 ana hedefinden birisi olan su konusunun liderlerin gündemine alınması hedefine yönelik olarak İİT 13. İslam Zirvesi'nin 2016 yılında Türkiye'de gerçekleştirileceği göz önünde bulundurularak Su Konusundan Sorumlu Bakanlar Konferansı neticesinde yapılacak çalışmalar ile daha sonrasında düzenlenecek 13. İslam Zirvesi'nde değerlendirilmesi ve liderlerin gündemine alınması sağlanabilir.

b) SVB kapsamında öneriler

Su Konseyi yapısına ilişkin öneriler

Oluşturulması planlanan Su Konseyi'nin yapısı gerçekleştireceği faaliyetler bakımından en önemli konulardan birisidir. Konsey'de her ülkenin bir temsilci bulundurması durumunda alınacak kararlar açısından sıkıntı oluşturabilecektir. Alınacak karara aksi yönde oy kullanan bir üye gerçekleştirmesi planlanan projelerin tıkanmasına veya zaman açısından gecikmesine sebep olabilecektir. Bu durumda alınacak kararlarla ilgili nitelikli çoğunluk veya çoğunluk prensibi uygulanabilir. Bu bağlamda İİT üye ülkelerinin coğrafi dağılımları göz önünde bulundurulduğunda coğrafi dağılıma göre ülkeler gruplandırılarak her gruptan belirlenecek 2-3 temsilci ülkenin coğrafi bölgeleri belli zaman periyotlarında temsil edecek şekilde Konsey yapısı oluşturulabilir. Ancak yine de gruplar oluşturulurken tartışmalar çıkabilecek veya daha etkili olan ülkeler kendilerinin yer almadıkları bir grup oluşturulmasını kabul etmeyeceklerdir. Ancak oluşturulacak Konsey yapısının sadece üye ülke temsilcilerinden oluşması gerekmektedir.

Konsey'de yer alacak üye ülke temsilcilerinin proje geliştirme, politikaların uygulanması, süreçlerin takibi, su konusunda küresel ve akademik çalışmaların ve gelişmelerin takibini yapabilecek kapasitede kalifiye kişilerden oluşması faydalı olacaktır. Konsey kapsamında temsil sağlayacak ülkeler 3-5 kişiden oluşan bir delegasyon ile temsil sağlaması konuların daha geniş perspektifte tartışılması ve yapılması planlanan projelerin daha detaylı değerlendirilmesi bakımından katkı sağlayacaktır.

Konsey'in karar verici ve kararları takip edecek olan bir yapı olacağı düşünüldüğünde Konsey altında çalışmalar gerçekleştirerek Konsey'e alınacak kararlarda destek sağlayacak alt teknik çalışma gruplarının oluşturulması teknik konularda daha detaylı çalışmalar yapılmasına vesile olacaktır. Ayrıca Konsey ve alt çalışma gruplarının çalışmalarına destek sağlamak amacıyla daha önceden İİT kapsamında oluşturulan İslam Ülkeleri Arası Deniz Bilimi Bilim ve Teknoloji Ağı ve İslam Ülkeleri Arası Su Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Yönetimi Ağı gibi merkezlerin de gruplarda aktif olarak katılımlarının sağlanması faydalı olacaktır.

Nüfus artışı, kentleşme ve iklim değişikliği dünya su kaynakları üzerindeki baskıyı arttıran en büyük etkidir. Bu bağlamda İİT SVB'nin su güvenliği önceliği düşünülerek su güvenliği alanında bir alt teknik çalışma grubu oluşturulabilir. Ayrıca küresel anlamda popüler olan iklim değişikliği ve etkileri üzerine bir alt çalışma grubu oluşturulabilir. Yine detayında su ve sağlık, su kalitesi, arıtma teknolojileri vb. gibi alt çalışma grupları çeşitlendirilebilir. Ancak bu alt çalışma gruplarının teşkili öncelikli olarak Konsey'in kurulmasına ve Konsey'in kuruluş tüzüğüne bağlıdır.

Genel olarak teknik çalışma grupları ve yönetim yapıları gerçekleştirecekleri projeleri hedef gruplar belirleyerek yapmaktadır. İİT su çalışmalarında kurulacak olan Konsey ve alt çalışma gruplarında planlanacak projelerin hedef kitlesinin belirlenmesine ihtiyaç bulunmamaktadır. İİT kapsamında yer alan EAGÜ'lere yönelik projeler gerçekleştirilmesi İslami kardeşlik açısından önemlidir. Dolayısıyla projelerin hedef kitlesi EAGÜ'ler kabul edilerek çalışmalara başlanabilir. Çalışmaların hedef odaklı gerçekleştirilebilmesi için EAGÜ'lerin de kendi aralarında sınıflandırılması mümkündür. Bu sınıflandırma su kaynaklarının yeterli olup olmadığına göre yapılabilir. Diğer ülkeler ise ayrı gruplar halinde uzmanlaşmış oldukları konularda teknik destek ve eğitim faaliyetleri ile eksik olan diğer ülkelere yardım sağlayabilir.

Çalışmalara başlanabilmesi için öncelikli olarak Konsey ve alt çalışma gruplarının yasal kuruluş çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir. Bu çalışmaların tamamlanmasından sonra projelerin gerçekleştirilebilmesi için finansman sorunu gündeme gelecektir. Tezin İİT ile ilgili bölümünde detaylı olarak değinildiği üzere gerek İslam Zirvelerinde gerekse de Dışişleri Bakanları Konsey toplantılarında İİT'nin su konusunda oluşturduğu bütçe felaket durumları ile sınırlı kalmaktadır. Buradan anlaşılan ülkeler sadece kuraklık, taşkın, çölleşme, savaş vb. durumlarda zarar gören ülkelere yardım faaliyeti gerçekleştirilebilmesi için oluşturulan fona destek sağlamaktadır. Bunun dışında yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla projelerin gerçekleştirilmesi için gereken finansal kaynağın belirlenmesi ve bu kapsamda çalışmaların yapılması öncelik arz etmektedir. Bu noktada devreye İİT kapsamında oluşturulan İslam Kalkınma Bankası'nın (IDB) girebileceği ilk akla gelen seçenektir. IDB mutlaka bu tür bir çalışmaya katkı sağlayacaktır. Ancak yine de ülkelerin bu noktada istekli olması ve gerçekleştirilebilecek projelerde katkı sağlaması önemlidir. Üye ülkelere de oluşturulacak fona katkı sağlanması faydalı olacaktır. Bunun için ilave bir kaynağa gerek

duyulmadan İİT kapsamında üye ülkelerden toplanan aidatlardan belli bir oran bu çalışmalar için harcanabilir. Bütün bunların yanında DB, AB, GEF vb. finans sağlayabilecek kuruluşlara projelerle başvurularak ilave kaynak yaratılabilir.

Veritabanı ve veri teminine ilişkin öneriler

Tüm bu değerlendirmeler ışığında İİT kapsamında vurgulanması gereken en önemli husus bilgi ve veri eksikliğidir. Günümüze kadar İİT kapsamında su konusunda yapılan çalışmalar, sınırlı sayıda hazırlanan raporlar ve diğer faaliyetlerde kendi verilerini kullanmadığı görülmektedir. Bunun sebebi İİT kapsamında oluşturulmuş ve düzenli olarak toplanan herhangi bir verinin olmamasıdır. Veri toplama görevi İİT kapsamında alt bir kuruluş olan Ankara merkezli SESRIC'e verilmiştir. SESRIC bu konu ile ilgili kendi web sitesi bünyesinde bir su portalı oluşturmuştur. Ancak incelenen raporlardan ve SESRIC'in yayınladığı dokümanlardan görüldüğü üzere üye ülkelerden herhangi bir veri toplanamamıştır. Kullanılan veriler genelde FAO'ya bağlı Aquastat verilerinden ve diğer BM organlarının verilerinden oluşmaktadır. Ayrıca o kaynaklardan elde edilen verilerin doğruluğu konusunda şüpheler bulunmaktadır. İİT üyelerinin su konusundaki durumları daha iyi olabileceği gibi daha kötü de olabilir. Örneğin Türkiye ile ilgili verilen bilgilerde kişi başına düşen su miktarı 2.000 m³ üzerinde gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programının kişi başına düşen tatlı su miktarına göre yapmış olduğu sınıflandırmaya göre Ülkemiz kişi başına düşen yaklaşık 1.455 m³/yıl miktarı ile "Su Stresi Olan" ülke sınıfındadır (UNEP-GRID). Türkiye'nin su potansiyelini ve kişi başına düşen su miktarını (~1.455 m³) göz önünde bulundurduğumuzda söz konusu verilerin ne derece doğru olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca gelecek sayfada yer alan şekilde dünya haritası üzerinde meteoroloji gözlem istasyonlarının dağılımı görülmektedir. Haritadan da görüleceği üzere özellikle Afrika ve Arap yarımadasında istasyon sayılarının çok az olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ülkeler yeterli veriyi sağlayamamaktadır.

Şekil 4.2. Dünya Meteoroloji İstasyonları Ağı Haritası
(Kaynak: WMO)

Dolayısı ile üye ülkelere yönelik su konusunda işbirliği faaliyetlerinin belirlenebilmesi için düzenli ve sağlam verilere ihtiyaç duyulacaktır. Bu konuda SESRIC'in oluşturduğu su portalı kullanılarak üye ülkelere düzenli verileri girmeleri konusunda hatırlatma yapılması gerekmektedir. Ancak bu yeterli olmayabilir. Ülkeler kendi verilerini paylaşma niyetinde olmayabilir. Fakat İİT vasıtasıyla gerçekleştirilecek projeler verilerinde sağlanabilmesi adına bir adım olacaktır. Projelerden faydalanmak isteyen ülkeler veri sağlama konusunda daha istekli hale gelebilecektir. Ayrıca Türkiye'nin meteoroloji istasyonları konusunda kaydettiği gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda İİT kapsamında bu konuda öncü ülke konumuna gelebilecektir. Bu husus İİT bünyesinde gündeme getirilmesi gereken önemli konulardan birisidir.

Verilerin sağlanması ve Su ile ilgili çalışmalarını takip edecek bir Konsey veya Komite yapısının oluşturulmasından sonra yapılacak ilk çalışma genel bir su değerlendirmesinin yapılması ve öncelikli alanların belirlenmesidir. Bu kapsamda yıllık olarak veya belirli periyotlarda su değerlendirme ve su genel görünümü raporları hazırlanarak bir üst yapıya sunulabilir. Ayrıca yapılacak bu değerlendirmeler süreç ile ilgili de ilerlemeleri görme açısından faydalı olacaktır.

SVB işbirliği konu başlıklarına yönelik öneriler

İİT SVB kapsamında su konusunda işbirliği yapılması planlanan alanlardan birisi de sınıraşan sulardır. Sınıraşan sular konusunda SVB'nin detaylı değerlendirilmesi bölümünde anlatıldığı üzere dünya genelinde yapılan anlaşma sayısının oranı göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca İİT üye ülkelerinin bulunduğu coğrafyalar düşünüldüğünde savaş ortamları, siyasi istikrarsızlıklar ve askeri sorunlardan dolayı zaten tam bir barış ortamı sağlanamadığı görülecektir. Uluslararası ilişkilerde teknik konulardaki işbirliklerinin askeri ve siyasi sorunlar halledildikten sonra gerçekleştirilebildiği düşünüldüğünde, İİT kapsamında yer alan ülkelerin durumları da dikkate alınarak sınıraşan sular konusunda girişilebilecek bir işbirliği çalışması çözümden çok çatışma ortamı yaratabilecektir. Sınıraşan sular konusunda işbirliği yapılması hususu önemlidir. Ancak İİT kapsamında su ile ilgili çalışmaların temelini oluşturacak SVB kapsamında öncelik arz etmemektedir. Öncelikli olarak üye ülkelerde su güvenliğinin sağlanması bütün insanların temiz ve yeterli miktarda içme suyuna kavuşması gerekmektedir. Sonrasında bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ile birlikte sınıraşan sular konusu gündeme gelebilir. Şu aşamada SVB kapsamında bulunmaması daha faydalı olacaktır. Ancak yine de Arap dünyasında su güvenliği algısının sınıraşan sular olarak değerlendirildiği akıldan çıkarılmamalıdır.

c) Türkiye'ye yönelik öneriler

Türkiye'nin de İİT kapsamında görünürlüğünü ve etkisini artırma bağlamında alternatif su kaynaklarını geliştirme konusunda katkı sağlayarak destek verebilir. Özellikle Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu bölge olan Akdeniz ve Orta Doğu gelecekte yaşanabilecek kuraklık ve su stresi konusunda etkilenebilir alanlardan olduğundan desalinizasyon, yağmur suyu hasadı vb. konularda hem teknoloji geliştirme hem de bu konularda öncü olma bakımından üzerinde çalışılması gereken konulardır. Bu noktada Türkiye kendi geleceği için de bu konularda çalışmalar gerçekleştirmeyi planlamalıdır. Üniversiteler, bilim merkezleri vb. kuruluşlarla koordineli çalışılarak bu konularda kaydedilecek gelişmeler İİT üyesi ülkelere bu teknolojinin transferi ile ekonomik girdi oluşturacağı gibi örgüt bünyesinde de etkisini arttırmasına vesile olacaktır. Bu husus aynı zamanda Kalkınma Bakanlığı tarafından 2013 yılında hazırlanan 10. Kalkınma Planı (2014-2018) 1088. Maddede zikredildiği üzere İİT kuruluşlarından olan İSEDAK kapsamında yatırım, ticaret, turizm, ulaştırma, tarım ve finans alanları gibi birçok alanda

üye ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi hedefi ile de paralellik arz etmektedir. Bu konuda Suudi Arabistan tarafından Tarım Bakanları Konferansında yapılan tanıtım benzeri faaliyetler Türkiye'nin girişimleri Türk şirketleri ve kurumları tarafından da yapılabilir.

Ayrıca ülkemizde yürütülen projelerden elde edilen deneyimler diğer ülkelerle paylaşılarak benzer projelerin o ülkelerde de gerçekleştirilmesi ile hem işbirliği olanakları geliştirilecek hem de özel sektöre ayrı bir alan daha açılacaktır. Yine kuraklığın etkilerinin en ciddi şekilde hissedileceği bu bölgelerde iklim değişikliğinin su kaynaklarına olan etkisi, nehir havza yönetimi anlayışının yerleştirilmesine yönelik projeler, artılmış atıksuların tarımda yeniden kullanımı ve su tasarrufuna yönelik projeler örnek olabilir. Tüm bunların yanında Bakanlığımız tarafından tüm aşamaları takip edilen ve hayata geçirilecek olan Kıbrıs'a denizden su götürme projesi de çok önemle üzerinde durulması gereken bir projedir. Söz konusu projenin İİT kapsamında mutlaka tanıtımının yapılması gerekmektedir. İİT üyesi ülkelerde bu tür projelerin gerek projesi, gerek inşaatı her aşamasında Türkiye öncü rol oynayabilir. Ayrıca bu proje bölgedeki barış ve güvenlik ortamının sağlanması açısından da geleceğe dönük büyük önem arz etmektedir.

Sonuç:

Tez kapsamında öncelikli olarak su konusunda faaliyetleri olan uluslararası örgütlerin yapıları, karar alma mekanizmaları ve su hakkında çalışmaları irdelenmiştir. Buradan edinilen genel bilgiler ışığında İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) organları, yapıları detaylı incelenmiş ve İİT'nin su konusundaki faaliyetleri hakkında çalışmalar gerçekleştirilmiştir. İİT'nin geleceğe yönelik su konusunda devletler arasında gerçekleştirilecek işbirliği faaliyetlerinin genel çerçevesini çizen Su vizyonu Belgesi de kapsamlı olarak incelenmiştir.

İİT üyesi ülkeler genel anlamda kalkınmakta olan ülkeler sınıfındadır. Yapılan araştırmalarda ülkelerin genel olarak altyapı yatırımlarını gerçekleştirebilmeleri için ekonomik yönden yetersiz oldukları görülmüştür. Dolayısıyla altyapı yatırımlarını gerçekleştirebilmeleri için dış desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu çerçevede uluslararası finans kuruluşları ve İİT bünyesinde oluşturulacak desteklerle ihtiyaç duyan ülkelere altyapıların geliştirilmesinde katkı sağlanmalıdır.

İİT kapsamında gerçekleştirilecek su projeleri veya su konusundaki işbirliği çalışmaları için bu faaliyetleri yönetmekle sorumlu bir yapının (konsey, komite, kurul vb.) eksikliği tespit edilmiş olup su konusundaki ihtiyaçlar ve güncel gelişmeler çerçevesinde karar alma mekanizmasına destek sağlayacak böyle bir yapının kurulması faydalı olacaktır.

Gerçekleştirilecek çalışmaların öncelikli olarak İİT üyesi ülkelere EAGÜ'lere dönük yapılması ve İslam dininde yer alan kardeşlik olgusu bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Yapılacak işbirliği faaliyetlerinde coğrafi ve su konusunda kalkınmışlık seviyeleri göz önünde bulundurularak sınıflandırma yapılması faaliyetlerin daha düzenli olarak hayata geçirilmesine vesile olacaktır. Geliştirilecek olan ortak projelerde ihtiyaç duyulacak maddi kaynakların İslam Kalkınma Bankası ve zengin ülkelerin donör olarak kullanılacağı yapılar ile oluşturulabilir.

İİT faaliyetlerinde gözlemlenen en önemli problemlerden birisi de dil sorunudur. Üye ülkelerde Arapça, Fransızca ve İngilizce yaygın olmakla birlikte bir dili bilenler diğerini anlamakta zorluk çekmektedirler. Dolayısı ile yapılan bütün çalışmaların her üç dilde de yayınlanması ve duyurulması çalışmaların daha anlaşılır olması açısından önemlidir.

Bir diğer önemli problem ise yapılacak çalışmalara altlık teşkil edecek verilerin üretimi ve veri tabanının olmamasıdır. Bu verilerin temini için ölçüm sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yürütülecek ortak çalışmalar için ihtiyaç duyulan verilerin temin edilmesi ve bu verilerin bir veri tabanında toplanması gerekmektedir.

İİT sosyal yönden de bir su oluşumuna giderek su tasarrufu, su verimliliği ve suyun etkin kullanımı gibi konularda farkındalığı arttıracak alışmaları UN-Water benzeri bir yapı oluşturarak gerçekleştirebilir.

İİT çerçevesinde alt seviyede alınan kararların örgüt politikası olması için mutlaka İslam Zirvesi'ne aktarılması gerekmekte olup bu yolla çalışmaların devamı ve daha kolay yapılabilirliği sağlanacaktır.

Türkiye'nin İİT kapsamında görünürlüğünü ve etkisini arttırması için su ile ilgili teknoloji ve tecrübelerini etkin şekilde kullanacağı ortak projeler geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- 1. İslam Zirvesi, “Resolution Of The 1st İslamic Summit Conference”, Rabat, 1969
- 2. İslam Zirvesi, “Resolution On The Islamic Solidarity Fund (No: 6/2-1 S)”, Lahor, 1974
- 3. İslam Zirvesi, “Resolution On The Establishment Of An Islamic Fıqh Academy (No: 8/3-C (IS))”, Mekke, 1981
- 3. İslam Zirvesi, “Resolution On The Establishment Of The Islamic Center For Development Of Trade, Tangiers, Kingdom Of Morocco (No: 2/3-E (IS))”, Mekke, 1981
- 3. İslam Zirvesi, “Resolution On The Islamic Educational Scientific, And Cultural Organization (No: 6/3-C (IS))”, Mekke, 1981
- 5. İslam Zirvesi, “Resolution On The Standing Committee On Scientific And TEchnological Cooperation (COMSTECH) (No: 2/5-E (IS))”, Kuveyt, 1987
- 7. İslam Zirvesi, “Declaration and Resolutions”, Kazablanka, 1994
- 9. İslam Zirvesi, “Resolution On The Islamic Educational Scientific, And Cultural Organization (No: 30/9-C (IS))”, Doha, 2000
- AB Su Çerçeve Direktifi, Directive 2000/60/EC Of The European Parliament And Of The Council Of 23 October 2000
- Afrika Birliği, “African Union Commission, Annual Report”, 2012
- Afrika Birliği, “Report Of The Validation Workshop In Preparation Of The Conference Of Ministers Responsible For Rural Infrastructure And Market Access In Africa”, Nairobi, 2011
- Afrika Birliği, “Strategic And Operational Plan, 2014-2017”, 2014
- Afrika Birliği, “The ACP Capacity Building Project On Multilateral Environmental Agreements (MEAs Project) Africa Hub”, 2013
- AGİT BM-AEK, “OSCE/UNECE Project: Transboundary Co-operation And Sustainable Management Of The Dniester River”, Kasım, 2005
- AGİT PA Başkan Konuşma Metinleri, Basel, Cenevre ve Washington
- AGİT Şartı, “Charter Of Paris For A New Europe”, Paris, 1990
- AGİT, “2012-2013 Activity Report Office Of The Co-Ordinator Of OSCE Economic And Environmental Activities, 2012
- AGİT, “Annual Activity Report”, 2012
- AGİT, “ENVSEC In The South Caucasus An Overview Of Projects”, 2014
- AGİT, “Missin to Bosnia And Herzegovina And The Environment: Current Situation, Obstacles, And The Way Forward”, 2007
- AGİT, “OSCE Economic And Environmental Dimensions, Factsheet”, 2015

- AGİT, “OSCE Parliamentary Assembly, 13th Autumn Meeting”, Cenevre, 2014
- AGİT, “Recommendations On The Ganikh River Basin Management”, 2013
- AGİT, “Transboundary Water Management, Natural RESources And Security Risk Management-ENVSEC”, 2014
- AGİT, 23rd Economic And Environmental Forum 1st Preparatory Meeting Report”, Viyana, 2015
- AGİTPA, “Report OSCE Parliamentary Assembly’s 23rd Annual Session”, Bakü, 2014
- AiB, “Environment And Climate Investments: Implementation And Innovative Approaches, The European Investment Bank Experience” Atina, 2014
- AiB, “Governance & Financing For The Mediterranean Water Sector”, 2012
- AiB, “UFM Ministerial Meeting On Environment And Climate”, Ürdün, 2014
- APEC, “APEC Seminar Workshop On Mainstreaming Climate Change Adaptation And Mitigation Initiative In Agriculture (AMIA)”, Makati City, 2013
- APEC, “Shaping The Future Through An Asia-Pacific Partnership For Urbanization And Sustainable City Development”, 2014
- ASEAN, “ASEAN Action Plan On Joint Response To Climate Change”, 2012
- ASEAN, “ASEAN Sectoral Ministerial Bodies Meeting”, 2009
- ASEAN, “ASEAN Strategic Plan Of Action On Water RESources Management”, 2005
- Ateş, D., *Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantiği*, Bursa, 2014
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, *Avrupa Birliği Nasıl Çalışır? AB Kurumları Rehberimiz*, Avrupa Komisyonu İletişim Yayınları Genel Müdürlüğü, Brüksel, 2014
- Avrupa Konseyi Zirve Dokümanları, 1993, 1997, 2005
- Avrupa Konseyi, “Council of Europe Programme and Budget 2014-2015”, 18 Aralık 2013
- Başak, C., *Uluslararası Örgütler*, Ankara, 2012
- Bennett, A. L. & Oliver, J. K., *International Organizations: Principles and Issues*, New Jersey, 2002
- Birleşmiş Milletler Şartı, “Charter Of The United Nations”, 24 Ekim 1945
- BM Genel Kurulu, 12 Şubat 2007 tarihli ve A/RES/61/49 sayılı Kararı
- BM Genel Kurulu, 16 Ağustos 2013 tarihli ve A/RES/67/264 sayılı Kararı
- BM Genel Kurulu, 26 Şubat 2009 tarihli ve A/RES/63/114 sayılı Kararı
- BM Genel Kurulu, 3369 (XXX) 10 Ekim 1975 tarihli Kararı
- BM Genel Kurulu, 5 Nisan 2011 tarihli ve A/RES/65/140 sayılı Kararı

- BM, "Rio+20 BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, İstedığımız Gelecek Başlıklı Sonuç Bildirgesi", Rio, 2012
- BM, "United Nations Convention to Combat Desertification", Paris, 1994
- BM, Rules of Procedure of The Economic And Social Council, New York, 1992
- BM, UNDP Annual Report 2013, New York, 2014
- BM, UNESCO-WWAP-UN-Water, "The United Nations World Water Assessment Report", Paris, 2014
- Clive, A., *International Organizations*, New York, 2001
- D-8 Konsey ve Komisyon Toplantı Raporları, 1996, 1998, 2004
- D-8 Şartı, "Charter Of The Developing-8 Organization For Economic Cooperation", 15 Haziran 1997
- D-8 Zirve Deklarasyonları 1997, 1999, 2001 ve 2008
- D-8, "A Global Economic Group Meetings Between 2001-2004", Volume I, 2005
- D-8, "A Global Economic Group Meetings Between 2001-2004", Volume II, 2005
- D-8, "Roadmap of Developing Eight Countries For Economic Social Cooperation In The Second-Decade Of Cooperation, 2008-2018", Aralık, 2008
- Denk, E., *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*, Ankara, 2015
- DeSombre E. R., *Global Environmental Institutions*, New York, 2006
- DSÖ, "International Health Regulations", 2005
- EİT Eylem Planı Çerçeve Belgesi, "Framework Plan Of Action On Environmental Cooperation And Global Warming For ECO Member States 2011-2015, Tahran, 2011
- EİT Toplantı Raporu, "Report Of The Fifth ECO Ministerial Meeting On Environment", İstanbul, 2014
- Erhan, Ç. vd., *Avrupa Birliği Temel Konular*, Ankara, 2009
- FAO, "Environmental And Social Management Guidelines", 2015
- Fontaine, P., *AB Nedir?*, Avrupa Komisyonu İletişim Yayınları, Brüksel, 2014
- G-20, Zirve Deklarasyonları, Pittsburg, Toronto, Seul, Cannes
- GEF, "GEF 2020 Strategy For The GEF", 2014
- GEF, "Instrument For Establishment Of The Restructured Global Environmental Facility", 2015
- Hasgüler, M. & Uludağ, B. M., *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*, İstanbul, 2010
- <http://en.unesco.org/> (Erişim tarihi 15 Şubat 2015)

- http://environ.chemeng.ntua.gr/WSM/Newsletters/Issue4/Indicators_Appendix.htm#WPI (Erişim tarihi 25 Mayıs 2015)
- <http://environment.asean.org/asean-working-group-on-water-resources-management-awgwrw/> (Erişim tarihi 18 şubat 2015)
- <http://nso.nato.int/nso/> (Erişim tarihi 20 Mart 2015)
- <http://tr.ircica.org/default.aspx> (Erişim tarihi 20 Mayıs 2015)
- <http://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 15 Nisan 2015)
- <http://ufmsecretariat.org/#> (Erişim tarihi 28 şubat 2015)
- http://website-pace.net/en_GB/web/apce/committees (Erişim tarihi 15 Nisan 2015)
- http://www.apec.org/Meeting-Papers/Leaders-Declarations/2001/2001_aelm.aspx (Erişim tarihi 19 şubat 2015)
- http://www.apec.org/Meeting-Papers/Ministerial-Statements/Environment/1997_environment.aspx (Erişim tarihi 19 şubat 2015)
- <http://www.bsec-organization.org/Pages/homepage.aspx> (Erişim tarihi 15 Mart 2015)
- <http://www.coe.int/en/web/about-us/values> (Erişim tarihi 21 Mart 2015)
- <http://www.csb.gov.tr/gm/cygm/index.php?Sayfa=haberdetay&Id=12486> (Erişim tarihi 14 Nisan 2015)
- <http://www.developing8.org/Organization.aspx> (Erişim tarihi 22 Mart 2015)
- <http://www.dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari> (Erişim tarihi 02 Mayıs 2015)
- <http://www.ecosecretariat.org/in2.htm> (Erişim tarihi 18 Mart 2015)
- <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home> (Erişim tarihi 29 Nisan 2015)
- <http://www.fao.org/home/en/> (Erişim tarihi 20 şubat 2015)
- <http://www.fao.org/nr/water/aquastat/main/index.stm> (Erişim tarihi 08 Mayıs 2015)
- <http://www.gcc-sg.org/eng/indexce82.html?action=Sec-Show&ID=77> (Erişim tarihi 25 şubat 2015)
- <http://www.hgk.msb.gov.tr/> (Erişim tarihi 29 Nisan 2015)
- <http://www.icbss.org/> (Erişim tarihi 16 Mart 2015)
- <http://www.icid.org/index.html> (Erişim tarihi 12 Nisan 2015)
- <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=2> (Erişim tarihi 15 Nisan 2015)
- <http://www.ifad.org/> (Erişim tarihi 20 şubat 2015)
- <http://www.ila-hq.org/> (Erişim tarihi 16 Nisan 2015)
- <http://www.ili.org/> (Erişim tarihi 14 Nisan 2015)
- <http://www.imo.org/pages/home.aspx> (Erişim tarihi 24 şubat 2015)
- <http://www.iwra.org/index.php> (Erişim tarihi 10 Nisan 2015)

- <http://www.nato.int> (Erişim tarihi 18 Mart 2015)
- <http://www.oic-oci.org/oicv2/home/> (Erişim tarihi 05 Mayıs 2015)
- <http://www.osce.org/> (Erişim tarihi 07 Mart 2015)
- <http://www.sesrtcic.org/> (Erişim tarihi 30 Nisan 2015)
- <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim tarihi 19 şubat 2015)
- <http://www.thegef.org/gef/home> (Erişim tarihi 06 Mart 2015)
- <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim tarihi 29 Nisan 2015)
- <http://www.uia.org/yearbook> (Erişim tarihi 27 şubat 2015)
- <http://www.un.org/en/> (Erişim tarihi 25 şubat 2015)
- <http://www.undp.org/> (Erişim tarihi 24 şubat 2015)
- <http://www.unep.org/dewa/vitalwater/> (Erişim tarihi 18 Mayıs 2015)
- <http://www.unep.org/dewa/vitalwater/article131.html> (Erişim tarihi 24 Mayıs 2015)
- <http://www.unicef.org/> (Erişim tarihi 23 şubat 2015)
- <http://www.unido.org/en/who-we-are/unido-in-brief.html> (Erişim tarihi 01 Mart 2015)
- <http://www.unwater.org/topics/transboundary-waters/en/> (Erişim tarihi 23 Mayıs 2015)
- <http://www.wfp.org/> (Erişim tarihi 03 Mart 2015)
- <http://www.wfp.org/hunger/who-are> (Erişim tarihi 03 Mart 2015)
- <http://www.who.int/en/> (Erişim tarihi 08 Mart 2015)
- <http://www.worldwatercouncil.org/> (Erişim tarihi 18 Nisan 2015)
- <http://www.wri.org/our-work/topics/water> (Erişim tarihi 09 Mayıs 2015)
- https://www.wmo.int/pages/index_en.html (Erişim tarihi 19 Mart 2015)
- Hurd, I., *International Organizations: Politics, Law, Practice*, New York, 2011
- ICID Tüzüğü, “ICID Constitution”,
- ICID, “Managing Water For Sustainable Agriculture”, 2014
- ILA Örgüt Tüzüğü, “International Law Association, Constitution Of The Association”,
- ILA, “ILA Berlin Conference, Water REsources Law, Fourth Report”, 2004
- ILA, “ILA London Conference, Committe On Water Resources Law, Second Report”, 2000
- ILA, “ILA New Delhi Confernece, Water Resources Committe, Third Report”, 2002
- ILA, “Study Group On Transboundary Aquifers Report”, 2008
- IMO, “IMO What Is It?”, 2013
- IWRA Tüzüğü, “IWRA Constitution And Bylaws”
- İhsanoğlu, E., *The Islamic World In The New Century, The Organization Of The Islamic Conference 1969-2009*, Londra, 2010

- İİT 1. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution And Declarartion”, Cidde, 1970
- İİT 2. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Final Declaration”, Karaçi, 1970
- İİT 21. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Environment, Sustainable Development And Ways And Means To Deal With The Issues Of Environment And Health (No: 20/21-E), Karaçi, 1993
- İİT 22. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On Cooperation Between OIC And The United Nations (No: 3/22-E), Kazablanka, 1994
- İİT 23. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Economic Problems Facing The Islamic Countries (No: 1/23-E), Konakri, 1995
- İİT 24. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Alleviating The Effects Of Floods And Torrential Rains In Sudan (No: 30/24-E), Cakarta, 1996
- İİT 25. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Environmental Problems In The Islamic World (No: 35/25-E), Doha, 1998
- İİT 27. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Report Of The Committee For Economic And Social Affairs Of The Twenty-Seventh Session Of The Islamic Conference Of Foreign Ministers (Session Of Islam And Globalisation)”, Kuala Lumpur, 2000
- İİT 3. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On International Islamic News Agency (No: 6/3)”, Cidde, 1972
- İİT 33. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution on Environmental Issues And The Negative Impact On The Environment In Palestine And Occupied Arab Territories (No: 4/33-S&T), Bakü, 2006
- İİT 34. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The 25th Meeting Of The Executive Committe Of The Standing Committee On Scientific And TEchnological Cooperation (COMSTECH) (No: 8/34-S&T)”, İslamabad, 2007
- İİT 35. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The OIC Centres Of Excellence (No: 4/35-S&T), Kampala, 2008
- İİT 36. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Activities Of The Standing Committee For Economic And Commercial Cooperation (Comcec)”, Şam, 2009
- İİT 36. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On Environment Matters (No: 4/36-S&T)”, Şam, 2009
- İİT 37. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On Rational Use Of Water Resources In The Islamic World, Exchange Of Experience And Information, Strengthening The Regional And Islamic Cooperation In This Field The OIC Centres Of Excellence (No: 10/37-S&T), Duşanbe, 2010

- İİT 37. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution on Rational use of Water Resources in the Islamic World, Exchange of Experience and Information, Strengthening the Regional and Islamic Cooperation in this Field (No: 10/37-S&T)”, Duşanbe, 2010
- İİT 4. Tarım Bakanları Konferansı, “Resolution On Environment, Food Security And Agricultural Development In OIC Member States With Special Emphasis On The Transfer Of Technology (No: 3/4-MFSAD), Tahran, 1995
- İİT 40. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On OIC Water Vision (No: 5/40-S&T), Konakri, 2013
- İİT 5. Tarım Bakanları Konferansı, “Report Of The Meeting Of Senior Officials, Preparatory To The Fifth OIC Ministerial Conference On Food Security And Agricultural Development”, Hartum, 2010
- İİT 6. İslam Zirvesi, “Resolution On The Functioning Of The Organization Of The Islamic Conference, Its Subsidiary Organs, Specialized And Affiliated Bodies (No: 1/6-ORG (IS))”, Dakar, 1991
- İİT 6. Tarım Bakanları Konferansı, “Resolution On Food Security And Agricultural Development In OIC Member States”, İstanbul, 2011
- İİT 7. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Establishment Of An Islamic Historical, Art And Cultural Research Center In İstanbul (No: 3/7-ECS)”, İstanbul, 1976
- İİT 8. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Establishment Of An International Islamic Red Crescent Organization (No: 11/8-C)”, Trablus, 1977
- İİT 9. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On Establishment Of An Islamic Centre For Vocational And Technical Training And Research (No: 5/9-E)”, Dakar, 1978
- İİT 9. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Establishment Of An Islamic Historical, Art And Cultural Research Center In İstanbul (No: 1/9-C)”, Dakar, 1978
- İİT SESRIC, “OIC Health Report-2011”, 2011
- İİT Şartı, “Charter Of The OIC”, Dakar, 2008
- İİT, “OIC Water Vision: Working Together For A Water Secure Future”, İstanbul, 2012
- İİT, “Resolution On OIC Water Vision Document”, İstanbul, 2012
- İİT, “Resolution On Statutory And Organizational Matters Adopted By 38th CFM (No: OIC/CFM-38/2011/ORG/RES/FINAL)”, Astana, 2011,
- İİT, “Ten-Year Programme Of Action To Meet The Challenges Facing The Muslim Ummah In The 21st Century”, Mekke, 2005
- İİT. 11. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Assistance To Drought Stricken Countries In The Sahel (No: 29/11-P), İslamabad, 1980

- İİT. 11. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Drought In The Republic Of Djibouti (No: 30/11-P), İslamabad, 1980
- İİT. 11. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Establishment Of The Islamic Organization For Education (No: 2/11-C), İslamabad, 1980
- İİT. 16. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Solidarity With The People Of The Sahel (No: 18/16-P), Fez, 1986
- İİT. 17. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Special Economic Assistance To Chad (No: 24/17-E), Amman, 1988
- İİT. 18. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Problems Faced By The Islamic World (No: 1/18-E), Riyad, 1989
- İİT. 19. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Dumping Toxic Waste In The Islamic States (No: 34/19-P), Kahire, 1990
- İİT. 19. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Environmental Problems In The Islamic World Including The Israeli Practices And Their Effects On The Environment In The Occupied Palestinian Territories (No: 2/19-E), Kahire, 1990
- İİT. 20. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Final Communique”, İstanbul, 1991
- İİT. 21. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Final Communique”, Karaçi, 1993
- İİT. 28. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Resolution On The Islamic University In Bangladesh (No: 19/28-C), Bamako, 2001
- İİT. 6. Dışışleri Bakanları Konseyi, “Final Declaration”, Cidde, 1975
- İİT-SESRIC-IDB, “OIC Strategic Health Programme Of Action 2014-2023”, Ankara, 2014
- Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Ankara, 2013
- Karluk, R. & Dural Y., B., *Avrupa Birliği*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2684, Eskişehir, 2013
- Karluk, R., *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar*, İstanbul, 2014
- Karns, P. M. & Mingst, K. A., *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*, London, 2010
- KEİ Çalışma Grubu Toplantısı Raporu, “Report Of The Meeting Of The BSEC Working Group On Environmental Protection”, Bükreş, 2011
- KEİ Çevre Eylem Planı, “BSEC Action Plan For Cooperation In The Field Of Environmental Protection”, 2012
- KEİ Şartı, “Charter Of The Organization Of The Black Sea Economic Cooperation”, 25 Haziran 1992

- KEİ Toplantı Raporu, “Report Of The Meeting Of The BSEC Working Group On Environmental Protection, BS/WG/EP/R(2012)1”, İstanbul 2012
- KEİ Zirve Deklarasyonları, 1992, 1995, 1996, 2007, 2012
- KEİ Zirve Raporu, “BSEC Economic Agenda, Towards An Enhanced BSEC Partnership”, 2012
- KEİ, Ortak Zirve Bildirileri, 2002, 2006,
- KEİ, “Joint Belgrade Declaration On Climate Change And Green Economy-BSEC Contribution To Rio+20, Annex V To BS/MEP/R(2012)1”, 2012
- KİK, “Desalination In The GCC: The History, The Present & The Future”, 2014
- KİK, “Policies And General Principles Of Environment Protection”, Muscat Zirvesi, 1985
- KİK, “The GCC Award For The Best Environmental Work”, Muscat Zirvesi, 1985
- KİK, “Unified Guiding Regulation For The Control Of Substances That Deplete The Ozone Layer In The GCC Countries”, No: 1428, 2007
- Mackenzie, D., *A World Beyond Borders: An Introduction to the History of International Organizations*, Toronto, 2010
- NATO, “The NATO Science For Peace And Security (SPS) Programme, Annual Report”, 2013
- OECD & FAO, “Opportunities For Economic Growth And Job Creation In Relation To Food Security And Nutrition, Report To The G-20 Development Working Group”, 2014
- OECD, “4th Meeting Of The OECD Water Governance Initiative”, Paris, 2014
- Oran, B., Türk Dış Politikası Cilt I. (1919-1980), İstanbul, 2002
- Oran, B., Türk Dış Politikası Cilt II. (1980-2001), İstanbul, 2002
- Özcan, B. A. & Çınar Y., *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, İstanbul, 2014
- Özen, Ç. & Tonus Ö., *Uluslararası Örgütler*, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2920, Eskişehir, 2013
- REC Şartı, “Charter Of The Regional Environmental Center For Central And Eastern Europe (REC)”, 1990
- REC, “Healing The Water, Towards Sustainable Water Management”, 2012
- REC, “REC On The Occasion Of The 20th Anniversary Of The Foundation Of The REC”, 2010
- SESRIC, “OIC Outlook, Water Resources And Their Use In Agriculture In The OIC Member Countries”, Ankara, 2009

- SESRIC, “OIC Outlook, Water Resources And Water Related Issues In The OIC Member Countries”, Ankara, 2009
- SESRIC, “Overview Of Water Related Issues In OIC Member Countries”, Ankara, 2009
- The World Bank, “Implementation Completion And Results Report, No: ICR0000789”, 2009
- The World Bank, “Implementation Completion Report, No: 20499”, 2000
- Tuğrul, B., *İTÜ-Enerji Enstitüsü, Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi*, İstanbul, 2010
- UNCTAD, “A Guide To UNCTAD Technical Cooperation”, 2009
- UNCTAD, “Trade And Environment Review Report”, 2012
- UNCTAD, “Trade And Environment Review Report”, 2013
- UNDP, “New Partnership For Development Annual Report”, 2015
- UNICEF, “2013 Water, Sanitation and Hygiene, Annual Report”, 2013
- UN-Water, “Delivering As One On Water Related Issues”, 2013
- Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, Vienna Convention On The Law Of Treaties (With Annex), Viyana, 23 Mayıs 1969
- Weiss G. & Daws S., *The Oxford Handbook on the United Nations*, London, 2007
- WFP, “Strategic Plan (2014-2017)”, 2013
- WMO-UNEP, IPCC 5th Assessment Report,
- www.google.com (Erişim tarihi 15 Mayıs 2015)
- www.mfa.gov.tr (Erişim tarihi 15 Şubat 2015)
- www.oecd.org/ (Erişim tarihi 10 Mart 2015)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Alper ATEŞ

Doğum Yeri: Andırın

Doğum Tarihi: 10.06.1983

Eğitim

Lisans: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Çevre Mühendisliği Bölümü (2001-2007)

İş Tecrübesi

2012-Halen : Orman ve Su İşleri Bakanlığı
Su Yönetimi Genel Müdürlüğü
Uzman Yardımcısı

2008-2012 : Çınar Mühendislik Müşavirlik A.Ş.
Çevre Mühendisi

